

ქაიხოსრო

ომიანიანი

ვეფხისტყაოსნისა

გაგრძელება

რომანი მე-17 საუკუნისა

გ. ჯაკობიას რედაქციით

ტფილისი 1937 „ფედერაცია“

ტექსტისათვის

რომანტიული პოემა „ომაინიანი“ პირველად იბეჭდება, დიდი რუსთაველის იუბილესთან დაკავშირებით: წინამდებარე პოემა ერთ-გვარი გაგრძელებაა უკვდავი ვ ე ფ ხ ი ს ტ ყ ა ო ს ნ ი ს ა. ცნობილია აღორძინების ხანაში დიდი ლტოლვა რუსთაველისადმი – მას ბაძავდენ, აქებდენ, მოწიწებით იხსენიებდენ, მის ქმნილებაში ურთავდენ აქა-იქ ადგილებს... ჩვენი პოემის ავტორის სახით კი გამაგრძელებელიც გაჩენია „ვეფხისტყაოსანს“.

ტარიელის ძე, სარიდანი, გამეფდება ინდოეთში, რომელიც მან კიდევ უფრო გააფართოვა და გააძლიერა – „სხვაც დაიჭირა სამეფო ინდოეთს მომატებული“, თვით კი იყო „მამისა მსგავსი ძალ-გულად“. მას ცოლად ჰყავდა ავთანდილის ასული –

„მას ედგა ცოლი მნათობი, ასული ავთანდილისა,
მჯობი ყოველთა კეკლუცთა ნახვა მისისა ჩრდილისა“.

ამ სწორუპოვარ გმირთა შთამომავალთ მხოლოდ ერთი გულის ტკივილი ჰქონდათ: არ ჰყავდათ მემკვიდრე, მაგრამ „ღმერთმა მოწყალება მოიღო“ და მათ შეეძინათ ვაჟი, რომელსაც ო მ ა ი ნ ი დაარქვეს. ომაინი მეტად მოხდენილი და ღონიერი ჭაბოკი დადგა: „გაიზარდა, არვინ გვანდა შვენებითა, არცა ტანად“... (50) „ჭკვიანი და გონიერი მართ მამაცად გმირთა-გმირი“ (51). და შემდგომ იწყება დამოუკიდებელი თხრობა ომაინის თავგადასავალის შესახებ... „ომაინიანი“-ს ტექსტი შემონახულია ხუთმეტრიოდე ხელნაწერებში, მაგრამ ყველგან არ არის სათანადო ღირსების; ამ მოსაზრებათა გამო კრიტიკული ტექსტის დადგენის დროს მე ვსარგებლობდი მხოლოდ ცხრა ხელნაწერით. ეს ხელნაწერებია:

B – № 4529	„	„	„	„
C – № 3163	„	„	„	„
D – № 1284	„	„	„	„

E – № 37 (ლენინგრადის საჯარო ბიბლიოთეკის ფონდის).

A F – № 2318 (ყოფ. საქ. საისტ.-საეთნოგრ. საზ. ფონდის).

– № 4988 (ყოფ. წ. კ. საზოგადოების ფონდის).

H – № 654 (ყოფ. საეკლესიო მუზეუმის ფონდის).

K – № 1066 (ყოფ. საქ. საისტ.-საეთნ. საზ. ფონდის).

L – № 421 (საქ. მუზეუმის კოლექციიდან).

ორიოდე სიტყვა ამ ხელნაწერების შესახებ. A ხელნაწერი ადრევეა დეტალურად აღწერილი („Описание...“ გვ. 696). „ომაინიანი“ აქ სრულადაა მოცემული, ხარისხობრივადაც ტექსტი საუკეთესოა, შეცდომები შედარებით იშვიათია. ამის გამო ამ გამოცემას საფუძვლად არსებითად ეს ხელნაწერი დაედვა, ხოლო დანარჩენები საკონტროლო მასალა იქნა გამოყენებული; აქა-იქ უპირატესობა სხვა ხელნაწერების წაკითხვას მიეცემა.

A ხელნაწერს ბოლოში მიწერილი აქვს სხვა ხელით ოთხი სტროფი, რომელთაგან მხოლოდ პირველი მივიჩნიე ავტორისეულად, ე. ი. ტექსტისათვის შესაბამისად, და ამიტომაც პოემა ამ სტროფით დავამთავრე; რედაქციულად უპირატესობა ამ სტროფისათვის D ხელნაწერს მიეცემა. აქ მაინც მოვიტან უცვლელად დანარჩენ სამ სტროფს:

„ყარაქოილ: მზეჭაბუკ. ვით ბინდსა გაუმზეობდა
თვით. შუქსა. ჰვენდა. ქვეყანად: მისთა. მჭურეტთა, თვის მზეობდა
იგი შეემკო: რომელსა. ყოველთა. ზესთა. მზეობდა
და დიდნი. მეფენი. მის წინა. სამონოდ. მონამზეობდა.

დღენი. მისცა. შეუმოკლდა. გვარად: ისიც არაბია..
უწინდელი. ხელმწიფენი. ჩინმაჩინი. არაბია
და ეს. იცოდეთ. ჯოჯოხეთსა: ჩვენთვის. კარი არ აბია¹.

ღმერთსა: ვიმოწმებ: ამისთვის. ეს სიტყვა ჩემგან გულისა
სოფელი. მაკუდინებელი. შემცულებელი. არის. რჯულისა
რომელიც. თქმულა. წინათგან. ამამღებელი. სულისა
და ჩემაგიერი. ნათქვამი. აწ. ნახეთ თქვენცა. თქმულისა.“

B ხელნაწერში ჩვენი ტექსტი ნაკლულევანია: აკლია დასაწყისში, შიგადაშიგ და ბოლოში, მაგრამ, რაც დარჩენილა, რედაქციულად კარგია (ხანდისხან უპირატესიცაა A-სთან შედარებით). ამ ხელნაწერის აღწერას „Описание...“-ში 20 გვერდი აქვს დათმობილი (524 – 544).

C მე-18 საუკუნის ხელნაწერია, გადაწერილი ცნობილი კორნილი ჩაჩიკაშვილის მიერ 1782 წელს. მე-18 საუკუნის და მომდევნო ხანის ხელნაწერებთან შედარებით C ყველაზე სრული და წესიერი ტექ-

¹ სტროფი დედანში სამტაეპიანია.

ტის შემცველია. ის კვალდაკვალ მისდევს რედაქციას ბოლო თავ-
ვებამდე, სადაც უკვე რედაქციის ოდნავი გავლენა ეტყობა. უნებ-
ლიე შეცდომები და აქა-იქ რედაქციული თავისებურებანიც გვხვდე-
ბა, მაგრამ საერთოდ კრიტიკული ტექსტის დასადგენად მეტად სან-
დო წყაროა. აქვე უნდა აღვნიშნო ამ ხელნაწერის თავისებურება:
A-ში ჩვენი ტექსტის მე-19 სტროფში ქებით მოხსენებულია ირანის
მფლობელი შაჰ-აბაზი; ეტყობა, შემდეგი ეპოქის გადამწერთ ვერა-
ფრად მოსწონებიათ შაჰ-აბაზის ქება და ამიტომ მისი სახელი ამო-
უგდიათ სტროფიდან (ამ მხრივ დაუზიანებელ ხელნაწერებიდან გამო-
ნაკლისს შეადგენს მხოლოდ F); ჩვენი C-ც ასევე იქცევა, და მე-19
სტროფი აქ ასე იწყება:

„ქაიხოსროვის შედეგად ქვეყანა ერან-თურანის მჯდომია“

როგორც ვხედავთ, აქ სამი მარცვალი მეტია და აზრიც ბუნდო-
ვანია.

გარდა ამისა კიდევ ისიცაა აღსანიშნავი, რომ C-ს არ აქვს და-
ცული უკანასკნელი სტროფი („თვითო მეღვესე...“).

D ხელნაწერიც აღწერილია თავის დროზე. ის შეიცავს მარტო-
ოდენ „ომაინიან“-ს, მაგრამ, სამწუხაროდ, დასაწყისში აკლია 33
სტროფი. ეს ხელნაწერი ბევრნაირადაა საყურადღებო. ის გადაწე-
რილია მე-18 საუკუნის დასაწყისში. გადამწერის ხელი იშვიათი სი-
ლამაზისაა, მაგრამ რაც მთავარია, ეს ისაა, რომ იგი თავისებური
განვრცობილ რედაქციას წარმოადგენს. ასე, მაგალითად, მასში
A-სთან შედარებით 6 ზედმეტი სტროფი გვაქვს (423, 424, 425,
426, 438, 439), მაგრამ იმავე A-სთან ერთად შეიცავს მეტად საყუ-
რადღებო უკანასკნელ სტროფს (440), სადაც ფირდოუსი და რუსთა-
ველი არიან მოხსენებულნი. როგორც აღვნიშნე, ეს სტროფი ნაწი-
ლია იმ მინაწერის, რომელიც დაცულია A-ში.

განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ამ ხელნაწერის თავისებურობა
პროზულ ნაწილში. აქ რედაქტორი დიდს გულუხვობას იჩენს და
ტექსტს შეგნებულად ავრცობს იქაც კი, სადაც ამისი საჭიროება,
თითქოს, ზედმეტია. ეს ჩანართები მე მხოლოდ ზოგიერთ შემთხვე-
ვაში გამოვიყენე. რომ მკითხველს საშუალება ჰქონდეს იცოდეს ამ
ჩანართების და გავრცობილ ადგილების რაობა და ღირსება, მოვიტან
რამდენიმე ნიმუშს.

1) ჩვენი ტექსტი: „აქა ომაინ ხელმწიფისაგან სარი-დევის
გაგზავნა ხელმწიფესთან მახარობლად. სარის უბრძანა: შენ არ იცი,
რომე ამ ბილწის დევის მაცდურობით დიდი ინდოთა ხელმწიფე,

3. „თქმული ვარლამისა ოკდომბერს 29 საკათალიკოსოს საყდარ-
სა ზედა აღსვლასა და ნიშნების მირთმევასა ანტონი ირაკლი
მეფის ძისასა“ – (88-89 ფ.)
4. „ომაინიანი“ (ნაწილია) – (90-108 ფ.)
5. „მეფის ერეკლეს ქორონიკონი“ – (109 ფ.)
6. „ქილილა და დამანა“ (ნაწყვეტები) – (110-141 ფ.)
7. უცნობი პირის წერილი (აშიაზე ალაგ-ალაგ მინაწერი აქვს –
„გოგია გლახა“) – (141 ფ.)
8. ერეკლე II-ს მანიფესტი ახალციხეზედ გალაშქრების გამო –
(142-143 ფ.)

ლიტერატურული ძეგლები ყველა ნაწყვეტებშია მოცემული, ხშირად შიგადაშიგ არეულადაც. გადამწერის ხელი ერთია, მაგრამ ან არეული დედნიდანაა გადმოწერილი, ან ფურცლები შეურევიათ აკინძვის დროს; ყოველ შემთხვევაში არც ერთი ლიტერატურული ძეგლი მთლიანად მოცემული არ არის.

ხელნაწერი გადაწერილია, როგორც „დავრიშიანი“-ს ბოლო-მინაწერიდან ჩანს, 1781 წელს. საყურადღებოა თვით მინაწერიც (კრებულის გადამწერის ხელითვე): „ამის მკითხველნო ამის ასე დაწერისათვის ნუ მწყევთ ახალი მოსწავლე ვიყავ კალობანში შეგირდათ ვე-ბარე წიგნს ვკითხულობდი. ვიყავ წლისა (იგ) [14] ნასყიდაშვილი სიმონ ქკს უოთ [479] ჭებერულის კა [21].“

ტექსტი, როგორც აღვნიშნე ნაკლულევანია – იწყება „ჰამბისა დასაწყისი“-თ და წყდება თავით „აქა ომაინისაგან კვლავცა მიჯნურობის გახშირება“-ს მე-7 სტროფის დასასრულით „ომაინ უთხრა: წადი და...“ რედაქციულად E ეკუთვნის C ხელნაწერის ჯგუფს; ვულგარული შეცდომები არ აქვს, ზოგი-რამ კი უკეთესადაცაა მოცემული. ტექსტში ზედმეტია ორი სტროფი –

1) მე-40 და მე-41-ს შუა:

„მეფე და დედოფალი უშვილობას დაეღონა,
მათნი ეგრე დიდებანი პირსა თანა შეეწონა,
დღე და ღამე ცრემლნი მათნი ზღვა დგა ვერვის გაეფონა.
და შეეხვეწნეს შემოქმედსა – მჯობი რამცა ოეგონა?“

2) მე-71 და 72 სტროფებს შუა (იხ. შესაფერ ადგილზე შენიშვნ.).
სამაგიეროდ აკლია ორი სტროფი – მე-37 და მე-145.

F მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისის ზელნაწერია (12.VIII.1816 წ.); გაუმართავი ხელითაა გადაწერილი; ტექსტი მთლიანადაა მოცემული; რედაქციულად C-ს მისდევს, მაგრამ აქა-იქ თავისებური წაკითხვე-

ბიც აქვს, უხემ შეცდომებსაც უშვებს. დამოუკიდებლად კრიტიკული ტექსტის დასადგენად გამოუსადეგარია.

Н ხელნაწერი თავის დროზე აუწერია თ. ჟორდანიას („Описание...“ II 138), მაგრამ მას რამდენიმე შეცდომა მოსვლია. აღვნიშნავ ორს მათგანს:

1) როგორც ხელნაწერში დაცული მოწმობიდან ჩანს, ის გადაწერილია „ხელითა სარდლის ოჯახის ორბელიანის, მოურავის დავით ივანეს ძის ამირიძისათა“ 1877 წელს (ხელნაწერში ვკითხულობთ „ჩ ყ ო ზ“ წ.), თ. ჟორდანია კი 1879 წელს უჩვენებს;

2) როგორც მკითხველი ხედავს, პოემა დაწერილია ნაწილობრივ 16-მარცვლოვანი შაირით, ნაწილობრივ კი ჩვეულებრივი პროზით; თ. ჟორდანია კი რაღაც გაუგებრობით ასე გადმოგვცემს: „Повесть эта написана шестнадцатью слогами и частью двадцати даყოға ჩემია, გ. ჯ.) слогами стихами.“ გამოდის, თითქოს პროზა და ოცმარცვლოვანი ლექსი ერთი და იგივე იყოს...

ხელნაწერი კრებულს წარმოადგენს, რომლის დასაწყისში მოცემულია „ვეფხის ტყაოსნის“ ბოლო თავები; ამის შემდეგ გადამწერს ასეთი დამახასიათებელი მინაწერი დაურთავს „ახლა მოვბმის ტარიელის შვილის-შვილის ომაინის ანბავი, კარგი და ტკბილი სასმენელი. გთხოვთ, მკითხველნო, თითო შენდობა ბძანოთ ამის მწერლისათვის.“

ჩვენი ტექსტის პირველი გვერდი იშლება დიდი ილუსტრაციით აპლიკაციის ხასიათისა) – გარდაცვლილ ფალავანს, რომელიც შეჭურვილია საომარი იარაღებით, თავს დასდგომია სიკვდილის ემბლემად ადამიანის ჩონჩხი ცელით ხელში და სხვადასხვა საომარი იარაღით ზურგზე აკიდებულ ჩანთაში), ფალავანის გასწვრივ მიჰქრის უმხედრო ცხენი (თითქოს დაღუპული გმირისაა...). ტექსტის ბოლოშიაცაა ერთი აპლიკაცია – ამხედრებული ფალავანი, იარაღებით შეჭურვილი, შესატევად ემზადება.

უნდა ვიფიქროთ, რომ ხელნაწერის გადამწერს საგანგებოდ შეურჩევია ეს აპლიკაციები ფალავანთა ცხოვრებიდან: პირველი უნდა იყოს ერთ-ერთი ფალავანი, რომელიც ომაინმა დაამარცხა, ხოლო მეორე კი – თვით ომაინი...

ტექსტი ხელნაწერში მოცემულია მრავალი შეცდომით; ხელი გაუმართავია. ტექსტის დასადგენად ხელნაწერი საიმედო არ არის.

K

შეცვრის ტექსტის დასაწყისში ხელნაწერშია დადგენილი დასაწყისი.

ტექსტის დადგენისას მას ვიყენებდი, როგორც C-ს შესამოწმებელ პირს.

L

ხელნაწერი „მოსწავლეს ბიოგრაფია“ (ხელნაწერი „მოსწავლეს ბიოგრაფია“) ნაკლულევანად: დასაწყისში აკლია, ვიდრე მე-264 სტროფამდე, ხოლო დასასრულს – ოციოდე გვერდი. ამჟამად ის შეიცავს გვერდს, აქა-იქ დაზიანებულს. ხელნაწერი უყდოა. ხელის, ქალაღდის და აშიების მიხედვით ის უქველად მე-17 საუკუნის ძეგლი უნდა იყოს. სხვათაშორის აღსანიშნავია, რომ გადამწერის ხელი ძალიან წააგავს „შაჰ-ნავაზიანი“-ს გადამწერის ხელს (ეს უკანასკნელი ცნობილია, როგორც ფეშანგის ავტოგრაფი), მაგრამ აშიაზე მინაწერები კვალს გვიბნევს: 1) „ეს ომანიანი ომანიანთი არის. ვინც მოიპაროს (მერმე წყევლა)... ნიკოლოზ.“ (გვ. 68).

2) „ქ. ეს ომანიანი ომანიანთი არის. ვინც მოიპაროს, ღმერთმან შეარცხვინოს, ქრისტემ დასწყევლოს... (შემდეგ უწმაწური გინებაა. გ. ჯ.) ამას სახელად ომანიანი ეწოდება... მე დამიწერია ნიკოლოზ ს. ახალი მოსწავლე ვიყავი.“ (გვ. 83).

რა დაუწერია ნიკოლოზს – ტექსტი, თუ მინაწერი? ყოველ შემთხვევაში, ხელნაწერის ხელი სულ სხვაა, ვიდრე მინაწერის; ეს უკანასკნელი, მართლაც, „ახალი მოსწავლისაა“, უფრო მართებულია ითქვას – უვიცი კაცის ხელია.

რედაქციულად ეს ხელნაწერი D ტიპისაა, თუმცა ალაგ-ალაგ კიდეც უფრო ავრცობს ტექსტს – აქვს ჩანართი სტროფები და პროზაც იხ. შენიშვნებში).

ამით ვამთავრებ ხელნაწერების მოკლე და ზოგად მიმოხილვას.

„ომანიანი“-ს შესახებ ცოტა დაწერილა ჩვენს კრიტიკულ ლიტერატურაში. ზოგიერთ მკვლევარის დაუკვირველობის გამო შინაარსის გადმოცემაშიაც კია შეცდომები დაშვებული. მაგ.. „Описание...“, გვ. 577-ში ვკითხულობთ: царевна египетская пришла покупать драгоценные камни и была поражена красотой и благородством Омана.“ ეს გადმოცემა სინამდვილეს არ შეეფერება, ვინაიდან ომანი-თან ძვირფასი თვლების სასყიდლად მივიდა არა მისრეთის მეფის ასული, არამედ ქალაქის უფროსი ქალი –

„გაისმა ესე ამბავი ლართა და იმა გმირისა.

ქ

ა თქვა: ვნახავ, მიზეზს დავიდე, ვჰკითხავ, თუ როგორ ღირს ისა?
და წინ მიუძღვიან ხადუმნი, მი ვ ა არ მლოდე ჭირისა.“ (262)

ა

ქ „ქ ა ლ ი მ ი ვ ი დ ა, შეხედა ყმასა არ მოცინარეს“... (263)

თ

ეს უეჭველად ასეც უნდა ყოფილიყო, ვინაიდან მისრეთის მეფის
შულოს, ბურნე-მელიქს, ომაინის ცოლად გახდომამდე მამაკაცის სა-
ჭე არ ენახა (გარდა, რასაკვირველია, მამისა), უფრო სწორად რომ
ვთქვათ, არ უნდოდა ენახა ერთი საშინელი სიზმრის შემდეგ (იხ.
ტექსტში).

ემავე „Описание...“-ში მართებულად არ არის გადმოცემული
ცნობა, თუ როგორ მოახერხა ომაინმა თავის საცოლეს გაცნობა.
იქ კვითხულობთ, თითქოს ეს მომხდარიყოს „при посредстве жены
царского домохозяина.“ აქ საქმე გვაქვს ფაქტების აღრევასთან. მართ-
ლაც, ომაინი დაუკავშირდა ჯერ ხალიფას ცოლს, რომელმაც ხელი
მეუღლე გაეცნო მას ქალაქის მოურავი ქალი; ამ ქალსა და ომაინს
შორის იწყება რომანი. პირველ დანახვისთანავე „ჩაიწვა“ მოურავი
ქალი –

ქება მის ყმისა ჰირისა,
„მის ყმასა ეცა ლახვარი გულისა მაკვდინებული“ (266),
„ბაზარს წავიდის ხმირ-ხმირად, ვისთვისცა ცეცხლი სდებოდა“ (273);

ამით ისარგებლა დიასახლისმა და შუამავლობა იკისრა:

„არცა სული მირჩევნიან მე მიჯნურთა სამსახურსა“ (295) –

ცინიკურად აცხადებს ის და, მართლაც, შეჰყრის ომაინს ქალაქის
მოურავ ქალთან. ომაინი არ თაკილობს ამ ქალთან შეყრას, რადგან
უნდა მისი საშუალებით მიაღწიოს თავის მიზანს – ბურნე-მელიქი იხი-
ლოს. პირველ ხანებში ომაინი შეყვარებულად მოაჩვენებს თავს ქა-
ლაქის უფროს ქალს, ისიც აღტაცებულია:

„ორთავე სჭირთა სურვილი, უფროვე ქალსა მგონია,
ომაინს ყელსა ეხვევის, მას საიმისოდ ჰგონია,
მაგრამ ყმას სხვაგან წასვლოდა ჰკუა, ცნობა და გონია“ (305);

ცოტა ხნის შემდეგ ომაინი გამოუტყდება ქალს, რომ მას სწვავს
მეფის ასულის სიყვარული; ქალი დიდის მოთმინებით და გულის ტკი-
ვილით თანხმდება, რომ შუამავლად დადგება:

„ღმერთმან ქნას, და მონა ვიყო თქვენთა ფერხთა მტვერთა გვისად“ (330) –

ასეა მოთხრობილი პოემაში.

შეცდომითაა იქვე ნათქვამი, რომ თითქოს ბურნე-მელიქის მამა წინააღმდეგი ყოფილიყოს ომაინის მიერ ქალის შერთვისა; პოემაში პირიქითაა გადმოცემული – მამა დაჟინებით მოითხოვს რომ, ქალი მის-
თხოვდეს ომაინს:

„ამა მოყმისებრ ჭაბუკი არცა ვის ამბვად სმენოდეს.
ორნივე ჩემად შვილად სხდეთ, შეეტყოს მტერთა – სწყენოდეს...“ (413),

ამის შემდეგ ქალი უთვლის მამას:

„მე რაღა გკადრო? – იგი ქენ, რაც გინდეს, საქმე ყოველი“ (417),

ე. ი. დაყვა მამის ნებას, რომ მისთხოვდეს ომაინს.

არ არის აგრეთვე მართალი პროფ. კ. კეკელიძის ცნობა, თით-
ქოს ზავარ-ფალავანს პირობა მისცა თვით ბურნე-მელიქმა; როგორც
მკითხველი დაინახავს ტექსტიდან, ასეთი პირობა მისცა ზავარს ბურ-
ნე-მელიქის უფროსმა გამდელმა, რომელიც თავის დროზე ამ ფალავ-
ნის „ზედამდეგად“, იყო დანიშნული. აი სათანადო ადგილი ტექსტი-
დან: „უფროს გამზრდელს ზავარ-ფალავანისათვის პ ი რ ო ბ ა და
ი მ ე დ ი მ ი ე ც ა, რომ ამ პირ-მთვარემან ქმარი ინდომოს და, თუ
კაცთა სახელი ამასთან იხსენებოდეს, შე ნ ს მ ე ტ ი ქ მ ა რ ი ა რ
ვ ა ნ დ ო მ ო, და ნურცა ეჭვი გაქვს, რომე ქვეყანასა ზედან კაცი შენ-
სა უნდომოსა საქმეს შეგეცილოს“. ზავარ ამ იმედსა ზედან იყო და
დღე და ღამე ქალის სურვილი ჰკლევდის.“ (გვ. 76).

„ომაინიანი“ ორი ნაწილისაგან შედგება; პირველში მოთხრობი-
ლია ომაინის თავგადასავალი, მისი გამიჯნურება, მისრეთს ჩასვლა,
სატრფოს ნახვა და მისი მამისგან დაქორწინების თანხმობის მიღე-
ბა. აქ წყდება ლექსი ავტორის შემდეგი განცხადებით:

„ლექსნი დადგეს და სიტყვები აწ სხვაებრ გაგრძელდებისა,
და ვიცი, ამბავთა ჩამოჯრა უმეცრად დამედებისა.“ (422).

ამას მოსდევს პროზა, სადაც უმთავრესად მოთხრობილია მისრე-
თის მეფის და მისი ასულის ამბები, ფალავანთა რკენა, დაქორწინება
ბურნე-მელიქთან და შემდგომნი გმირობანი ომაინისა. მეორე ნა-
წილში ლექსი მხოლოდ აქა-იქ ურევია.

ჩვენი ავტორის ამ თავისებურებისათვის თავის დროზე ყურადღე-
ბა მიუქცევია პოეტს ა რ ჩ ი ლ ს, რომელიც ამ ფაქტს ასე აღნიშნავს:

„ქაიხოსრომან შ ი გ ჩ ა რ თ ვ ი თ ლექსად თქვა ომანიანი“-ო.

ორიოდე სიტქვა ლექსის და პროზის შესახებ. არჩილისავე მოწმო-
ბით „ომანიანი“-ს ავტორს

„ვ ა რ გ ა დ რ ა მ უ თ ქ ვ ა მ ს, მის გამო არა ვთქვი მისი ზიანი.“

მართლაც, „ომანიანი“ თუმცა ვერ ჩაითვლება პირველ-ხარისხოვან ლიტერატურულ ნაწარმოებად, მაგრამ მაინც მნიშვნელოვანი მოვლენაა მე-17 საუკუნის პირველი ნახევრისათვის. თავდაპირველად უნდა აღინიშნოს ის საყურადღებო გარემოება, რომ თხზულება ო რ ი გ ი ნ ა -

ლ ზრება ამის საწინააღმდეგოდ. ეს კი უნდა ითქვას, რომ ჩვენს ავტორზე დიდი გავლენა მოუხდენია ენობრივად და სუჟეტურადაც, როგორც ქართულ ნაწარმოებთ – უმთავრესად „ვეფხისტყაოსანს“, ისე დრამატულ ფორმის მქონე ნაწარმოებებს არავითარი მოსა-ლექსი აქ მოცემულია ჩვეულებრივი რუსთველური შაირის ფორმით (მე-17 საუკუნეში ეს ხომ სავალდებულო ნორმა იყო!), მაგრამ რუსთველური სინარჩარე, სიმჭიდროვე და სიმკვეთრე, რასაკვირველია, მიუღწეველია. ლექსი ხშირად ნაძალადევა, მაგრამ ავტორს აქვს გამართული ტაეპები და სტროფებიც. პოეტი ცდილა დაეცვა რუსთველური ტრადიცია და ლექსი დაემშვენებია აფორიზმებით და სენტენციებით. აქ ის ვერ აცდენია რუსთველის გავლენას, ხშირად კი რუსთველის მოტივების გადამღერებასთან გვაქვს საქმე, მაგ.:

1. „მაგრამ პირველად სიჩქარე ბრძენთაგან ნაგმობარია“ (74,4)
- „მოყვრისათვის სასიკვდილოდ თავი წამსა გარდიდების“ (172,4)
- „ვერავინ შეშლის ზეგარდმო განგების მოვლინებულსა“ (205,1)
- „თუ სენს არ ეტყვის სნეული, ვერ ჰკურნებს მაკურნებელი“ (266,3)
- „კაც თურმე იგი მიხვდების, რაც ცაში გარიგდებისა“ (146,4)

და მრავალი სხვა (იხ. დანართი „აფორიზმები და სენტენციები“). პროზაში ჩვენი ავტორი უფრო დახელოვნებულია: მისი ენა საკმაოდ მდიდარია, დაცულია ეპოქის სტილი, ემარჯვება დიალოგები და ამბავის თავისუფლად გადმოცემა.

რა გავლენა განუცდია „ომანიან“-ს სუჟეტურად? უწინარეს ყოვლისა – „ვეფხისტყაოსნის“. სარიდან მეფეს ერთად-ერთი შვილი ჰყავს – ომანი, როგორც დიდ სარიდანს – ტარიელი; ვაჟკაცობით, ახოვნობით, სიტურფით ძნელია თქმა – ვინ ვის სჯობნის, თუმცა ჩვენი ავტორი ერთგან ასე გვესაუბრება:

„თქვეს, თუ: ტარიელს ესე სჯობს! – სხვას ვისმცა შეადარებსა?“ (58)

თინათინს გვაგონებს ბურნე-მელიქი, რომელიც პირმშო და მხოლოდშობილია მამისა; თინათინი და ბურნე-მელიქი სამეფო ტახტს იკავებენ მამის წინადადებით: – როსტევანმა მოიხმო ვეზირნი და უბრძანა:

„მე გარდასრულვარ, სიბერე მჭირს, ჭირთა უფრო ძნელია: დღეს არა, ხვალე მოვკვდები, სოფელი ასრე მქნელია... ჩემი ძე დავსვათ ხელმწიფედ, ვისგან მზე საწუნელია.“ (38)

ვეზირნი ოდნავ წინააღმდეგობას უწევენ, არ სჯერათ მისი „ბერობა“, თან უმატებენ:

„თქვენი თათბირი ავიცა სხვისა კარგისა მჯობია“-ო,

მაგრამ ადვილად ემორჩილებიან მეფის სურვილს:

„ხამს განაღამცა საქმნელად, რაცა თქვენ გულსა გლმობი;
სჯობს, და მას მიეც მეფობა, ვისგან მზე შენაფლობია“.

ანალოგიური სურათია „ომანინიან“-შიაც: ალიექბერ ხელმწიფემ დაიბარა „ერთობილნი თავადნი, და დიდებულნი, და ვეზირნი“ და განუცხადა: „აწე სიბერე გამოძჩენია... და თქვენგანაც ამას მოველი, რომე... ამისი ნება დამრთოთ, რომე... ხელმწიფედ იგი დავსვათ ასულზეა საუბარი. გ. ჯ.), და კარგი და ავი მან გააგოს.“ ვეზირნი და დიდებულნი თითქმის იმეორებენ როსტევეანის ვეზირების სიტყვას: „ხელმწიფეო! ლაშქართათვის დიდად სახარო სიტყვა არის თქვენის ნებისა დართვა და თქვენი აღარ-ხელმწიფობა, პირველად ჯერეთ სიბერის ნიშანი თქვენგან შორს არის და მერმე, თქვენს ნათქვამს და ნაქნარს საქმეს სხვა ვერავინ იქს. მაგრამე... დია, ღმერთო, თქვენი ბრძანება უნდა გათავდეს. ჩვენ, ლაშქართა, ნება დაგვირთავს. იგიცა თქვენი შვილი არის და მასცა თქვენი საქმე და ყოველი რიგი ეცოდინების“... (71);

ვ ე ფ ხ ი ს-ტ ყ ა ო ს ნ ი ს ტარიელს ხან ზღვის მეფის შვილი გვაგონებს, ხან კი ომანინი, თუმც ეს უკანასკნელი პირველს (ზღვის მეფის შვილს) ავთანდილობასაც კი უწევს: მიჯნური ქალის სიყვარულით გამმაგებული ზღვის მეფის შვილს ომანინი ეძმობილება, დახმარებას პირდება, თუმც ავთანდილობა ბოლომდე ვერ გაუწია – მიზანში ამოღებულ ქალის ნაცვლად საკუთარი და მიათხოვა, თვით კი გაუმიჯნურდა მისი ოხვრის და ვაების ობიექტს – მისრეთის მეფის ასულს, ბურნე-მელიქს...

ფატმანს გვაგონებს, უეჭველად, მისრეთის ქალაქის უფროსი ქალი, რომელიც თვით გამიჯნურდება ომანინს მიმართ, მაგრამ ბოლოს-და-ბოლოს ის გახდება ბურნე-მელიქის და ომანინის შემაერთებლად – ომანინსა და მოურავ ქალის შორის ინტიმუ-იი კავშირი ხელს არ უშლის ომანინს მიზნის მიღწევას...

რუსთველის მიმბაძველს და გამგრძელებელს ომანინი ტარიელივით გმირად დაუსახავს, მაგრამ მისი მხატვრული სახე გაცილებით უფრო მკრთალია. ტარიელის (და რუსთველის) მორალური მსოფლმხედველობა უხეშად გათელილია – ომანინს ორი სატრფო ჰყავს...

რუსთველის „ესე „ამბავი სპარსული“-ს გამოძახილად მიმაჩნია ავტორის უადგილო და ბუნდოვანი ჩანართი: „მოლა-აბიბ... ეს წიგნი თავით ბოლომდის სპარსთა ენით გამაგონა და მე ამ ქართულის ენით გარდმოვსწერე...“ (გვ. 114).

გარდა ვ ე ფ ხ ი ს-ტ ყ ა ო ს ნ ი ს ა ჩვენს ავტორზე გავლენა უნდა მოეხდინა „შაჰ-ნამე“-ს, „ამირან-დარეჯანიანს“ და სხვა საგმირო ეპიურ ნაწარმოებთ. განსაკუთრებით აღსანიშნავია „შაჰ-ნამე“-ს კვალი. თვით პოემაში ავტორი ორგან იხსენიებს ფირდოუსს, თუ მის ნაწარმოებს ხან კიდევ გმირებს). აი ეს ადგილები:

„კედელაურმან თურქნი თქვა და როსტომ ზაულელია,
ფეშანგ, ტომერან, სალიმ, თურ, ხოსროვთან ვერ რომელია“ (17)

და

„ფირდაუსტ როსტომ სხვაზედ თქვა, ვით ტრედზედ მაღლით ზარია“ (449).

უკანასკნელი ციტატა უნდა გავიგოთ, როგორც ფირდოუსის ღირსეული და შესაფერისი შეფასება: მან როსტომი ისე მაღლა დააყენა, ისე კარგად, მოხდენილად შეაქო, როგორც ბარი ტრედზედ მაღლა დგას ან დაფრინავს. ეს შეხედულება ამჟღავნებს ჩვენი ავტორის ლიტერატურულ გემოვნებას და ცოდნას. მე-17 საუკუნის პირველი მეოთხედისათვის ეს მეტად მნიშვნელოვანი ამბავია. ავტორი კარგად იცნობს როსტომს და მის გმირობას; ამიტომაც არის, რომ ომანის დასახასიათებლად პარალელი სწორედ მასთან გაყავს:

„ვიცი, როსტომ ვერ იქმოდა საქმეს მისგან დანამეტსა.“ (254)

განსაკუთრებით პროზულ ნაწილში განუცდია ჩვენს ავტორს შაჰ-ნამე“-ს და „ამირან-დარეჯანიანი“-ს გავლენა: ფალავანთა რკენის აღწერა, ომანის მიერ თეთრი დევის მოკვლა (პარალელი როსტომთან), ბრძოლის დროს წინაპართა სახელების ხსენება, საომარი იარაღები და სხვ. და აგრეთვე ტრაფარეტული გამოთქმები: „ერთობილნი ლაშქარნი“, „ბედმლაშეო“, „დია, ღმერთო“, „საყელო გარდაიხია“, „ცხენები დააფიცხეს“ და სხვ. „შაჰ-ნამე“-ს მიბადვით უნდა იყოს აღწერილი ფალავანთა შორის ომის დასაწყისი გათენებისას – „მესამეს დღეს, რა ხმელთა განმანათლებელის მზისაგან ქვეყნის დამშვენების ჟამი მოვიდა და შვიდთავე ცისა სამყაროთა კარნი დაეხვნეს, სიბნელის ზეწარი დაიხა, შავს ჰაერს თეთრმან აჯობა, თავი ამოყო და ოქროს ბურჯის ბრწყინვალეობამ ზღვა და მიწა გამოაჩინა, ღამე გაქრა და დღე გამოჩნდა, მოვიდენ ეს ორნი სწორუპოვარნი გმირნი, რომე ორთავე ინდოეთის ხელმწიფის ქალის სიყვარულის ცეცხლი ედებოდათ“... (გვ. 29).

საინტერესოა „ომანიანი“, როგორც ბიბლიოგრაფიულ ცნობათა შემცველი ძეგლი, გარდა ფირდოუსისა, რომელზედაც ზემოთ გვქონდა საუბარი, აქ მოხსენებულია „ოქროს ხანის“ პოეტები: მოსე [ხო-ნელი], შავთელი, თმოგველი და რუსთველი. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ დასახელებული მწერლები ავტორს თითქმის იმავე კონტექსტში მოუცია, როგორც „ვეფხისტყაოსნის“ ცნობილ ბოლო-მინაწერშია: „ამირან-დარეჯანის ძე მოსეს უქია ხონელსა...“ და სხვ. იხ. სტრ. 16 და 17). ცხადია, ჩვენს ავტორს მე-17 საუკუნის დასაწყისში ხელთ ჰქონია „ვეფხისტყაოსნის“ ისეთი ხელნაწერი, სადაც მისი ცნობილი *memento* უკვე იყო მოთავსებული და მას მხოლოდ განუმეორებია იგი.

რუსთველი პოემაში ორჯერ არის ნახსენები (სტრ. 17 და 440) და ორივეჯერ „რუსთველად“ და არა „რუსთაველად“.¹ გარდა ცნობილი მწერლებისა ავტორი იხსენიებს აგრეთვე კედელოს, როგორც „შაჰ-ნამე“-ს ქართულად „მთქმელს“. ეს მეტად იშვიათი ბიბლიოგრაფიული ცნობაა, ვინაიდან სხვაგან ამისი მსგავსი არაფერი მოგვეპოება.

საბიბლიოგრაფიო ხასიათის ცნობას შეიცავს „ომანიანი“ თვით „ვეფხისტყაოსნის“ შინაარსის თუ მოცულობის შესახებ. ცნობილია, რომ რუსთველოლოგთა შორის დავას იწვევს ვეფხისტყაოსნის დასასრულის საკითხი – სახელდობრ: უნდა იყოს თუ არა ძირითად რუსთველურ ტექსტში ინდო-ხატაეთის და ხვარაზმელთა ამბავი? ამ საინტერესო საკითხის გადასაწყვეტად ავტორი იძლევა ერთობ საყურადღებო მოწმობას. ომგადახდილი ომანი დაქორწინდება ბურნე მელიქზე: „დღესა ერთსა ბურნე-მელიქმან ხალვათად“ ომანის თავისი წარსულის და ჩამომავლობის ვინაობა ჰკითხა; ომანი ამ დავალებას ასრულებს ვეფხისტყაოსნის შინაარსის გადმოცემით – ესაა მისი წარსული, ხოლო თავგადასავალი ისაა, რაც „ომანიან“-შია მოცემული და მკითხველმაც იცის. აი, ამ ვეფხისტყაოსნის შინაარსის გადმოცემისას ომანი ურთავს ინდო-ხატაელთა და ხვარაზმელთა ამბავს: „როსტევან მეფისაგან ტარიელის ქორწილი, ინდოეთს მისვლა, რამაზის შეპყრობა და ხატაეთზედ გამარჯვება, ტარიელის დასნეულება და ხვარაზმელთაგან სისხლის ძებნა.

ვფიქრობ, რომ სხვა საბუთებთან ერთად მე-17 საუკუნის დასაწყისის მოწმობა ისეთი ერუდიტი მწერლის, როგორადაც მოჩანს ჩვენი ავტორი, უეჭველად საგულისხმოა საკითხის დადებითად გადაწყვეტისათვის რუსთველის სასარგებლოდ.

ავთანდილისა და ფრიდონისაგან მიშველება. ხვარაზმთ მეფის ხელთ შეპყრობა და გამარჯვება...” (გვ. 84). ამ ამონაწერიდან ცხადად ჩანს, რომ მე-17 ს. პირველ მეოთხედისათვის ვ ე ფ ხ ი ს-ტ ყ ა ო ს ა ნ ს ამ მოცულობით იცნობდენ. ვფიქრობ, რომ „ომანიანი“-ს ავტორს, რომელმაც ვ ე ფ ხ ი ს-ტ ყ ა ო ს ა ნ ს ის გაგრძელება მოგვცა (იმ მომენტიდან, როდესაც ტარიელის შვილი „დაჯდა ხელმწიფედ“), ბევრი რამ დაეჯერება... ისიც საგულისხმოა, რომ ჩვენი ავტორი რუსთველის შემდეგ მხოლოდ გედელაურს იცნობს; ამ კედელაურს გარკვეული შრომა გაუწევია, მაგრამ ვ ე ფ ხ ი ს-ტ ყ ა ო ს ა ნ ს არ მიჰყარებია... მაშ ვინ უნდა იყვნენ ეს ყბად აღებული რუსთველის „გამგრძელებელნი“? ნუ თუ მათი ვინაობა არ იცოდა ჩვენმა ავტორმა?“ ძნელი დასაჯერებელია...

როდისაა პოემა დაწერილი და ვინაა მისი ავტორი? პირველ საკითხის გადასაჭრელად თვით ტექსტი გვიწყობს ხელს – მე-19 სტროფში ვკითხულობთ:

„ქაიხოსროვის შედეგად შაჰ-აბაზ ერანს მჯდომია...

ეს თვით მარტო ი ქ ს ყველასა – ტკბების, თუ გინდა მწყრომია.“

როგორც ვხედავთ, ამ ტექსტის მიხედვით სპარსეთის დიდი მაჰი აბაზი ცოცხალია; მაშასადამე, პოემა ვერ დაიწერებოდა, 1629 წელზე გვიან, როდესაც გარდაიცვალა შაჰ-აბაზი. სხვა საბუთი პოემის დაწერის ზუსტად დასათარიღებლად არ არსებობს. აქედან გამომდინარე, უნდა დავასკვნათ, რომ პოემა მე-17 საუკუნის პირველი მეოთხედის პროდუქციაა.

პოემის ავტორად პოეტი არჩილი ასახელებს ვიღაც ქ ა ი ხ ო ს-რ ო ს. სხვა ცნობა არც ამ საკითხის შესახებ მოგვეპოება. ვინ უნდა იყოს ეს ქაიხოსრო? პროფ. კ. კეკელიძე (II, 222-223) ძალიან გულდასმით იკვლევს ამ საკითხს და იმ დასკვნამდე მიდის, რომ ეს ქაიხოსრო უნდა იყოს ქ ა ი ხ ო ს რ ო მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი-ჩ ო ლ ო ყ ა-შ ვ ი ლ ი, მაგრამ პროფ. კ. კეკელიძის მოსაზრებანი დამაჯერებელი არ არის; მართლაც, რა საბუთია ამ ქაიხოსროს ავტორობისათვის ის გარემოება, რომ: 1) იგი იყო „ახოვანი და შემმართებელი“ და იმავე დროს „შესანიშნავი ნიჭისა და ენერგიის მხედართმთავარი, რომელიც შიშის ზარსა სცემდა და მუსრს ავლებდა დაღესტანის ლეკებს“? განა ერეკლე II ნაკლები ნიჭის სარდალი იყო, ან ნაკლები შიში უჭამიათ მისგან მტერთა და ორგულთ? – არა, მაგრამ მისგან ჩვენ არავითარი ლიტერატურული ნაწარმოები სამემკვიდრეოდ არ მიგვიღია... 2) მისი ძმა, ნიკიფორე ირბახი, ბევრი ენების მცოდნე იყო და

„მთელი ევროპა შემოიარა“? განა სავალდებულოა მეორე ძმამაც ამდენივე ენები იცოდეს? ერთი ძმის მიერ „მთელი ევროპის“ შემოვლა და მრავალი ენების ცოდნა რამდენად ავალდებულებს მეორე ძმას პოეტი ან მწერალი იყოს? და 3) მამა მისს ომანი რქმევია. პოეტებს და მწერლებს რომ ამ მოსაზრებით დაესათაურებიათ თავიანთი ქმნილებანი, კურორზამდე მივიდოდით...

საერთოდ პროფ. კ. კეკელიძის მოსაზრებანი ვერავითარ კრიტიკას ვერ უძლებს. ოთხი ქაიხოსროს გამოძებნა იმ ეპოქისათვის, როდესაც უნდა დაწერილიყო ჩვენი ძეგლი, უეჭველად პატივსადები საქმეა, მაგრამ საკითხი მაინც არ გადაწყდება, თუ თვით ტექსტს არ მოვიშველიებთ. საქმე ისაა, რომ, როგორც თვით კ. კეკელიძე გვარწმუნებს, ქაიხოსრო ჩოლოყაშვილი შაჰ-აბაზის მოწინააღმდეგე ორიენტაციის მოღვაწე იყო. და როგორ შეეძლო შაჰ-აბაზის მოსისხლე მტერს არამც თუ ეხსენებია მისი სახელი, არამედ ქებაც კი შეესხა? აბა კარგად ჩაუკვირდეთ იმავე მე-19 სტროფს:

„ქაიხოსროვის შედეგად შაჰ-აბაზ ერანს მჯდომია,
უცხო დაიპყრა ქვეყანა ერან-თურანის ზომია;
სხვათა მეფეთა ვეზირნი ნიადაგ გვერცა სხდომია,

და ეს თვით მარტო იქს ყველასა – ტკბების, თუ გინდა მწყრომია.“

მართალია, აქ არ არის აშკარად გამოვლინებული პანეგირიკი, მაგრამ დასახელებული პირი მაინც დიდ-ბუნებოვან, მძლავრ და საკუთარ თავზე დაყრდნობილ მეფედ მოჩანს: 1) ბევრი სხვა ქვეყანაც დაუპყრია, მეტი, ვიდრე ერანი და თურანია; 2) თუ სხვა მეფეებს არ შეუძლიათ ქვეყნის მართვა უვეზირებოდ, ეს თვითონ განაგებს; 3) ქაიხოსროდან შაჰაბაზამდე მრავალი მეფე ჰყოლია ერანს, მაგრამ დასახელებლად მხოლოდ შაჰ-აბაზი მიაჩნია და სხვ.

ანგარიში უნდა გაეწიოს აგრეთვე იმ კონტექსტს, რომელშიაც მოცემულია ეს დახასიათება; მკითხველი დაინახავს, რომ მე-19 სტროფს წინ მიუძღვის და შემდეგშიც მოსდევს ისეთი სტროფები, სადაც ქება-დიდება შესხმული მწერლების, პოეტების, თუ სახელმწიფო მოღვაწეების მიმართ. ამას იმასაც თუ დაუმატებთ, რომ მომდევნო ხანის გადამწერთ შეგნებულად ამოუგდიათ შაჰ-აბაზის ხსენება (იმდენად გაკადნიერებულან, რომ ტექსტიც კი გაუგებარი გაუხდიათ, ოღონდ შაჰ-აბაზის სახსენებელი არ ყოფილიყო...) სტროფიდან, უეჭველი გახდება ჩვენთვის, რომ ამ სტროფის ავტორი შაჰ-აბაზის ორიენტაციის პირია. მოჩანს კი ასეთად ქაიხოსრო, ომანიშვილი-ჩოლოყაშვილი? რასაკვირველია, არა. მაშ ვინ უნდა იყოს არ-

ჩილის მიერ ხსენებული ქაიხოსრო? თუ აუცილებელია პოემის ავტორი ვეძიოთ პროფ. კ. კეკელიძის მიერ დასახელებულ და დახასიათებულ ოთხ ქაიხოსროს შორის, მაშინ არჩევანი უფრო უნდა გავაჩეროთ ქაიხოსრო მუხრანბატონზე, რომლის შესახებ პროფ. კ. კეკელიძე ამბობს: „1624-26 წლებში რამდენჯერმე იქნა დადგენილი დიდი მოურავის მიერ ქართლის გამგედ და რომელიც ბაზალეთის ომის შემდეგ დიდ მოურავთან ერთად ოსმალეთს გარდიხვეწა, სადაც მას, მოურავთან ერთად, 1629 წელს თავი მოჰკვეთეს“ (II, 222).

აი, ეს ქაიხოსრო მოჩანს შაჰ-აბაზის ორიენტაციის პირად და უფრო ბუნებრივი იქნებოდა მისთვის მიგვენიჭებია ჩვენი პოემის ავტორობა, მით უფრო, რომ ტრადიციაც მის სასარგებლოდ ლაპარაკობს.

ყოველგვარი გაუგებრობის თავიდან ასაცილებლად და ნაადრევი „მარჩიელობიდან“ თავის დასაღწევად მე მიზანშეწონილად ჩავთვალე ავტორის ვინაობა არჩილისებურად განმესაზღვრა – მას ვუწოდებ მხოლოდ ქ ა ი ხ ო ს რ ო .

გ. ჯაკობია

2

5

P. S. ჩემ მოვალეობად ვრაცხ მადლობა მოვახსენო პროფ.

ჟლ. ბარამიძეს მრავალი რჩევა-დარიგება და დახმარებისათვის.

7.

გ. ჯ.

მშობნობა

სხვა ამბავი დასაწყისი ტარიელის შვილის სარიდანის ძისა, ომაინ
ჭაბუკისა ცხოვრება, რომელიცა ამბავი ზედ მიეზმის ამა ამბვსა
ვეფხის ტყაოსნისასა!

I. ამბვისა დასაწყისი, რო.მელი მიმრით-
გან მოიღოს სიტყვამან მ.ხსენებად

დიდება შენდა, დიდება, ღმერთო, ყოვლისა მპყრობელო,
ჩვენ უღირსთაგან უცნობო, ენითა მიუთხრობელო,
ცათა და ცისა მნათობთა საკვირვლად მაბრუნებელო,
და ქვეყნისა, ქართა, ჰაერთა და ზღვათა შემძრწუნებელო.

ჰე, ღმერთო, შენ ხარ ხელმწიფე ყოველთა უზეშთესისა,
ჰკვად მომყვანელი სულდგმულთა, შეთთაცა უშეთესისა,
შენთა მოსავთა წყალობით მომცემი უკეთესისა,
და გამომღებელი ნაყოფთა დანერგულ-დანათესისა.

მე გლახ რას მივხვდე ქებასა, რადგან დაღონდეს ბრძენები,
მეტმან სიღრმემან დაუყო გამომეტყველი ენები,
მაგრამ ვარ მეცა მოკრძალებით, მელექსეთ თანა მქენები,
და არც სულ ცუდია, თუ ისმენთ, ეს ჩემი მონახსენები.

იოვანე მოციქულმან, წმინდამან, თქვა სახარება –
პირველიდგან სიტყვა ღვთისა, ღვთისა თანა ძლიერება,
მისგან იყვნენ მოიმედე, მართ ეგონათ გამოკრება,
და დააყენა ჩვენებამან, ზეცით ნახა ბრწყინვარება.

პროხორეს უთხრა: აილე ხელი მაგისგან წერითა,
ნათლისმცემელი მოილე სიტყვითა შენაჯერითა,
ოდეს ბერწმა შვა, მამა ყვა მაშინ თეთრისა წვერითა,
და ყოვლთა ნაშობთა დამეტდა საქმითა მის მიერითა.

იყო ვინმე მონა ღვთისა, გრიგოლ, იგი ბრძენთა ბრძენი,
მას არ გვანდა სწავლებითა ქვეყანისა კაცთა მენი,
თავი ნახის, ბოლო იცნის, სეიტყვა რაზომ განაგრძენი,
და მან კურნებით აღადგინის ძველთ სენთაგან დანაძენი.

ფილოსოფოსთა კარები თორმეტად გარიგებულა,
ერთის სწავლითა სრულობით ვერავინ გათავებულა,
გრიგოლის გულსა უკლებლად თორმეტეც შემოკრებულა,
და ნურავინ იტყვის – ცოდნითა მისებრივ დაბადებულა.

თუ თვითო კარი ვახსენოთ, სრულ სიტყვა გაგრძელებისა,
ერთი კარი აქვთ აქიმთა ცნობად სენთ დაბადებისა,
ჯანინოზ ჭირი ვერ იცნა მისთა ცეცხლთ მონადებისა,
და ძნელი ყოფილა, რადგანვე, თუ იგიც დაღონდებისა!

ცოდნა ეგზომი იცოდა, მას ვერვინ ედარებოდა,
მერმე ზეგარდმო მას წმინდა სული თან ემკვიდრებოდა,
თვალი ყოველთა მას სჭვრეტდეს, რა კრება შეიყრებოდა,
და ღვთისმეტყველებით უწოდდეს, მათ სმენა ენატრებოდა.

ამათ ამად აღარა თქვეს სიტყვა გრძელი საქებარად,
არვინ იყო მსმენელთაგან ხორციელი შემგებარად,
ვერა ნახეს გული ჩვენი მათ სიტყვათა მიმღებარად,
და აღარა ქნეს ხელნი მათნი დაწერისა შემხებარად.

ამა მიწისა ხორცითა ვით ვიყვნეთ ღვთისა ცნობითა,
რა მკვდრეთით აღვდგეთ, შევიქნათ კვლავე ხორც-შემოსნობითა,
ვინც კეთილად ჩნდეს, არ წარწყმდეს ემმაკთა ხელოვნობითა,
და მას გაუცხადდეს ყოველი ანგელოზთ ზეშთა ნობითა.

ვინცა ცხოვნდეს, შეიქნების ანგელოზთა თანაარსად,
მაშინ მიხვდეს საწადელი ყოვლსა მკვდრეთით ანამდგარსად,
გაუცხადდეს დაფარული პირველ იმედ-გარდამწყდარად,
და უმისჯამოდ ესე საქმე იპოების ყოლე არსად.

ესენი მეტად დაღონდეს ღვთაების თარგმანებასა,
ვერცავინ იტყვის, ვერც ვისგან ელოდენ გაგონებასა,
მით შეამოკლეს ქართული, მიჰყვეს მსმენელთა ნებასა,
და მაშე, აწ ჩემგან ვინლა იქს სიტყვისა მოწონებასა?

- 14 მოლექსეთა ცრემლთა დენა ძველად თქმულა მართ დასტურად,
მიჯნურობა აატირებს, ზის ნიადაგ სისხლთა წურად,
მაგრამ რა ქნას, თავი მისთვის დაუც, ვითა ყმასა ყმურად!
და არ მისცილდეს გონებითა – ერანს იყოს, თუნდა თურად.
- 15 იცოდეთ, ლექსთა მთქმელისა გული ნიადაგ წუხია,
იტყვის, თუ: „ვერ ვთქვა საფერად, ვის ტანი ლერწმად უხია“.
ბევრჯელ მოსულა მათზედა – ცას რისხვით მოუქუხია,
და ზოგჯერ ნათელსა უბოდებს იგი, ვინ მიწყევ უხვია.
- 16 ვინცა ვისთვის ჭირსა ნახავს, ბოლოს აღარ წაუხდების,
ვით ამირანს მოსესაგან ქება კადრად შეუხდების,
აბდულ-მესია შავთელსა ენა მრავლად მოუხდების,
და დილარგეთისთვის თმოგველსა სიტყვა მაქრად გაუხდების.
- 17 ტარიელისთვის რუსთველი მიწყევ ცრემლისა მღვრელია,
მისთა ნათქვამთა მსგავსებით სმენას ნულარვინ ელია,
კედელაურმან თურქნი თქვა და როსტომ ზაულებელია,
და ფეშანგ, ტომერან, სალიმ, თურ, ხოსროვთან ვერ რომელია.
- 18 ერანი და თურანელი ფარმანს ქვეშე მოიქცია.
მორჩილ-ქმნილმან ააშენა, ურჩმან სახლი დააქცია,
ყოვლთა მზეებრ მოეფინა, კარგ სჯულობით მოიქცია,
და დაუტევა ეს სოფელი, თავი სხვაგან გაიქცია.
- 19 ქაიხოსროვის შედეგად შაჰ-აბაზ ერანს მჯდომია,
უცხო დაიპყრა ქვეყანა ერან-თურანის ზომია,
სხვათა მეფეთა ვეზირნი ნიადაგ გვერდსა სხდომია,
და ეს თვით მარტო იქს ყველასა – ტკბების, თუ გინდა მწყრომია.
- 20 ბევრია მეფეთ ამბავი, არ გათავდების მბობითა,
ანუშრევანის ამბავი მასმია არაკობითა,
ზოგნი იბრძვიან, არიან ნიადაგ რაზმთა წყობითა,
და ზოგნი გლახათა მისცემენ, სხედან ღვთის მოშიშობითა.
- 21 ამა სოფლისა იმედი რად გაქვს, ეს გამიკვირდების,
ესოდენ დიდთა მეფეთა ღაწვნი არავის სჭვირდების,
მოსულა იგი სიკვდილი, რომ არც სხვათ დაუძვირდების,
და თუ არა სჭირდეს სიმოკლე, ვინ იცის თუ რად ღირდების!

- 22 მე სოფლისა სამდურავი კვლავცა ბევრჯელ მომსმენია,
მაგრამ არ ვიცით, თუ ღმერთსა ჩვენთვის რა მოუსმენია:
ადამ დაჰკარგა სამოთხე, გვერც ახლდა კართ გამხმენია,
და ეშმაკმან უთხრა სიტყვანი ცნობითა გარდამხმენია.
- 23 აწ იგი მკვიდრი მამული კვლავ მოიგების ამითა:
გლახათა მისცე, მშვიერი ბევრი გაადლო ჭამითა,
ვირ ცოცხალ იყო, ევედრო ღმერთსა ყოვლისა წამითა,
და გვმართებს ვიშოვნოთ სამოთხე ხვეწნით დღისით და ღამითა.
- 24 ამ სოფლითა იშოვების უკვდავება სამოთხისა,
განქარდების მაშინდელი ჭამა ბოროტისა ხისა,
სირცხვილიცა დაიმაღვის ვერ მცნებისა შენახისა,
და მოიშლების ეშმაკისა მოდგმა ჩვენთვის მუნ მახისა!
- 25 ჩვენთა ცოდვათა პასუხსა ღმერთი არ გვიზამს ცხოველი,
ადამს შეუნდო მოცთომა, ჩვენცა ძენი ვართ ყოველი,
ეშმაკს ნუ მიგვცემს – ესეა მართ ჩვენი შესათხოველი,
და მრავლის ავისა მოქმედი, მეც მოწყალებას მოველი.

II. აქა ტარიელის მის სარიდან ხელმწიფის შვილის, ომა- ინ ჭაბუკის, ცხოვრება და ამბავი სიყრმისა ჟამსა

- 26 ტარიელის ძე უკადრი დაჯდა ხელმწიფე ბრძნობილი,
მამის მამისა სახელი იყო სარიდან ხმოზილი,
პირველად ლალი, ამაყი და მერმე წყნარი, ღმობილი,
და მის ქვეყანისა ვინმც ნახის, რაც საქმე დასაგმობილი?
- 27 მას ედგა ცოლი მნათობი, ასული ავთანდილისა,
მჯობი ყოველთა კეკლუცთა ნახვა მისისა ჩრდილის ა,
ღვთისა მოშიში, მოწყალე, სულთ ჩამდგმო დაბნედილისა,
და მისგან იქნების გამოხსნა სამუდმოდ წაწყმენდილისა.
- 28 მისსა მაქებსა ბრძენსაცა გული ზღვად დაენთქამება,
ვით მზისა სხივთა საჭვრეტლად თვალი არ შეედგამება,
მისთა შორმყოფთა სამისოდ დაუცთ თავისა წამება,
და იტყვიან: დღე სიკვდილისა ოქროთ არ მოიქრთამება.

- 29 პირველად თავსა ვაბრალე, ვინ ვიქ ამისა წერასა,
მაგრამ ვერ მორჩეს შობილი, თავის ზედსა და წერასა,
კვლავ ვამჯობინე ამისი დაწერა დაუწერასა,
და მით რომე, გულსა ედების ცეცხლი, ვით შავსა წერასა.
- 30 შეამკეს წესი სამეფო უმჯობედ პირვანდელისა,
იყვის კარ-გახსნით ყოვლთათვის შოვება საწადელისა,
არ გაითვალის მეფემან გაცემა გუშინდელისა,
და ლხინი და ღართა ბოძება ვით ითქმის მაშინდელისა!
- 31 გადიდდა მეტად ხელმწიფე მორჭმითა აღმატებული,
სხვაც დაიჭირა სამეფო ინდოეთს მომატებული,
მამისა მსგავსი ძალ-გულად თვით მარტო განმარტებული,
და არ ძალმიც სულ თქმა, რაც მათთვის ქება მაქვს გამეტებული.
- 32 ათგან მოკაზმა მეფემან სახლი, სრა, დარბაზებია,
შიგნით ხელწმინდად ნახატი, გარ ოქროს გუმბაზებია,
თლილის ქვით ციხე-ქალაქი და კოშკი ზედა-ზებია
და მისსა მნახვსა დაუშრტის გულს ცეცხლი ანაგზებია.
- 33 ქვეშაფენლად სტავრა იყო, ჩათმა ოქროდ მოქსოვილი,
მის ჟამისა სიკეთისა ვინცა ნახა მახსოვილი,
მუტრიბთა და მომღერალთა ხმები ერთად გაქსოვილი,
და მაშინ არსად არ გესმოდეს გლაზაკთაგან მოთხოვილი.
- 34 სასახლეთ შუა ადგილი სამ-სამის დღისა სავალი,
ყოვლთა თვით ჰქონდის საჭურჭლე, არსით უნდოდა სავალი,
მხეცთა, ნადირთა, ფრინველთა ხმა იყო გარდასავალი,
და აღმოსავლეთი ხელთ ჰქონდა, მონებდა სრულ დასავალი.
- 35 მართ ერთი თვე ერთად დაყვეს შემსგავსებით ჟამთა, დროსა,
ხელმწიფისა კარს ნახევდი მარგალიტსა დანაგროვსა,
ცხენსა ჯოგად მოასხმიდეს გასაცემლად ხრო-და-ხროსა,
და სხვას მისცემდეს, არ კითხვიდეს: ეგ იშოვნე, ნეტარ, როსა?
- 36 ერთსა თვესა შეამკიან მოედანი კარვებითა,
ორს ფარსანგსა მოხვივიან ატლასისა ფარდებითა,
მეფე იყო გამცემლად არ ცუდისა ქადებითა,
და ხორციელი ვით იქმოდა, თუ არ ღვთისა განგებითა!

- 37 ათგანვე სახლთა ათასნი პირმთვარე იმყოფებოდა,
კვლავ მოასხიან მნათობნი, აროდეს იმყოფებოდა,
ათასი მუდამ თან ახლდის, მათგან არ იმყოფებოდა,
და მისთა მტერთა და ორგულთა ჟამი არ იმყოფებოდა.
- 38 ბაღთა სიკეთე ვით გკადრო, ან სურნელების სულია!
შუა ვარდთა და ნარგიზთა ალვის ხე ამოსულია,
ზამთარ და ზაფხულ ნიადაგ ყვავილი გამოსულია,
და ვინცა შევიდის, ნებითა არ იქნის წამოსულია.
- 39 წელიწდისა ერთსა თვესა ნადირობა მიხვდებოდა,
ათსა თვესა სასახლესა ჟამთა-ჟამად იქნებოდა,
ერთსა თვესა მოედანსა ტურფის კარვით იდგებოდა,
და ესე ასე ყოვლი საქმე ამ წესითა რიგდებოდა.
- 40 ესოდენსა სიხარულსა ერთი ჰქონდა საჩივარი:
ძე არ ყვანდათ, ვაჟი იყო, გულსა სჭირდათ სატკივარი,
იტყოდეს, თუ: „რა ვყოთ, ანუ რა ვქნათ, საქმის სამივარი?
და შევებევწნეთ სახიერსა, ჩვენი მხსნელი იგივ არი“.
- 41 მოიღეს მათი, დიდება ღმერთსა შესწირეს პირითა:
„მოსამართლეო, დაგვიხსენ უსაზომოსა ჭირითა,
შენ იცი გულის ნადები, ნუ ამოგვადებ ძირითა,
და წყალობა შენი უხვია, არაოდეს ხარ ძვირითა“.
- 42 მას ღამესა ძილსა შიგან მეფემ ნახა მოჩვენება,
მას ახარა ანგელოზმან, უთხრა: „იქნა შენი ნება,
აღთქმა დადევ ზოროტისა, გმართებს ჩემი გაგონება,
და მან დაგიხსნა ჭირისაგან, ვისცა ძალუც განკურნება.
- 43 შვილი მოგხვდების კეთილსა ეტლზედან დაბადებული,
ყოველსა ზედან საღვთოსა წესზედან გასწავლებული,
თქვენ იყვნეთ მისის ნახვითა ნიადაგ გახარებული,
და იგი შეიქნას ყოველთა მეფეთა აღმატებული“.
- 44 გაელვიძა, ცოლსა უთხრა, ორნივ ღმერთსა ადიდებდეს,
იმ ჟამითგან დაჯერებით იყვნეს, იმედს დაიდებდეს,
გასაცემლად საღარონი ყველგან კართა გაიღებდეს,
და ვინ დასთვლიდა საქონელსა, რომ გლახაკნი წაიღებდეს!

- 45 ჟამი იქმნა განგებითა, დაორსულდა დედოფალი,
ზარი გახდა, მოიწვიეს ყოვლნი სხვაგან ნამყოფალი,
მუნ მოვიდნენ, დაუტევეს თავთავისი სამყოფალი.
და ვეჭვ, არ დარჩა უმოვებლად მუნ ხანისა დამყოფალი.
- 46 ვით ვთქვა ლაშქართ გახარება, დაიბადა რა ჟამს ვაჟი,
სიხარულით დაღებოდა სიპი ქვა და სალი კაჟი.
მეფე ბრძანებს: „ამოვკვეთოთ ასაღებად ყოვლგნით ბაჟი!“
და მთელსა ლალსა გასცემდიან, არვის უნდის დანაბაჟი.
- 47 ორმოც დღესა ლხინი იყო, საჩუქრისა არ მოწყენა,
შორს გზისანი გაისტუმრა, სხვანი იქივ დააყენა,
მერმე კიდევ საბოძვარი ზოგთ უკანაც გაუყენა,
და მაშინდელმან მათმან ლხინმან მტერსა თვალი დაუყენა.
- 48 ვაჟსა სახელი დაარქვეს ომაინ გვარისეულად,
ვით იზრდებოდა, რა გკადრო, ან რა გვარ ყოფაქცეულად!
პირი მზესავით შვენებით, ტანი ალვისა ხეულად,
და ხუთის წლისასა ვერ მორჩის აბჯარი გაუხეველად.
- 49 ესე ასრე მოიზარდა, მოუმატეს ლხინსა ლხინი,
მათსა გულსა გაივლიდა რამცა საქმე მოსაწყინი!
ერთგულ-ქმნილთა მოუვიდათ საქმე კეთილ მოსავლინი,
და მათთა მტერთა დაემართა მეტის-მეტი შესაშინი.
- 50 გაიზარდა, არვინ ჰგვანდა შვენებითა, არცა ტანად,
მისთა შუქთა მზისა შუქი თან არ ჰქონდის მოსატანად,
გასაცემლად მოლარენი იყვნეს კარგის მოსატანად,
და ყოვლი მსმელი მას წინაშე იქმნის ორთა გასატანად.
- 51 ჭკვიანი და გონიერი მართ მამაცად გმირთა გმირი,
მისგან სიტყვა არვის ესმა არაოდეს გულსაგმირი,
ვინცა ნახის მას წინაშე რაც რამ ფერი დასაგმირი!
და მისსა ლახტსა სიმძიმითა სხვათა ხელი ვერსა გმირი.
- 52 ყოვლის კაცისა მოყვარე, სიწყნარე ჰქონდის ბრძენისა,
უცხოთა კაცთაგან სიამე ჰქონდის ამბისა სმენისა,
უხვ-უმურველი, გამცემი, ტურფა, უებრო ენისა,
და მისსა მნახვას დავიწყდის ჭირი ყოვლისა სენისა.

ყოვლის ფერით შემკობილი თვალ-ტანად და ძალად, გულად,
მესროლნი და მობურთაღნი მასთან არ ჩნდა სავარგულად,
ტანი მისი ემსგავსების სარო იყოს დანერგულად,
და შორით ნახვად წამოსულნი, ზოგნი იქნის დაკარგულად.

მეფესა და დედოფალსა დიდი ჰქონდათ სიყვარული,
რა ნახიან, მოემატის გულსა მათსა სიხარული,
ბროლ-სადაფსა აშვენებდის გამჭვირვალე ლალი სრული,
და მისსა მჭვრეტსა არაოდეს მოუვიდის თვალთა რული.

დრო მოვიდა, მოედანსა როს კარავი დაიდგმოდის,
თავადთა და დიდებულთა ყოშუმი და რაზმი მოდის,
ხატაურთა ოთადთაგან ბიჯი აღარ წაიდგმოდის,
და ცემა იყო ქოს-ტაბლაკთა და მუტრიბთა ხმა ისმოდის.

ხშირად იხმობდის თავადთა, მაგრამ უფროვე კარავთა,
ერთობით უსხდის ტახტზედა სულ ოქრო გარდნაკარავთა.
გარდაფენდიან მძიმესა ოქსინო შენაკარავთა.
და მეფე ბრძანებდა: „შეგმატო, ვინ ლხინსა მოიმკარავთა“.

შვილსა შვიდასნი თავადნი თვითოს მხარს დაუსხდებოდა,
თვით გარე-მდეგთა ლაშქართა რიცხვი არ შეიგებოდა,
ოქროს სარტყლითა მონანი მრავალნი წამოდგებოდა,
და ვერ მნახავთაგან სურვილით იგი დღე ინატრებოდა.

ომან მივა წვეული, მანდატურნი დგეს გარესა,
თავადნი ტახტით ჩამოხდეს, რა მისვლა იჟმირესა,
თაყვანი სცეს და უკუდგეს კარვისა ერთსა მხარესა
და თქვეს, თუ: „ტარიელს ესე სჯობს!“ სხვას ვისმცა შეადარესა!

მუნვე დასხდომა უბრძანა პირითა მოცინარითა,
თვით მეფის მარჯვნით გარდახდა ქცევითა რათმე წყნარითა,
ვით მთვარე მზისა გავსილი მჭვრეტელთა სალხინარით ა;
და მამა ჰკითხევდა ამბავსა ტკბილითა საუბარითა.

მაშინ ქვეყანა შევნიოდა, ვით ცანი ვარსკვლავისაგან,
ყოვლნი ომანს უჭვრეტდეს, უნათლე იყო მზისაგან,
გამოსულიყო ნაყოფი მის კეთილისა ხისაგან,
სურნელის სულსა ადენდა ყვავილი სამოთხისაგან.
და

ჭამა შეიქნა, მოიღეს, – ქება ვით ითქმის ენითა! –
ლალ-იაგუნდის ჯამები ოქროსა დასადგენითა,
ბროლი და ჭიქა ღვინისა არ დასცხრა მოსადენითა.

და მეფე ბრძანებდა: „თავადნო, ღვინს კარგა ეცადენითა!“

გათავისმსმელდა ომაინ, მჭვრეტელთა სასურველია,
თან აიტანა სპათაგან თავადნი ინდოელია,
ხელმწიფის წინა დალევდენ, დაფიცხდეს ჩანგთა მკვრელია.

და ხელ-გასაცემლად საჭურჭლე მეს ქვეყნის მოსარწყველია!

იმ დღის მნახავსა საქებრად მეტობა უნდა ენისა:
მოდგიან გობი ოქროსი თვითოსთვის შესასმელისა;
მკვრელთაგან იყო საკრავი ხმა ტკბილად მოსასმენისა,
და ყოვლგნით შეიქნა სიმღერა, მსხდომთა არ მოსაწყენისა.

კარავთა გარეთ გამოვა ომაინ სასერნებელად,
ლაშქართა თვალი მოავლო მათ ჭირთა საკურნებელად,
მან კაცი ნახა მოწყენით გულისა ნამტკივნებელად,
და უბრძანა, მონა მოიხმო მის ყმისა საჩვენებელად.

შორით შეხედა, მან ნახა კაცი ვინმე ფერნამკრთალი,
დაყრით დგა და ეტყობოდა ღაწვთა ცრემლის ნაწვეთალი,
ლაშქართაგან ვერა იცნა, აზრი ექნა მას მართალი:

და განგებითა იგი მოვა, რა არს ღვთისა სამართალი!

უბრძანა, თუ: „წადი, ნახე, და ადგილი ისწავლენი,
არ წესია ამ ქვეყანას კაცსა სჭირდეს მოსაწყენი,
ხვალ მოვიდეს, მან მიაშბოს, მას გულს სჭირდეს რაცა სენი,
და ღმერთსა უნდეს, მოუღებინო მე მას ადრე მოსალხენი“.

კაცნი მობრუნდეს მეფისა ომაინისთვის მხმობელი,
იგი მობრუნდა, შევიდა, ვითა მზე მანათობელი,
მისთა მხეველთა ღვინი-და, ვერ მჭვრეტთა მანათობელი,
და ვინცა გამოჩნდეს იმისი ღვინითა დამათრობელი?

დილითგან სხვასა დილამდის მართ ერთად იყვნენ მსხდომია;
ახალგაზრდასა ომაინს წინ ვერვინ დანამდგომია,
იგი ეგრე ჯდა, თუ ჰგვანდა ერთისა შენასომია,
და სხვანი მონათა გაიხვნეს ფერხზედ ველარა მდგომია.

იგი ადგა, მუნ მყოფელთა თვალთა სჭირდა მისი მზერა,
წესი არის: დააზრდილებს, მოეფაროს გორას მზე რა.
აიყარნეს წამოსავლად, მეტსა სმასა შეეჯერა,

და ყოვლგნით კერძო დაესრულნეს სიმღერით და ჩანგთა მღერა.

შინა მოვიდა იგი მზებრ, მართ ადგომილი ლხინითა,
წინ მოეგებნენ მონანი ხელ-დაღებულნი ინიითა,
ბროლისა ელვა კრთებოდა ვარდთაგან მინაცინიითა.

და კვლავ ლხინად დაჯდა შვენებით არმჭვრეტა მოსაწყინითა.

მასვე მონასა უბრძანა, რომე პირველ დაეხარა:
„წადი იგი მოყმე ნახე, ვინ შუქთა ფენს მზეებარა,
უთხარ: ვიცი, შეგეტყობის გული ჭირსა დაება რა.

და მოდი, მითხარ, ნუ თუ გარგო, ვნახოთ ღვთისა განგება რა.

კვლავცა უთხრა: მოგიქარვებს სევდა, ანუ რაცა გჭირსა,
მას თვალი აქვს ყოვლსა ზედა, მოხმარება დია სჭირსა“.
მან მონასა შემოხედა, გვანდა საქმე განაჭირსა –

და „წადი, ჰკადრე: ვერვინ მარგებს, უკეთ ვიცნობ ჩემსა ჭირსა.

მე რას მაქნევს მეფე თქვენი, ან სიტყვასა რად მაცთუნებს?
მჭუნვარისა კაცის ნახვა მხიარულსა დააჟმუნებს.
რადღა ვარგა სანახავად, ვისცა ჭირი იძაბუნებს?

და უსიკვდილოდ არ წამოვალ, ცუდად ნურცა მოგაბრუნებს“.

მოვიდა, ჰკადრა მონამან მის ყმისა ნაუბარია.
ომან გაწყრა მისისა არ-მისვლის შემტყობარია,
ბრძანა, თუ: „კაცთა გაუსევ, ვით ვიყო დამთმობარია?

და მაგრამ პირველად სიჩქარე ბრძენთაგან ნაგმობარია“.

ბრძანა: „წავალ, თვით მე ვნახავ, რა გინდ რა ვინ დამიზრახოს,
წესი არის, კითხვა უნდა უცხოს, არ თუ გაენახოს,
მან მიაშბოს, რაცა იცის, რა მივიდე, ახლოს მნახოს,

და ვით იქნების, მე ვკითხევდე და საუბრად არ მიზრახოს!“

იგი მივიდა, გარდახდა სახლსა უცხოსა ყმისასა,
გამოეგება ღარიბი, მთვარე ჰგავს შუქ ნამტყვისასა,
ორთავე ერთად შვენება ნათელსა სჯობდა მზისასა,

და მათ ვერვინ ედარებოდა, ვით ბნელსა ჟამი დღისასა.

გვერდსა დაისვა, დაუწყო მას ამო საუბარია,
უთხრა, თუ: „ძმაო, ვინა ხარ, ან ვისთა ტომთა გვარია?
ვარდსა აჩნია მზისაგან მოშორვებისა დარია,
და შენ იაგუნდი რამ შეგქნა, აწ ასრე ფერ-მიმხდარია“?!

მოახსენა: „ხელმწიფეო, ხარ მეტადცა გონიერი,
საქმე ჩემი გრძელი არის და თქმად არა ჟამიერი;
ნუმცა მკითხავ, ვერცა ვიტყვი, დაგაფიცო სახიერი,
და მამწონს თქვენი პატრონობა, ხელმწიფური საქციერი“.

უთხრა, თუ: „ძმაო, არ მამწონს მაგ საუბართა თქმულობა,
რად მოიხმარე ჩემზედა გულისა უცხოურობა?
ჩვენი წესია, ხელთა გვაქვს კარგთ კაცთა მოყვარულობა,
და დღეითგან ძმა ხარ, შენია ეს ჩემი სრულ მორკმულობა“.

ადგა, ყელსა მოეხვია, მათ აკოცეს ერთმან-ერთსა,
ატირდა და აატირა, გული ჰგვანდა განაერთსა,
ჰკადრა: „წვრილად მოგახსენო, რადგან სწადდა ესე ღმერთსა“.
და იგი ვაჟი შეუყვარდათ მათ ლაშქართა ხელი-ერთსა.

„აწ ვიკადრო ყველა წვრილად ჩემ თავისა გარდასრული,
რადგან ღმერთმან სამსახურად მე ჩამიდგა თქვენგან სული,
ვინ გვარი ვარ, ან სით მოვალ, ანუ რად ვარ ფერწასული,
და სიცოცხლესა მოვეშორე უიმედოდ წამოსული.“

ზღვათა მეფისა შვილი ვარ, უბედო, გამწარებული,
წელი სამია სამყოფსა და მეფის მოშორებული,
მე დედ-მამანი დავყარე მართ ჩემგან გაჯავრებული,
და ასრე ობლად და ღარიბად ვარ ცუდად სადმე რებული.

აჰა, თუ გინდა ამბავი მართ ჩემგან დანაყბედია,
ყველაი წვრილად ვიკადრო, მაღალი ღმერთი მხედია;
მე სანადიროდ გამოველ, ზღვის პირსა დიდი ქედია.
და მას დღეს დაბნელდა ნათელი, გაშავდა ჩემი ბედია!

შორით ვნახე ზღვასა შიგან მომავალი ცოტა რამე,
გამიკვირდა, უცხო იყო, დავინახე იგი რა მე;
მენავეთა, მოსასხმელად კაცსა უთხარ გამოყრა მე;
და „წადით, ფიცხლავ შემიტყევით, რა გზანი გიც და ნახ რამე?“

მენავეთა ყურებდი, ნავი ფიცხლავ გააფრინეს,
მიდიოდეს მოჭირვებით, თუმცა არად შეირცხვინეს;
კაცი იწვა ფიცარზედა, მისი პოვნა არ იწყინეს,
და მოიყვანეს დაბნედილი, ჩემსა წინა მოაწვინეს.

პური ვაჭამეთ, მობრუნდა მორჩა, მოედგა სულობა,
ამბავი ვკითხეთ, ყოფა თქვა თავისი მან მისრულობა,
ჩრდილოეთისა ქალაქთა სავაჭროდ წამოსულობა,
და „ნავი გაგვისქდა, დაგვეცა უფსკრულსა დაკარგულობა“.

მოვიყვანე ჩემსა წინა, უთხარ: „თქვით, რაცა იცი
მითხრა: «დია მოგახსენო, მაგრამ გკადრო პირველ ფიცი,
რაცა მე ვსთქვა, მართალია, სიტყვა ჩემგან დანამტკიცო,
და მისრეთისა შორს მყოფელმან, ხამს, თუ გულსა დანა ვიცი!»

მე ვით გკადრო, თუ რა ამბო ხელმწიფისა სიკეთისა!
სიდიდე და მორჭმულობა სხვას ვის ძალუც ეგეთისა?!
უთხარით, თუ: საპატრონო ჩვენ უფრო გვაქვს მისრეთისა.
და არ უკვირდა საქმე ჩვენი, მასთან რამცა ეკეთისა.

III. აქა ზღვათა მეფის შვილისაგან ომაინთან მისრეთის მეფის ქალის ამბის მბოზა

მისი ნათქვამი ქებანი საამბოებელად ძნელია,
თქვა: «ძე არა ჰყავს მეფესა ცეცხლი სწავს მით არ ნელია,
ერთი ქალი ჰყავს, მასთანა მზის შუქი საწუნელია,
და მისგან მრავალთა შექნია გულსა წვა დაუნელია.

იგი ხელმწიფობს, მისრეთი მამასა, მიუცემია,
პირის-პირ ვერვინ ვერ ნახავს, ან ხმა ვის გაუცემია!
ღმერთსა ვიმოწმებ: მზეს ზედა მას ჟამი დაუცემია,
და შორით მონობენ, დღითი დღე იქნების გასაცემია.»

მის ქალისა საქებარად მან იხმარა ენა მეტად,
გულსა მეცა, გავეშმაგე, მასვე წამსა გავხე რეტად,
ვთქვი: მოვკვდეო, არა მგამა, თუ არ ვიყო მისად მჭვრეტად,
და ვერა ვირგე, შუქი მისი ჯერაც მადგა გულსა სვეტად.

მეფესა ვკადრე: „ეცადე აწ ჩემსა რასმე რგებასა,
ნუ თუ მიშოვნო იგი მზე, დამხსნა ცეცხლისა დებასა“.
ებრძანა: „ეგე არ ძალმიც, ვერ გიზამ იმედებასა,
და ერთი ქალი ჰყავს სამეფოდ, არ გვიზმენ დანებებასა.“

საწოლს ვიყავ, მომივიდა მართ ამბავი მეტად ავი;
ფიცხლავ კაცი გავაპარე, მოვიკაზმე სამი ნავი,
საჭურჭლითა გარდავავსენ, ჩავსხი კარგი სანახავი,
და ყოვლიფერი სახელმწიფო – საყური და გინდა ტყავი.

იგი კაცი გავიტანე, რომე ზღვაში მე მეპოვნა,
იმედი თქვა, ნურა გაგვა, მე მაქვს გზისა კარგი ხსოვნა.
ფიცხლავ წაველ სევდიანი, ჭირმან ვითცა დამაყოვნა!
და მონებიცა დავარჩივე, მაგრამ ბედმან არ მითოვნა.

ყოვლით კარგა ავემზადე, საქონლით და მონებითა,
მენავეთა ბევრი მივეც, დავამდიდრე ქონებითა.
ერთსა წელსა ზღვაში ვიყავ სევდითა და ღონებითა,
და მისრეთს ვიყავ, მომემატა ცეცხლი მისის გონებითა.

მას კაცსა უთხარ: „რა გვმართებს, იყავ საქმისა რჩევითა“.
მან მითხრა: „სული თქვენგნით მითქს, ზღვად დანთემულ
ვიყავ მე ვითა.
მეფეთ სიდიდე თქვენც ნახოთ, ნუ დაიჯერებთ თქმევითა,
და ქალი ქვეყანას შუქსა ფენს, მაგრამ ზეცას ზის მზე ვითა“.

ხელმწიფისა კარსა მიველ, გამიკვირდა საქციელი,
ბუკისა და ქოსისაგან ხმა ისმოდა სატკრციელი,
მანდატურთა შიშისაგან ვინ წადგების ხორციელი?
და ვთქვი: „ქვეყნისას არა გვანან, ჩამოსულა თუ ციელი“.

ორსა თვესა გარს უარე, ვერ შეუველ ვერსით ვერა,
ცხენოსანთა სიმრავლესა მთა და ბარი მოემტვერა,
მე ვჯერვიყავ სადმე მათი შორით შუქი მომეზვერა.
და ვერას მივხვდი დაზნედილი, მექნა, ან რა მამეწვერა?

ვერვის მივხვდი მე ესეთსა, კითხვა რამე გამებედა,
ქალაქს ჩაველ, ლარი გავხსენ, არცა ვინ ზედ დამიხედა!
ვეძებდი, თუ კაცი მეძმო, ან დიაცი ვინმე მედა,
და არვინა ჩნდა ჩემი შემწე, თურმე ბედმა არ მიბედა!

დღესა ერთსა მოქალაქე კაცი მოდგა, ვეუცხოვე,
ფიცხლავ ავდეგ, დავიწვიე: განაღამცა შემეპოვე“,
რაცა მკითხა, ყველა უთხარ, უთავმდაბლე, ვესათნოვე,
და ზღვათა შიგან სიარული, რად წამოველ, რასთვის მოვე.

გავემზადე მის ქვეყნისა მე ამბავთა საკითხველად,
მართ იგიცა დამიწყნარდა ყოვლისავე სამზობელად,
მითხრა: „მეფედ ქალი არის კაცთ თვალისა უნახველად,
და ცხრასა კარსა მხეველნი სცვენ, ათს-ხადუმნი დგანან მცველად.

მისი მეფობა მამისგან აწ ამას დანებებია,
წიგნად გამოვა ბრძანება, რაც რამე მონებებია,
მიღმა პასუხსა ვინ ჰკადრებს, აროდეს მოხსენებია!
და სხვანი მეფენი სიდიდით მართ ვერვინ შესდარებია.

სხვა რა გითხრა აქაური, ანუ ჩემგან რა გერგების?
ხორციელი კაცთა ტომი სიახლოვეს ვერ წადგების,
ერთს თვეშიგან მამა ნახავს, ფერხზე არც მას აუდგების,
და მზისა მუქი მის წინაშე ნათლად არად გამოჩნდების.

ყოვლს საქმესა შინაურსა მას მხეველნი მსახურებენ,
მოახლისა სიმრავლისა რიცხვით ვერას შეიგებენ,
წიგნის წიგნით შორიდალმე კაცს საქმესა დაუდებენ,
და არა თურმე სამსახურად, თავს სიკვდილად გარდუდებენ.

ექვს თვეში ერთხელ გამოვა გარეგან სალოცავებსა,
ხუთის დღის წინათ ყოველგნით გზას იქმენ დანაცავებსა;
უნდა, რომ კაცი არსად ჩნდეს ქალაქსა, არცა ნავებსა,
და თუ სადმე ნახვენ მხეველნი, ფიცხლავ დასჭრიან თავებსა.

ოთხი ათასი მხეველი წინ ჯოხიანი მძღომია,
თუ კაცსა ნახვენ მათთანა, გაუჭირდების ომია,
თან მიმყოლელთა სიმრავლე, ვინ იცის, თუ რა ზომია!
და ლოცვა გათავდეს, მიბრუნდნენ, ლაშქარი შორეს მდგომია.

კაცის თვალი მათ ვერ ნახავს, არც იგინი გაიცდიან,
ორს ფარსანგსა ხადუმნიცა მხეგალთ წინა მიუდგიან.
მეფემან და სრულ ლაშქართა რაც ქალს სწადდის, იგი ყვიან,
და სული ვისლა შერჩებოდა, სამსახური ექნა გვიან!

ამა ქალაქთა უფროსი ერთი ქალია ქალისა,
თანაშეზრდილი მის მზისა, არ რამე ფერ-ნამქრალისა,
პირმოხვეული ჩამოვა მთვარე, მზის ნაშუქალისა,
და მისის შიშითა ვის ძალუც მოპარვა საქონელისა?“

ესე მესმა, დაველონე, ჭირი უფრო გამიჭირდა,
მე ვიწოდი, თორემ საქმე ჩემი არვის არ უკვირდა:
ლარი გავეც ადვილ ფასად, რომელიცა ძვირად ღირდა.
და გულსა ზნელსა არაოდეს შუქი მზისა არ მიჭვირდა.

იგი კაცი გამეყარა, რომ მეპოვნა ფიცრით ზღვასა
მარტო დავრჩი სევდიანი, გული მიხვდა ცეცხლით წვასა;
დღე და ღამე გაუწყვეტად ვიძახოდი ვაგლას, ვასა.
და ლარს მივცემდი მუნებურთა და ვკითხავდი სხვადასხვასა.

არა მესმა არვისაგან სიტყვა ცეცხლთა დასავსეები,
შორით ვნახე, მოუძღოდა ქალაქთ უფროსს ხადუმები;
დავარჩივე ყველა ტურფა, სტავრა მძიმე, ატლასები,
და მივართვი და თანა მივყევ, მეგონა, თუ ვესალმები.

იგი მთვარე აღარ დადგა, არცა რა თქვა საუბარი,
დამიმძიმდა, კვლავ დამიჭკნა გული ცეცხლთა ნადებარი,
ხადუმთ უთხრა: „თვით გაჰყიდოს, არ მაკლია სადებარი!“
და საქმე ვერსად ვერ გავილე მე ღონისა სამებარი.

ორი წელი დამეყოვნა, დამეხარჯა რაცა მქონდა,
მონა ზოგი დამეხოცა, ზოგს წასასვლად გული ჰქონდა.
ვხედავდი, რომ სასაუბროდ მათ ვერავინ ვერ შესწონდა.
და გული მკვდარი სევდისაგან კვლავ უფროვე დამიღონდა.

ბალი იყო ტურფა რამე, წაველ ვარდთა სანახავად,
მარტო ვიყავ, სევდიანი ვჯე სოფლისა სამრახავად,
მუნ ტირილი მომეწყინა, გავხე სულთქმა საახავად.
და მე სიკვდილსა მივსწურვოდი სულთა კბილით შემნახავად.

ნატირებსა, სევდიანსა მიმეძინა ვარდთა ძირსა,
კაცი ვინმე მომდგომოდა ბედისაგან განაწირსა,
შევბრალოდი, – კარგსა კაცსა ყოვლი საქმე კარგა სჭირსა –
და გამაღვიძა: რად მოკვდები, რად მისცემო თავსა ჭირსა?

სასაუბროდ არ მიმიშვა, მან შემატყო გულსა სევდა,
თავის სახლად წამიყვანა, სად ბუღბული ვარდთა სცევდა.
ყველა წვრილად გავიგონე, რასაც იგი მე მკითხევდა,
და მეტის-მეტად შევებრალდი, ჩემი ცეცხლი მასაც სწვევდა!

მითხრა: გეტყობის, ხარ ვინმე, ძმაო, კარგისა გვარისა,
ღმერთს იამების შეწევნა კაცისა გულმტკივარისა,
მაგრამ ცუდია ყბედობა გრძელისა საჩივარისა,
და შენ მოგცემია საქმობა საქმისა დაუგვარისა.

მას მზესთანა სახსენებლად არ იქნების კაცთა ტომი,
არვინ იცის, რასათვის სჭირს, ვერვინ არის მინახდომი,
კაცთ სახელი არა ითქმის, დიაცნია წინ წამდგომნი,
და დამიჯერე, მოითმინე წვანი გჭირან თუ რა ზომი.

აწ მიბრუნდი, ნუ წაახდენ ვაჟობისა ჟამთა, დროსა,
ნუ გგონია, ეგ სირცხვილად დაგედების შენ აროსა;
ვიცი, რომე ვერას ირგებ, ცუდად იდენ ცრემლთ წყაროსა,
და თუ მიხვიდე, გაანათლებ კვლავ მამისა სამყაროსა.

რა ესე მესმა, შევიქენ მე გულსა ლახვარხებული,
მობრუნდა ჩემთვის ღვთისაგან ბორბალი გარისხებული,
ზარი გამიხდა, დამეცა ვით მეხი გამეხებული,
და დავეცი, დავზნდი უსულოდ, ვით მკვდარი დანაცრებული.

კვლავცა მითხრა: მხატვარი ვარ, ყოვლისფერის დამხატველი,
მე მეფეთა დიდგვარისა მორჭმულობით საკვირველი,
მეცა მჭირდა ეგე სენი, ცრემლით მერწყო მთა და ველი,
და ვიცოდი, რომ ვერ ვირგებდი, თავსა უთხარ მოსაწვრთნელი.

ერთხელ ვნახე იგი მთვარე შორით ლოცვას გამოსული,
გვანდა, კირჩხიბს შენაჯდომი მზეა მალრიბს ამოსული,
მკვდარსა მისი აღადგენდა, თუ ეყნოსოს, ამო სული,
და დაბნედასა მივეწურე, ძლივლა ვიყავ წამოსული.

სახე დავხატე მე მისი აჩრდილთა მიმსგავსებითა,
თვარ ვით იქმნების მისებრივ კაცთაგან ხელოვნებითა!
აწ იმა დღითგან ამისგან ვარ პატიჟთ მოთმინებითა,
და ამას ვნახავ და გავხდები ყოვლთ ჭირთა განკურნებითა.

მოვახსენე: „რადგან ეგე შენ კაცი ხარ ბრძნად სწავლული,
დაგვიკერებ, დავბრუნდები, ვამე, სახელ დაკარგული!
ერთსა რასმე გეხვეწები, არ გეწყინოს ჩემგან თქმული:
და სახე მომეც ჭირთა თმენად იგი შენგან დახატული“.

ფიცით მითხრა: „სულიც გინდეს, არცა იგი დაგიჭირო,
ადგილი ჩნდეს მოხმარებად, შენთვის თავი გავიწირო,
მაგრამ ცუდად ნუ მოკვდები, სჯობს წახვიდე, შენ კერძ ირო“.
და სახე მამცა, თქვა, თუ: „გული მეცა ბევრჯელ ავიტყე!“

მან სალაროს შემოიყვანა – აიღეო, რაცა გინდა,
არა თქვა, თუ შენი ყოფნა სახლსა ჩემსა მე მომწყინდა.
ნუ თუ ღმერთმან მიგიყვანოს, მამა გაყრას ვით მოგთმინდა?
და უშენოსა მე დღეითგან მზემან შუქი დამიბინდა!“

ოქრო ავიღე, ვაკოცე, მოვეხვით იმა ყმასა,
ამიტირდა გულმდულარედ, ცრემლი ჰქონდა მასცა მზასა;
მოვეხვითვნეს, დაგვადუმნეს, – ნულარ იქთო მეტსა რასა,
და გამოვბრუნდი, გავემზადე წამოსავლად ჩემსა გზასა.

სამსა დღესა თან გამომყვა, მაგრამ სწვიდა ცეცხლთა დება,
მიკვირს, თუ რად შეუყვარდი, ანუ სჭირდა ჩემი ქება!
რაზომსაცა გავბრუნდები, კვლავ უნდოდის თანა ხლება.
და არ მოვეშვი, შევაქცივე, არა იყო მისი ნება.

ერთი წელია მივლია უგზონი, თუნდა გზიანი,
მე თქვენსა მოველ ქალაქსა, კარი დამიხვდა ღიანი;
შემიტკბეს, კარგა მომეპყრნეს, არ ვნახო მათი ზიანი!
და მაგრამ გაცუდდეს საჭკრეტლად ჩემთვის ვარდი და იანი“.

რა ომაინ მოისმინა, მასთან მისვლა არ იმჩივნა,
უთხრა „ძმა ხარ დღეის იქით“, – კოცნით ყელსა მოეხვივნა,
სიტყვა ჰკადრა საადგილო, სწადს თუ გული არ ატკივნა,
და „ნურა გაგვა, რადგან მოხველ, ღმერთმან მტერი მოგიყივნა“.

ფიცხლავ წავიდა ხელმწიფეს წინაშე საამბოზებლად,
ტურფის ენითა უბნობდა მის ყმისა შესამკობელად:
„მოსულა ვინმე ჭაბუკი მნათობთა დამამხობელად“.
და მეფესა გულმან უქადა მართ მისთვის შესატკბობელად.

ყველა წვრილად მოახსენა მისი თავსა გარდახდომა,
სიარული, ცრემლთა დენა, ეგზომ ჭირთა ცუდ-წახდომა
ბრძანა: „ფიცხლავ მოიყვანეთ, კარგა გემართებს ჩვენ დახდომა,
და ხელმწიფისა შვილი არის, შეჰფერდების ჩვენთან ჯდომა“.

რა მოვიდა, მეფე ადგა, ერთმანერთსა ესალამნეს,
სრულ ლაშქართა მოეწონა, მას ქებანი უმაღ-მაღნეს;
მეფე ტკბილად ეუბნების, სწადს, თუ გული დაუამნეს.
და მას დღე ლხინით გაიყარნეს, ჩანგთ მკვრელთან შეაღამნეს.

სარიდან უთხრა: „მიყვარხარ, მოწმად მყავს ზესთა ზენია“.
ვერაჲ ვინ სჯობდეს, შევნიოდეს ფერმიხდით სინაზენია,
მაგრამ ომაინ მხედველთა უებროდ ამაზრზენია.
და დედოფალი და ასული მოდგეს, საჭკრეტლად მზენია.

სამს დღეს სმა იყო, არა ჩნდა კაცთ სიმრავლისად კარი სად,
მერმე მოიღეს ფეშქაში სიმრავლე მიუმხდარისად;
ზღვათ მეფის შვილი მორჭმისა ჩვეული მსგავსად გვარისად,
და ზოგთა თქვეს სიტყვა საქებრად ომაინს შესადარისად.

მუნით ადგნენ, წამოვიდნენ მოცინარნი, არ პირწბილნი,
მათ ორთავე გარდმოელთ მზისა შუქი ოთხი წილნი,
სხვათ მნათობთა აჯობებდა მიდგომილნი მათი ჩრდილნი,
და ერთად დასხდნენ, მოახსენეს საუბარი, სიტყვა-ტკბილნი.

ომაინ ჰკითხა: „რა გინდა, რა გაქვს წადილი გულისა?
მეზნა გწადიან საქმისა მის ერთხელ დაკარგულისა,
აწ გაგიშვია სურვილი მისგან გულს დანერგულისა?
და მითხარ, ხმარება წესია კაცის თავს-გარდაგულისა!“

მან უთხრა: „ჩემი მოლხენა წიგნსაცა არსად სწერია,
შენ რად გაგსაჯო ბედკრულმან, – სოფელი ჩემი მტერია!
მისრული საქმე წამსვლია ფერხთქვეშე, ვითა მტვერია.
და რასაცა მიზამ, შენ იცი! – სხვა სხვისა მეცნიერია!“

კაცი მოვიდა ომაინს წინაშე მაწვევარია,
დედოფალს ეთქვა: „შორს მყოფთა გულსა გვაქს სატკივარია,
ჩვენცა გვიამზე მის ყმისა თქვენთანა საჩივარია,
და ვინ გიპოვნია, რა კაცი, ანუ ვის ტომთა გვარია?“

ფიცხლავ წავიდა ომან პირითა მოცინარითა.
დედოფალი ჯდა ელვითა მნათობთა მაწყინარითა,
გვერდსა იახლა ასული, მზებრ შუქთა ნაფენარითა.

და მან გაახარა ამბითა მის ყმისა ნაუბარითა.

მე გვერც უზის და იგინი მართ მზისა მსგზავსად შვენოდეს,
მოახსენებდა ამბავსა, რაცა მას მისგან სმენოდეს –
გზათა სიგრძე და სასჯელი, ან რაცა მისგან სწყენოდეს.

და მათ უთხრეს: „სახე შენ სთხოვე, თუ მას აღარა ლხენოდეს?“

ომან ჰკადრა დედასა სიტყვითა მუნ წყნარებითა:

„მე იმა ყმისა სიკეთე, ნეტარ, რითა ვთქვა ქებითა?

აწ მე ვარ თქვენსა წინაშე საქმისა მოაჯებითა,

და ჩემი და მივცეთ, ვეჭვ, რომე იქნების ღვთის განგებითა“.

კვლავცა ჰკადრა: „მოგახსენო აწცა სიტყვა მე მართალი,

იმა ყმისა სიკეთისა მე ვერა ვთქვა ნათალი,

ჭირსა ცუდათ ნუ წაუნდენთ, – ღმერთსა უყვარს სამართალი!

და ვიცი, თქვენცა მოიწონოთ, როდეს ნახოთ მობურთალი“.

დედოფალმან მოახსენა შვილსა ყოვლის მეცნიერმა:

„შენი არის ხელმწიფობა, ვერ იხაროს შენმან მტერმა,

თქვენ გინდათ, და ჩვენცა მოგვწონს, შორით აქო ყოვლმან ერმა,

და მეფეს ვეტყვი, ესე საქმე ნუ მოშალოს სახიერმა“.

დედოფალმან მოახსენა მეფეს მისა ნაუბარი,

მან ბრძანა, თუ: „მეცა ვიყავ აზრით რასმე შემტყობარი,

კარგად უთქვამს, დიდ გვარია, მერმე ბრძენთა საქებარი,

და დია მივსცეთ, თვალთა მისთა დაშრტეს ცრემლთა საგუბარი“.

ომან მივა, ზღვათ მეფის შვილი წინ მოეგებისა,

უთხრა, თუ: „გითხოვ ამბავსა, შენგან არ შეიგებისა,

თუ ვერა ირგოს მიჯნურმან, ცუდად რად გარდიგებისა?

და კაცთ თურმე იგი მიხვდების, რაც ცაში გარიგდებისა.

წყალობად პოვნა მე შენი ღვთისაგან გამდიდებია,

მოყვრობა გვინდა ჩვენ შენი, არ ცუდი ნაქადებია.

ასული მოგცა მეფემან, ვინ მზის შუქს დაჰქადებია,

და აწ მე მის მეტი არა მყავს ძმები და არცა დებია“.

რა მოისმინა, წინაშე მან მიწას დასდვა თავია,
ჰკადრა, თუ: „შენი სიკეთე ღვთისაგან განათავია,
მაგას ვით ვღირსვარ, მე ჭირნი ღვთისს მექნას განართავია,
და შენის ზედითა ზღვათ მეფე კვლავ ვნახო წანართავია.

ღმერთმან მიყო წყალობითა, მამიყვანა თქვენსა წინა,
ჭირი ღვთისად შემიცვალა, ავმან ზედმან დაიძინა,
აწე, რადგან მხიარული მე გამიშვი ჩემსა შინა“.
და სახე მისცა მის მთვარისა, მიკვირს – გაყრა მოითმინა!

IV. აქა ომაინისაგან მისრთ ხელმწიფის ქალის სახის ნახვა და გამიჯნურება

მას ქალი უთხრეს: მნათობი კეკლუცთა უკეთესია,
თვით საქონელი ურიცხვი – გაცემა მათი წესია,
შინ მხიარულად გაუშვებს, აქამდის სულ ნაკვნესია.
და ომაინ ჰმუნვას ჩავარდა, განგება რამე ზესია.

იგონებდა დღე და ღამე, ცეცხლი სწვიდა დაუშრეტად,
სახე ჰქონდა მისეული, მიწყვი იყო მისად მჭვრეტად,
– „მეფეს უთხრა, ვად, თუ გაწყრეს, საქმე წახდეს მეტის მეტად?“
და ვერას მქნელი სევდნსაგან გაშმაგდა და გახდა რეტად.

ომაინს ფერი ეცვალა ზაფრანის მსგავსი ლალისა,
მას ჰკლევდის საგონებელი მისრეთის მეფის ქალისა,
ნიადაგ სწვევდის სახმილი უებრო ცეცხლთა აღისა,
და მეფეს აცნობეს ამბავი გულისა გასამკრთალისა:

„ცოტა ხანია შექნილა ვარდი მეტად ფერშეცვლილი,
დაგვეკარგა მისთა მჭვრეტთა სიამოვნის სიდიმილი,
არა ვიციტ, უმძიმს რამე, ან გული აქვს დაკოდილი,
და აღარ უნდა მოსვენება, სმა, ჰამა და არცა ძილი.

თუ ზეცით რამე ერგენა მას ჩვენთვის დასამხობელი,
თვარე ხმელზედა ხელმწიფედ თქვენ ხართ ქვეყნისა მპყრობელი,
რამცა უმძიმდეს – ლაშქარი გვყავს ზღვათა დამამრობელი,
და რა წაეკიდა ჰკვიანსა გულისა შესაპყრობელი?

ჩვენ ვერა ვპკითხავთ შიშითა: რა გჭირს, ანუ რა გწყენია?
ვხედავთ, ნიადაგ სავსე აქვს ცრემლისა დასაყენია,
ალარა ლხინი არა ჩანს, მოედანს არცა მყენია,
და ჩვენთვის სიკვდილი დია სჯობს, სიცოცხლე რა საყენია!?”

რა მეფემან მოისმინა, დაჰმუნდა და დაცაღონდა,
მისსა გულსა საწყინარი ამის მეტი რამც შესწონდა?
მართ ზაფრანი შეეკადრა, ვარდსა გარე შეეკონა;
და დედოფალსა მოუბრუნდა, ღაწვთა ფერი არა ჰქონდა.

დედოფალმან შემოხედა, შუქთა კრთომა გაუკვირდა,
მაგრამ სიტყვა ვერ მიუგო, მასვე წამსა აცატირდა,
მეფემ უთხრა: „დაგვემართა, რაცა ჩვენთა მტერთა სჭირდა,
და ვიცი, ბოლოს სოფლისაგან ლხინი ჩვენცა დაგვიძვირდა.“

ყველა წვრილად გააგონა, რაც მონათა მოეხსენა,
მათ ორთავე შეჭირვებით გაამრავლეს ცრემლთა დენა,
თქვეს: „ამბისა სიმწარესა სულნი ვითმცა დაუდგენა?“
და დედოფალმან ცრემლთა შრეტად მოიხმარა ტკბილად ენა.

მოახსენა: „სხვათ მეფეთა უფროსად ხართ გაჩენილად,
რაცა გინდა, შეგიძლიან, ვინ ჩანს თქვენს წინ სადგომილად?
არაოდეს არ ყოფილა ჭირი ლხინთა დასადგინლად,
და წადი, ნახე, შვილი არის, თქვენ გეხელყვის საწვრთინელად.

ზღვათ მეფის შვილმან მას მისცა სახე მისრთ მეფის ქალისა,
ვექვ, რამე სჭირდეს სამისოდ სევდა ფერ-გასამერქალისა,
თუ მისთვის ბნდების, საქმე გვიც უფსკრულსა დასანთქალისა,
და სხვანი მეფენი მის წინა ჩანს ფასად არსო ქალისა.

ახლა მეფედ ზის, მჭვრეტელთა მზეებრ გულისა სახელი,
ხორციელისა კაცისა არ ითქმის კაცთა სახელი,
არ გამოსულა ქვეყანად მის შუქთა დასასახელი,
და კაცთა მხსენები შეიქმნას მისთა ლახვართა სახელი.

თქმულა – ქმარსა არ შეირთავს – ესე სიტყვა მართალია,
სხვა, რაც უნდეს, განგებითა ღვთითა დია შეგიძლია,
მისი საქმე დაივიწყოს, ვითამც ქარსა გარდუვლია,
და დაგიჯერებს, რაცა იცის, ყველა თქვენგან უსწავლია.“

მეფემან უთხრა პასუხი ცოლსა ცრემლითა დენითა:
„ნებით არ იქმნა მას ზედა, ძალსამც ვით ვეცადენითა?
არ გაკვირდების, საჭურჭლე თავსა აქვს გარდადენითა,
და მზე არ ჩამოვა ქვეყანად კაცისა მოწადენითა.“

ჩვენ ნურას ვეტყვით პირმიღმა მისრთ ქალის მოგონებასა,
რა თვითან გვითხრას, ვეაჯნეთ დაშლისა გაგონებასა,
უთხრათ: არა სჯობს საცდელად, არც იქმენ ჩვენსა ნებასა,
და მას ფიცი უთქვამს, არა იქს კაცთა თვალთ შედგინებასა.“

ესეგვარი მოიუბნეს ერთმანეთის შემჩვივარად,
მაგრამ ვერა ვერ გააგეს, დარჩა გულსა სატკივარად,
თქვს: „წავიდეთ, შორიდაღმა რასმცა ვიყვნეთ მისამხედვარად?
და ვიცით, დარჩეს ესე საქმე ჩვენგან ხელის მიუმწვდარად.“

ხელმწიფის კარსა ინდონი მოდგეს რაზმი და ჯარები,
ღამე ნათევენი, მტირალნი თავისა დამსაჯარები.
ომაინს წინა მიდიან ხვეწნისა მოაჯარები,
და ვერ ეტეოდა ხმელზედა ერთმანერთს შემაჯარები.

გაემართნეს, მტვერი ადგა, მზეს სინათლე წაუვიდა,
არა დარჩა საშინაოდ, რომე მათთან არ წავიდა,
ზღვასა გარეთ სიმრავლითა სულ ხმელეთსა დაჰვარვიდა.
და ეს ამბავი სევდიანსა მართ ომაინს მიუვიდა.

მოახსენეს: „მეფე მოვა, დედოფალი ცრემლ ნადენი,
არ გვეგონა, ქვეყანასა კაცი იყო თუ ამდენი,
ვერ დაიტევს გზის ვაკობა ხევთა, მათათა მონადენი
და თქვენის ეგრე შეწყენითა თავს სიკვდილად გარდამდენი.“

მეტად გული აუჩუყდა, მეფის მოსვლა რა ისმინა:
„მე ვერ ვიტყვი გაცხადებით, ვინც ლახვარი დამასმინა,
მკითხვედეს და ვერ უამბო, წყრომა ვითლა მოვითმინა?
და ვინ უამბო საქმე ჩემი, ანუ ვინმცა შემასმინა?“

ომაინ ღმერთსა ევედრა პატიჟთა მოთმინებისად:
„მოსამართლეო, შენ თქმულხარ ყოვლ ჭირთა განკურნებისად,
ჟამად მიბოძე მეფის თქმად, წყალობა გაგონებისად,
და იგი არ გაწყრეს, შეექცეს მშვიდობით, თავის ნებისად!“

**V. აქა სარიდან ხელმწიფე ერთის დღის სავალს დადგა და
თავის შვილთან ორი დიდებული თავადი გაგზავნა
მისის ამბის საცნობელად**

რა დიდმან ინდოეთის ხელმწიფემან სულთა უტკბოსსა და სასურ-
ველის მისის შვილის, ომან ჭაბუკის, შეწყენით ყოფნა მოისმინა,
მეტის შეჭირვებით უჭკუო ვითა გახდა და ფიცხლავ ორნი თავადნი
მოიხმო და შვილს ესრეთ შეუთვალა: „სიცოცხლისაგანცა უტკბესო!
ღვთის განგებით და შენის ბედით დიდთა შვიდთა სახელმწიფოთა
ინდოეთსა შიგან არცა გლახა და არცა შეჭირვებით მყოფი კაცი
არ იპოვების. რა იყოს ესეთი, რომე ქვეყანასა ზედან, რაც გინდეს,
ხელი არ მიგიწვდეს? შენგან ბრძანება იყოს – ჩვენ, რაცა გინდეს, იგი
გავათავოთ. შენს შეწყენას მზე და მთვარეც დაიჩენს და ჩემმა გულ-
მან ვითამც მოითმინოს? თუ გულსა ნდომა რამე შეგსვლია, ღვთისა-
გან მოიმედე ვარ, მისისავე ვედრებით მალე აგისრულო, და თუ სამ-
კურნალო რამე გჭირს, მეკურნალთა მოვასხამ და მეც მოვალ“.

ომან, რა თავის მამის ხელმწიფის ბრძანება მოისმინა, ზე ადგა,
იგი თავადნი დიდის პატივით დაიწვია, გვერდს დაისხა და მხიარუ-
ლის პირით და ტკბილის სიტყვით მოიკითხა. მას დღეს ტურფათა
ჩანგის მკვრელთა და მომღერალთა ღვინით გამოისვენეს და მეორეს
დღეს ომან თავის სალოცავს ადგილს მივიდა და დიდ ხანს დამბა-
დებელს ჟამად პატიჟთა მოთმინებად ევედრებოდა და ამას იტყოდა:
„მოსამართლეო! ესოდენ დამიცევ ამა ჩემთა ჭირთაგან და მამეც გა-
ძლება დაფარვად, ვიდრე ხელმწიფე ზღვათა მეფის შვილს, თავის სა-
სიძოს, მის ქვეყანას გაამზადებდეს!“ რა ლოცვა გაათავა, მათ თავად-
თა თანა მოცინარის პირით მოვიდა და ესრეთ უპასუხა: „ხელმწი-
ფეს ეს მოახსენეთ: «რადგან ღვთისაგან ესოდენი წყალობა გვჭირს,
რომე ხელმწიფეს ღვთის საფარველს ქვეშე მისგანვე ესრეთ ყოველთა
მეფეთ უმაღლესად ვხედავ და იგი ღვინსა და სიმხიარულებსა შიგან
არის და ჩემიც ღვთის წინაშე სათხოვნელი მისის დიდებით და გამარ-
ჯვებით ყოფნა არის, რად უნდა, რომე ჩემსა გულსა შიგან შეწყენა
შევიდეს? ნამეტნავის ღვინისა და მეტის ღვინისაგან ცოტას ხანს
უნდომო გვარად ვიყავ, და ხელმწიფეს იგი მონსენებია. მისის ბედით
არც არა მიმძიმს და არც-არა სამკურნალო მჭირს».

მათ თავადთა დიდი საბოძვარი უბოძა და ესრეთ უბრძანა:
„...თქვენ წადით და ესე ნათქვამი მოახსენეთ, და მეც წინაშე მოვალ!“.
რა ესე თავადნი მივიდნენ, ხელმწიფე ამბის მოსურნეობისათვის წინ
მიეგება მათ მხიარულის პირით, მისის გულის ნების ამბავი მოახსე-

ნეს. ამაზედ ომაინ და იგი სასიძო ზღვათა მეფის შვილიც მოვიდნენ, მეფე ზე ადგა და იგინი თავისა გვერდით გუარით ² გაფრქვეულსა ტახტსა ზედან გარდაიწვივა, და დასხდენ. სამსა დღეს ესეთი ლხინი და სიამოვნე იყო, რომე მისი ქება კაცის ენით არ ითქმოდა. მეოთხეს დღეს აიყარნეს და თვით დიდი ხელმწიფე, ომაინ და ერთობით თავადნი და დიდებულნი რჩევად დასხდეს და ქალის საქორწილოს საქმე გააგეს. შვიდთავე ინდოეთის სახელმწიფოთა საწვევარი წიგნები გასწერეს.

აქათგან რა ქალმან დადასტურებით ესე შეიტყო, რომე იგი ზღვათა ხელმწიფის შვილისათვის დაწინდეს, დაიწყო ესეთი ტირილი, რომე მისნი მჭვრეტელნი მისის სიბრალულით იწოდეს. რაზომცა მისთა გამზრდელთა და უფროსთა მოახლეთა მრავლის ხვეწნით და მუდარებითა ჰკითხეს, თუ: „რად სტირი და ან რა იქნა შენი უნდომი? გვითხარ, ჩვენ რად დაგვიმალავ? რაც გინდა გვითხარ და ჩვენ დედოფალს ვაცნობებთ; რაც შენი ნება არის, ეგრე იქნების.“ მან ქალმან არც ტირილი დააგდო და არცა რა უპასუხა, და ვერც რა მისის ტირილის მიზეზი შეიტყვეს. ღონემოდებულთ და თვალცრემლიანთ ესე ამბავი დედოფალს აცნობეს, ვითა: „სამი დღე არის, რომე თქვენი პირ-მთვარე ქალი ტირილად ზის, რომე მისნი მჭვრეტელნი ცეცხლით ვიწვებით. მრავალს ვეხვეწენით და ვერას ღონის ძიებით არცარა გვითხრა და ვერცარა შევიგენით, თუ რისთვის ტირის?“

დედოფალს ეწყინა და მეტად გაუკვირდა. ადგა და ქალის სადგომად მივიდა. ქალს შეხედა, და იგი გულამოხვნიჩვით ცხელის ცრემლით ტიროდა. დედას მეტად უყვარდა და მისის ტირილისათვის მანცა ბევრი იტირა და მერმე ქალს თვალთა ხელი მოავლო. რაზომსაცა ეხვეწა, ვერ დაადუმა და უბრძანა: „ქალო, რა იქნა შენი საწყინო და ან შენი უნდომი? დიდს ინდოეთის ხელმწიფეს შენის ძმის, ომაინ ჭაბუკის, ოდნად უყვარხარ და მე სულსაც მირჩევნიხარ. გვითხარ, რაც გინდა, და ფიცხლავ შენის გულის ნებას აღგისრულებთ.“ ესეგვარი ბევრი შეაგონა, მაგრამ, ქალმან არც ტირილი დააგდო, და არც პასუხი გასცა. დედოფალი გაგულისდა და ესრეთ უბრძანა: „უბედურის დაბადებას დაუბადებლობა დია სჯობს! სხვა შენი საწყენო, ვიცი, არა ქმნილა რა, და თუ ამად სტირი, რომე ზღვათა მეფის შვილს მიგცეს – შენის ძმისებრ ჭაბუკი ქვეყანაზე არვინ გამოჩენილა და გესმოდა, რაც მისი ქება თქვა და თვით დიდსა ცათა ბადავს ხელმწიფეს, მამა შენს, მეტად მოსწონებია. ამისთვის მიგცეს, რომე მისებრსა სასიძოს ვერ იპოვნიდეს. აწე, თუ შენ იგი ჭაბუკი არ გინდა და კარგი ბედი უკუღმა გიბრუნებია, ³ თქვი, და იგი მოყმე

არად თხოვნად შენდა მოსულა და არცა რად შენი თავი გაჰკვირ-
ვებია და თვით თავის ქვეყანას წავა, და როდესაც შენ მისებრივ,
ქმარი იშოვნო, შენს ჰკუას მაშინ დაშჯერდი.“

დედოფალი ადგა და წამოვიდა. ხელმწიფეს ქალის ტირილი და
თავისი ნაუბარი ყველა მოახსენა, და მეფემაც გაწყრომით ბრძანა:
„ჩვენის სახლის ქალნი თავის გუნებისანი ჩამოდიან; ესეთის ხელმწი-
ფის შვილი, რომე ამისებრივ ერთი მოყმე მე არ მინახავს და არც
მე და არც მაგისი ძმა მაგის საქმროს აღარსად მოვნახავთ, და, ვინც
თვით სწადდეს, იგი შეირთოს.“

რა ომანს ესე ამბავი ესმა, თვითანაც თავის დაზედ გაწყრომით
შეიქნა და მისი საქმე ეწყინა.

VI. აქა ქალისაგან დედასთან საბრალოს წიგნის მიწერა

თვალცრემლიანმან ქალმან გონიერი მწერალი თავისი გამრზდელი
მოიხმო და წიგნის დაწერა უბრძანა. პირველად სახელი ღვთისა
ახსენეს და განგებულება მისი და მერმე დედოფალს დიდი ქება
შეასხეს და ესე ვითა: „ესეღონი მოვყრილვარ, ⁴ და თქვენგან მეტის
სათუთობით და ხელმწიფურად გაზრდილობით აროდეს ჩემი უნდომი
არ დამმართებია და არცა ჩემგნით ვისმე რამე სწყენია. აწე, ტკბი-
ლო დედაო! რადგან შენ შეგცოდე და გაგარისხე, მე სიკვდილს
თავს აღარ დავარიდე. ვიცი, რა თქვენ ხელმწიფე მამაჩემი და ძმა
ჩემზედ გამწყრალს გნახევდეს, იგინიც გაწყრებოდეს. მათსა ჩემზე
გაწყრომას ჩემი სიკვდილი სჯობს. რა მართალს შევიგნებ, რომე
თქვენ და იგინი სწყრებოდეთ, მე თქვენის წყრომით ჩვეულებას ვერ
მოვითმენ და თავს ამა მაღლის კოშკით გარდმოვიქცევ. დიდთა
ინდოთა დედოფალო! ღვთის სახელსა და თქვენს მზესა ვფიცავ, რომე,
თუ ერთის თქვენის გაზრდილის მონისათვის მიგეცი, თავს ვიდებდი, და
თქვენს სიტყვას არ გავაორებდი.⁵ აწე ესე მოყმე მოსულა, ვერც
თქვენ გიცნობს და არცა ჩემად თხოვნად მოსულა, მისრეთის მეფის
ქალის საშოვნელად წასულა; ვერც მეფისათვის და ვერც ქალისათვის
თავისი მისვლა ვერ შეუტყობინებია და ვერც გმირთა წესით ფალა-
ვნობა რამე უქნია. ეს მოგახსენოთ: თუ მისრელთ თავი ესრეთ დაი-
ჭირეს, თქვენ რად დაიმცრობთ თავსა, რომე ნიადაგ მეფეთ მეფედ
ხსენებული ხართ? რა გინდა ავი ვიყო, სახელი თქვენის ასულობისა
მაქვს. რად მამცემთ ესრეთ უომარსა და გამოუცდელსა, სხვაგან სადმე
მოცთომილს კაცსა? თქვენის ჩემზედ აქამდის ღვთიულებრ მოწყალის

გულისაგან ველი, რომე ეს ჩემი ნათქვამი გაუწყრომლად მოისმინოთ“. რა წერა გათავდა, ⁶ ქალი გამრზდელს პირს მოეხვია და ტირილით უთხრა: „რაც მწადდა, ვერც ნათალი დავსწერე და რაც შენ გმართებდეს, გონიერის სიტყვით იგი შეაგონე“. რა გამზრდელი მივიდა, დედოფალს ქალის წიგნი მიართვა და ესრეთ მოახსენა: „ასე გვასმია, რომე სიძე-სძლობა სიხარულით და სიამოვნით უნდა. თუ ქალს თავისი ნების საქმე არ მიხვდების, ვიცი, თავი სასიკვდილოდ გაუმეტეზია.“ დედამ წიგნი წაიკითხა; მანცა მრავალი იტირა და თვალცრემლიანი ხელმწიფესთან მივიდა, თავის ასულის წიგნი მიართვა. რა წიგნი წაიკითხა, მერმე ქალის შესაბრალისი სიტყვა მოახსენა. მეფემ ქალის სიყვარულით იტირა და ომაინ მოიხმეს, ქალის წიგნი ხელთ მისცეს. რა წიგნი წაიკითხა, ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო! რაც ჩვენ გვმართებდა სათქმელად, ქალს იგი უთქვამს:⁷ რად მისცემთ უომრად და გამოუცდელად პირველად თქვენს ასულს, და მერმე ესეთს სწორუპოვარს მნათობსა? თუ თქვენი ბრძანება იყოს, ქალის ნათქვამს ზღვათა მეფის შვილს ვეცევი. თუ ჭაბუკი იყოს, ქალს მეომრობით და ფალავანობით თავი გააჩვენოს. მეომარს მე უშოვნი, და თუ ჭაბუკობის მძებნელი არ იყოს, თავის გზას წავიდეს და ჩემს დას ქმარი არ დაელევის.“ ეს ნათქვამი მეფესა და დედოფალს მეტად იამა.

VII. აქა ომაინისაგან ზღვათა მეფის შვილთან მოციქულის გაგზავნა

ომაინ ერთი გონიერი და სიტყვა-გაკრძალული თავადი მოიხმო და ზღვათა ხელმწიფის შვილს ესრეთ შეუთვალა ვითა: „ამა სიტყვასა ღვთის მოწმობით ვიტყვი, რომე შენი ჩვენსა ქვეყანასა მოსვლა თვით დიდსა ხელმწიფეს, მამა ჩემს, მე და ერთობილთ ლაშქართ მეტად გვიამა და ფიცხლავ მოყვრობის პირსა ზედან გნახეთ, და ხელმწიფემ თვით თავისი მონდომებით თავისი სასურველი ასული მოგცა. ხედავ, რომე სრული ინდონი შვიდივე სახელმწიფონი დედაწულით შენდა საქორწილოდ მოვიდნენ. აწე ქალსა ესე სიტყვა შემოუთვლია ⁸ და ტირილად ზის.“ ქალის წიგნი თან გაატანა. რა ესე მოციქული ზღვათა მეფის შვილის წინ მივიდა და ქალის ნაწერი ნახა, მოციქულს ესრეთ უთხრა: „რაც ჩემს გულს იდევ, იგი უბრძანებიათ. მე მისრეთის ქვეყანას არა მუქთის პურის ⁹ საქმელად წარსულ ვიყავი; ეს მინდოდა, რომე მეომარი გამოჩენილიყო, და ჩემი ძალ-გული და მეომრობა შეეტყოთ. იმ ქვეყანას კარგი და ავი

სწორია, რადგან ქალი კაცთა სახელს არ ისმენს. აწე, ვინათგან ომაინ ჭაბუკს ჩემთვის მეომარი აუჩენია, პირველს წყალობაზედ ეს მეორე წყალობა არის. გრძელის სიტყვის კრეფა ლაყაფი არის.¹⁰ საქმე ბოლოდ თავს არ დამალავს.“

რა ესე თავადი მივიდა, ომაინს ზღვათა მეფის შვილის ნაუბარი და მეტად თამამად ყოფნა ესმა და იმ თავადისაგან მისი მოწონება, დიდად იამა.

VIII. აქა ომაინისაგან სალიმ სპასალარის მოყვანად კაცის გაგზავნა¹¹

ესე სალიმ სპასალარი თვით დიდის ინდოეთის ხელმწიფის ბიძათ ძე იყო, მაგრამ მისებრივე ჭაბუკი ერთი ქვეყნის პირს არ ენახა არც ტანად და სიარულით, არც თვალად და შვენიერებით, არც სიბრძნით და გონიერებით და სხვად. ყოველნი სამამაცონი ზნენი: ცხენოსან-მშვილდოსნობა, ჭაბუკობისა და ფალავნობის წესი ომაინს და მას ერთად ესწავლათ და ყმაწვილობითგან ორნივე ხელმწიფის შვილად დაზდილნი იყვნეს. ინდოეთის ქვეყანას ერთი ომაინ ჭაბუკი და მეორე სალიმ სპასალარი [იყვნენ]. იმას გულსა ესე ჰქონდა და თავს ესრე ხედვიდა, რომე იმ ქვეყანას ხელმწიფის ქალის საქრმო მის მეტი არავინ იყო, და ქალის სიყვარული დღე და ღამე მოუცთომლად გულსა ჰქონდა, მაგრამე თავისაგან მოიმედე იყო და ამისთვის არას იტყოდა – თვით ხელმწიფისაგან მოელოდა ქალის შეძლევას. და ამ პირ-მთვარეს ქალს ეს სალიმი ენახა და ყოველი მისი საგმირონი საქმენი ასმოდა და შორით ქალსაც ვაჟის¹² სიყვარული ჰქონდა და სათავისოდ მას გამოელოდა.

რა სალიმ სპასალარი მოვიდა, ომაინ ზე ადგა, დაიწვია, დასხდეს. პირველად სალადობოს სიტყვით ილაღობეს და მერმე ქალისაგან პირველად ეგზომი ტირილი და იგი დედოფალთან წიგნის მიწერა და ანუ რაც ხელმწიფესთანა თქმულიყო და ზღვათა მეფის შვილისაგან მუქარა – ყველა უამბო და ეგრე უთხრა: „შენ იცი, რომე ძმობის პირობაზედ გავზრდილვართ და შენთვის კარგი მემეტების. ხელმწიფესთან დავიქადე, ვითა იმ მოყმის მეომარს მე გამოვაჩენ. აწე ეს მწადიან – შენ და ზღვათა მეფის შვილმან ერთმანეთი გამოსცადოთ.“

რა სალიმ სპასალარმან ეს მოისმინა, ომაინ ჭაბუკს ხელს აკოცა და დიდად დაუმაძლა და ესრეთ მოახსენა. „სწორუპოვარო ფალავანო! მასმოდა ხელმწიფისაგან იმ მოყმისათვის ქალის მიცემა და

ქადება და დიდს გაკვირვებას აველე¹³ და ჯერეთ ამაღ არ მეთქვა, რომე თქვენგან მოიმედე ვიყავ და ვიცოდი, რომე თქვენ თქვენს დას გამოუცდელს და უომარს კაცს არ მისცემდით. არაოდეს ესეთი წყალობა კაცს არ დამართებია, რომე თქვენგან ჩემზედ იქმნა. იმ მოყმის ომი და შეპყრობა, ვით კანჯარი თოკს მოაბა, ესრეთ ადვილად მიმაჩნია. და ვეჭობ, რომე, რა მე და იგი მოყმე ერთგან ნაომარი გვნახოს, მისის ქალის ქადება მეფემანც შეინანოს“.

ომან უთხრა: „სპასალარო,¹⁴ რაზომცა კარგი ფალავანი ხარ, სხვაც გეგონოს ღვთის მონა ქვეყანაზედ! მაღალ სიტყვას მდაბალი სჯობს.“ ესეგვარი უბრძანა, მაგრამ სალიმ მაღალი მომკვებრობა არ მოიშალა.

IX. აქა ომანისაგან ხელმწიფესთან მისვლა და ორთავე ამბის მოხსენება

რა ომან ჭაბუკის ხელმწიფესთან მისვლის ჟამი მოვიდა, დედოფალი და იგი პირმთვარე ქალი ფარდაგსა გარეთ ამბის სმენად მოდგეს. მოახსენა პირველად ზღვათა მეფის შვილისათვის მემუქარის გამოჩენა და რაცა შეეთვალა და მისგან დიდი სიამოვნე და რაც ეთქვა. მერმე სალიმ სპასალარისაგან ქალის საიმისოდ იმედოვნობა, და რაც ეთქვა, ყველა გააგონა. ხელმწიფეს ეგრე ამაყად ნაუბარი არად მოეწონა; შვილს უთხრა: „ფალავანო! კაცს მეც კარგა ვიცნობ და რა ომი დაესრულა, სპასალარს ჩემი დასაგმობელი სიტყვა მაშინ უნდა ეთქვა! აწე, რადგან დამუქრებულან, ბრძანე და მოქალაქეთ მოედანი მოკაზმონ, და ჩვენც ჭვრეტად გავიდეთ.“ ეს მოსმენილი დედოფალს ერთობ იამა. და ამ ჟამითგან გაისმა იმ ორთა სწორუპოვართა ჭაბუკთა ომად შეპირების ამბავი. შეიქმნა ესეთი დრგალი და საკვირველების ხმა, რომე, თუ სთქვა, იგი ქვეყანა იძროდა მოქალაქეთ ოთხნივ მოედნის კიდური სტავრა-ჩათმისა და ნახლ-დიბა ატლასის ფარდაგებით მოხვიეს და ესრეთ ტურფად შეამკეს, რომე იგი ადგილი სამოთხეს დაემსგავსა. ესოდენ დიდი ინდონი შვიდთავე ქიშვართა სახელმწიფოთა თავადნი, დიდებულნი, ფალავანნი და ლაშქარნი ერთობით დედა-წულით მოწეულნი იყვნეს ქორწილობის პირსა და აქათგან სრულნი ინდოეთის მოქალაქენი დედა-წულით ჭვრეტად გავიდნენ. მოედნის ერთს მხარს მაღალს კომკუხედ გუარით გაფრქვეულს ტახტზედ დიდი სარიდან ხელმწიფე დაჯდა და შვილი, ომან ჭაბუკი, თავადნი და დიდებულნი გვერც აახლნეს. და მეორეს მხარეს ეგრევე ტურფითა და ხელმწიფურის წესით დედოფალი და

იგი პირ-მთვარე ქალი, და სრულ ინდოელთ თავადთა ცოლნი მა-
ღალს კოშკზედ საჭვრეტელად დასხდენ. მაშინ მჭვრეტელთა სიმრავ-
ლისაგან ამას იტყოდნ: ზღვათაგანაც კაცნი ამოსულან, თვარა ხმელ-
ზედ ესოდენი სად იყო! უმამაცოს კაცის გული ¹⁵ მუნ ომს მეტად
დაღონდებოდა და ესოდენის მჭვრეტლის სიმრავლისაგან გაჰკვირ-
დებოდა.

X. აქა ზღვათა მეფის შვილის და სალიმ სპასალარის დიდი ომი ქალის მუშტრობით

მესამეს დღეს, რა ხმელთა განმანათლებელის მზისაგან ქვეყნის და-
შვენების ჟამი მოვიდა და შვიდთავე ცისა სამყაროთა კარნი გაეხვნეს,
სიბნელის ზეწარი დაიხია, შავს ჰაერს თეთრმან აჯობა, თავი ამოყო
და ოქროს ბურჯის ბრწყინვალეობამ ზღვა და მიწა გამოაჩინა, ღამე
გაქრა და დღე გამოჩნდა, მოვიდნენ ეს ორნი სწორუპოვარნი, რომე
ორთავე ინდოეთის ხელმწიფის ქალის სიყვარულის ცეცხლი ედებო-
დათ. მოედნის ¹⁶ თავს სალიმ სპასალარი გავიდა, თორმეტი კაცი
მემათრახედ მოჰყვა; ზოგსა მისა მარქაფა ბარგისტანით შემკული
ეჭირა, და ზოგთა სხვა და სხვა იარაღი ზარის მოსამატებლად. და
თვით მეტად მძიმედ შეკაზმული დიდი კაცი დიდსა ცხენსა ჯდა,
შუბი ხელთა ჰქონდა და თავსა ზედა იბრუნებდა ამაყურის სიტყვით
და მაღლის ხმით მუქარას ითხოვებოდა. რა მჭვრეტელთ ნახეს, მეფე-
სა და ომაინ ჰაბუკსა ერთობილთ მოეწონათ. ზღვათა მეფის შვილს
მისად სწორად არ მოელოდნ. მოედნის ბოლოს მეფის შვილი გამო-
ვიდა. იგიცა მძიმედ შეკაზმული, ერთი, მარტო ცხენოსანი. ქალს
პირველ შეხედვაზე ზღვათა მეფის შვილის სიყვარული და მოწონება
გულსა შიგან შეუვიდა. და ამათ მებრძოლთა ერთმანერთი ნახეს,
შუბები წინ წამოიმძღვანეს, ცხენები დააფიცხეს, რომე მათი მტვერი
ღრუბელთა შერია. პირველსავე მისვლასა სალიმ სპასალარმან ზღვა-
თა მეფის შვილს ფარს შუბი შეუცა, ფარი გაუტეხა და სამკლავე
გაუკვეთა და მკლავსა დაკიდა. მეფის შვილმან სპასალარის ცხენს
შუბი შესცა, საშუბლე გაუხეთქა და ცხენის ტვინსა დაასვა. ორთავე
შუბები გაუტყდა და არც ერთი ჩამოვარდა. რა სალიმის ცხენი
დასაცემლად წავიდა, იგი პირველ გარდახდა. მეფის შვილმან დაქვეი-
თებულს სპასალარზე ჟამი აღარ შეამოკლა, არც შეუტია, და არცა
ერჩოლა. სპასალარს სხვა ცხენი მოგვარეს. სპასალარი ზედ შეჰდა,
და ერთმანეთს ხმალ-დაწვდილთ შეუტივეს, მაგრამე მას დღეს მათი
ეგზომი ხლმის ქნევა ყოვლთა მჭვრეტელთ უკვირდა. მათსა მუზა-

რადისა ნაკრავისა ცეცხლი ცის ელვასა ჰგვანდა. დილით ვიდრე შუადღემდის ესრედ მედგრად იბრძოლეს, მერმე მძიმე ლახტები დაიწოდეს და მითაცა დიდხანს ერთმანერთი გამოსცადეს. ცხენები ორთავე ასრე დაუდგათ, რომე საძრაობის ღონე აღარც ერთსა ჰქონდათ. გარდახდეს და დაქვეითებულთაც პირველად ლახტით იცემნეს¹⁷ და მერმე ლომებივით შეიჭიდნეს. მათის ხელის აბჯარსა ზეიდან ცემა ერთს ფარსანგს ისმოდა. ორნივე მეტად დაილაღნეს. ზღვათა მეფის შვილი, რაზომცა დაკოდილი იყო, იგივე უფიცხედ იბრძოდა. ამაზედ ღამემ მოესწრო და სიბნელემ გაჰყარნა. მჭვრეტელთაგან გაგება იყო – რომელი რომელს აქებდა, მაგრამ მეფის შვილისაგან ესე დიად მოიწონეს, რომე ცხენ-მოკლულ სპასალარსა აღარ შეუტივა, ვირემ ცხენს არ შეჯდა. რა მჭვრეტელნი აიყარნეს, ომი მეორესა დილასა დაასკვნეს. მეფეც სადგომად წაბრძანდა.¹⁸

XI. აქა ქალისაგან ტირილით დედასთან შეხვეწნად მისვლა

ქალი მივიდა და დედას ფერხთ მოეხვია და ესრეთ მოახსენა: „ცამდის ამაღლებულის ხელმწიფეთ ნათესაო და თვით ყოველთა დედოფალთა დედოფალო! თქვენსა ჩემზე ნიადაგ წყალობით მყოფელს გულს ნუ გააწყრობ. ჩემი თქვენგან ეგრე გაზრდილობა მოიგონე. ჩემგან ყმაწვილობით სიჩქარით დაშავება თქვენგან ლმობიერმან გულმან დაფაროს. მე ეშმაკმან მამალორა, რომე ეს სიტყვა მოვიღე. აწე იგი გმირნი ჩემის ნათქვამით იბრძვიან. თუ მათგან რომელიმე მოკვდების, ეს საქმე საიქიოს ჩემს სულს დასჯის. ჩემი ნათქვამი თქვენს წინ განჰქარდეს. მე ზღვათა მეფის შვილს დავჯერებულვარ. და თუ იგი არ იყოს და განგებას მისთვის არ დავებადო, ღმერთმან მის მეტი კაცთა ნათესავი ჩემს თვალს ნუ აჩვენოს.“

რა ქალის ნაუბარი გაიგონა, დედოფალი მივიდა და ხელმწიფეს მოახსენა, ვითა ესე: „მეშინიან, მეფის შვილი სპასალარის ხელით არ მოკვდეს; ქალს ღვთის წინ აღთქმა დაუდებია,¹⁹ და ვიცი, რომე სხვას ქმარს აღარ შეირთავს.“

ამ სიტყვასა ზედან მეფეც შეღონდა, და ესე ყოველი ომაინთან შესთვალა. რა მოისმინა, ესრეთ მოახსენა „ხელმწიფეო! თქვენც კარგა იცით, რომე ეს გმირნი ქალის სიტყვით ომს აღარ მოეშლებიან, ვირემდისინ ერთისაგან ჯობნა არ გამოჩნდების. ხვალაც შეიბნენ, და, რაც განგებას სწადიან, იგი იქმნების.“

რა დილა გათენდა, მეფე, დედოფალი და ყოველნი ესოდენი მჭვრეტელთა სიმრავლე თავთავის ადგილს დარიგდენ.* ამაზედ მოვიდნენ ეს დამესისხლებულნი ჭაბუკნი; გამწყრალნი ლომივითა ერთმანეთს უმზერდეს. ორთავე მშვილდები ხელთა ჰქონდა, ერთმანეთს ისარი დაახეს²⁰ მაგრამ მეფის შვილი დაკოდილობისაგან თავისნებად ისარს ვერ ისროდა, ფარი იფარა; კაცს ვერა ავნორა, და მეფის შვილის ცხენს სპასალარმან მკერდს ისარი უკრა, ბარგისტანი გაუკვეთა და ზედან დაასვა. რა ცხენი დასაცემლად ათრთოლდა, იგი ფიცხლავ გარდახდა. რა სალიმ სპასალარმან ზღვათა მეფის შვილი დაქვეითებული ნახა, მისგან ნაქმარი აღარ მოიგონა, რომე მეფის შვილმან მას ქვეითს აღარ შეუტივა. სპასალარმან მემათრახეს შუბი გამოართვა, ცხენ-გაფიცხებით ქვეითს მეფის შვილს შეუტივა – ქალის სიყვარულს გაეშმაგებინა. რა სალიმისაგან ეს ნახეს, მჭვრეტელთ ერთობ ეწყინათ, რომე მისგან ამ აუგს არ მოელოდნენ²¹ სპასალარმან პირბასრი შუბი მოუტანა. მისის გაგებით²² ზედ აგებას ლამოდა. მეფის შვილმან გულუშიშრად ფარი მიუშვირა. რა შუბის წვერი ფარს მოეკიდა, მეფის შვილი წააფრინდა შუბს, გამოზიდნა. სალიმ თავისი შუბი არ დაანება. მეტის გამოზიდვით სპასალარი ცხენს გაეყარა, და ორთავე დაქვეითებულთ ერთმანერთის შუბების წაღება მოინდომეს. ერთმანერთს შუბი ვერ წაართვეს. მეფის შვილმან ხმალი გამოიწოდა, ჰკრა და შუბი შუა გაკვეთა, გარდიბრუნა და მისივე შუბი სპასალარს შესტყორცნა, მკერდსა ჰკრა, პოლოტიკი და ჯაჭვი ორივ გაუკვეთა და ზედან დაასვა. ესრეთ მძიმედ დაიკოდა, რომე სისხლმან თავს გარდაასხა. რა ომან ზღვათა მეფის შვილი ესრეთ გაჯავრებული და გაფიცხებული ნახა, საშველად გამოიჭრა. მეფის შვილმან ხმალ-მოწვდილმან მიმართა. სპასალარმან მისკენ ბიჯი ველარ წადგა. ამაზედ ომან შუა ჩამოვარდა, მეფის შვილს გამარჯვება მიულოცა და მისად სიკვდილად აღარ მიუშვა. მეფისა შვილმან ხმალი ჩაიგო. ომან და იგი ორნივე სპასალარს მიეშველნეს ფიცხლავ ჯაჭვი ახადეს და დაკოდილი მაგრად შეუკრეს. სიცოცხლისაგან იმედ-გარდაწყვეტილს სპასალარს ომანის მეშველად მისვლისათვის იმედი მოეცა. სპასალარი კაცის ხელით სადგომს გაგზავნეს და თვით ხელმწიფესთან მივიდნენ. დიდი ინდოქთის მეფე – სარიდან წინ მოეგება და ოქროს ტაბაკითა²³ ზღვათა მეფის შვილს თავსა გუარი გარდააყარა და მხიარულის პირით გამარჯვება მიულოცა. რა ერთობილთ მჭვრეტელთ ეს საქმე ნახეს, დიდად იამათ და ღმერთს დიდი მადლი მისცეს. ყოველთა ზღვათა მეფის შვილის გამარჯვება ერჩივნათ ამად, რომე სპასალარმან მუხთლობა მოიხმარა, მაგრამე

ზეგარდმოსა განგების შეშლა არაოდეს იქნების. და თვით ქალის გახარებას კაცის ენა ვერ იტყვის, თუ სთქვა – ვარსკვლავი მთვარედ გარდაიქცაო. დიდმან დედოფალმან და ერთობილთ დარბაისელთ ცოლთ ქალს თავისის გუნების საქმის დამართება მიულოცეს. მჭვრეტელნი გაიყარნენ, და დღეიდგან ქორწინობის საქმე და მზადება შეიქნა.

XII. აქა ქორწილი ზღვათა მეფის შვილისა და დიდთა ინდოთა ხელმწიფის პირ-მთვარის ქალისა

იგი მოედანი, რომე ნიადაგ ხელმწიფეთ სასხდომად და განსასვენებლად მოეკაზმოდის, ესრეთ შეამკეს, რომე კაცთა თვალს მისებრი არა-ოდეს არა ენახა რა: ჩინურთა და ხატაურთა კარავთა და ოთალთაგან ქვეყანის პირი არა ჩნდა; სტავრისა დიბა-ჩათმისა და ნახლ-ატლასის ფარდაგ-საფენელისაგან იგი ადგილი მზისა სხივთაებრ განათლებულიყო; ორი ოქროს გუარით გაფრქვეული ტახტი ფასდაუდებლის მარგალიტისა და თვალთ შიშვრულის საფენელით – ერთი ვაჟისათვის და ერთი ქალისათვის – კარავთა შუა დადგეს, მერმე დიდის ხელმწიფის უებრო ტახტი ერთს მხარს დადგეს და ეგრეთვე მეორეს მხარს დედოფალთა დედოფალისათვის. მერმე თავადთა და დიდებულთა ცოლთათვის ყოველთა თავთავის ფერად სასხდომი გააჩინეს. მეფემ ზღვათა მეფის შვილი მოიყვანა და თავის ხელით ტახტზე დასვა, და ეგრევე დედოფალმან მეორეს ტახტს ქალი გვერც დაუსვა. მთელის იაგუნდის პატიოსანი ორნი გვირგვინი მოიხვნეს, და თვით მეფემან და დედოფალმან თავიანთ ხელით თავს დაარქვეს,²⁴ და დიდთა ინდოეთის მეფეთ მეფემან, ომაინ ჭაბუკმან და დედოფალმან დალოცეს, და მერმე თავადთა, დიდებულთა და ერთობილთ ლაშქართ და დარბაისელთა ცოლთა. რა ჭამის რიგი და მოსაღებლის მოღება შეიქნა! – ეს საჯერო არის, რომე იმ ქორწინების სიკეთისა და მოკაზმულობის ამბავი კაცთა ენისაგან არ გამოითქმოდა! აროდეს ესეთი ღვინი და სიამოვნე მნახავს არავის უნახავს და არც გამგონეს გაუგონია. შინათგან ტურფად ჩანგის მცემელთა, მუტრიბთა და მომღერალთა მეჯლიში იყო; მუშკისა და ამბრის სულს ჰაერი შეეკრა; ხელმწიფე სიტყვა-ტკბილად თავადთა და დიდებულთა თანა ტურფის ლაღობით ზმიდა.²⁵ მჭვრეტელთ განმკვირვებელის ომაინისებრ სასმელს ვერავინ შესვამდა. რვას დღეს ესრეთ ქორწილის ღვინი და ყოვლის ხელმწიფურის წესით სიამოვნით გამოსვენება იყო. მეცხრეს დღეს აიყარნეს, და

ხელმწიფემ ომაინს და დედოფალს ქალის სამზითოს აწერა და გარიგება უბრძანა და თვით თავის თავადთა და დიდებულთა და ლაშქართა ზედა დიდი საჭურჭლე გასცა და ერთობით საბომბვრით აავსო. ქალს ეგზომი გაატანა, რომე რიცხვის და ანგარიშის შეგება არ იქნებოდა. ყოველის საჭურჭლისაგან პატიოსანი და უცხო თვალი და ობოლი მარგალიტი, მადრიბული ოქრო-ვერცხლი, ყოვლის ფერისაგან ლარი და საქონელი ტურფის კარვითა, ოთადთა საფენელ-ფარდაგითა აკიდებულის ჯორ-აქლემითა, ოქროს სარტყლოსანნი ²⁶ მონანი, ოქროს ქამროსანი ხადუმნი, მარგალიტით შეკაზმული მხევალნი და პირ-მთვარენი ქალნი, ტურფად ჩანგის მცემელნი!! რას ვაგრძელებდე? ყოვლის ფერისაგან ქალს ეგზომი მზითევი გაატანეს, რომე კაცის გუნება ²⁷ ანგარიშს ვერ შეიგებდა.

რა ქალის სათანაო ²⁸ საქმე ომაინს და დედოფალს ეწადათ, ეგრე გაათავეს. მერმე დიდმან ინდოთ ხელმწიფემან თავისაგან მოწონებულს სასიძოს მრავალი მიართვა, სამასი უდიდესნი ინდოეთის თავადნი თან გაატანა ცოლშვილით ზითევეში ყმით, საქონლით ²⁹ და ესრეთ გამარჯვებული და გახარებული თავის ქვეყანას გაისტუმრა.

XIII. აქა ომაინისაგან კვლავცა მიჯნურობის ცეცხლის გახშირება

ომაინ სამს დღეს თან გაჰყვა სიძესა საყვარლობითა, ტირილით გამოეყარა მართლად. არ ორგულობითა – „შენთან ყოფნასა ვიაჯდი ღვთისაგან მოწყალობითა, და ხედავ, სოფელმან გაგვყარნა მისგანვე უსრულობითა!

იცი, მზისა მოშორვება ქვეყანასა დააჩნდების, მაგრამ კვალად მოლოდებით ვარდი სრულად არ წახდების, აწ გაყრისა მგონებელსა გულსა ცეცხლი მოედების, და მოყვრისათვის სასიკვდილოდ თავი წამსა გარდიდების.

რა მოგეშორო, მე ჩემი სიცოცხლე აღარ მგონია, ორთა სენთაგან შეცულისა წამსვლია ჭკუა-გონია, სხვა არვისა სჭირს სულდგმულსა საქმე საამრიგონია, და ხანგრძლად ცოცხალ ხარ – შენ ჩემი სიკვდილიმც გაგიგონია!“

ზღვით მეფის შვილი ომაინს ფეხ-კოცნად ეღირებოდა.

– „მეფეო, ჩვენის ენითა ქება ვით გეკადრებოდა!
თქვენი სახელი სიმაღლით ცათაცა ესწორებოდა,
და თქვენთვის მონობა საჩემოდ მეფობას ედარებოდა!

ხელმწიფეო, შემოიჯერე, ფიცით გეტყვით ამა პირსა:

არ მიმიშვა ბედმან კრულმან საქმეს, ჩემგან დანაპირსა,
არ მიწოდდა გაყრა თქვენი, მაგრამ ღმერთმან არ მაღირსა,
და მოწყალემან თავი ჩემი ანაცვალოს თქვენსა ჭირსა.

ქალი თქვენი შევავედრო დედა-ჩემსა დედოფალსა,

მე იქ ხელი რად მეხდების უშენოსა, ფერ ნამკრთაღსა?
კვლავ მოვიდე, შენ გიჰვრეტდე შვენიერსა, სატურფაღსა,
და ნუ თუ ღმერთმან მოგვამთხვიოს ფერხთა თქვენთა ნატერფაღსა?“

ომაინ უთხრა: „წადი და ღმერთი გყავს წინამძღომელი,

არ დასწყნარდების სოფელი მუხთლობით გაუძღომელი,
ერთად გრძლად არ ჰყოფს მიჯნურთა, უნდეს რომელსა რომელი,
და მით წყაროესაებრ თვალთაგან ცრემლი მდის შეუშრომელი“.

რა ომაინ შემობრუნდა სევდისაგან გულ-მოკლული,

ხელმწიფესა მოაჩვენა ჟამად პირი მხიარული,
პირველ ქება სასიძოსა მერმე თავსა გარდასრული –
და ყველა წვრილად მოახსენა ნაუბარი და ფიცული.

„წავიდა და მხიარულად მაქებარი თქვენ გადიდებს,

თქვენსა წინა სამსახურსა ინატრის და თავსა იდებს,
შორს ყოფნისა მგონებელსა უმისობა ცეცხლსა მიდებს,
და ადრე მოსვლა შემაჯერა, ცოტად ესე გულსა მიდებს.“

მეფემანცა მეტად აჟო; მისი გაყრა მოიმჩივნეს,

მაგრამ ბოლოს მუტრიბნი და მომღერალნი დაარჩივნეს,
თავადი და დიდებულნი თავ-თავისად გარდიწვივნეს;
და ომაინ ზის მოღრუბლებით, შუქთა მისებრ არ ისხივნეს.

ზღვით მეფის შვილმან გაგზავნა წინასწარ მახარობელი,

მისრეთს გაპარვა შესთვალა, თავისა იყო მგმობელი,
– „ინდოეთს მოველ, აწ მამყავს მთვარე შუქთ-მანათობელი,
და შემცოდე ვარ და შეგვიწოდოს, ნუ წყრების ჩემი მშობელი“.

ყველა წვრილად შეუთვალა მისი თავსა გარდნახდომი:
მისრეთს ვერად გამოჩენა, მუნღა ცუდად რაღას მდგომი,
ინდოეთის ხელმწიფისა ეგრე კარგად დანახდომი,
და პირ-მთვარისა ბრძანებითა მისგან სალიმისა ომი.

მეფე წინა მოეგება, ღმერთსა მისცა მან დიდება,
არ ეგონათ მათ სიცოცხლე, არცა ჰქონდათ მოლოდება,
– „მოწყალემან განმიქარვა სამუდამოდ ცეცხლთა დება“,
და გლახაკთათვის საჭურჭლისა მრავლისა ქნეს გარდადება.

მამა შვილსა მოეხვია, ყელი ყელსა გარდიდების,
მოახსენა: „შემცოდე ვარ, დაშავება თავს იდების
მაგრამ ლხინსა ვერა ჰპოვებს, ვინ სასჯელსა ერიდების,
და რა წყალობა მოევლინოს, ჭირი აღარ ედიდების.“

XIV აქა ომანისაგან თავის სახლად დათხოვნა ჭირთა და პატიჟთა მალვად

ხელმწიფესთანა მიგზავნა ომან მოციქულები,
შესთვალა: „ინდოთ პატრონი ხარ მეფეთ მეფედ თქმულები,
ღმერთმან ქნას, თუ არ გეწყინოს ესე თქვენს წინა თქმულები,
და მწადიან ვნახო ქვეყანა ჩემი საუფლისწულები“.

ებრძანა: „ღმერთმან შენ მოგცეს ყოველი გულის წადილი,
მაგრამ მე აქა რა მქონდეს უშენოდ ლხინთა ქადილი?
გნუკავ, დამიგდო იმედი ადრე მოსვლისა ქადილი,
და მოდი და ერთად მოვლახოთ საბინდური და სადილი“.

წამოვიდა, არა სწადდა მიჯნურობის მას დაჩენა,
ბროლსა ვარდი მოჰვაროდა, აღარ უნდის გამოჩენა,
სპანი წინა მიეგებნეს, მათ მიეცა თვალთა ჩენა,
და ველარ ნახეს პირვანდელი გარიგება, ვერც გაჩენა.

ლაშქართ ეგონა, პატრონი მოვა ეგრე სალხინელად,
მაგრამ ნახეს – მოსდიოდა ცხელი ცრემლი არ თუ ნელად,
დაღონდეს და ვერა ირგეს მათთა ჭირთა სამკურნელად,
და მზესა შუქი არ გაეშვა, პირი ჰქონდა საღრუბნელად.

ერთმანერთსა შესჭიროდეს შინაურთა გარესენი,
ქვეყანასა სინათლესა რად შეჰქნია ესე სენი?
მიჯნურობა შემოჰყრია გულსა ლახვრად დასასენი,
და ყოვლი სული ინაღვლიდა, არა მარტო თუ ესენი.

ვერა ჰკადრებდეს კითხვასა, არცა ძაღვდვით ხსენებად,
აროდეს სთქმოდა პასუხი პირმიღმა მოსახსენებად,
თავის საკვლავად წელთ ების მათ დანა შეუხსნელებად,
და ომაინს ჭირი მოადგა დღივ და ღამ დაუხსნელებად.

კვლავ შეიყარნეს თავადნი, ნიადაგ რჩევად მსხდომელნი,
ამა საქმეთა აზრითაც ვერას ვერ მინამხდომელნი,
იტყოდეს: „რად არ ამოვსწყდით ამ დღისა დაუხდომელნი!“
და ამას ტიროდეს მრავლისა ჭირისა გარდამხდომელნი.

სრულ ლაშქარნი ერთობილნი შეეხვეწნენ მუხლ-მოყრილად:
„ჩვენ გვიბრძანე, რაცა გწადდეს – სპანი დგანან აქ შეყრილად,
გამოვიღოთ საქონელი, რაღა გვინდა ცუდ-დაყრილად?
და არ გვიბრძანებ-ვიციტო, რომე მოგნდომივართ გასაყრელად!“

მადლი უბძანა, ატირდეს, ცრემლითა მოერწყო ველი –
„მე თქვეგან, დია, შევიტყევ ჩემზედა კარგი ყოველი,
მაგრამ ძალითა ვინმე პოვოს ღვთისაგან მოსათხოველი?
და იგი არ შემწევს, – კაცთაგან რგებასა არსით მოველი!“

წიგნი ვერ ჰკადრებს მეფესა, წვრილად აცნობეთ ენითა,
ვიცით, ხელმწიფე იქნების ჩვენგან ნათქვამის წყენითა,
აწ მოივლინა ჩვენზედა რისხვა უებრო ზენითა,
და ვეჭვ, რომე თქვენის მოსვლითა შევიქნათ ჭირთა ლხენითა“.

XV. აქა სარიდან მეფისაგან მეორედ ომაინის დაჰმუნების ცნობა

რა მეფემან მოისმინა ესე სიტყვა გულ-სამკვდარად,
ბრძანა: „თურმე დამრჩომია ჭირი თავსა გარდამხდარად,
აწ წავიდეთ, მოვეხვივნეთ ყოველნივე სამუდარად,
და ნუ თუ ვით რა ვათქმევინოთ მის ზაგითა ვარდსა დარად!“

გაგზავნა კაცი, სადაცა ვეზირნი ჰყვანდა ჭკვიანი,
შესთვალა: „ფიცხლავ იარეთ, არა ხართ დასაგვიანი!“
აქიმთ უბრძანა: „სალარო თქვენთვის შექნილა ღიანი,
და ვინცა რას მარგებს, არ იყოს არცა სამისოდ ზიანი!“

ფილოსოფოსთა უბრძანა: „გახსენით სტორამლებია,
ნუ თუ რა ჰპოვოთ, რა არის ჩემს თავსა მონავლებია?
კაცი მოასხით უცხოთა ქვეყნისა დანავლებია,
და დანიელისგან მსწავლულნი დაგროვდენ მერამლებია!“

მათ მოახსენეს: „მეფეო, ჩვენც გვიკვირს საქმე ესები,
დია მოვჩხრიკეთ ვარსკვლავნი და ცათა ბურჯთა ზესები,
ჩვენსა გულსაცა შექნილა ცეცხლისა შესაგზესები,
და ღმერთმან ნუროდეს მოშალოს თქვენს წინა ლხინთა წესები!

ყველა ვიკადროთ მოშიშრად, რაც ჩვენგნით ითარგმნებიან,
რაცა შეგვეტყოს, არა ვთქვათ – დამალვა ვით იქნებიან?
ცოტასა ხანსა მზის შუქი უჩვენოდ სხვაგან ჰკრთებიან,
და მერმე ბოლოჟამ მტერთაგან ჩვენ ლხინი გვენატრებიან.

იგი აპირებს წასვლასა უცხოთა რასმე ქვეყანასა,
არ წავიდეს; ვარდი ჩვენი ნუ თუ თრთვილმან ვერ დანასა?
უშენოდმცა ნუ ვიქნებით სიცოცხლისა წამ ხანასა,
და რატომ მისცემ გულსა ჩვენსა დასაჭრელად შენ დანასა?“

მეფე საწოლს წამოვიდა, დადრეჯილი შემობრუნდა,
მუნაჯობთა საუბარი ყველა ბრძანა, არ დაყმუნდა,
დედოფალმან მოახსენა: „ბედი ჩვენი დამაბუნდა,
და მივიდეთ და ვჰკითხოთ რამე, რა სწადიან, ან რა უნდა?“

კვლავცა ჰკადრა: „ესოდენსა სულსა ვით არ შეგვიბრალეbs?
უმისოსა სამუდამოდ ცეცხლთა წვასა გაგვიალებს,
მზისა შუქთა დაგვიმაღავს, სინათლესა არ გვავალებს,
და ჩვენცა თანა წავგიტანოს, მასთან ჰქირთა ნუ გვაკრძალებს,

ჭკვიანსა და გონიერსა, ბრძენთა წესით გასწავლულსა,
შევებვეწნეთ: «მოგვაშუქე, ნუ დაგვაჩენ, მზეო, წყლულსა,
რა ვიქნებით ჩვენ ცოცხალნი, გიგონებდეთ დაკარგულსა?»
და შევებრალვით, ვეჭობ, რომე მოიბრუნებს ტკბილსა გოლსა“.

მეფემან ბრძანა: „ეგე არს ჩემგან საქმისა მცდელობა,
დღეს აქანამდის ღვთისაგან ჰქონდის ჭირთ გარდუხდელობა,
კვლავცა ვევედრეთ, მას ძალუც კეთილთა აღმომზრდელობა,
და მისგან წყალობით მოგვშორდეს სენისა გარდამხდელობა.

ვერაჲვინ შეშლის ზეგარდმო განგებით მოვლინებულსა,
მე იგი ღმერთმან მიბოძა ცრემლით ტბა დადგინებულსა,
ხორცის ჭამითა ვინ ნახავს კაჭკაჭსა გაყორნებულსა?
და თუ სწადდეს, ლხინსა მსწრაფლ მისცემს ჭირთაგან შეწყინებულსა.

თუ ღმერთმან მისი წყალობა მე არ მიმიღოს წყრომითა,
რა მნახოს გულსა დაცემად მისული დანა პყრობითა,
მან მომისმინოს, აღარ მყოს კვლავცა სენთ შესაპყრობითა,
და თვარა სრულობით წავხდებით ჩვენ მისგან დანაყრობითა.

არაოდეს არ ყოფილა თქმულთა ჩვენთა მოუსმენად,
ვეტყვი: «იყვნეს აქანამდის მტერნი ჩვენს წინ დაუდგმენად,
აწ რად სჭუხავ თვალთა ჩვენთა მზისა შუქთა შეუდგმენად?
და უშენოსა რაღად მინდეს თავს გვირგვინი დასადგენად?»

ვეტყვი: «გვიამბე, რაცა გჭირს სევდა, ან სამკურნელია?»
რადმცა იწყინოს? არა სძულს მას სიტყვა საწვართნელია,
თუ ცეცხლიც გვითხრას შეპყრობად, ავიღოთ, ვითამც ნელია,
და «ემშაკის საბრხით არ იქნა შენ სხვაგან გარდმჟარდნელია!»

«რაცა გინდოდეს, გვიბრძანე, ვქნათ შენი მოწადებული,
ჩვენმან სიკვდილმან თუ გარგოს, თავი გვაქვს გარდადებული,
სალარო შენთვის დავსცალოთ, გარეთ, თუ შინათ დებული,
და შენის მოლხენით დავგიშრტეს ჩვენ გულსა ცეცხლი დებული».

თუ არ გვითხრა, რასა მივხვდეთ, ანუ რა მოვიგვაროთა?
– «თქვი, მთვარეც გინდეს ზეცისა, ჩვენ იგი შენ მოგგვაროთა,
სხვა ხმელთა ზედან ხელთა გვაქვს ჩვენ ძალი წასაგვაროთა,
და შენთა მშობელთა რაღა ქნან, თუ თავი გამოგვაროთა?»

მათ ვეზირობა დაასკვნეს, ჭკუას არ დასცდებოდინან,
კაცი მოვიდის, ამბავსა წინა გაეგებოდინან,
დიდთა ლაშქართა პატრონსა სხვანიცა ეყმობოდინან,
და მათ არაოდეს სიტყვითა არვისგან ეგმებოდინან.

თავადთა ჰკადრეს: „მეფე ხარ ქვეყნისა ხელთა მწდომელად,
თქვენ ლაშქარი გყავს ცის კიდიტ-კიდემდის გასაწდომელად,
ვით გაგიმაგრდეს, რაც გინდეს გუნებით მოსაწდომელად?

და არ ვიცით, ზეცას თუ დაგრჩეს თქვენ საქმე მიუწდომელად!“

ესე სიტყვა მოისმინა თავადთაგან, მოცასწონდა,

თქვა: „აქამდის თავსა ჩემსა მტერი ადვილ ვერ შესწონდა“.

ბრძანა, თუ: „დღეს გავიხაროთ, ჭირსა ლხინი ვით შესწონდა?“

და სმასა ზედან ოქრო გასცა – სიმრავლითა ვინ ასწონდა?!

სხვაცა მოვიდა ამბავი პირველ ამბავთა მსგავსებად:

„არა ჩანს ჩვენთვის მოლხენა გულის ცეცხლისა დავსებად,

წინაუდგს გუბი ცრემლისა ნიადაგ გარდასავსებად,

და მთვარე ილევის, ჟამია, არა ჩანს გასასავსებად“.

მეფე ადგა, გაემართა, ესე სიტყვა მას ეწყინა,

რა მივიდა, ფერ-ნამკრთალი მოეგება შვილი წინა,

უთხრა: „რა გჭირს? მზისა შუქმან ბნელი რისგან დაიჩინა?

და შენი რათმე დაჯმუნვება გულმან ვითმცა მოითმინა?“

კვლავ ჰკითხეს: „რა გჭირს, რა გიმძიმს? – თქვი, ჩვენგან

ნურად გრცხვენიან,

ვხედავთ, რომ ჩვენთვის სინათლე მზისაებრ აღარ ჰფენიან,

ბროლისა მცველნი ბაგები საღიმლად არა შვენიან,

და შენ ლხინი გმართებს სამუდმოდ, ჭირი რად მოგივლენიან?“

ექიმთ უბრძანა: „წა ნახეთ, რა სენთა შეედარების.“

მათ მოახსენეს: „ვიკადრებთ, რაც ჩვენგან მიიმხდარების:

სენი არ არის; სევდასა ჩვენგნით რა მოეგვარების?

და თუ თვით არ იტყვის, ეს ვიცით, სხვა ვერვინ მოეხმარების.“

რაცა ჰკითხეს, არა ხელყო მან პასუხსა მოხსენებად,

უთხრა: „შვილო, ნუ გიქნია თავი ჭირთა დასადებად,

არ მოისმენ, – თავსა ჩემსა მე მოვიკლავ ჩემად ნებად,

და მითხარ, ღმერთსა შევეხვეწო, ნუ თუ გეყოს განკურნებად!“

მან თქვა, თუ: „რა ვქნა, რა გკადრო? საქმე მჭირს ცრემლთა
დენისა,

„არცა მე ვიცი მიზეზი მოლხენად ამა სენისა,

ღმერთსა ვიმოწმებ – არა მწადს თქვენისა რადმე წყენისა,

და ძალი არა მაქვს თქვენს წინა სხვის რამცა მოსახსენისა.“

მეფე მუნიტ წამოვიდა მტირალი და გულმწუხარი,
ცოლსა უთხრა: „ჩვენთვის მოჩანს რისხვა ზეცით ნაქუხარი,
ვაი, თუ დავრჩეთ ქვეყანასა სიცოცხლითა გაუხარი,
და ველარ ვიყვნეთ მტერთა ზედა სამუქაროდ მომკვებარი!“

რა ესე ესმა, ორნივე გახდეს ცრემლისა მდენელნი –
„სიკვდილი სჯობდა – ამისი ვიყვნით მოუსმენელნი,
უმისოდ დავრჩეთ, ვიქნებით მისდღეში მოუღბენელნი,
და მზესა რად ჰქნია, არ ვიცით, უკუნი გარდამფენელნი?“

დედა მივიდა მასთანა მუხლ-მოყრით შემხვეწელია:
„შენ რაცა გწადდეს სათქმელად ჩემთანა – რატომ ძნელია?
აქამდის მტერთა ჩვენთაგან ვიყვნით სანატრელია,
და აწ რად წაგვახდენ? – ჩაგჭრია ეშმაკი ავის მქნელია!“

სიტყვა არ უთხრა, ატირდა, დედასა ებრალებოდა,
იგი უებროდ ტიროდა, გვერც უჯდა ეხვეწებოდა,
უთხრა: „არ გკითხავ, ნუ სტირი, რად ვსთქვი, თუ გეწყინებოდა?“
და ომანისთვის გაახლდა, რაც ძველად ცეცხლი სდებოდა.

ორსა ფარსანგსა ეხვივნეს თავადნი, სპათა, ჯარია,
მას აღარავინ აუჩნდა კითხვისა მოაჯარია,
შორით მოდგიან მჭერეტელნი, ერთმანერთს დანაჯარია,
და დედა თავის თავს სწყევლიდა, თუ: „გეყავ გამსაჯარია!“

მივიდა, მეფეს შესტირა, მუნ გახდა დიდი ზარია,
სრულად ტიროდეს ლაშქარი – სათქმელად ანაზარია,
მოსძულდა ყოვლთა სავარდე, ბალი და მულღანზარია,
და მოქალაქეთა დააგდეს ქულბაქი, სრულ ბაზარია.

მეფესა თვისნი ვეზირნი სამად ჰყავს გარიგებითა,
მოასხა ყველა, უბრძანა მათ წვრილად დარიგებითა,
ძნელსა საქმესა ჰკითხევდა ცალ-ცალკე მორიგებითა,
და „თუ ვერას მარგებთ, ვიქნები თავისა გარდაგებითა!“

მათ მოახსენეს: „ღმერთმან ქნას თქვენთვის ადვილად ძნელია,
თქვენ, ხელმწიფე ხართ, ყოველი მრავლად გაქვთ საქონელია,
კარნი გაახვენ მას მიეც, თვით იყოს, რასაც მქნელია,
და ჯოჯოხეთისა სიცხისა ოქროა გამანელია.“

რაზომ ნახავს საჭურჭლესა მრავლად ტურფას შენახულსა,
ღმერთმან ქნას და შეუყვარდეს, არ წაახდენს ჭირნახულსა,
დაივიწყებს გულისაგან ეშმაკისა ჩასახულსა,
და ჩვენ ეს გვითქვამს, სხვათაც ჰკითხეთ კაცსა საქმით მონახულსა.“

საჭურჭლისა კარნი გახსნეს, ქნეს ყოვლისა გამოჩენა,
შვილსა უთხრა: „ეს შენია, სხვად რადღა გჭირს შენ მოწყენა“?
არ შეხედა საქონელსა, არცა გაძრა სიტყვად ენა,
და მისგან არა მოელხინა, გულსა ჰქონდა სხვაგან რბენა.

სხვანი ვეზირნი მოასხა, მეფე ზის დაღრეჯილობით,
ცრემლსა იდენდა საბრალოდ, ომაინს ჰხმობდა შვილობით,
მათცა უბრძანა ყოველი ამბავი იგი წვრილობით.
და მათ მოახსენეს: „ღმერთმან გყოს აროდეს ლხინთა ცვლილობით“.

უბრძანა, თუ: „არ ინდომა საქონელი, არცა ცხენი,
გულსა რამე შემოჰყრია ცეცხლისაგან უსიცხენი,
გაუშვია მას ვეფხებრივ სიჩაუქე, სიფიცხენი,
და ხედავთ, ბოლოს მომევლინა ეშმაკისა სიმარცხენი!“

მოახსენეს: „ყმაწვილია, მაგრამ მეტად გონიერი,
გვიკვირს, გული რამ უცვალა? – იყო ყოვლის მეცნიერი,
აქანამდი გაკრძალებულად იყო თქვენი მოთნიერი.
და აწ მზის შუქთა დაფარებად ღრუბელია კადნიერი.

ამ ქვეყანასა ბევრია კაცნი საკვირველთ მქნელები,
მოვასხათ ყველა, ვაჩვენოთ მჭედელნი, ხისა მთლელები,
მარგალიტისა მპოვნელნი, ლალის, გუარის მთხრელები,
და სპილენძისა და ტყვიისა მყარ ოქრო შემამცვლელები.

ღმერთმან ქნას: ერთი ამათგან სწავლად ქნას ხელთა აღებად,
დავიწყდეს იგი პატიჟნი, გულსა აჩნია დაღებად,
გამოჩნდეს მაკურნებელი საქმე ჭირისა წაღებად,
და არ ვიქმნეთ შეჭირვებითა ცნობათა გარდანაღებად“.

მოასხნეს ყველა, აჩვენეს ყოვლისა ხელოსანია,
მოდგომილიყო სიმრავლე ქვეითი, ცხენოსანია,
ხატაელნი და ჩინელნი, მართ სრულად ხორასანია,
და „არ ვიქმნეთ შეჭირვებითა“ – გულითა მოკვნესანია.

მას მოახსენეს ყოველთა თავ-თავის ხელოსნობისა,
იგი შეწყენით მჯდომელი, არ გარდასროლი ცნობისა,
ვარდსა შეჰქნოდა უმზოდ ნიშანი რამე ჭკნობისა,
და მიზეზი – გულსა ტკივილი სენთაგან ნაწყენობისა.

ორთა კაცთა თქვეს: „ცხენს შევიქთ ერთის ნაკვეთის ხისაგან,
რა კაცი შეჯდეს, აფრინდეს უმაღლე ფრინველისაგან,
სადაცა უნდა მიიყვანს უოწინ სიტყვისა თქმისაგან.“
და ომაინ ბრძანა: „ეს მინდა, მაგას ველოდი ღვთისაგან.

„ეს ვისწავლო, გამიშვია ყოვლი ჩემი შეჭივრება,
კმარის, რაცა აქანამდის მე დავიეც თავსა ვება!“
მეფეს ჰკადრეს: „კვლავცა მზემან ქნას შუქისა გამოშვება,
და ღმერთსა მადლი შემეცვალა, ბრძანა ჭირთა დაჰმუნვება.“

ბრძანა: „მოასხით ყოველგნით მკვრელნი და მომღერალები,
ახლად დამეცო, სახმილთა მე ცეცხლთა მწვივდა ალები!“
სალარო გახსნეს, მოიღეს თვალ-მარგალიტი, ლალები.
და ომაინ მოვა – „მას ვნახავ, მტერს აღარ მოვეკრძალები.“

იგი მოვიდა წინაშე ქცევითა პირვანდელითა,
მეფემ აკოცა, დიდხანს დგეს ფეხზედ ყელ-გარდაჰდელითა,
სრულად აივსნეს ლაშქარნი მათისა საწადელითა,
და მას დარჩომოდა მეტობა მზის შუქი მაშინდელითა.

ლხინი ნახეს, რომ ვით ითქმის შესხმა ქებისა მათისა,
ფერმიხდით იყო ნათელი მზის შუქთა მოკამათისა,
კვლავ გულსა ჰქონდა შერევა ბროლ-ლალსა, მინა-სათისა,
და მას კლევდა საგონებელი უკუნთა განმანათლისა.

აიყარნეს, მეფე დარჩა ამ საქმისა დანდობილი,
მაგრამ ვითმცა გაახლდების ვარდი უმზოდ დაჰკნობილი?!
შინ მოვიდა, გული კრული დადნა მიწყვი დადნობილი,
და მოიყვანა იგი კაცნი, ხენი ესხნეს აყდნობილი.

უბრძანა: „ცხენი შექენით, მეცა ვისწავლო, მგონია,
ჩემთა პატიჟთა სალხენად სხვა ვერა მომიგონია.“
მათ ჰკადრეს: „დია ისწავლით, გაქვს ბრძენთა ჭკუა, გონია,
და თქვენებრივ არვის უნახავს, არცა ვის გაუგონია.“

ხელი მიჰყვეს, ათსა დღესა გაათავეს, დაასრულებს,
მეფეს უყვეს მესისხლობა, თვარ ომაინს უმოყრულებს.
სადავენი ხელთა მისცეს, თავი მათი იგმირულებს:

და „სადაც გინდა, წამ ერთმივა, არ თურე გრძლად იარულებს.“

ომაინ მოვა სალაროდ ლალ-იაგუნდთა მრჩეველად,
ესრეთ მნათობი აიხვნა, შუქსა ჰფენს, ვითა მზე ველად,
წელთა შეირტყა, მობრუნდა სარო ტანისა მრხეველად,
და საბრალოდ ცრემლსა იდენდა მინდორთა მოსარწყეველად.

მართ ილოცევდა მუხლმოყრით, პირსა იბანდა წყალითა,
უფალსა ევედრებოდა სიტყვითა შესაწყალითა:
„მოსამართლეო, ნუ დამწვავ ცეცხლისა მეა წყალითა,
და განკურნე გული უებროდ ნაკოდი დანაწყალითა.“

ტიროდა მეტად საბრალოდ, თუ სთქვა ცრემლ ზღვად
ნართავითა:
„ზღვათა მეფისა შვილისებრ გულს ნუ შემიმოს შავითა,
გზა მამეც გამარჯვებისა მინდორთა, თუნდა ნავითა.“
და ადგა და გამოემართა ლომი მართ ოდენ თავითა.

მას ცხენსა შეჯდა, აფრინდა, ღრუბელთა შესწორებოდა.
ველარ ხედევდენ მჭვრეტელნი, იგი დღე ემწარებოდა,
მეფესა ჰკადრეს, ლაშქარნი ტირილით შეეყრებოდა,
და თავსა იცემდეს ძახილით ვირემ მზე გარდიყრებოდა.

იგი კაცნი გარდიხვეწნეს, რომ შეექნათ ცხენი ხისა:
– „ეს რა ვჰქენით, რად დავჰკარგეთ პირი ტურფად სანახისა?
მეფესა და სპა-ლაშქართა საქმე მიხვდა სულთ ახისა,
და თავსა ჩვენსა ჩვენ უყავით სარჩობელი ყელთ მახისა!“

მეფემან ბრძანა: „ვინ იყო, რა იქნა ხისა მჭრელია?
აქა მამისხით დაკრულნი, ყველა თავ დასაჭრელია!“
მონახეს, ვერსად იპოვეს, ადრევე გზა ექნათ ჭრელია,
და სრულად თავადთა ჩაიცვეს ტანს საგლოველი ჭრელია.

მებნეს და ღონე ვერა ქნეს შეტყობად ვერად ვერისად,
ექვს თვე იარეს, გული ქნეს ვერ პოვნად დანაჯერისად,
მოვიდეს, დასხდეს ტირილად, გლეჯად თმისა და წვერისად,
და ყველანი იყვნეს მწყეველად თავისის ბედთა წერისად.

XVI. წასვლა ომაინისაგან მისრეთის ხელმწიფის ძალის ბეზნად

წავიდა, ვითა ფრინველი ფიცხლავე მხართა მქნეველი,
მისი ვინც იყო შემკადრე, ან რისმე შემაწყეველი?
ვით ხვადი ლომი მინდორთა, მარტო მტერთ მოუთნეველი,
და ოდენ მთვარეა უმზეოდ თავისა დამაჰკნეველი.

მისრეთს მივიდა. მუნ იდგნენ სამი მაღალი ჭანდარი;
ცხენი ხის წვერთა დამალა, ქვე ჩამოვიდა ჯენდარი,
მთვარესა შუქი შეადგა, მზისა ცხად იყო მუნ დარი,
და მას იკითხვიდეს ვერ მნახნი: ნეტარ სადარი მანდ არი?

მისნი მჭვრეტნი გაეკვირნა სიტურფესა მეტის მეტსა,
ვითა ჩხირსა აბრუნებდის დიდროვანსა რკინის კეტსა,
ხმა დავარდა, მოეხვივნეს, ზოგნი ჰგვანდეს შმაგსა, რეტსა.
და ვიცი, როსტომ ვერ იქმოდა საქმეს მისგან დანამეტსა.

ჰკითხეს თუ: „ვინ ხარ, ჭაბუკო, ანუ რად საქმედ რეებული?
ღმერთი გვეყავს მოწმად, შენითა ნახვით ვართ გახარებული,
რაცა გინდოდეს, გვიბრძანეთ“. დგას ქალაქისა კრებული,
და ლოცვიდეს: „ღმერთმან ნუ მოგცეს ერთი დღე გამწარებული.“

უთხრა: „ჭაბუკი არა ვარ, არცა მებრძოლი ომისა,
სყიდვა-გასყიდვად მოვსულვარ, მაქვს საქონელი ზომისა,
მიკვირს, რა არის მიზეზი თქვენისა აქა დგომისა?
და სხვა არა მინდა, მაჩვენეთ ადგილი დასაჯდომისა“.

კვლავცა უთხრა: „მადრიელ ვარ უცხოვობით არ მეშორეთ.“
მოახსენეს: „ესე გვინდა, ნეტამც რამე ვიმსახურეთ,
მართლად გკადროთ ყველა კაი, თქვენსა წინა არც ვიჭორეთ,
და თქვენ ადგილი მოგეწონოს, სიტყვა ვითმცა გაგიორეთ!“

წინა წაუძღვეს, წავიდა მზე ბაზარს შუქთა ფენითა,
თვალ-მარგალიტთა მსყიდველი ჯდა ვინმე ფერად ფენითა,
ბრძანა, თუ: „აქა დავჯდები, კაცი დგა მრავლად ფრფენითა,
და რამცა გავსაჯოთ პასუხი, ნუთუ ჩვენც ვიმუქფენითა?“

მან კაცმან მიწას აკოცა, დალოცა მეტად ჭკვიანად,
თქვა: „ღმერთმან მიყო წყალობა, აქ მოხვალ დოვლათიანად,
ჩვენ ქვეყანასა ვაჭრობა არვის მიხვდების ზიანად,
და შენ გეყოს გულის წადილი ყოველი უმარცხიანად.“

ომან დაჯდა სავაჭროდ, მას დია ცრემლი სდიოდეს,
თქვა: „ამის მქნელსა უთუოდ სიცოცხლისაგან რცხვენოდეს,
მაგრამ არ ვარგა უდროვოდ კაცს საქმე გამოსჩენოდეს,
და ნუ თუ ამითა ღვთისაგან მე რამე მამელხინოდეს?“

მან გახსნა ლალ-იაგუნდი მხისაებრ ელვა კრთომილი.
ვინც ცხენით მოდგის გასინჯვად, სწრაფლ იყვის გარდახდომილი,
ყოვლთა უკვირდა, ვთქვა ვითა, რომე ყმა მათთან ჯდომილი,
და ვერას იტყოდეს, დაცვივდეს ქებისა მიუთხრობილი.

გაისმა ესე ამბავი ლართა და იმა გმირისა,
ქალაქთ უფროსსა უამბეს ქება მის ყმისა პირისა,
თქვა: „ვნახავ, მიზეზს დავიდებ, კკითხავ, თუ როგორ ღირ ისა?“
და წინ მიუძღვიან ხადუმნი, მივა არ მლოდნე ჭირისა.

ქალი მივიდა, შეხედა ყმასა არ მოცინარესა,
შეწყენით იყო, მაგრამე კვლავ აშვენებდა არესა,
უმსგავსა შუქი მზესა და ელვათა მაელვარესა,
და ჰკადრა, თუ: „ფასი შეჰკვეთე“, მან მოახსენა წყნარ ესა.

ყმამან უთხრა საუბარი მას ტურფასა შვენიერსა:
„ჰე, მნათობო, სინათლითა მზხესა გაეხარ ქვეყნიერსა,
ამის მეტი რაღა გკადრო, თქვენ ყოვლისა მეცნიერსა?
და სრულ წაიღო, ფასს არ ვითხოვ, დავიმოწმებ სახიერსა!“

ქალი ადგა წამოსავლად, არ მოშალა საქციელი,
გულსა უთხრა: „ვის უნახავს ამისებრივ ხორციელი?“
ორთა ლალთა საკვირველთა ვაჟი იყო მიმცემელი,
და ბნელსა ღამეს ანათებდეს, ვით მნათობი ზეციელი.

იგი სევდამან აავსო, შეექნა საგონებელი,
იტყვის: „რა ვირგო ბედკრულმან მე ჩემი სალხინებელი
თუ სენს არ ეტყვის სნეული, ვერ ჰკურნებს მაკურნებელი.“
და მის ყმისა ეცა ლახვარი გულისა მაკვდინებელი.

დღე და ღამე გაუშრობლად წინა ედგის ცრემლთა გუბი,
მელნის ტბათა ჩაყრდნობილი გიშრისა ჩნდის შიგან შუბი,
„ვაი, მოვკვდე შეუყრელი და იმისი მე უუბი?!“

და თავის პატრონს მან მიაართვა იგი ტურფა ლალი ტყუბი.

ხელმწიფესა გაკვირვებით მეტის მეტად მოეწონა,
თქვა: „ასეთი არ მინახავს!“ პირსა ზედან დაიკონა, –
„სით მოსულა? ვით ჰყიდინა?“ – იგი მზობად დაეღონა –
და კაცთ სახელსა ვერ იტყოდა, უნდა სხვა რამ მოეგონა.

მოახსენა: „ბაზარს ჩაველ, სამსახურად მე მაქვს გული,
ვნახე ვინმე საკვირველი, მით ვარ ცნობა დაკარგული,
იცით, რომე მისრეთისა მრავალ ჯერ ვარ გასინჯული,
და ლალი მეტად მამეწონა, მსყიდველი ზის მზედ სახული.“

მეფემ შეიტყო, ლამოდა კაცთა ამბავთა მზობასა,
განწყრა, უბრძანა: „ვით მკადრებ ეგზომსა ნაყბედობასა?
თავსა მოგკვეთ და დაჰკარგავ ჰკუთათა ნაზარდობასა“.
და რამცა იძრახა, შემინდა, დასჯერდა ნაწვართობასა.

კვლავ უბრძანა: „ვისლაც ვისმე გაემართე საქებარად?
დღეის იქით თულა გნახავ შენ მაგისად მოუბარად,
სიკვდილს არა მოგეფაროს, ვიყო შენად დამთმობარად,
და შენ არ იცი, ეგე სიტყვა შემიქს ცეცხლთა მამდეზარად!“

ქალი სადგომად წავიდა, ორთა სენთაგან ჩიოდა:
მას ახლად მეფე გაუწყრა, პირველცა გული სტკიოდა.
ომანისთვის ტიროდა მდაბლად, არ მაღლად ყვიროდა,
და ვერას იტყოდის სირცხვილით, ნამუსისათვის ვარგოდა.

ბაზარს წავიდის ხშირ-ხშირად, ვისთვისცა ცეცხლი სდებოდა,
მიუდგის, ევაჰრებოდის და ტკბილად ეუბნებოდა,
წამ ერთ ნახვითა დამწველი სახმილი დაეცებოდა,
და რა წამოვიდის, გიშრისა ტბა ცრემლით აევსებოდა.

მას კაცსა კარგა გაერთო ომან ამხანაგობით,
მან უთხრა მისი საქმენი წვრილად, არ სიტყვა შმაგობით,
იგიცა მეტად შეწუხდა, ზის საქმის გამოსაგობით,
და ჰკადრა, თუ: „ღმერთსა უქნიხარ ტურფისა ასანაგობით.

ქვეყანაზე, რაცა გინდეს, საქმე ვერა გაგიმაგრდეს,
ჩვენ იგი ვქნათ, რაცა ამა საქმეს კარგა მოიგვარდეს,
ხამს, თუ კაცი ძნელს ჭკუასა მისახდომლად დაუწყნარდეს,
და ღმერთმან ქნას, და ეგე ჭირნი მსწრაფლ ლხინითა გაგიქარდეს!

ესე ქალი, რომე მას აქვს ამ ბაზართა ხელოსნობა,
მისი გემართებს მოკიდება, სამსახური, ძღვენთა ძღნობა,
ამად, რომე მას მეფესა აქვს ამისი მოსათნობა,
და ნუ თუ ღმერთმან მოგივლინოს ძნელთა ჭირთა განკურნება!

ვხედავ, რომე ამა ქალსა შენი ნდომა შეეტყობის,
თუ ვიშოვნო იგი შენთვის, სახელად მჩანს, არ მეგმობის,
შევთვალოთ, თუ: «მოგვიშუქე, ვარდი უმზოდ დაიჭკნობის!»
და ოდეს ნახოთ ერთმანერთი, მერმე ყველა გაენდობის.“

ომაინ უთხრა მას კაცსა სიტყვითა გონიერითა:
„შენ არჩევ ჩემთვის რგებასა გულითა ღმობიერითა.“
მან ჰკადრა: „საქმე შევსთვალოთ მისისა მეცნიერითა,
და მე დიაცი მყავს, თვით იცნობს, სრული კითხვით და წერთა.“

დიაციმან ნახა, გაჰკვირდა: შვენება, სიტურფე რისა!
ომაინს ფერხთა მიმართა პირსა დადებად მტვერისა,
დალოცა: „ღმერთმან დაგიცვას, არ ვნება გეცეს მტერისა,
და კურთხეულმც არის მშობელი შენებრივ ნივთიერისა!“

უთხრეს, თუ: „წადი, ეცადე საწევრად იმა ქალისად,
ჰკადრე, თუ: „შენცა გინახავს – ვარდი ჩანს ფერგამქრქალისად.“
ნულარ დაგვაწვევს სახმილსა, ნუ შეგერთავს ცეცხლთა აღისად.
და თუ ვნახოთ, ვიცით დავეხსნათ სიკვდილსა სამუდამისად.“

წავიდა იგი დიაცი, მოსწრაფეთ იქნა რებული,
მას ქალსა ჰკადრა პასუხი მშვიდი და დაწყნარებული:
„მთვარე შექნილა უნათლოდ მზის შუქთა მოშორებული,
და დაიხსენ შეჭირვებითა, არ ვარგხართ შეუყრებული.“

მან უთხრა, თუ: „მომისმინე, რაცა გითხრა სიტყვა, დაო,
მე, რა ვნახე იგი მოყმე, მეუცხოვა, გამკვირდაო,
აწ მისითა სიყვარულით ბრძენი ცნობას გარდვიდაო,
და მაგრა თავსა ვერ შევირცხვენ, რაზომს გული მეწვიდაო.

წადი, ჰკადრე ჩემ მაგიერ მზისა, შუქთა წამღებელსა:
«მე სიკვდილი მირჩევნია, თუ რას გაწყენ ხელი ხელსა,
ესე სენი დამართებით სხვას არა სჭირს ხორციელსა,
და რა ვქნა? რამცა მოუგვარო თავსა ცეცხლით დასაწველსა?»

თუ არ მოგყვე, გაგარისხო, ვითმც ვიქ თქვენსა უნებურსა?
ორისაგან რომელი ვქნა, ან რა მმართებს უობედურსა?
ამ ქვეყანას დიდად ვჩნივარ ხელმწიფესა ჩვენებურსა,
და მართებს კრძალვა სირცხვილისა დიაცს, თავსა დანაბურსა.»

ნუ გამიწყრების, ვმუდარობ, არ ვარ სიტყვითა მკვახითა,
მაგრა მე მაგას ვერა ვიქ, დავება მტერთა მახითა,
სხვარიგად ყმა ვარ, ნუ შემიქს მე მისგან მოუმზრახითა,
და თვალთა რას ვაქნევ, არ იყოს მსწრაფლად მისითა მნახითა?“

დიაცმან უთხრა: „მნათობო, შენ სიტყვა გაგეორების.
ვიცი, რომ იგი ჭაბუკი შენგან არ მოიღორების,
ანუ აგინე, დასწყევლე, გაშორდი, გაგეშორების,
და ანუ ნუ დასთმობ ნათელსა, ვინ მზესა შეესწორების.“

კვლავცა უთხრა: „მნახავი ვარ, იცი, ყოვლის ქვეყანისა,
მკითხავი და დამწერელი, მცოდნე ყოვლის მე ენისა,
არ მინახავს მე მისებრი, არც სმენა მაქვს მე მნახისა,
და ნუ გრცხვენთან შეყრა მისა, დრო მოგსვლია მოლხენისა!“

ქალმან უთხრა, თუ: „მომესმა, სიტყვა შენ მითხარ რომელი,
სიკვდილსა ვირჩევ, თუ გაწყრენ შუქნი ელვათა მკრთომელი,
მე არა მგამა, იმისთვის ვიყო ჭირთ გარდამხდომელი,
და რასაც შენ იტყვი დღეითგან, მეცა მისი ვარ მდომელი!“

დიაცი ადგა წასავლად, საქმესა მიესწრაფების,
ქალი ქვე დარჩა მჯდომარე, პირსამც რა შეეწებების,
– „შენ იქ ვერ მოხვალ, მოვიყვან, ვის შუქი იიეფების.“
და მართ მივა იგი საამბოდ, ცქაფს რალა მოეცქაფების?

XVII. აქა დიაცისაგან ომაინისათვის ქალის ამბის მორთმევა

290 მოქალაქენი სრულობით ყოველთ დღეთ მას ნახევდიან,
მისსა ამბავსა სამბოზლად კრძალვითა ინახევდიან,
პირსა მზისაებრ იტყოდენ და ტანსა ალვის ხევდიან,
და ნახლსა და სტავრას უძღვნიდეს, ბითუნსა არ გახევდიან.

მართ გაემზადა დიაცი ქალის ამბვისა თქმევისად:
„პირველ გამაგრდა, მეტყოდა: «ვინ გიპოვნივარ მე ვისად?
მაგას ვერა ვიქ, დავრჩები მე ჩემთა სწორთა წყევისად».
და უთხარ: „თუ იგი არ გინდა, იყოს ალვისა ხე ვისად?“

აღარ მოვეშვი, ჩამამყვა, იქნა ნებისა შენისა,
აწ წულარა გჭირს ნიადაგ პატიჟი ცრემლთა დენისა,
ვისწრაფოთ, ადრე წავიდეთ ნახვად პირისა მშვენისა,
და მსწრაფლ მიგიყვანო, არ გვინდა ზედა შეჯდომა ცხენისა.“

ომაინ იჯდა შეწყენით, არ ვითა ცეცხლ ნაშრეტია,
დიაცმან ვერა შეატყო სიამე ვერა მეტია,
მართ იყო გაკვირვებული მოყმისა შენამჭვრეტია,
და უთხრა, თუ: „გეტყვი, ამისთვის – ჯავრი გულს აღარ მეტია.“

მოახსენა: „მე ამ რიგი საქმე ბევრი გარდამხდია,
ვისთვის საქმე გამეკეთოს, ჩემთან მაღლი გარდუხდია,
მიკვირს, რად არ მოეკიდე, მზეს ღრუბელი გარდუხდია!
და ეს არ გინდა, ვიცი რომე ჭირნი სხვისთვის გარდგიხდია!

არცა სული მირჩევნიან მე მიჯნურთა სამსახურსა,
დღე და ღამე გაუწყვეტლად ვხედავ ცრემლთა მონაწურსა,
გულსა რა გიც? რად არ მეტყვი სამსახურის მონასურსა?
და შენთვის დავდებ თავსა ჩემსა, გონებისა გულისყურსა.“

ყმამან უთხრა: „გხედავ, დაო, ჩემთვის შენ ხარ გულ-მტკივანი,
ყველა წვრილად გაგაგონო, მე ვით მჭირან ცეცხლთა წვანი,
მაგრა მას კაცს რა ერგების, ვის სენი სჭირს შეუგვანი?
და უმისომან უნდა ვიკრა თავსა კეტი, გულსა ქვანი.“

უბრძანა ყველა: პირველად ნახვა ზღვით მეფის შვილისა,
– „იმა ჟამითგან გულსა მიც ლახვარი სიტკივილისა,
ფარულად მითქვამს ვაგლახი, არ ცხადად სიყვილისა,
და გაუდნობელად ვის ძალუც ცეცხლთან შენახვა ცვილისა?“

ჰკადრა: „ლომო, შენს წინაშე საქმე არ ჩანს განაჰირად,
მე ვიქნები მოიმედე და მაგისად დანაპირად,
თუ, რაც გითხრა, დამიჯერო, გამოგადგე მართ ვაზირად,
და ვიცი ღმერთი მის მოსავთა არ ექნების განაწირად.“

მას პირ-მზესა ბურნე-მელიქ ჰქვიან – პირველ ესე გკადრო,
ეხლა მას აქვს ხელმწიფობა, მისი არის ჟამი და დრო,
ღმერთსა უნდეს, ესე საქმე არ გვიან ვქნა, გაგიადრო,
და ვერა გარგო, – მეცა შენთან გული ცეცხლით გავილადრო!

ესე მეტად კარგად იქნა, რომ ვიშოვნეთ ქალი ჩვენად,
იგი ნახე სიყვარულით – სჯობს საქმისა მოსაჩვენად!
ნუ თუ მისგან ეს შევიტყოთ, რად არს მიწყევ კაცთ უჩვენად
და ღმერთსა უნდეს, თავი ჩემი მე ვჰყო თქვენთან გასაჩვენად.

ოდეს გული გაუერთო, გაუცხადე დაფარული.
შემიტყვია, რომ უზომოდ მას შენი აქვს სიყვარული,
უღონოვოდ მოგეხმარვის, ჰკვიანია, მცნება სრული,
და საქმე ყოვლი წარგემართვის, მოწყალედ გყავს დაუსრული.“

ომან მიჰყავს დიაცსა, მზეებრ მიშუქობს დარია.
ქალი მარტო ჯდა მამლოდნე, მუნამდინ ცრემლ-ნადვარია,
იგი რა ნახა, ზე ადგა, მზე მისგან შენაზარია,
და თავმდაბლად ჰკადრა მოკითხვა, სიტყვები რამე წყნარია.

მას ვაჟი ყელს მოეხვია მთვარესა, ზე ადგომილსა,
ბროლთაგან ელვა ჰკრთებოდა, ვარდნი გაეჰნეს ღიმილსა,
ქალი დიაცსა მადლს ეტყვის: „შენ დამხსენ ცრემლთა წვიმილსა!“
და ერთმანეთს ტკბილად ჰკოცნიდეს, არ ჰგვანდეს განაწყრომილსა!

მათ გაიხარნეს ორთავე ერთმანერთისა ხლებითა,
ტკბილად ყიოდეს ბულბულნი ვარდისა სიახლებითა,
სახლი ფარდითა მოცული, სტავრითა, სულ ნახლებითა,
და სრა და სამყოფი სავსე დგეს ტურფითა მოახლებითა.

ორთავე სჭირდა სურვილი, უფროვე ქალსა, მგონია,
ომაინს ყელსა ეხვევის, მას საიმისოდ ჰგონია,
მაგრამ ყმას სხვაგან წასვლოდა ჭკუა, ცნობა და გონია,
და მისებრივ ჭირთა მოთმენა სხვას არვის გაუგონია.

ყმამან მუნ დაყო სამი დღე, ცეცხლი სწვავს არა ნელია,
მაგრა ღონისა მძებნელსა მოტეხით ჰქონდა ყელია,
რა მოეგონოს მისი მზე, მოეცის თვალითა ბნელია,
და კვლავ იფერებდა, თუც ოდენ მას საქმე სჭირდა ძნელია.

კაცი მოვიდა – „ხელმწიფე ქალსა იხმობსო სწრაფულად.“
იგი ზე ადგა მოწყენით, წყნარად, არ რამე ცქაფულად,
გაყრისა ცეცხლმან შეაქნა დუღილი გულსა ქაფულად,
და იტყვის: „ცუდია, თუ დარჩეს ხელი ვარდ მოუკრეფელად.“

ხელმწიფის კარსა მივიდა ფიცხლად და დაუდგომელად,
მას დახვდა ჯარი ხადუმთა, ყოველნი ფერხზედ მდგომელად.
რა იგი ნახეს მსხდომელთა, იქნეს ზე ასადგომელად,
და შეხედნა მზესა, მოექცა შუქი პირს მოსადგომელად.

უბრძანა, თუ: „სამი დღეა, არ მოსულხარ ჩვენსა კარსა,
მოსვლა გინდეს, წინამდეგი კარს ვინ გიზამს დანაკარსა?“
მოახსენა: „ბაზარს ვიყავ, ლართა ხსნიდეს შენაკარსა,
და შორად ვიყო, სიკვდილი სჯობს ჟამსა თქვენთან მოუკარსა.“

კვლავ უბრძანა: „რად არ იცი, უშენობა ვით მამთმინდეს?
„რაზომ იყო ჩემსა თანა, ახლოს ყოფა არ მამწყინდეს.“
მოახსენა: „მე ვით ვლირსვარ, ჩემი ხლება თქვენთან გინდეს,
და წინაშე ვარ“. განაღამცა ილაღობეს, გაცაცინდეს.

პატრონისა სიამოვნე მას უნდოდა მეტის მეტად,
მაგრა ერთ კერძ უცნობოსა გული პქონდა შმაგად, რეტად,
ომაინის გონებითა ცეცხლთა სჭირდა არა შრეტად,
და იტყვის: „რა ვქნა? ორთა მზეთა მე რომლისა ვიყო მჭვრეტლად?

თვით მიბრძანა: «ნურსად წახვალ, კარზედ იყავ გაუყრელად!»
არ მოუსმენ, გამიწყრების, შემიქს სწორთა საკიცხელად,
თუ არ ვნახო იგი მოყმე, იყოს ჩემად მამლოდნელად.“
და გონებამან ფერი აკლო, ეტყობოდა, საკვირველად.

მას ბურნე-მელიქ უბრძანა: „რა გჭირს? რად ფერი გკრთომია!“
ჰკადრა: „ვიშიშვი, მეფეო, არ მექნა განაწყრომია,
ვერ გაგეყრები, თვით ბრძანე: «კარზედა იყავ მდგომია,»
და საქმე საჩემო ქალაქად ვინ იცის, აწ რა ზომია?

მეშინიან, სასარგებლო საქმე რამე წახდეს მუნა,
ანგარიშსა მე მამთხოვენ, ამა ჭირმან დამაჰმუნა!
რა ვაჭართა ისაკლისონ, წამსაც ვინლა დამაყმუნა?
და თუ გაცივდეს გული თქვენი ჩემთვის, ვინლა მომითმუნა?“

უბრძანა: „მაგას არ გიშლი, რაც წესად საქმე შენია,
ძნელად მოიცლი, მეც ვიცი, ქალაქი მეტად შენია,
აწ მადრიელ ვარ, გული გაქვს შენ ჩემგან შენაშენია,
და წადი მიხედე ობოლთა, არ იყვნენ მონაშშენია.

ბაზარს ჩადი, სავაჭროსა ყოვლის ფასი გაიფედეს,
უქონოთა კაცთა ზედა ბრძანე – ხარკსა ნუ მოჰკრეფდეს,
რაცა გინდეს, მას იქმოდე, ოღონ გული არ გამეფდეს,
და ცოცხალ ვიყო, ღვინი გქონდეს, მოვკვდე – ცრემლი
გაგიმჩქეფდეს.“

ქალი წავიდა მოცინრად, აღარა სულთქმით ახევდა,
პირველ მეფემან დალოცა, მერმე ომაინს ნახევდა,
პირი მზისაებრ მნათობნი და ტანი ალვისა ხევ-და,
და ვაჟსა მიელის, ვეჭვ, რომე სწრაფლ მისვლას არ უზრახევდა.

ამა ქცევითა უქროდათ სიამოვნისა ქარია,
ბროლსა და ლალსა გარევით შერთოდა მინა-ქარია,
ტკბილად უბნობდეს, არა ჩნდა მუნ საქმე სამუქარია,
და ვაჟის ჭირთ ნაცვლად გაუშვის ჯურღმულსა დასანთქარია.

დღესა ერთსა ომაინ ჯდა, თვალთა ცრემლი მოედინა,
ქალმან პირსა ხელი იკრა: „ვაგლახ მეო! რა გეწყინა?
შენ რა გიმძიმს? ვხედავ, რომე მზემან ბნელი დაიჩინა,
და თუ არ მითხრა, აწვე თავი მე მოვიკლა შენსა წინა!“

მან უთხრა: „ამას ნუ მკითხავ, ღმერთი გაფიცო ცხოველი,
აქიმსა უთხრას სნეულმან მან მისნი ჭირნი ყოველი,
ცუდად რას ვიტყვი, რომლისა ღვინასა არსით მოველი?
და აწ ამა ძნელსა საქმესა ვის ვიყო მისანდოველი?

ქალი ატირდა საბრალოდ, ქვე ზის მწართა გულითა
ყმასა ეტყოდა: „ვერ გხედავ სიტყვითა სავარგულითა,
ვერ მხედავ შენთვის შევქნილვარ ცნობანი დაკარგულითა?
და ღმერთმან მიწა მქნას, თუ ვიყო შენზედა სიორგულითა!

ესე მიკვირს, თუ რად ბრძანებთ: «რგებასა არსით ველია.»
ეგ ბრძენთა სიტყვა არ არის, არც შენ ხარ უსწავლელია,
დასჯერდი ამას, ღმერთს წინა ადვილ ჩანს საკვირველია,
და უჯერობითა ადამ ქნა თავის მამრევად გველია.

რადგან ღვთისაგან შექნილან ყოველნი დაბადებულნი,
ცა და ქვეყანა, მნათობნი, მეფენი გადიდებულნი,
აროდეს დარჩენ უღონოდ მართლ მისგან იმედებულნი,
და მსწრაფლ აღადგინოს სიტყვითა სიკვდილად გარდადებულნი.

მანვე დამწყევლოს, თუ ვიყო გულითა ნამუხთალავი,
ნეტარ, თუ რად ხარ ჩემთანა საქმისა მონაკრძალავი?
რად გედვას გულსა შენახვად რაცა-რამ დასამალავი?
და მითხარ! ეშმაკი გაჰხადე შენგან შორს გამომალავი.“

ყმამან უთხრა: „საყვარელო, ტკბილი ხარ და ამო, მშვიდი,
შენ გწადს ჩემი სიამოვნე, მეცა მმართვეს შენი რიდი,
შემიტყვია გული შენი – ადვილ ფასად არ გამყიდი,
და გკადრო ყველა, მე ოდითგან ბედსა შავსა მოვითქმიდი!“

კვლავცა უთხრა მან ამბავი, საქმე თავსა გარდასული:
„ნუ ეჭვ, რომე მოგიშორო, დავსთმო შენი სიყვარული,
მაგრა ხედავ, თვალთა ჩემთა არ მომივა ღამით რული,
და ნეტარ ცოცხალს არ მსმენოდა მართ ამბავი მე მისრული!

ღმერთი მყავს მოწმად, მრცხვენიან თხრობად ცუდ
ჭირნახულისად,
ვერ დავსთმე, სჯობდა შენახვად, ქონად გულს დამარხულისად,
აწ, რადგან იქმენ შემტყობად ჩემისა გაზრახულისად,
და ღმერთი შემოგზლავს, მიაჯე მის ჩემგან მზედ სახულისად.

გასმია, რომე მიჯნური საწყალოდ თქმულა მტერისა,
შენ ხარ საყვარლად წინაშე მის მზისა ქვეყნიელისა,
შენ გაქვს შეკვრად და გამოხსნად ყელთა საბელთა წვერისა,
და შენ გელირსების პასუხი მართ ბრძნულეზ მეცნიერისა“.

ქალმან უთხრა: „ვერვინ შეშლის განგებითა მამავალსა,
ფიცით გითხრობ – მოვიჭირვო დასადებლად შენზედ ვალსა,
მებრალეები, ამად, რომე გხედავ მეტად ცეცხლმხურვალსა,
და მკურნალთაგან რამცლა ერგოს სულსა ხორციტ გამავალსა?

ვიცი, რომე ამას იტყვი: «თვისად უნდი, არა სხვისად.»
მაგრამ წყაროს რას გაჰკვირდეს, მნახავია ვინცა ზღვისად?
მე მასთანა რას გამოვსჩნდე, ვარ ამისად შესატყვისად,
და ღმერთმან ქნას, და მონა ვიყო თქვენთა ფერხთა მტკვერთა
გვისად.

კვლავცა გკადრო: დამიჯერე ესე სიტყვა დანამტკიცად,
ვერა გარგო – თავი ჩემი არ ვქნა სიკვდილს დასავიცად,
მოგახსენო, რასაცა ვარ შემტყობად და ანუ ვიცად:
და იგი არის კაცთ სახელსა უსმენლობის დანაფიცად.

ესე მკლავს, რომე მასთანა არ ითქმის კაცთა სახელი,
ანუ ვინ იყოს კაცთაგან ამა პირ-მზისა მნახველი?
„რა გჭირსო?“ – კითხვად ვინ ღირსა, ან ვინ არს გამომნახველი?
და საგონებელმან წამილო გული ლახვრითა სახელი.

ამის მეტი არა მოჩანს საქმე ჩემგან მოსამევი,
ნუ თუ ღონით რით შევიტყოთ, რად არს იგი კაცთა-მწყევლი?
არ იხსენოს მას წინაშე ადამის ტომთ მონაძევი,
და ვით იკრძალვის პირი მზისა, ტანი ედემს მონახევი?“

ყმამან უთხრა: „ესე მწადდა მეცა თქვენთვის მოსახსენად,
მაგრა პირველ თქვენ მოიღეთ გონებისა სიბრძნის ენად,
ეს შეიტყევ: რა მომხდარა? კაცთ ხილვისა რად ზის წყენად?
და მერმე მაშინ ჩვენცა დავსხდეთ რჩევად, საქმის გამოჩენად.“

ქალმან უთხრა: „წავალ, დავსდებ თავსა შენთვის სასიკვდილოდ,
მას წინაშე არვინა ჩანს ჩემსა უკეთ გასაზრდილოდ,
მოგახსენებ: «ნუ გამიხდი, შუქსა, მზეო, დასაზრდილოდ,
და გეხვეწები, შემიბრალე, ვარ აჯისა მომთხოვილოდ.»

«ამად გკადრებ, ვიცი, რომე, თუ არ მეტყვი, არ დავრჩები,
უბედური ორსა ჭირსა ბოლოდ ვერა მოურჩები,
აქანამდის გული თქვენი არ მქონია ნაურჩები,
და თუ გაწყინო, ყელსა ჩემსა თვით გარდვიცვა დასარჩები.»

ნუ გაგვიწყრებით, გვადირსეთ, ვიყოთ ამ საქმის მცნებელი,
განჰკურნე გაცხადებითა გული შიშთაგან ვნებული,
კაცთა რად რისხავ? რა ქნილა აქ თქვენი მოუნებური?
და ჰკვირვობენ სრულნი ლაშქარნი, ვინც არის გაგონებული.

მიბრძანე, რად გაქვს მიზეზი კაცთათვის მოძულვებისა?
შენ ხელმწიფე ხარ მაღალი, მნახავთა გაკვირვებისა,
ლაშქართა შესჭირს, შეჰქნია ტირილი ვაგლახებისა,
და ვერას მიმხვდარან, დამბრძალა გონება შეჭირვებისა.“

ხელმწიფე გაწყრა, უკადრი, პირად მზე, საროს ტანისად,
უბრძანა: „კვლავცა მიწვრთია არა თქმად მაგისტანისად,
შენ ვით შეგფერობს ჩემს წინა თქმად რამე შეუგვანისად?
და შლეგი ყოფილხარ, გამშორდი დაუყოვნელად ხანისად!“

იგი ფიცხლად გარდაიქცა, დაბნდა, იქნა, ვითა მკვდარი,
გაუცუდდა ელვარება და მზისაებრ შუქთა დარი,
გულსა სენი შემოჰყროდა, დამწველობით ცეცხლთა დარი,
და ხელის-ხელით წამოიღეს, მართ თვით ვერას ვერ მიმხვდარი,

მესამეს დღესა იკითხა: „სად არის იგი ფლიდია!“
ჰკადრეს, თუ: „მისი დარჩომა, მეფეო, ღმერთზედ ჰკიდია,
თქვენი გაწყრომა მეტადრე ისაკვირველა, იდია.“
და ორთა მხეველთა უბრძანა: „წა, ნახეთ, ფიცხლავ მიდია!“

მოვიდეს, ჰკადრეს მნახველთა: „ცოტადა აქვსო სულობა,
სოფლის წესითა შეჰქნია ლხინისა გარდასულობა,
დაუწერია ანდერძი, მას ყოვლი მეუსულობა,
და «მოკვდეთ, ღმერთმან თქვენ მოგცეს მრავალთ წელთ
გამოსულობა!»

მეფე შეწუხდა, მელნის ტბა ცრემლითა აევსებოდა,
აქიმთ თქვეს: „მთვარე ბნელდების, ვად, აღარ გაივსებოდა!
ნდომა შეჰყრია რაღაცა, ლაწვი მით ეხავსებოდა,
და აღსრულებოდა, ვეჭვთ, რომე კვლავ ცეცხლი დაევსებოდა.“

ბრძანა, თუ: „წავალ მე, ღმერთმან მაჩვენოს კვლავ ცოცხალია,
თუ მოკვდეს, დიდად დაგვაკლდეს, არ ჟამი საკვებალია,
ნუ თუ რა ვარგოთ, ვეწივნეთ, სენი სჭირს ჯერ ახალია,
და ნდომა არს კაცთა სიცოცხლე და გულის შემნახალია.“

მეფე მივიდა; იგი წვა უსულო, ვითა მკვდარულად,
შუქნი მიჰვინა მზისაებრ, უკუნი გახდა დარულად,
უთხრა: „მობრუნდი, გიამბობ, რაც სიტყვა მქონდა ფარულად.“

და თვალნი აახვნა, წამოჰგდა, თუმც იყო მიუმხვდარულად.

უბრძანა: „ვნახე სიზმარად ჭაბუკი ახალ ზრდილობით,
ჩვენ ერთმანერთსა საერთოდ შევჰფიცეთ დაუცილობით;
იგი დაება მახესა, მე დავხსენ ქალის შილობით,

და მერმე მე ვიქენ მას უკან სხვათაგან შეპყრობილობით!

ადარ მიყურა, წავიდა, მე მარტო დავრჩი თავითა,
მეშინოდა და ვსტიროდი ცრემლით, ზღვათ შესართავითა,
ვთქვი: «რად გამწირა? – შევიქენ ჭირსა ჭირ დანართავითა,

და მუნ ფიცი დავსდეგ, თუ – ნუ მყოს ღმერთმან ქმარ-შენართავითა!

გამელვიძნეს, დამდენოდეს შიშით ოფლისა ღვარია,
მაშინ დავსწყევლე საუბრად და ნახვად კაცთა გვარია,
თვარ ლაშქარნი არა მძულან, რად აქვსთ გულს სატკივარია?

და ვისცა რამ აკლდეს, შორიდან თქვან მათი საჩივარია.“

რა ესე ესმა მზისაგან, მთვარეს დააჩნდა შუქობა,
ქება შეასხა, რომელსა აროდეს სთქმოდა უქობა:
„თქვენებრ სიუხვით, მეფეო, მთით ქარს არ ძალუც ბუქობა,

და თქვენის ნახვითა მამეცა მე ჭირთა მოსუბუქობა.“

მოახსენა, თუ: „შეგცოდე, ღმერთმან მით მიყო ავია,
დიდთა მეფეთა თქვენს წინა სწადს ხარაჯობით ზავია,
ბრძენთა თემულია: «არ წახდეს, ვინც სიტყვის შემნახავია.»

და თუ დავრჩე, კვლავლა გაწყინო – მე ვიყო მოსაკლავია!“

მზე გუმზადს გარდაეფაროს, მთვარეს ფერი ეახლების.
ქალი ადგა, მოეკაზმა, მეფეს თანა ეახლების,
სინათლისა მამლოდინე ბნელსა არსად ეახლების,

და სხვა მნათობი დაიმალვის, თუ მას მეტად ეახლების.

ქალსა უბრძანა მეფემან სიტყვა ტკბილი და წყნარები:
„დარჩეს უშენოდ ქალაქნი და ყოვლნი მისრთა არები,
წადი, შეიტყვე ყოველი, მოჰვინე მზეებრ დარები,

და მე არავინ მყავს, იცოდე, შენთანა დასადარები.“

ომაინთანა მისწერა ამბავი არ საგინები:
„ნულარა მოსწვიმს, გააშრევ ცრემლისა დასადგინები,
მოდი, რომელი სინათლით ეთერსა დაედარები,
და ჩვენსა ბოროტსა შეექნა კეთილი წინ აღმდგინები.

მობრძანდი, გკადრო ამბავი გულისა მოსალხენია,
გამამიშვა და მიბრძანა: «ქალაქნი წა, ნახენია!»
ანუ რად არის კაცთ მწყრომად ტანად ალვისა ხენია,
და ყველა შევიტყევ, გაცუდდეს ეშმაკთა სიმარცხენია.“

მოვიდა, დასხდეს ლაღობით, ორნივე ტურფად შვენოდეს,
უთხრა: „გიაშბო, მუნითგან მე გაგეყარე შენ ოდეს,
ძლივ გაუბედე სათქმელად, ვეჭვ, ეტლსაც მისგან შვენოდეს.“
და წვრილად უამბო ყველაი, რაცა მას სიზმრად სწყენოდეს.

ერთი დღე დაყვეს, იამეს, რაცა მათ იამებოდა,
მერმე წავიდა სასწრაფოდ, არ გზა-გზა ედგომებოდა.
დიაცი იხმო, უამბო, იგიცა ემოწმებოდა,
და ჰკადრა, თუ: „თქვენთვის სიკვდილი არვისგან დამეგმებოდა.

პატრონი ჩემი, ხალიფა, კაცია მეტად ჭკვიანი,
მისი განდობა საქმისა არ არის ჩვენი ზიანი.“
იხმეს, არჩევენ ფარულად, არ კარნი ჰქონდეს ღიანი.
და ხალიფა იტყვის: „ხელმწიფე მამა მისია სვიანი.

„მისგან კიდე პირ-მზესთანა ვერვინ იტყვის საუბარსა,
მე ვაცნობო თავი თქვენი საქებარი საქებარსა,
ვიცი, რომე შეგიყვარებს, გულს გიჩვენებს ნამტკბობარსა.
და რა გაღიმდე, მოგიწონებს მარგალიტსა ნამწყობარსა.“

ადგეს, წავიდეს, მათ მიაქვს მეფისა მისართმეველნი,
ლალ-იაგუნდი უცხონი, მზისაებრ შუქთა მზეველნი,
თანა ჰყვებოდეს მლოცველნი, მისისა მტერთა მწყეველნი,
და რა ნახეს, ერთობ გაჰკვირდეს მეფე და მისნი მრჩეველნი.

მეფე ადგა და აკოცა, გვერცა დაისვა სკამითა,
– „აჰა, ვნახეო, რომელი მე გავიხარე ამითა!“
ხალიფას ჰკითხავს: „ვინ არის, მოსულა რა ერთ ჟამითა?
და მიკვირს, ვით დასცევ სინათლე მზისა ერთისა წამითა?“

ხალიფამ ჰკადრა მეფესა სიტყვანი მოსალბილონი:

„ცოტა ხანია, მსმენია ხმა შაჰრად მოსატკბილონი,
არცა მე ვიცი, ტანსა აქვს ვაჰრულად ჩასაცმილონი.

და ვითამც ექნების დაფარვად ჯინჰველის ჩრდილსა სპილონი?“

მეფემან აქო ომაინ, მას ფიცხლავ უხმო შვილობა,

ჰკითხა, თუ: „ვინ ხარ, მამაცო? მწადს შენი გამომწვლილობა.“

„ვაჰარი ვარო, ხელთა მაქვს სყიდვა-გასყიდვა, ცვლილობა.“

და არ დაუჯერა, სპათ უთხრა: „ვეჰვ, ტინმა უყოს ცვილობა.“

ლხინი შეიქნა, გაჰკვირდა მეფე მის ყოფა-ქცევასა,

მას შვენიერსა ღიმილსა, ტურფად ტანისა რხევასა.

ლაშქარნი ერთობ იტყოდეს თავის ბედისა წყევასა:

და „ვაჟი არა ჰყავს, ქალი ზის მხევალთა თანა რჩევასა.“

ერთობ სრულად შეუყვარდა მეფეს, სპათა, დიდებულთა,

ყოვლსა მას წინ მოიღებდეს ძღვენს, საჭურჭლეთ დადებულთა,

მისსა რამცა გაუკვირდა გულსა სიბრძნით დადებულთა.

და სმა გათავდა, აიყარნეს, ჰგვანდეს სუფრა აღებულთა.

სრულად აქებდეს ლაშქარნი, სხვა არვინ იხსენებოდა:

„ნეტარ ვინ არსო უებრო?“ – შეტყობა ენატრებოდა,

მეფე აწვევდის ნიადაგ, მჰვრეტთ ნახვა იამებოდა,

და მისსა შემყრელსა სახმილი ანაზდად დაუმრტებოდა.

კაცი მოვიდა: – „ომაინს მეფე აწვევსო სწრაფითა.“

ხალიფამ უთხრა: „შენ, ტურფავ, გაგხადო არ სიაფითა,

ახლა შენ იყავ, მე წავალ, ვეუბნა არ ლაყაფითა,

და ჩემთა დამოწმდი ნათქვამთა წყნარად, არ სიტყვა ცქაფითა.“

ხალიფა დაყრით მეფემან ნახა წინ მარტოდ მდგომია,

უბრძანა: „რად არ მოვიდა პირი ელვათა მკრთომია?“

მან თქვა, თუ: „გკადრო ყველაი მისი თავს გარდამხდომია,

და მას მისი ლხინი ყოველი ჭირთანა შეუზომია.

მეფეო, მისნი ამბავნი რა მოგახსენო, რა ვითა?

ტირის უბრალო ცრემლითა ზღვათაცა შესართავითა,

რა შელამდების, დაჯდების ძაძითა მეტად შავითა,

და თავსა გარდიყრის ნაცარსა ხელითა ლომთა მკლავითა.

არვინ იცის, თუ რა უმძიმეს, ან რისთვის არის ხელია,
თუ ვპკითხავთ: «რად იქ, რა გჭირსო?» – გვექნების უმზრახელია,
ნარგიხსთათ წვიმა ბროლისა სდის, თოვლი გაუთხრელია,
და შევწუხებულვართ ყოველნი ამ საქმის მამნახველია.

ყოველთ ღამეთა ვაება აქვს და თავს ცემა კეტისა,
იტყვის: «არა ჩანს წამალი ჩემთა სახმილთა შრეტისა!»
ვირემ გათენდეს, ყოველ ღამ ცნობა აქვს, ვითა რეტისა,
და ჩვენ გვიკვირს მისგან გაძლება ჭირისა მეტის მეტისა!“

მეფემან ბრძანა: „შევიტყევ მის მეტი გმირთა გმირობად,
არს ვინმე დიდი ხელმწიფე, გულსა სჭირს ლახვართ გმირობად,
მას თავი თვისი სიკვდილად გაუცს ვისთვისმე პირობად,
და მინდორს წავიდეთ, მიზეზი დავიდვით ჩვენ ნადირობად.“

კვლაცა უბრძანა ხალიფას სიტყვითა ლმობიერითა:
„წა, მოახსენე, წამოგვყვეს პირითა შევნიერითა,
ჩვენც გავიხაროთ მასთანა საქმითა მის მიერითა,
და ცხენს შეუკაზმავ, ვაახლებ კაცითა მეცნიერითა.“

ხალიფამ ჰკადრა ომაინს მეფისა ნაუბარია,
თქვა: „ვაჭრის მინდორს წაყვანა, ნეტარმე რა საქნარია?
მაგრამ წავიდეთ, ხელმწიფემ კარგად გვყოს შენაწყნარია,
და მეფეთ უნდომსა ვინცა იქმს, ის სრულად უმეცარია!“

იგი მივიდა, ლაშქართა სრულ მაზედ ჰქონდათ თვალია,
ძალად შეარტყეს კაპარჭი, ტიროდა გულ-მხურვალია,
ანაზღად ნახეს ქურციკი პირდაპირ მამავალია.
და ხელფიცხად მოკლა, მიუხდა, არც ცხენი დაიხვალა.

მეფემან ბრძანა: „მაშინვე ვსცან მე ამისი ესობა,
ვაჭრის ისარი ნადირსა აწ ასრე ვით დაესობა?“
სადგომს მივიდეს, შევნოდეს ოთახთა ტახტთა მდგესობა,
და ჭამა შეიქნა, გამართეს ყოველთა ლხინთა წესობა.

მეფემ ახლოს დაიყენა, მსწრაფლ უნდოდის სანახავად,
ვით სმენოდა, მას ტირილი ღამით სწადდა სასინჯავად.
სმა გათავდა, გაიყარნენ, ყველა წავა თავისთავად,
და იგი სადგომს შემობრუნდა, გაიხდა თავი ავად.

რაც ხალიფას მოეხსენა, მეფემ იგი თვითცა ნახნა,
შეებრალა მისსა მჭვრეტსა, იტირა და ივაგლახნა,
გაუკვირდა მეტის-მეტად, მაგრამ რამცა გამოსახნა!
და ყმამ ტირილი არ დააგდო, მხის წვერამდინ სულთქნა, ახნა.

კვლავცა აწვია მეფემან, მარტო მიისვა წინარე,
უბრძანა: „გკითხავ საქმესა, ვაი, თუ შეგაწყინარე?
დღისით ჩვენებრივ ჩვენთანა შენცა ხარ მართ მოცინარე,
და ღამით რად სტირი? რად ჰკვდები? – შენ ვერვინ გნახოს
მძინარე.“

ჰკადრა: „მეფე ხარ მაღალი, ხელმწიფეთ დიდთა გვარისა,
მე ერთი ვინმე ღარიბი, მარტო უცხოსა არისა,
ჩემნი ამბავნი თქვენს წინა, გლახ, რა საკადრო არისა?
და რად ვარგა თქვენგან ჩემისა სიტყვისა სმენა მწარისა?“

კვლავცა უბრძანა: „მიამბე, მე მწადსო შენი მამობა,
ნუ თუ რა გერგოს, გელხინოს, ჩვენცა ვქნათ შენთა ამობა,
ნუ გემის, ღმერთი უხვია, აქვს კეთილისა წამობა,
და ტახტოსანი ხარ, კვლავ მოგცეს მანვე ტახტისა დგამობა.“

თქვა, თუ; „ვიკადრო, მეფეო, აწ სიტყვა მოხსენებისად,
სიზმარი ვნახე მართ, ვითა დღივ ცხადად მოჩვენებისად,
პირ-მზემან ვინმე მნათობმან პირობა მამცა ნებისად,
და ვთქვით: «ვიყოთ ერთმანერთისა, ვსხდეთ ჭირთა
განკურნებისად.»

კვლავ შევჰფიცეთ ერთმანეთსა, ერთხელად და მერმე კიდე,
სახე მომცა: «გაგელვიძნენ ამ ნიშნითა მამნახვიდე,
ვირემ მპოვო, იტირებდე, როდეს ამას გაიცდიდე.»
და მიკვირს, ჩემად სასიცოცხლოდ გული ვითა დავიმშვიდე!

ანაზღად მახეს გავები, ვეღარას ვიყავ მქნელია,
პირ-მზე მოვიდა, ეცადა, შეიქნა ჩემი მხსნელია,
მერმე ჩავარდა ბადესა, – ჩემგან ხსენებად ძნელია!
და მე ვერა ვარგე, გავშორდი, მით არ ცეცხლი მწვავს ნელია?

გამელვიძა, ავიხედე, სახე მქონდა მისეულად,
ვიცი, რომე მემართლების, ჩემგან დარჩა გულ-მოკლულად,
სამყოფთაგან წამოსრული, მისთვის ვქნილვარ დაკარგულად,
და აწ, მეფეო, რად არ გიკვირს, მე უმისოდ სულთა დგმულად!?

ამად ვსტირი, ვერა ვარგე, მან დამიხსნა ჭირისაგან,
დიაცობით მომეხმარა ყოვლის მისის ღონისაგან,
მამაცობა გამიცუდდა ჩემის შავის ბედისაგან,
და მილმან შემკრა, არა ვიცი, ლაფლად დავრჩი თავისაგან.“

მეფე მიბრუნდა თავისად სახლად-სრად ტურფად გებულად,
ოქროს სარტყლითა მონანი დგას ყოვლგან გარიგებულად,
ბრძანა: „ქალს ვნახავ, აცნობეთ, არ მივალ შეუგებულად“.
და იგი მივიდა, პირად მზე ზე ადგა მოსაგებულად.

XVIII. აქა მისრეთის მეფისაგან ხელმწიფედ მჯდომის ქალისა ნახვა და ჭაბუკისა ომაინის ამბის მზობა

პირსა აკოცა მეფემან ტკბილისა სიყვარულითა,
დასხდეს და ამოდ უზნობდეს, არ სიტყვა უმეცრულითა,
პირ-მზე ღიმობდა მამისა ნახვისა სიხარულითა,
და უთხრა, თუ: „გითხრობ, რაც ვნახე მე მინდორს სიარულითა.

ვპოვე უცხო ვინმე მოყმე, შვენიერი ტანად, პირად,
ცხენოსანი არ მინახავს სადავეთა მისებრ მჭირად,
ვითა ქორსა კაკბის მართვე, მას ლომი უჩნს დასაჭირად,
და დღისით კაცთა იახლების, ღამე მოვა მისად ჭირად.

ვჭკითხე, თუ: «რად ზი ნაცართა, ან რად სტირ ცრემლთა
ცხელითა?»
მითხრა: «შენ ბრძენო, რა გკადრო, მე ვარ ცნობითა ხელითა
ვერ ჩამამიხსნა არა თქმად სიტყვისა მან ერთ ხელითა,
და იგმობდა: «ვამე, დავრჩიო თავითა უსახელითა!»

წვრილად უამბო მეფემან მის ყმისა ნაუბარები:
„მას მოუვლია ყოველი ქვეყნისა მთა და ბარები,
სიკვდილი უნდა, მზასა აქვს სამარის სათხრად ბარები.“
და მელნისა ტბითა აევსო ქალს ცრემლთა საგუბარები.

ზარმან აიღო, გაჰკვირდა ამა ამბვისა სმენითა,
ენიშნა იგი სიზმარი – ბადეს ჯდა მარტო წყენითა,
მეფემან უთხრა: „შეგცოდე, ვამე, ჩემისა ენითა!
და კაცთა ხსენება გეწყინა, მითხარ, ცრემლისა დენითა?“

ქალმან უთხრა, თუ: „მეფეო, რად მეჭვ ცუდ ამაყოზასა?
მამა ხარ, ღვთულეზო მოწყალე, თავს ვიდებ მოშიშობასა,
სჯობს თქვენი მწარედ ნათქვამი სხვათ ხელმწიფეთა ტკობასა,
და ღმერთმან ქნას, მანვე გვადირსოს თქვენგან ამბისა მბობასა.“

კვლავცა ჰკადრა: „ხელმწიფე ხარ ყოვლთ მეფეთა უუესთესად,
თქვენგან ჩემთვის ბრძანებულსა სხვა რამც იყოს უკეთესად?
მამეგონნეს ჭირნი ჩემნი, მექნეს ცეცხლთა შემკეთესად,
და უბედური ჭირსა მომკის, კეთილს იყოს დანამთესად!“

მეფე წავიდა მის მზისა გაყრითა დაჰმუნვებული,
ქალი მუნ დარჩა ტირილად, არ ამოდ იჯდა შვებული,
თქვა, თუ: „ბრალია იგი ყმა, არს მიწყვი ვაგლახვებული.“
და გარისხებული წყალობად იქნა გულ-მოზრუნვებული.

საგონებელი შეექნა, გახდა ბედისა მწყევლად.
დაბნელდა პირი მთვარისა, აღარ ნათობდა მზე ველად:
„ვაჟ, თუ ვერ ვნახო ჭაბუკი საროს ტანისა მრხევლად!“
და ქალაქთ უფროსი მოიხმო ამა საქმისა მრჩევლად.

იგი მივიდა, დაუხვდა პირად-მზე ნამტირალეზი,
ქალი გაჰკვირდა, შეშინდა, იქნა ფერ-განამკრთალეზი,
უბრძანა: „დაჯე, გიამბო, მე ვით მწვავს ცეცხლთა ალები,
და ამა ამბვისა მსმენელი, მტერსაცა შევებრალეზი.“

წვრილად უბრძანა ყველაი, მას სიზმრად ზმანებულაი,
მეფეს რაც ეთქვა მასთანა, აწ ყმისა საქებულაი:
– „სიზმრად მინახავს, პირობა გვაქვს ერთად დადებულაი,
და ღმერთმან მის მეტი მაშოროს, კაცთა პედ აგებულაი.“

ქალმან ჰკადრა, თუ: „მეფეო, საქმე არა ჩანს ძნელისად,
სახე სადმე აქვს იმედად სიზმრისა მაშინდელისად,
თუ იგი სახე შენია, სრულქმნა ხამს საწადელისად,
და თუ არა, სხვაგან მოვნახოთ, წყალობა გვეყოს მხსნელისად.“

დაუმაღლა, ესე რჩევა მოეწონა მეტის-მეტად,
უბრძანა თუ: „ამას იქით შენ გამოსჩნდი ცეცხლთა შრეტად,
წადი, ნახე, შეემეცნე, არის სადმე თუცა რეტად,
და ეცადე, თუ იმ სახისა მეცა შემქნა ერთხელ მჭვრეტად.“

ქალი მივა მოსწრაფებით, მხიარული, მოცინარად,
უამბო, და გვერცა უზის, მოსმენილი ყველა წყნარად,
მათ ეკალი მოეშორა, აღარ ესვა გულსა ნარად,
და მადლი ღმერთსა, შეეტყობის: სწადსო ესე, ვეჭვ, საქნარად.

სახე მისცა; წამოიღო, მათ დაიდევს გული გულსა;
მოიტანა; მზემან ნახა; ჰგვანდეს ერთგან დანერგულსა,
ერთმანეთსა შეამსგავსეს, ვით ბეჭედი დაბეჭდულსა,
და გაუკვირდა, თქვა, თუ: „ჰგავსო ზეგარდამო გაგებულსა!“

საგონებელი შეექნათ, იყვნეს მართ ვერას მქნელია,
ორნივე ერთად ტიროდეს, არ ცრემლი სდინდათ ნელია,
მოსძულდა დიდი მეფობა და ეგზომ საქონელია,
და არა იცოდეს, რა ექნათ მათ ჭირთა სამკურნელია.

დღესა ერთსა ხალიფამ თქვა, – მას ყმასთანა იყვნეს შინა –
– „მეფეს ვნახავ, სიტყვა რამე მაქვს სათქმელად მისსა წინა,
კარგმან კაცმან კარგი სიტყვა არაოდეს არ იწყინა“.
და რა მივიდა, მეფემ ნახა, მხიარულად გაუცინა.

ახლოს დაისვა. უბრძანა სიტყვანი საამებელი:
„რასა იქს იგი ღარიბი, მჭვრეტთა ჭირთ განმკურნებელი?“
მან თქვა, თუ: „ღმერთმან დალოცოს იმისი სახსენებელი,
და სახე ხელთა აქვს, შესტირის, მიწყვიც წინ სასვენებელი“.

უბრძანა: „უთხარ, მიჩვენოს მან იგი სახე ქალისა,
ჩვენცა გავსინჯოთ, ცოდნა გვაქს მცირედთა სამართალისა,
თუ მართლად ბნდების, მართლად სჭირს მას დება ცეცხლთა
აღისა,
და მეცა მეწყალვის მიჯნური, მწადსცა დადება ვალისა!“

ხალიფა მივა ომაინს წინაშე მახარობელად:
„მოგცაო ომერთმან წყალობა, მე ვარ ამისად მთხრობელად,
რა სახე ნახოს, რომელი ჩანს მნათობთ დამამხოვებელად,
და იცნობს, თვით იყოს ყოვლისა საქმისა გამამრჭობელად“.

მეფე იჯდა; სახე მიაქვს; მართ ხალიფას მიელოდა,
დაინახა, ფიცხლა იცნა, არავის რას არ ეტყოდა,
გაუკვირდა, მაგრამ ესე საქმე არად გავიდოდა,
და თქვა: „ამისმან ვერა მჭვრეტმან გულიმც მართლად დაიკოდა!“

მეფემან იხმო გამზრდელი – იყო ყოვლ გამოცდილობით,
უბრძანა: „გესმის, ჭკვიანად ხარ დიდთა სახლთა ზრდილობით,
ეს სახე არის პირ-მზისა საქმისა დაუცილობით,
და ვინ მისცა, თუ არ ღმერთსა სწადს ქალი მის ყმისა წილობით?

წა, ჰკადრე ჩემნი ნათქვამნი შენთანა, არ საწყენია:
სრულად მისრეთის ქვეყანა და სხვადა ბევრი შენია!
ტურფაა ჩემგან საჭვრეტლად ტანად ალვისა ხენია,
და მაგრა იგი სჯობს საქნელად, რაცა განგება შენია!

ამა მოყმესა ნიშანი ვინ მისცა შენთა სახისა?
არავინ არის კაცთაგან შენისა შუქთა მნახისა,
თუ განგებამან მოიღო განხსნა ეშმაკთა მახისა?
და შესჯერდი ჩემთა ნათქვამთა, შენ ნულარას ხარ მზრახისა.

პირველითგან შემოქმედმან განუწესა ადამს ევა,
ვინცა ქვეყნად არ იჯუფთებს, მისთვის თქმულა დიდი წყევა,
ამა ყმასა უშენოსა სჭირს ლახვართა გარდახევა,
და დამიჯერე, უარეა მეტის-მეტი უკუწევა.

დავბერებულვარ, წამსვლია ჟამია მე, ყმაწვილობა,
ღმერთსა ვადიდებ – მაღირსა, პირ-მზეო, შენი შვილობა,
მაგრა ქალი ხარ, შენ გიძეს მნათობთა თანა წილობა,
და დედათათანა კაცისა დიდი ძეს გამოცდილობა.

ამა მოყმისებრ ჭაბუკი არცა ვის ამბვად სმენოდეს,
ორნივე ჩემად შვილად სხდეთ, შეეტყოს მტერთა – სწყენოდეს,
მან დაიჭიროს ქვეყანა, მისგან ყოველთა შენოდეს,
და თქვენ დაგრჩეს ჩემი სამეფო, სხვასამცა ვისღა შვენოდეს?

უთხარ: იგი ბრძენთა წესი, გაქვს ყოვლისა ნახაზობად,
შეგფერდების საქციელი ამაყობით და ნაზობად,
გიდგს ლაშქარი უთვალავი სამსახურის დანამზობად,
და შუქთა შენთა რად წაახდენ, რადგან დაგსვა ღმერთმან მზობად?»

რა ქალსა ესმა ამბავი და მამის მოციქულობა,
დაუშრტა ცეცხლი, გამთელდა სრულად გულისა წყლულობა,
მართ, ვითა ვარდი აყვავდა, დაშვენდა მოკაზმულობა,
და მერმე დაუწყო გამდელსა ტკბილთა სიტყვათა თქმულობა.

კვლავცა უთხრა: „შენცა იცი, მწადს მამისა სიამოვნე,
ოდეს ამბავს გვიბძანებდა, გახსოვს, ცრემლნი გარდმოვსთოვნე,
ამად, რომე ის სიზმარი მეც მენახა, მოვიხსოვნე,
და გავეკრძალე ხელმწიფესა, რაცა მეთქვა, დავიხსოვნე.

ჰკადრე: «მამა ხარ, ხელმწიფე, ჩემზედა ღვთულად ცხოველი,
თქვენ გინდათ ჩემთვის კეთილი და ავსა არას მოველი,
სრულმცა გექნების ღმრთისაგან, რაც გწადდეს მოსათხოველი,
და მე რალა გკადრო? იგი ქენ, რაც გინდეს, საქმე ყოველი.»

XIX. ქალისაგან საქმროდ ჩამოყოლა და მეფისაგან დიდად გახარება

„რაცა გებრძანათ, ვისმინე, მეფეო, ტკბილად ენითა,
ბრძანებულისა თქვენიის ჩვენმცა ვით ვიყვნეთ წყენითა?
აწ, რადგან ჩვენთვის წყალობა ღვთულადა იაზრენითა,
და ნება დამირთავს, თქვენ იცით, რაც გწადდეს, იგი ქენითა“.

გამდელმან ჰკადრა მეფესა ქალისგან მონასმინები:
„ყველა სრულ გექმნას უთუოდ, რაცა ღმრთისაგან ინები,
არს თუ რამ ქვეყნად, ყოველი თქვენ გეყოს მოსალხინები,
და ნება დაგროთ და გაბრწყინდა ბროლ–ლალსა თანა მინები.“

რა მეფემან მოისმინა იგი მისგან ნაუბარად,
დაუტკბა და მოახსენა ერთობ მეტად საქებარად.
ხმა დავარდა, ამ საქმისა ყველა იყო შემტყობარად,
და „ვად, თუ მზესა მოვეშორეთ“ – თქვეს – „არ გვიჩნდეს
გამთბობარად!“

საკვირველება შეექნათ მისრეთს ამისა მსმენელთა,
თქვეს, თუ: „მოჰკლევდის აქამდის კაცთ სახელისა მთქმენელთა!“
ზოგნი იტყოდეს: „შეუცავს სურვილთა მოუთმენელთა,
და ჩვენ მზე წაგვართვეს მისისა გულისა დამამბენელთა!“

შეიქნა ყველგან ამბავი ქორწილად მომზადებისა,
ომაინს ლხენა მიეცა მიწყივ სახმილთა დებისა.
ლექსი დადგეს, და სიტყვები აწ სხვაებრ გაგრძელდებისა,
და ვიცი, ამბავთა ჩამოჯრა უმეცრად დამედებისა!

XX. აქა ამბავი მისრთა ხელმწიფისა ალიექბარ მეფისა

ოდეს ალიექბარ მეფე ³⁰ მისრეთისა ქვეყანასა ხელმწიფედ დაჯდა, სამეფო გვირგვინი თავსა დაიდგა, პირი მხისაებრ გაუნათლდა და ტკბილითა გულითა და ამოთა თვალთა ლაშქართა ხედვიდა. მოიღეს ყოველგნით დროშები და ფერად-ფერადნი ალამნი, ყოველთა ციხეთა და საჭურჭლეთა კლიტენი მოართვეს, მერმე ოქროსა გუარითა გაფრქვეულსა ტახტსა ზედა თავადთა, დიდებულთა და ერთობით ლაშქართა დალოცვად საქმე გამართეს. ოქროსა, პატიოსანთა თვალთა და მარგალიტსა გარდაყრიდეს; ლალ-იაგუნდი, მარგალიტი, ზურმუხტი, ნიშაბური, ფირუზი და ზაბარჯადი რიყევიტა ეყარა: ოქროს ტაბაკებითა მრავალნი და დიდროვანი ალმასნი მიერთმეოდეს; დაჭრილთა ოქროთა და ვერცხლთა გორი და გორი იდგა, რომე ბიჯი არა წაიდგმოდა. ხუთსა დღესა და ღამესა ხელმწიფესთან ესრეთ გაუწყვეტლად მილოცვა იყო. მეექვსესა დღესა ხელმწიფემ ბრძანა, და ძველთა სალაროთა კარნი გაახვნეს ³¹ და ყოვლისა საჭურჭლისაგან ეგზომი გამოიღეს, რომე სიმრავლესა კაცისა გონება ვერა მისწვდებოდა; უცხონი თვალნი, ღარიბნი მარგალიტნი, ძვირფასისა საჭურჭლენი, ოქრო და ვერცხლი ღართაგან დიბა-ზარქაში, ჩათმა, ნახლნი და ატლასნი, ოქროაკაზმულობიანი ცხენნი და ჯორ-აქლემნი იგი მორთმეული, და ესოდენი თავისი საჭურჭლე ერთობილთ ლაშქართა ზედა გასცა. ძახილი იყო: რომელსაცა რომლისა საქონელისაგან უნდოდა, ესოდენსა მისცემდეს, რომე მეტსა ველარა წაიღებდეს. ცხრას დღესა და ღამეს გაცემა იყო; ერთობით ლაშქარნი შოვებითა აივსნეს. მეათეს დღეს ხელმწიფემან ტურფათა ჩანგისა მცემელთა და ამოსა მკვრელთა მუტრიბთა და მომღერალთა თანა ნადიმი დაიდგა. სამ დღეს სმა და ლხინი იყო, მეოთხეს დღესა ა ნ ა წ ე რ ი მოიღეს. რომელიც თავადნი და დიდებულნი ხელმწიფესა თანა მეჯლისსა ყოფასა ღირს იყვნენ, თავადთა სათავადო და ეგრეთვე მათთა საფერად თვითოსა თვითო საპატრონო ³² მოუმატეს; ლაშქარნი, ღვთის მადლის მიმცემელნი ხელმწიფისა ესოდენ სიკეთისათვის, და თვით ხელსწიფე, მტერთაგან უკადრი, მორჩმული და მხიარული. ყოველთა დღეთა სმა-ლხინი და დიდთა გასაცემელთა გაცემა იყო. რა ლხინისაგან მოიცლიდეს, ბურთობა და ნადირობა, არაბულთა ცხენთა დგენა იყო, და ქორითა და ავაზითა შექცევა. ესრე ყოვლითა ხელმწიფურითა წესითა იყო ქცევა, რომე ყოველთა მეფეთა სანატროდ ჰქონდათ. ალიექბარ მეფისა საქმე გაისმა: ესეთი

სიკეთე, დოვლათიანობა და ჯომარდობითა, რომე ვერცა თვალად, ვერცა ტანად, ვერცა ძალად და მამაცობითა [ტოლი არ ჰყავდა]. თვით სიუხვითა ნილოსისა ზღვა იყო; სიტკბოთა და სიტყვა-წყლიანობითა, სიბრძნითა და ღვთის მოშიშობითა, მეცნიერობითა სავსე იყო, რომე ვერას საქმითა მას ერთი კაცი ვერ შეედრებოდა. მეომრობითა და რაზმთა მწყობრობითა მისებრივ აღარავინ იქნებოდა, მოასპარეზობითა და მობურთლობითა მასთანა ვერავინ გამოჩნდებოდა. გაისმა მისი ესეთისა სიკეთისა ხმა ყოველსა ქვეყანასა, და ყოველი გარეგანი მტერნი დაემონნეს და მოხარაჯობისა აჯა ითხოვეს. რაცა ქვეყანასა უცხო და კარგი რამე გამოჩნდის, ყველასა მას მოართმევდეს. თვით მეტად ლაშქართ მოყვარე იყო მეფე და იგი ლაშქართაგან საყვარელი ბრძანდებოდა

XXI. აქა წიგნი სისტანელის გურზი ³³ ფალავნისა ალიექ-ბარ მეფისა წინაშე მოწერილი

გურზი ფალავანმან გონიერი მწიგნობარი მოიხმო, გვერცა დაისცა და ხელმწიფეს წინაშე წიგნის დაწერა უბრძანა. პირველად სახელი ღმერთისა ახსენა და განგებულება მისი, რომე დიდი და მცირე, ყოველი მისითა მოწყალებითა იზრდების; მერმე ხელმწიფე დალოცეს და დიადი ქება შეასხეს და სამსახურისა ნატრა იკადრეს, და ესე, ვითა: „სისტანის თავადთა უთავადესისა, დიდისა ნარიმან ფალავნისა ნათესავი ვარ. პატრონმან მამამან და უფროსთა ძმათა გამაწყრეს მათისა ადგილისაგან ავიყარე დიდისა ჯალაბითა და დედაწულითა, სხვასა ადგილსა უკუვდეგ, მათი საპატრონო ამოვსწყვიტე და ჩემი მეტად ავაშენე. თქვენის ბედითა იგინი ვერც საომრად და ვერცა სარბევად ვერა შემამიხდებიან, და მე ნიადაგ მათსა ქვეყანასა ვარბევ; ეზომი შევსცოდე, რომე მამის სირცხვილმა პირი დამიყო და მე ამ ქვეყანას აღარა დავდგები. აწე, თუ ხელმწიფესა ეპრიანების და ერთსა ასეთსა ქვეყანასა გვიბოძებს, რომე ამა ჯალაბისა სიმრავლე დავსტიოთ, ჩვენ ნიადაგ დიდითა ლაშქრითა კარსა ზედან მდევნი სამსახურისა მოცადინარნი ვიქნებით, ³⁴ და თუ არა, ამა ამბავსა მოვიცდით და ინდუსტანის ქვეყანასა ³⁵ წავალთ.“

ესე ნაწერი ფიცხად მავალ ცხენოსანსა მისცეს. რა წიგნი და ამბავი ხელმწიფეს მოუვიდა, დიდად იამა, თავადნი და დიდებულნი იხმო. ეს წიგნი წაიკითხეს; ერთობილთ ლაშქართ გაიხარეს ამად,

რომე გურზი ფალავანი მეტად სახელოვანი კაცი იყო. წიგნისა მომ-
ღებელსა მრავალი უბოძა და ორთა წინამდევთა კაცთა წასვლა
უბრძანა; დიდითა მოკაზმულობითა და მრავლითა საქონლითა გაგ-
ზავნა.

XXII. წიგნი ალიექბარ მეფისაგან გურზი ფალავანსათანა მიწერილი

„ფალავანო! ნიადაგმცა გონება ნათლად ხარ და მტერთა ზედა
გამარჯვებით. შენი ამბავი გვესმა და წიგნი წავიკითხეთ; დიდად
გვემა და კეთილისა დამბადებელს ღმერთს მაღლი მივეცით ამაღ,
რომე ჩემს ჟამს და სიცოცხლეში ჩემი ქვეყანა გადიდდეს და ჩემითა
სახელითა შეემატოს. აწე, რადგან შენ, ეგეთი დიდთა გვარისა ვინმე
სწორუპოვარი ფალავანი, თავსა დაიმდაბლებ და ჩემსა ქვეყანასა მო-
ხვალ, მოწმად ღმერთი იყოს: რაოდენიცა ქვეყანა და ადგილი გინ-
დოდეს, მოგცე და, რაცა შენისი გულისა ნდომა იყოს, ყველა აგი-
სრულო და თვით ჩემისა თავისა ოდნად დაგიჭირო. ორნი თავადნი
კაცნი წინამძღოლად გამოგვიგზავნია, და ნულარ დაიყოვნი, ფიც-
ხლავ წამოდი“.

რა მეფისა ბრძანება გურზი-ფალავანსა მიუვიდა, მეფის თავად-
თა წინა მიეგება და დიდითა გახარებითა ნახა ხელმწიფის წიგნი,
თავსა ზედან დაიდვა და ბოძებულისათვის მაღლი გარდაიხადა. სამს
დღეს ლხინით გამოისვენეს და მეოთხეს დღეს ლაშქართა ზედან დი-
დი საბოძვარი გასცა. ცხრასა დღესა მზადება იყო და მეთესა დღე-
სა აიყარნეს ასეთის ლაშქრითა, შუბთა სიმრავლითა და ფერად-ფე-
რადისა აღმებითა, რომე კაცთა თვალისაგან მათ უამესი აღარა ინა-
ხებოდა რა. ამაზედა მიესმა მამასა მისსა და მისთა ძმათა გურზი-
ფალავანისა წამოსვლა და დიდად შეიჭირვეს და გაუკვირდათ თვი-
სის ქვეყნის გაწირვა. შეიყარნეს და დიდთა ლაშქრითა უკან მოეწივ-
ნეს. რა გურზის მათი მისვლა ესმა, სამისა დღისა სავალსა დედა-
წულნი და მძიმე ბარგნი გაგზავნა და თვითან დიდთა მინდორთა ში-
გან მოიცადა. რა ახლოს მივიდენ, გურზი-ფალავანს ომი ვედარ გაუ-
ბედეს. მრავალის მუდართა და ტირილითა ეხვეწებოდეს: ნუ წახვა-
ლო, დიდის ფიცით შეგიჯერებთო, რომე ჩვენი საპატრონოც შენ-
თვის იყოსო. მან უთხრა: „მამა ჩემი ლაშქართაგან გამოდგესო, რომ
ვიცნაო და პასუხს ვეტყვიო.“ რა გურზიმ მამა იცნა, შებრალდა ამით,
რომე სიბერეს დაეჩინა, და თვალი ცრემლით აევსო. მარტო თავისა
ლაშქართაგან გამოვიდა; რა ახლოს მივიდა, ჩამოხდა და მამას ფერხთ

მოეხვია და შეცოდების შენდობა ითხოვა. რა მისთა ძმათა შეიტყვეს რომე აღარ დაბრუნდებოდა და მტრობა არ შეეძლოთ, იგინიც გარდახდეს, გურზი ფალავანს ფერხთ ეხვეოდეს. მან ძმათა პირს აკოცა. ორთავე ლაშქართა შიგან დიდი ტირილი იყო. ავჟანდა მოართვეს. მარტო გურზი იმ ლაშქართაგან გამოვიდა და თავის ლაშქართა შიგან მივიდა. იარეს და, რა ხუთისა დღისა სავალსა მისრეთისა ქალაქსა მიახლოვდეს, ხელმწიფეს აცნობეს. თვით დიდი ხელმწიფე და სრულად ლაშქარნი გურზი-ფალავანს წინ მოეგებნეს. რა გურზი-ფალავანმა ხელმწიფე დაინახა, ფირცხლავ გადახდა, და მუნითაც მეფე ჩამოხდა; ერთმანერთს მოეხვივნენ. ხელმწიფეს გურზი-ფალავანი მეტად მოეწონა და გაუკვირდა ესეთი მკერდ-მკლავიანობა და ავჟანდა სიგრძე. მობრუნდეს და ხელმწიფის სრათა ნადიმად დასხდეს ³⁶. ხუთსა დღესა მეჯლისი იყო და მეექვსესა დღესა ხელმწიფემან გურზი-ფალავანსა და მისთა ლაშქართა საბოძვარი უბოძა. მერმე ხელმწიფემან გურზი-ფალავანს კაცი მიუგზავნა, ვითა: „შენთა თავადთაგან ოთხი გონიერი კაცი გამოარჩივე, და მეც თავადთა გავატან; თვითო-თვითოს მხარს წავიდნენ, ოთხნითვე ჩემი ქვეყანა მოიარონ და, რომელიც მოეწონოსთ, იგი დაიჭირონ, და ჩვენ ჩვენს სიცოცხლეში ერთმანერთს ნუ გავეყრებით“.

გურზის ამის მადლობა ეთქვა. კაცნი გაგზავნეს, და ორი ადგილი მოსწონებოდათ. გურზი-ფალავანის საპატრონო ორად გაყვეს ამაღ, რომე დიდი იყო ³⁷ და ერთს ქვეყანას ვერ დაეტეოდა. დავარდა ხმა და გაისმა ამბავი, ვითა მისრეთის ხელმწიფეს ერთი ვინმე ფალავანი მოსვლია, რომე მისებრივ ჭაბუკი ქვეყნისა პირზედა არავის უნახავს. პირველადცა გარემონი ადგილნი დამონებული ჰყვანდათ. ამ ამბავსა ზედან მტერნი მეტად შეშინდნენ, რომე დიდთა რომთა პაპისა ნ ე მ ს ა ქვეყნისა ლაშქართაცა მოხარაჯეობის ზავი ითხოვეს.

მეფეს ერთი პირ-მთვარე დაჲ ესვა, ფარდაგსა შიგან გაზრდილი მეტად სათუთად, ყოველთა დიდთა მეფეთა წესითა მზისაცა უნახავად აღზრდილი. იგი ქალი ხელმწიფემან გურზი-ფალავანს ბანოვანთა თავად მისცა. დიდის ნიჭითა და მრავლის საჭურჭლითა და ყოვლის ხელმწიფურისა წესითა სრულად მისრეთი მოიწვივეს. რვასა დღესა ქორწილი იყო, რომე იმ ღვინსა და გაცემის ქება კაცთა სათქმელადაც ძნელი არის. იმ დღითგან ხელმწიფეს გურზი-ფალავანის მოსვლით მტერი არსად გაუჩნდა და აღარც სად გაილაშქრა. სხვასა ქვეყანასა ლაშქრობა გურზის დაანება და სარდალიც გურზი-ფალავანი იყო და მოლაშქრეცა და თვით მეომარიცა, რომე გაისმა მისის სფაადრობისა და მარტოსაგან დევთა შემკვრელობისა ამბავი ³⁸. იმ

ჟამს მისი მეზრდოლი აღარავინ გამოჩნდა. ხელმწიფე ლხინსა და სიამოვნესა შიგან იყო: ყოვლის ადგილით და სანაპიროთაგან მტერთა გატეხისა და მშვიდობის ამბავი იყო; მრავალთა ხარაჯათა და უცხოთა ძვირფასის საჭურჭლისა მოდენა იყო. ესრეთ, ყოველი კეთილი და სიამოვნე მისრეთშიგან განმრავლებულიყო.

ამ ჟამსა გურზი-ფალავანს მეფის დასთან ერთი ვაჟი მიხვდა,³⁹ ტურფა და შვენიერი, რომე მისებრი არავინ იქნებოდა; მასვე წამს ფალავანთა გვარობა შეეტყობოდა. მეფეს დიდად იამა ამაღ, რომე თვითან ვაჟი არა ჰყვანდა და მას თავისად შვილად გამოელოდა. დიდი სიამოვნე და ლხინი გაჰხდა მისრეთსა შიგან. ორმოცსა დღესა ყოველთა ჟამსა სმა და ლხინი იყო, და ვაჟსა მათისავე გვარისა სახელი ზ ა ვ ა რ დაარქვეს. ვითა ხელმწიფურად დიდთა თავადთა და ფალავანთა წესი არის, ეგრეთ იზრდებოდა. ესოდენსა მისრეთეს მეფესა და მისსა სამეფოსა სიმდიდრესა და სიხარულისა შიგან ესე იყო მათი ნაღველი, რომე მეფეს არც ძე და არც ასული არა ჰყვანდა, და განგებითა ღმრთისათა ამ ჟამად დაორსულდა დედოფალი. მაგრამ არ ითქმის, რომე მის ქვეყანას სიამოვნის საქმე იქმნა! და მოვიდა ჟამი, და ასული მიეცა, რომე მაშინვე მზესა ჰგვანდა, და ღმრთის წინაშე მრავალი მადლობა შესწირეს და იმ ქვეყნისა გლახაკნი მიცემითა დაამდიდრეს. ყოვლისა ადგილისაგან დიდთა მეფეთა სწორნი და თავადნი, და სრულად ლაშქარნი მოვიდნენ ორმოცდაათ დღესა მილოცვა და ლხინთა სიამოვნე იყო. მერმე ჯალაზი გაიყარა. და ქალი, ვითა დიდთა მეფეთა წესია, ეგრედ იზრდებოდა. სახელად ბურნე-მელიქ უწოდეს. ამ ჟამმან მრავალი ჟამი სიამოვნით და ლხინით წაიარა.

ეს პირ-მთვარე ქალი გაიზარდა, რომე მისებრი მნათობი ქვეყანათა ზედან არ დაბადებულიყო. ხელმწიფეს დიდი სიყვარული და სიამოვნე ჰქონდის: ერთისა ტურფისა ასულისაგან კიდე არა ჰყვა რა. ამ ჟამად, სოფლის წესით, გურზი-ფალავანი მოკვდა, და ძე მისი, ზავარ, თავსა მოესწრო, რომე შვენებითა, სისრულითა და ყოვლისა მამაცურისა და ფალავნურის წესითა მამასა იგი სჯობდა. ხელმწიფესა, თავადთა, დიდებულთა და, სრულად ლაშქართა გურზი-ფალავნის სიკვდილი ეწყინათ და დიდი გლოვა და ტირილი გარდიხადეს. მერმე მისი შვილი, ზავარ, მოიყვანეს და მამის ადგილს დასვეს ლაშქართა სფაადრად და ღმერთსა დიდი მადლი მისცეს, რომე ყოვლისა საქმითა მამასა იგი სჯობდა. და დიდის ლაშქრით რომთა პაპის ნ ე მ ს ა⁴⁰ ქვეყანას მონაპირედ გააყენეს. ვირემ ხელმწიფემ არ იხმის ზავარ-ფალავანი სრულად მუნ იყვის, და რომის ქვეყანას მისგან დიდი შიში ჰქონდის, და ზავსა ეხვეწებოდის და მისის შიშით მისრეთის მეფეს მსახურებდის⁴¹.

XIII. აქა მისრეთის ხელმწიფის ალი-ექბარ მეფისაგან თაზისი ასულის ბურნე-მელიქის ხელმწიფედ დასმის გამორჩევა

5

ხელმწიფემ ზავარ-ფალავანი, ერთობილნი თავადნი და დიდებულნი იხმო და ვეზირნი გვერც დაისხა და ესრეთ უბრძანა, ვითა: „გონიერად გაიგონეთ: მოვიდა ჩემზედაც იგი ჟამი, რომე ქვეყანასა ზედან დაბადებულსა არ ასცილდების. ღვთისა განგებითა ჩემმან დღემან სიმხიარულესა შიგან წაიარა. აწე სიბერე გამომჩენია, და ვაჟაკობის დრო დამალულა. თქვენცა იცით, ქვეყნის გადიდების და მტერთა დახედვისათვის მრავალი კაცი მამიკლავს და სოფლის სიყვარულით ბევრსა ცოდვასა შიგან შევსრულვარ. აწე წესია, რომე ავნაქმართა ქვეყანის ხელმწიფეთაცა დიდითა სამსახურითა უნდა შენდობა. და თქვენგანაც ამას მოველი, რომე ჩემგან კარგნაქმარი მოიგონოთ და ამისი ნება დამრთოთ, რომე – ჩემმან ასულმან ყოველი საქმე და მეფობის წესი ჩემგან უკეთ იცის – და ხელმწიფედ იგი დავსვათ, და კარგი და ავი მან გააგოს“.

რა ლაშქართა მეფისაგან ესე მოისმინეს, ერთობით თავადთა ცრემლი სდიოდათ და ვერავინ რას იტყოდა და ყოველთა ზავარზედ თვალი ექირათ. ფალავანი ზე ადგა, ხელმწიფე დალოცა და მოახსენა: „მაღალო ხელმწიფეო! ამა ძნელმან გასაგონარმან ჩვენი გული და გონება შეკრა. ხელმწიფემ ხუთის დღის წყალობა გვიყოს, რომე გვაცალოს და მეექვსეს დღეს პასუხსა მოვახსენებთ“.

ეს ზავარის ნათქვამი მეფესა და თავადთა მწვედ მოეწონათ. მას დღეს ყველანი თავ-თავისთვის წავიდნენ და ხუთს დღეს ერთობილად ზავარ-ფალავნის სადგომს იყვნენ და რჩევა მუნ იყო. მეექვსეს დღეს ხელმწიფე და თავადნი მუნვე დასხდეს. ზავარ-ფალავანი წამოდგა და მოახსენა: „ხელმწიფეო! ლაშქართათვის დიდად საზარო სიტყვა არის თქვენის ნებისა დართვა და თქვენი აღარ-ხელმწიფობა. პირველად, ჯერეთ სიბერის ნიშანი თქვენგან შორს არის და მერმე, თქვენს ნათქვამს და ნაქმარს საქმეს სხვა ვერავინ იქს. მაგრამე ღვთის წინაშე თავშეწირულს და ღოცვად გამზადებულს კაცს საქმე არ დაემლეების. დია, ღმერთო, თქვენი ბრძანება უნდა გათავდეს. ჩვენ, ლაშქართა, ნება დაგვირთავს. იგიცა თქვენი შვილი არის და მასცა თქვენი საქმე და ყოველი რიგი ეცოდინების, და ჩვენცა მისი დიდი სიბრძნე და მეტი სიკეთე გვასმია. მაგრამე ჩვენ, ლაშქართა, ესე საჭიროდ გვიძეს, რომე თქვენი ასული კაცთა არა ნახავს და არცა კაცთა ხმასა⁴² გაიგონებს, და მისნი მხევალნი მასთანა კაცისა სახელსა ვერ ახსენე-

ბენ. ამ წესით ესოდენი დიდი სამეფო და ესე უთვალავნი ლაშქარ-
ნი ვისგან გარიგდებიან?“

ხელმწიფეს ესე ნათქვამი მწვედ მოეწონა და ესრეთ უბრძანა:
„ჩემი საგონებელიც ეგ არის! მეც მეძნელების და ჩემს ასულს ვჰკით-
ხავ და მერმე ლაშქართა პასუხს ვეტყვი.“

XXIV. აქა მეფისაგან თავისი ქალისათვის ხელმწიფობის შე- ძლევა

მეფემ მოიხმო ერთი ვინმე უფროსი გონიერი ქალის გამზრდელი და ეს-
რეთ შეუთვალა, ვითა: „პირველად კაცისათვის ღვთისაგან წყალობა ეს
არის, ვისცა შვილს მისცემს; და უშვილო გამხმარსა ხესა ჰგავს, რო-
მე არცა ძირი ჰქონდეს, არცა ქვეყნისა მწვანილოვანის ფერი. რადგან
ღმერთმან შენებრივ გონიერი ღვთის მოშიშობით და მეცნიერობით
სავსე, კეთილი რასამე საქმისა ძებნა, რომელსაც შვილსა მამა უყვარს,
იგი დიდს საუკუნოს შოების საქმეს მოუცდომლად და შეჭირვებით მოუ-
ძიებებს. წესია, რომე ხელმწიფური ქცევა, ოქროთა და თვალ-მარგა-
ლიტთა ცვეთა, სოფლისა სიყვარული არის, და ბევრი ამ რიგი სოფ-
ლის სიამოვნით, ანუ კაცთა კვლა, ანუ მრავლის საქონლის დადება,
ანუ სხვათაგან ქვეყნისა წაღება – მეფენი ამ საქმისაგან ვერა მორჩე-
ვიან. მაგრამე ამ სიტყვისაგა მოხსენება ჯერია, რომელსა იტყვის
პირი ღვთისა: «სიყვარული ამის სოფლისა მტერობა არს ღვთისა.»
ჩემი სიტყვანი გაიგონე: მეფობა შენ ქენ, კარგი და ავი შენ გააგე,
და მე ამ სიბერის ჟამსა ცოდვათა სინანულად გამგზავნე. მე ამა საქ-
მესა არა კითხვად მოვიღებდი, ვირემ ტახტსა ზედან სახელმწიფოს
გვირგვინს არ დაგარქევმდი, მაგრამე შენ კაცთა არა ნახავ და არც
მათსა ხმასა და სიტყვასა ისმენ. შენნი მხევალნი შენთან კაცთა სა-
ხელსა ძნელად ახსენებენ. აწე, თუ ჩემის ნება-წადილობის შვილი ხარ
და ჩემი საქმე შეგჭირს, ჩემი ნათქვამი ისმინე და ხელმწიფობაცა შენ
ქენი და ამ კაცთა უიმედოდ გახდომისა ერთი რამე მოუგვარე და
ლაშქართა იმედი დაუდევე. ხვალე ჩემგან პასუხსა ელიან.“ რა ქალმან
მამის ნაუბარი გაიგონა, დიდხანს ცხელის ცრემლით იტირა და მერ-
მე მეფეს პასუხი შეუთვალა.

XXV. აქა ბურნე-მელიქისაგან მამის წინაშე მოციქულის მიბრუნება

ქალმან თავის გამზრდელს უბრძანა: „ხელმწიფისა წინა მოკრძა-
ლვით და შიშვნეულად იკადრე სიტყვა, რომე იგი ცათა მზადავი არ
გააწყრომო და ესრეთ მოახსენე: რაც მოწყლის გულით და ტკბი-
ლის ენით ებძანა, ყველა გავიგონეთ. მეფეო! თქვენის სიტყვისა შეცი-
ლება მაღალს ეტლსაც არ შეუძლია. ვიცი, რომე თქვენგან ეს ჩვეუ-
ლება არის – აროდეს პასუხი არავისაგან მოგბრუნებია და რაც გიბ-
რძანებია, იგი აღგსრულებია. აწე, არცა ჩემი ნათქვამი არის
თქვენისა ბრძანების შეცილებული. ესოდენსა ვიაჯი, ხელმწიფე
არ განწყრეს, ვირემ ჩემი ნაუბარი არ გათავდეს. ეს უბრძანე-
ბია: დავბერებულვარო, ღმერთისა წინაშე ჩემთან ავნაქმართა
შენდობასა მოვითხოვო. პირველად, მეფე არც ბერია და არცა შეუ-
ძლო; მრავალთა ახალთა ჭაბუკთა ენატრების მისი სიბრძნე და
იგი ძალ-გული, და მეომრობა, და თვით ხელმწიფესა ავი და უჯერო
არა-ოდეს უქნია. ესე არც საეჭო არის, რომე მეფეს ავი რამე მიუ-
ძლოდეს; თუ კაცი მოუკლავს, ავაზაკი და უბრალოდ საქონლისა
მტაცებელი – ღმერთს ეს არ ეწყინების. უღონოთა მეშველად ქვეყა-
ნათა ზედან ხელმწიფე დაწესებულა, და სხვა თავისა დღეთა შიგან
კეთილისაგან კიდე არა უქნია რა. ჩვენგნით ითქმოდეს, ესე სჯობს,
რომე ჩვენზე მტერთა იმის⁴³ ხსენება არ გაუმრავლოთ⁴⁴. ხელმწი-
ფე ეგრევე ტახტის მაშვენებლად იჯდეს, და ჩვენ ეგრეთვე მონობა-
სა და სამსახურსა დავჯერებულვართ. თქვენსა წინა მრუდის თქმა
არვის შეუძლიან. მე არც მეფობისათვის და არცა სიდიდისათვის,
არც სატანჯველისა და სიკვდილისათვის კაცთა არც ნახვითა, არც
სიტყვისა სმენითა არ მოვიახლოვებ. და, თუ კვლავცა მოგიწადინე-
ბიათ, – და გვიბრანძებთ, ღმერთმან თქვენი უნდომი ნურაოდეს
ქნას. ხელმწიფემ იცის: სულ ნათელის, პატიოსნის⁴⁵ დედის ჩემისა-
გან დაზრდილნი და ყოვლის ქვეყნისა, თქვენის სახლის წესისა
მცოდნენი, ჩემი გამზრდელნი და მხევალნი მწიგნობარნი და გონიერ-
ნი მრავალნი არიან. თვითოს თვითოსა საქმისა უფროსად გავაჩენ
და, რაც გარეგანი საქმე იყოს, თავ-თავისასა უფროსად გაჩენილსა
აცნობონ, და იგინი მე შემაგონებენ. შინათგან ხელმწიფურად საქმეს
გავაგებ და გარეგან ბრძანებას გამოვსცემ.“

მეფეს ქალის ნათქვამი მოეწონა და ლაშქარი იხმეს.

XXVI. აქა მეფისაგან ლაშქართათვის ქალის ბრძანების თქმა

ერთობით ლაშქარნი მოიხმეს; ქალის ნათქვამი წიგნად დაწერილი მოიღეს. გონიერი მწიგნობარი წამოდგა და ხმამაღლად წაიკითხა. რა ესე გაიგონეს, ერთობილთ ლაშქართ იამათ და მოეწონათ. მერმე ზავარ-ფალავანი ზე ადგა, ხელმწიფე დალოცა და ესრეთ მოახსენა: „ვითა თქვენსა გვარსა და თქვენს შვილობასა და თქვენს გაზრდილობასა ჰფერობს, ეგრეთ უბრძანებია. ჩვენგან რა საღირსო არის მზის საჯუფთარის ნახვა და ანუ პირდაპირ პასუხი? ჩვენ არა ჩვენისა ჭკუითა ვყოფილვართ, ნიადაგ ბრძანებისა მორჩილნი, სამსახურად წელშერთყმულნი ვდგომილვართ. აწცა, დია, ღვთითა და თქვენისა ბედითა, რაც ბრძანება გამოვა, ჩვენ ადრე და დაუყოვნებლად გავათავოთ.“

ეს ზავარის ნათქვამი იამათ. მუნით აიყარნეს, და შეიქნა ხელმწიფობის მოლოცვის მხადება. ხელმწიფე მივიდა მარტო. ქალს ოქროს ტაბაკით გუარი გარდააყარა. ხელმწიფედ დალოცა. გამოიყვანა და თავის სახელმწიფოს ტახტსა ზედან დასვა, და იგი უებრო გვირგვინი თავსა თვის ხელით დაადგა; საჭურჭლეთა, ყოველთა ციხეთა და ქალაქთა კლიტენი წინ მოართვა, დროშა და სახელმწიფო იარაღი ახლოდ არა მოიხვნეს, და სიტყვით მოახსენა. მეფისაგან კიდე კაცთა ნათესავი სიახლოვეს არ იყო. მხევალთა სიმრავლე და ანგარიში კაცთაგან არ შეიგებოდა. დაიწყო მოსალოცავმან შორიდამ მოლოცვად მოდენა. პირველად ზავარ-ფალავანისა მოვიდა, რომე ლართა სიტურფე, ლალ-იაგუნდთა სიკეთე, მარგალიტთა ღარიბობა და ოქროსა სიმრავლე კაცისაგან არ შეიგებოდა. მერმე სხვათა თავადთა, დიდებულთა და ერთობილთა ლაშქართაგან, ყოველგნით მოქალაქეთაგან, რაც მოვიდის, პირველად კაცისა სახელი ეწერის და მერმე, რაც მოერთმეოდის. ათს დღეს ესრეთ იყო ⁴⁶. მეთერთმეტეს დღეს ანაწერი ნახეს. რა თავადთა სახელი გათავდა, ქალმან მამას ჰკითხა: „მეფეო! თავადთა ზოგთა ვიცნობ. და ზოგი მენიშნების, მაგრამე ზავარ-ფალავანი ვინ არის, იმდენი რომ მოიღო მოსართმევი?“ მეფემ გურზი-ფალავანის მოსვლითგან აქამდის ყველა უამბო და ზავარის დიდი ქება ესე, ვითა: „ზავარ სხვათა თავადთა არა ჰგავს, პირველად – ჩემის დისა შვილია და მერმე – ერთი უებრო მეომარი ⁴⁷ და დიდის საპატრონოს პატრონი. მას უფროსი პატივი უნდა და პირველ საქმის გარიგება.“ მეფე ადგა და ლაშქართა წინ სკამით დაჯდა. რაც ვეზირნი, დავთართა მქონებელნი და ანუ მწე-

რალნი იყვნენ ⁴⁸, უბრძანა: „წადით და, რაც ანაწერი ჰქონდეთ ლაშქართა, ქალაქთა, ქვეყანათა ყოვლის საჭურჭლისა და ხვასტანგისა ⁴⁹, ყველა მთავრით და, ვითა სწადდეს, თვით გააგოს“. მერმე ზავარსა და ლაშქართ უბრძანა: „ღმერთმან მისი თავი თქვენთვის და თქვენი თავი იმისთვის ბედნიერად ყოს; დღეითგან ის არის ხელმწიფე თქვენი.“ ლაშქარნი ალიექბერ მეფეს ფერხთა მოეხვივნეს. და მეფე სადგომად წავიდა. ერთობილნი ლაშქარნი და თავადნი ქალის ⁵⁰ კარად მდგომნი იყვნეს.

XXVII. აქა ბურნე-მელიქ ხელმწიფისაგან ხელმწიფობის გარეგება

პირველად ბრძანა: ორმოცს ადგილს ფერად-ფერადისა საჭმლისა მზადება იყო; ლაშქარნი ორმოცად გაიყვნენ და თვითოსა ადგილსა ესოდენსა მიიღებდეს, რომე სიმრავლეს კაცი ვერ მიხვდებოდა. მერმე ბრძანა და ყოველი ანაწერი მოართვეს. პირველად ლაშქართ სიმრავლის რიცხვი მიითვალა, მერმე ციხეთა და ქალაქთა, მერმე სალაროთა და საჭურჭლეთა, მერმე თემთა და ქვეყანათა, მერმე ჯოგთა და ხვასტანგთა, მერმე სონღულთა, ქორთა და ავაზთა. რა ესე გათავდა, მოიხმო უფროსი გამზრდელი, მეტად ჰკვიანი და გონიერი და ესრეთ უბრძანა: „შენ ზავარ-ფალავანსა და მისსა საპატრონოსა ზედან დამიყენებიხარ; გაფრთხილდი და მის სამსახურს კარგად ეცადე; რაც მისი ნდომა იყოს, ფიცხლად მაცნობე. მე ესე მწადიან, რომე პირვანდლისაგან ათწილად უფრო გადიდდეს. მიდი და ესე მისართმეველი მთავრი და ესრეთ მოახსენე, ვითა: «მასმია, რომე რომის ქვეყნის მონაპირობას შენვე გეტყვით. სხვა ვერავინ იქს ამაღ, რომე ესოდენსა მათსა სიმრავლესა შენის ფალავნობისა და მეომრობისაგან ეშინიან, და თქვენ მუნვე წადით და თქვენს მუნებურს ამბავსა ადრე გვაცნობებდით.»

რა გამზრდელი მივიდა და ზავარ-ფალავანს მთავრთა ათასი უკეთესი ცხენი, ათასი ჯორი, ათასი აქლემი, სონღულთა, ქორთა და ავაზთა სიმრავლე არ შეიგებოდა და არცა სხვათა საქონელთა სიბევრე არ დაითვლებოდა, რომე ესე ჯორ-აქლემი სრულად ტურფისა ღარითა, კარავსაფენელითა კიდებული წინ მიიძღვანა და ხელმწიფის ბრძანება მოახსენა. ფალავანმა მიწას აკოცა, მერმე ზე ადგა და ხელმწიფე დალოცა და გამზრდელს პირს მოეხვია და დედობის სიტყვა უთხრა. მას დღეს ლხინით გაისვენეს, მაგრამე საბოძვრის სიმრავლე უკვირდა. მეორეს დღეს დიდითა მოკაზმულობითა და მრავლითა ლაშქრი-

თა ბრძანებულს ადგილს წავიდა. მერმე ლაშქართ ბოლუქ-ბოლუქად ⁵¹ თავი გაუჩინა და ლაშქარი შეავედრა. მერმე ციხეთა და ქალაქთა თავნი დაუყენა, მერმე თემთა და ქვეყანათა მოურავნი გაუჩინა, მერმე მთათა, ბართა და მინდორთა მცველნი გაურიგნა; ეგრეთვე ზღვათა მენავეთა უფროსნი დაუყენა; ცხენთა, ჯორთა, აქლემთა და ხვასტანგთა ცალკე-ცალკე თავი და თავი გაუჩინა; და შიგნით ყოვლის კარის მოხელენი გარიგებულნი იყვნენ და გარეგან იგივე მამის ვექილნი, ვეზირნი, ლაშქარნი, სფაადარნი და ქვეყნის უფროსნი თავისავ პირვანდელს წესზედა არავინ მოშალა, და ლაშქართა ზედან დიდი საბოძვარი გასცა და თავ-თავისა ადგილსა გაუშვა. ყოველმან ხელმწიფურმან წესმან პირვანდელს აჯობა. რაც გარემო საქმე იყვის, თავ-თავისი ზედამდეგს მხევალს აცნობებდენ და იგინი ხელმწიფეს მოახსენებდიან. და რაც ბრძანება გამოვიდის, ფიცხლავ გაათავიან და აღუსრულიან.

ამ წესით სამმან წელიწადმან გაიარა ბურნე-მელიქის ხელმწიფის ხელმწიფობასა შიგან, რომე ეს ომაინ-ჭაბუკი მისრეთს გამოჩნდა. უფროს გამზრდელს ზავარ-ფალავანისათვის პირობა და იმედი მიეცა, რომ: „ამ პირ-მთვარემან ქმარი ინდომოს და თუ კაცთა სახელი ამასთან იხსენებოდეს, შენს მეტი ქმარი არ ვინდომო, და ნურცა ეჭვი გაქვს, რომე ქვეყანასა ზედა კაცი შენსა უნდომოსა საქმეს შეგეცილოს“. ზავარ ამ იმედსა ზედან იყო და დღე და ღამე ქალის სურვილი ჰკლევდის. რა უფროსმან, ზავარის დედად ხმობილმან, გამზრდელმან ომაინისა და ქალის საქმე და შეპირება შეიტყო, გაუკვირდა და ქალს მოახსენა: „ესე რა გაგიგია, რომე არად სავარგო საქმე არის? ზავარ გმირი, რომე მისებრივ არა გამოსულა რა, იგი შენსა სურვილსა მოუკლავს. მე სიტყვით ვაყენებდი და იმედი მიმეცა, თვარემ ცამდი ამაღლებულსა მთას ქუსლით დააქცევდა. რა მას ეს საქმე მიეხმის, ქარივით წამოვა და, იცოდე, მისსა უნდომსა არცა ყმასა და არცა დიაცსა არ დაარჩენს, და იმა ღარიბისა მისგან სიკვდილი, მეშინიან, ღმერთმან შენ არ გიწყინოს. ჩემგან თქმა იყო და სხვა ყველა თქვენ უკვეთ იცით.“ ქალმან ამ ამბავს არა დია ყური მიუგდო და გამზრდელი სხვა რითიმე ქართულითა შეიჯერა.

ამაზედ მიესმა ზავარ-ფალავანს ესე ყოველი ამბავი რომის სანაპიროსა, ვითა: მოვიდა ვინმე ღარიბი მოყმე, შვენიერი და ყოვლის ზნით შემკობილი; აწე ქალს იგი მოუნდომებია, და მამას ნება დაურთავს, და საქორწილოდ მზადებაში არის.*

რა ზავარს ესე ესმა, უჭკვოსავით გახდა და თავი ჯავრით გაეტენა. სამსა დღესა დარბაზის კარი დახშო და მეოთხესა დღესა გონიერი მწიგნობარი მოიხმო და თავის ზედამდეგს გამზრდელთან წიგნის დაწერა უბრძანა.

XXVIII. აქა ზავარ-ფალავანისაგან წიგნის მიწერა თავის ზედამდეგ გამზრდელთან

ესრეთ, ვითა: „დიაცთა წესი არის ტყუვილი და მუხთლობა მრავალი, მაგრამე შენგან არ ვგელოდი ამას ამაღ, რომე დედობისა სახელი დაიდევ; მე შენგან მოიმედე ვიყავ, ჩემს მეტის კაცისა სახელი მას მანდ ვერავის ეხსენა. აწე მე მამაღორეთ და საქმის გარიგება სხვა რიგად გწადიან. დია მიკვირს, რომე ვერ მიმხვდარხართ და ცუდსა რასმე და საეჭვოს ჩაცვენილხართ. ეგ არ იცით, რომე აგრე არ იქნების? საწუთროს დამბადებლის სახელს დავიფიცავ, მისგანვე ბრძანებით შექმნილსა მზესა და მთვარესა და ჩემთა ნათესავთა გმირთა ფალავანთა სულის მზემან, არცა შენ დაგარჩენ და, ვინცა ხორციელი მაგაში გარეულა, არა ერთს ცოცხალს არ გარდავარჩენ და თვით იმ მოყმეს საწყლად მუშტით მოვჰკლავ და, თუ მეფე, ანუ ქალი ჩემს ნებას არ იქმონენ, მისრეთს სრულ ავაოხრებ. ათის დღით უწინ ეს ამბავი მოგივათ – ანუ მშვიდობად, ანუ საომრად მზანი იყავით“.

ეს ნაწერი ფიცხლად მავალსა კაცსა მისცა და თვითანცა აჩქარდა. სამს დღეს აემზადა და მეოთხეს დღეს იმავე წიგნს უკან წაუდგა.⁵² რა ეს წიგნი გამზრდელს მიუვიდა, წაიკითხა და მეტად შეშინდა; აჩქარებული და თვალ ცრემლიანი ქალთან მივიდა. წიგნი წაიკითხეს, მაგრამე შეეტყობდა, რომე იგიცა შეღონდა. მერმე გამზრდელმან მოახსენა: „წინათაც ვთქვი, და ჩემი ნათქვამი არად გაიგონეთ. თქვეენ ამ

ფალავანის ამბავი არ იცით; ვითა გაგულისებული ზღვა მუჭით არ დაიჭირვის, აგრევე მას სხვის კაცისაგან არა ევნების რა. თუ ცაზედაც გასვლა თქვას, მასაც გაათავებს. აწე ცეცხლი წყლით დავავსოთ, ვასწრათ, და მისის ნების ამბავი მივსწეროთ, ნუ თუ დამშვიდდეს და არც ეს ღარიბი მოყმე მოკვდეს და არცა ჩვენ აგვწყვიტოს, და თუ მე არ მამისმენთ, ვინც პირველად საქმე გაამრუდა, მანვე გამართოს. მე აწვე ჩემი დედა-წულით ზღვასა შიგან შევალ და გავეცლები და იმ ლომკაცს გაგულისებულს არა ვნახავ.“ გამზრდელი წავიდა, და ქალი ომაინის სიყვარულით ატირდა, რომე ზავარ-ფალავანისა დიდი გმირობა და მეომრობა სმენოდა და ამისთვის დაღონდა.

XXIX. აქა ზურნე-მელიქ ხელმწიფისაგან ქალაქთ უფრო- სის ქალის ხმოზა და საქმის გამორჩევა

რა ქალაქთ უფროსი მოვიდა, ხელმწიფე შეწყენით და თვალ-
ცრემლიანად ნახა, მოახსენა: „ხელმწიფეო! რა იქნა ქვეყანათა ზედან
ასეთი, რომე, თუ იგი ლომ-გული ომაინ ცოცხალი იყოს, თქვენს
გულსა ნაღველი შევიდეს?“ დაჯდომა უბრძანა და გამზრდელის
ამბავი ყველა უამბო და ზავარ-ფალავანის წიგნი ხელთ მისცა. წაი-
კითხა და გაცინებით მოახსენა: „ხელმწიფეო, რად გგონია ესე, რომე
ომაინისებრი ჭაბუკი ქვეყანასა ზედან დაბადებულიყოს? ეგ ნურად
გერიდების: მას მეომარი არად მიაჩნია და არცა რას ახსენებს. მე
დიდად მეამების, თუ ომაინს ჭაბუკი და მებრძოლი ვინმე გამოუჩნდე-
ბის⁵³ ამაღ, რომე ნუ თუ შენ ეგეთი არ გეგონოს და მისი საქმე მაშინ
გამოჩნდების!“

მერმე უბრძანა: „წადი და ეს ზავარის წიგნი მიართვი და ამბავი
ყველა მოახსენე. და, რაც მან ბრძანოს, გამხრდელმან იგი შესთ-
ვალოს.“ რა ქალი მივიდა ომაინს წინა და წიგნი მიართვა და ამბავი
მოახსენა, მან უბრძანა, თუ: „დია, ღმერთო, სჯობს, თუ ჩემი მეომარი
ვინმე გამოჩენილა ამაღ, რომე უომრად და ჭირთა უნახველად ნაშოვ-
ნი ცოლი მაყვდრებელი იქნების.“ ომაინ მწიგნობარი მოიხმო და
ზავარ-ფალავანის წინაშე წიგნის მიწერა უბრძანა. პირველად სალამი
და მერმე ესე, რომე: „ფალავანო, რაცა შენ ქვეყანასა ზედან სიდიდე
გითქვამს, იგი არცა ცათა შიგან დაეტევის. მეტად ამაყურად გამ-
წყრალხარ ჩემზედა! ვერცა გიცნობ და ვერცა მიცნობ, პირველად
ცნობა უნდა და მერმე გაწყრომა. ესე გითქვამს: „მუშტით მოვჰკლავ“.
შეგვიწყალე! მუშტით სიკვდილი აუგი არის, ლაყაფთა კრეფა ცუდია.
მოისწრაფე და, ღვთისა სახელითა, შენი ნათქვამი ადრე შეგანანო.“

ესე ომაინის წიგნი ზავარის, ზედამდგომს გამდელს უბოძა და
ესრეთ უბრძანა: „რაც ამ წიგნს ჰფერობდეს, შენც პასუხი მიუწერე.“

XXX. აქა ზავარ-ფალავანთან გამზრდელისაგან პასუხის შეთვლა

„ფალავანსა წინაშე პირ-მიწადადებით სალამი ვიკადროთ, და
დიდად კურთხეულ არს არსება ღვთისა, რომე თავის ნებაზედ არიან.
ფალავანის წიგნი წავიკითხეთ, დია გვეშინია, მაგრამე სამართალი
ღვთისაგან ბრძანებული არის. მეტად გარისხებულხარ და ჩვენის ნა-

თესავის ამოწყვეტა გითქვამს, გასინჯე, და, რაც დაგვეშავებინოს, იმგვარად გარდავიხადოთ. ქალს შენის ნდომის პასუხი წინასაც ვჰკადრე და აწცა; თქვენი წიგნი მივართვი, და ესრეთ ბრძანა: «ომითა და სიკვდილით მიჯნურობა არაოდეს გვასმია.» არც ქალსა რამე ებრალების და არცა რა მე. რად გიკვირს, რომე ესეთსა სწორ-უპოვარსა მნათობსა ზედან ორნი ვინმე ლომნი ცილობდენ? არა ჩვენის მობირებითა მოსულა ეს მოყმე და არც ეს იტყვის თავის თავსა ჯაბნად. მოდი და პასუხი ამას გაეც, და მერმე ქალისაგან შენც მაშინ ითხოვე პასუხი. მუნამდისინ ჩვენგან პასუხს ნუ ელი.“

ეს სამთავე ნაწერი ალი-ექებერ ხელმწიფეს მიართვეს. რა მეფემ ერთმანერთის პასუხი მოისმინა, არად შეიწყინა⁵⁴ და გამზრდელს უბრძანა: „შენგან ნაწერი და ეს ომაინ-ჭაბუკის წიგნი ერთად გაგ-ზავნე. იგიცა მოვიდეს, და ორთა გმირთა ერთმანერთი გამოსცადონ. ქალი თვით ხელმწიფე არის და, რაც სწადდეს, იგი ქნას.“

რა ესე ნაწერი⁵⁵ ზავარ-ფალავანს მიუვიდა, ცეცხლივით აენთო და, ძალის მიხედვით, ორი დღის სავალს ერთსა დღეს იარებო-და. აქათ ქალი საეჭოსა ჩავარდა⁵⁶ და ქალაქთ უფროსს ქალს უბრძანა: „ვიცი, რომე მეფე და ყოველნი ვინმე⁵⁷ ამას იტყვიან, რომე ორნი გმირნი ერთმანეთს გამოსცდიან და, რომელიც აჯობებს, ქალი მას ინდომებსო. ღმერთმან ნუ ყოს ომაინისაგან კიდე ხორციე-ლი ჩემად მოახლებად! აწე მეშინიან ამა სულმყარალის ვეშაპისაგან ავი არა წაეკიდოს რა. წადი და ომაინს მოახსენე: «თუ შენ ცოც-ხალსა გხედავ, არც მეფობა მინდა არც ეგზომი საქონელი – შე-ნის ჭირის სანაცვლო იყოს. თვით შენ მარტომან გმირთა მკლავითა ჩვენ ესე ორნი წაგვასხი, და წამოგყვებით, საცა გინდათ. თვით შენცა და ჩვენცა იმ მედგრის ვეშაპისა პირისაგან დავიხსნათ. ღვთის რისხვის დარიდება არც აუგი არის, და არც სირცხვილია.»

რა ესე ნაუბარი ქალმა ომაინს უამბო, მან უთხრა: „შენის გუ-ლის სიკეთე დავიმაღლე და ვიცი, ჩემთვის შეგჭირს, მაგრამე ესე ვითა ეგების – მე ქვეყანაზედ მემუქარეს და მეომარსა დავემალო? თქვენ შე-ჭირვებით⁵⁸ და გულმწუხარედ ნუ ხართ. ღვთისა სახელითა მისსა შეუ-პოვარსა და მაღალსა მამკვეხრობას მიწასა თანა გავასწორებ.“

ქალი ადგა და თვალ-ცრემლიანმან ომაინს ხელთ აკოცა და გა-მობრუნდა. რა თავის ხელმწიფესთან მივიდა, იმა მოყმისა ნაუბარი მოახსენა. ამაზედ ზავარ-ფალავნის მოსვლის ამბავი მოვიდა. ალი-ექ-ბერ მეფე და სრულად ლაშქარნი სამსა ფარსანგსა წინ მიეგებნენ. ქოსთა ცემისაგან და ბუკთა ყვირილისაგან კაცთა ყურთა ხმა აღარა ესმოდა. ⁵⁹ესეთი სიდიდით და მოკაზმულობით მოვიდა, რომე

ნახევარი მისრეთის ადგილი მისთა ლაშქართა მოუნდა. ერთსა ფარსანგსა კარავი კარავზედ გამოაბეს. ალი-ექბერ მეფემ ხუთ დღეს ზავარ-ფალავანს და მისთა ლაშქართა მაემანი უყო, და ამოდ გამოისვენეს. ერთ მეჯლიშსა შიგან იმ მოყმისა გვარი და ამბავი იკითხა. და ესრეთ მკვახედ უბნობდა, რომე გამწყრალსა ლომსა ჰგვანდა. ხელმწიფეს ეწყინა ამაყური საუბარი და ესრეთ უბრძანა: „არცა გვარი ვიცი და არცა მისი ადგილი, მაგრამე, რაც მე კაცი მინახავს, ერთი იმას მოყმე არავინ სჯობს.“ ზავარ მოახსენა. „დიად მოგწონებიათ, რომე ერთსა ვისმე ღარიბსა და უგვაროსა კაცსა⁶⁰ ესეთი სააჯო უშოვნია!“ მეფემ უბრძანა: „ფალავანო, ნუ სწყრები. ქალის საქმე ჩემის ხელისაგან გასული არის. პირველად – თავის თავისა პატრონი არის, და მერმე – დიდი ხელმწიფეა. მას უნდა თავი მოაწონოთ. ჩემთან მაღალი სიტყვა არა სავარგო არის.“ ზავარ თქვა: „რა საომრად მოედნად გავალთ, ვეჭობ, რომე ქალმან იგი მოწონებული მოყმე ადრე მოიძულოს!“

ზავარ მეტად ომს ისწრაფოდა. და იგი მეჯლიში აიყარა. მეორესა დღესა ომაინს უამბეს: „ზავარ-ფალავანმა სმასა შიგან მუქარა ითხოვა და ომსა ისწრაფის.“ მან ეგრე თქვა: „სმასა შიგან სიამოვნის ლაღობა უნდა და არა ომი და მუქარის ხსენება. დია, ღმერთო, ჩვენცა მზანი ვართ, და აღარა გვიანობა უნდა!“

გაისმა ამა ორთა გმირთა დამუქრების ამბავი, რომე თუ სთქვა: ყოვლის ქვეყნის მოქალაქენი მათად ჰვრეტად მოვიდოდენ. ხუთ დღეს მისრეთის მოქალაქეთა მოედნის მოკაზმის აჯა ითხოვეს, და მეექვსეს დღეს მათ ორთა სწორუპოვართა გმირთა ომი დაესვენა.

XXXI. აქა ომაინ-ჰაბუკისა და ზავარ-ფალავანის დიდი ომი

თვალუწდომის მოედნის ნაპირი და გარემო სრულ სტავრით და ფარდაგით მოახვიეს და ქოსის ცემისაგან ყურთა ხმა აღარ ჩავარდებოდა. მოედნის თავს მაღალი კოშკი იდგა. ალი-ექბერ მეფე მაზედ დაჯდა, თავადნი გვერც იახლა და მეორეს მხარს თვით ბურნე-მელიქ ხელმწიფე და თავადთა ჯალაზნი ჰვრეტად გავიდნენ.⁶¹ და სხვათა მჰვრეტელთა სიმრავლისაგან აღარა შეიგებოდა რა, რომე იგი დღე განკითხვის დღესა ჰგვანდა. ამაზედ ზავარ-ფალავანი მოედნის თავს დიდი ლაშქარით მოვიდა, და ლაშქართა შიგან დიდი ხმოზა იყო.⁶² ზავარ-ფალავანმა თვისი ლაშქარი ერთისა მხრისაკენ უკუაყენა და თვითან მარტო მოედანში შემოვიდა, და მძიმედ შე-

კაზმულს შუბი ხელთა ჰქონდა და თავსა ზედან იმღერდა და ცხენსა იხლტუნებდა.⁶³ რა მჭვრეტელთა იგი ნახეს, ამას იტყოდეს: „ერთი კაცი ამას როგორ შეეხმისო?“⁶⁴ რა ომაინის კერძთა დიაცთა ნახეს ფერი ეცვალათ და უიმედოდ შეიქნენ.⁶⁵ ამაზედან მეორეს მხარეს ომაინ ჭაბუკი გამოვიდა, იგიცა მძიმედ შეკაზმული, და ცოტა ვინმე ქალაქის უფროსნი კაცნი თან ახლდეს. და ესეთისა ტურფისა ქცევით მოვიდა, რომე, თუ სთქვა – სალხინოდ მოვიდა და არა საომრადო. რა მჭვრეტელთ ესეც ნახეს, ერთ კაცად იგიცა კმა იყო.

რა ომაინისა ეგეთი სიკეთე ნახეს, მათცა პირთა ფერი მოემატა. ზავარ-ფალავანი გინებით მუქარას ითხოვდა და მუნით ომაინს მიმართა, და ცხენ-ფიცხლად ერთმანეთს შეუტივეს. პირველსა მისვლასა ზედან შუბები დაღეწეს და მერმე ინდოური ხლმები დაიწვადეს და ისრე მედგრად იცემებოდეს, რომე, თუ სთქვა ცა ქუხდაო. ცხენები ორთავე ასე დაუდგათ, რომე საძრაობის ღონე აღარა ჰქონდათ; ორნივე გარდახდეს და ლახტები აიღეს და საღამომდინ ესრეთ მწარედ იბრძოლეს. და მზისა ჩასვლამან გაჰყარა. მეორე დღეს ეგრევე მეფენი და ლაშქარნი გარიგდნენ, და ეს თავმოწონებულნი გმირნიცა გამოვიდნენ და მშვილდები ხელთა ჰქონდათ და ერთმანეთს წვიმასავით ისარი დაასხეს. დიდსა ხანსა ისრით იბრძოლეს. ომაინს ზავარ ცხენს ისარი ჰკრა,⁶⁶ ბარგისტანი გაუკვეთა და მკერდსა დაასვა. ომაინ ფიცხლად გარდახდა და ქვეითად მიმართა. ზავარ ხლმით მოუხდა, მუზარადზედან ხმალი გარდაკრა, მუზარადი გაუკვეთა და თავსა ცოტად დაკოდა. ომაინ ზავარის ცხენს ხმალი შემოჰკრა და მხარი გაუგდებინა,⁶⁷ და ორნივე დაქვეითდნენ და ერთმანეთს ებგერნეს და დიდსა ხანსა იჭიდებოდეს. მერმე ლახტები დაიწვადეს და ასეთსა იცემებოდეს, რომე ქუხილსა და კლდისა რღვევასა ჰგვანდა.⁶⁸ საღამომდინ ესრეთ იბრძოლეს და ამა დღესაცა ღამემან გაჰყარნა.

მესამეს დღეს გამოვიდნენ და შუბები ხელთა ჰქონდათ. ბურნე-მელიქ ხელმწიფე ომაინის გამარჯვებას ღმერთს ეხვეწებოდა. რა ზავარ-ფალავანმა ომაინ დაინახა, მაღალისა ხმით შემოუძახა: „ბედ-მლაშეო! ერთი ვინმე მარტო ღარაბი კაცი მოსულხარ და მისრეთსა შიგან იბრძვი; აქანამდინ ვერ გაგიმეტე და აწ გაფრთხილდი!“ შუბი წინ წამოიგდო და ფრინველივით წამოვიდა, რომე მისის ცხენისა ფერხთა მტვერი ცამდის აამაღლა, და ომაინ პასუხი არ გასცა და მანცა გულუშიმრად შეუტივა. ზავარ შუბი მოუტანა, ომაინ შუბსა ფარი აუკრა და თავსა გარდაივლო, მეტიცა ცხენოსნობითა სადავე მოიხმარა და, ვირემ ზავარ შემობრუნდებოდა, ომაინ მიუხდა,

წელთა შუბი შესცა და ყოველი იარაღი გაუკვეთა, უნაგირისაგან აიღო და ზავარ მიწასა ზედან ასეთი დასცა, რომე იგი ადგილი შეიძრა და მრავალი ქვითკირთა ნაშენები დაიქცა იმ ძვრაზედ მისრეთშია. რა ზავარ მეფემან ესრეთ ჩამოვარდნილი ნახა, ცხენი ითხოვა და ფიცხლად საშველად გაექანა⁶⁹. ომან შუბი მიწასა დაასო და ცხენი შუბზედ გამოაბა და მიუხდა. მუნითაც ზავარ წა-მოდგა და ლახტი ამოიღო და ომანს გადაჰკრა. ზავარს დაცემისა-გან თავს ბრუ ესხმოდა. ომან ლომივით შეეჭიდა; ერთი ხელი კი-სერს მიჰყო და მეორე ბარკალსა; შესძახა და ტარიელის სახელი ახსენა. აიღო თავის სწორად და მიწას ზედან ასეთი დასცა, რომე მოედანი სრულად შეიძრა და ფერხთა მდგომნი მაყურებელნი პირ-ქვე დაცვიდნენ. დაცემულს ზავარს ვეფხივით კისკისად ზედან შეახლ-ტა. ზავარ მაღალის ხმით იძახდა. „ხელმწიფეო! ჩემგან ნათქვამი მუქარა მევე შემინანია და სიკვდილისაგან დამიხსენ!“ ომან ხანჯა-ლი გამოიძრო, მუზარადი წაკვეცა და თავსა ტანისაგან ლამობდა განშორებასა. მომალეებული ხელი მეფემან შეუჰყრა და ხანჯალი ხელიდან გამოაცალა და ასრე უთხრა: „ამისი სიკვდილი მე მაჰატი-ვეო. გამარჯვება ამისაგან უფროსი აღარ იქნების, და პატივი დამ-დევიო.“ ომან ხანჯალი ჩაიგო. ზავარ მეფემან წამოიყვანა დაკოდი-ლი. გამარჯვება და ქალიც ომანს დარჩა. ადგა ომან, სადგომისაკენ წამოვიდა; ხალიფა წინ მოეგება, თავს გუარი გარდააყარა და გა-მარჯვება მიულოცა.

რა მჭვრეტელთ ესე ნახეს, რომე დევის ოდენასა კაცსა ომან მოერია, ყოველი ღმერთსა ადიდებდეს და ომანს გამარჯვება ერ-ჩიათ ამათ, რომე ზავარს იგი სჯობდა და მერმე ერთი ღარიბი კა-ცი იყო და მრავლისა ლაშქრისა პატრონსა მოერია. თვით ბურნე-მელიქ ხელმწიფის გახარებასა და გლახაკთა ზედან გასაცემლის სიმ-რავლესა კაცი ვერა შეიგებდა. და ქალაქთ უფროსმან მოახსენა: „ხელმწიფეო, მოგახსენე, რომე ომანის მებრძოლი ქვეყანაზედ არა გამოჩნდების.“

მჭვრეტელნი თავ-თავისთვის წავიდნენ. მეორესა დღესა ზავარ ალი-ექბერ ხელმწიფის წინაშე მივიდა და ესრეთ მოახსენა: „ხელმწი-ფის წინაშე ამას ვიაჯები, რომე, რადგან ჩემის სულის შერჩენა თქვენის წყალობით⁷⁰ არის, ხელმწიფე გაისარჯოს და ომან ჭაბუკის წინაშე მიმიყვანოს.“ მეფეს იამა, შესხდეს და ომან ჭაბუ-კის სადგომად მივიდნენ. იგი წინ მიეგება, და ერთმანერთს მოეხ-ვივნენ და პირსა აკოცეს. და ზავარ თავისი საქონელი, ლაშქარი და იარაღი სულ ომანს მიართვა და ესრეთ მოახსენა: „უკეთესო ჭა-

ბუკო! მე დედისაგან დღეს დავიბადე, რადგან შენგან სული შემრჩა. რაც გინდოდეს აილე და სხვა მიბოძე.“ მან არც ერთი აილო და ყველა მასვე უბოძა. და მას დღეს ლხინით ამოდ გამოისვენეს, და ხალიფამან მას დღეს ხელმწიფეს მრავალი მიართვა.

XXXII. აქა ქორწილი ომაინ ჭაბუკისა და ბურნე-მელიქ ხელმწიფისა

მოუღებელი სიტყვა კაცმან არ უნდა მოიღოს, რომელსაც თავს არ აესრულებს. იმ ქორწილის ქება კაცის ენით არ გამოითქმის. შორითგან ქოსის ცემა იყო ბუკთა და ყვიროსტვირთა ხმა და ახლო ჩანგის მცემელთა ხმა, და მოედანი სრულად სტავრით მოფენილი იყო. ომაინ სახელმწიფო ტახტზე გარდაიწვივეს და ხელმწიფე-ქალი გვერდს დაუსვეს და ორთავე მნათობთ გვირგვინი თავსა დაარქვეს, თუ სთქვა – მზე და მთვარეაო. ორნივე ერთად ისხდეს. ზავარ-ფალავანს ომაინ ჭაბუკის ხმალი მხარსა ედვა და იგიცა გვერცა უჯდა მეორესა მხარსა. ალი-ექბერ ხელმწიფე ტახტთა ზედან დაჯდა და თავადნი გვერცა დაისხა. მაგრამე იმ დღის შვენება სამოთხესა ჰგვანდა, რომე მისთანა ლხინი არაოდეს ნახულა. რვას დღეს მეჯლიში იყო, მეცხრესა დღესა მეფე და ომაინ ზავარ-ფალავანმამ თავის სადგომს იწვია, სამსა დღესა ლხინი იყო. მრავალი რომული ოქრო და მუნებურნი უცხონი და ტურფანი არმადანნი მეფესა და ომაინს უძღვნა და ლაშქართაც მრავალი უბოძა.

მერმე ქალმან ხელმწიფემან სალაროს კარი გაახსნევინა და ზავარ-ფალავანს და ერთობილთ ლაშქართ ომაინ ჭაბუკის მაგიერ დიდი საბოძვარი უბოძა. და ომაინის ჯომარდობა და სიკეთე ქვეყანათა ზედან გაისმა, ზავარ-ფალავანი მუნვე რომის სანაპიროს გაგზავნეს, და თავადნი და ლიდებულნი თავ-თავისთვის წავიდნენ.

ბურნე-მელიქმან დღესა ერთსა ხალვათად ომაინს ჰკითხა: „სწორ-უპოვარო ჭაბუკო! ერთსა სიტყვასა გკადრებ და ნუ გეწყინების.“ მან, გაუცინა და ესრეთ მოახსენა: „შენ, ჩემისა სულისაგანაცა უსაყვარელესო! რამც იყოს, რომე შენი ნათქვამი ჩემგან საწყინო იყოს?“ მერმე ჰკითხა: „შენ ეგრე ტურფა და შვენიერი ვინ ხარ და ანუ ვის-თა გვარისა?“ მან მოახსენა. „მეცა მწადდა მოხსენება, აწე თქვენ გიბრძანებიათ, და მოგახსენებ.“

XXXIII. აქა ომანისაგან თავის ამბის მზობა თავის მნათობთანა

პირველად ინდოეთისა შვიდთა სახელმწიფოთა ფარსადან ხელმწიფისაგან თავის პაპის – სარიდანის – შეწყობა⁷¹ და ხელმწიფისაგან დიდად გახარება. მერმე სახელმწიფოთა სიდიდე. ფარსადან მეფისაგან ტარიელის შვილად გაზრდილობა. ხელმწიფის ქალის მიხედომა და ტურფად გაზრდილობა და ტარიელის გამიჯნურება და ხვარაზმის მეფის შვილის⁷² სიკვდილი. მამიდასაგან ქალის დაკარგვა. ასმათისაგან ამბვის მიტანა; მისგან ძებნად წასვლა. არაბთა მეფის როსტევანისაგან ნახვა და ავთანდილისაგან ეგზომი ძებნა და ტარიელის პოვნა და ძმად შეფიცვა. თინათინისათვის ამბვის მირთმევა და მისგან საწადელის აღსრულება. ეგრეთვე ფრიდონის შეყრა და ძმობა. ფატმანისა და ავთანდილისაგან ნესტან-დარეჯანის პოვნა. ქაჯეთის ციხის სამთაგან წაღება; ქალის გამოყვანა. ზღვათა მეფისაგან ქორწილი. არაბეთს მისვლა. როსტევან მეფისაგან ტარიელის ქორწილი. ინდოეთს მისვლა. რამაზის შეპყრობა და ხატაეთზე გამარჯვება. ტარიელის დასნეულება და ხვარამხელთაგან სისხლის ძებნა. ავთანდილისა და ფრიდონისაგან მიშველება. ხვარაზმთ მეფის ხელთ შეპყრობა და გამარჯვება. ტარიელის სიკვდილი და მისის შვილის – სარიდანის – გახელმწიფება. თავისი დედ-მამის სიკეთე და სახელმწიფოთა შემატება. მათგან ღვთის ხვეწნით თავისი დაბადება, გაზრდა და ზღვათა მეფის შვილის ნახვა. მისგან ამბვის მზობა, სახის მიცემა,⁷³ თავისი გამიჯნურება და მეფის დიდად დაღონება. მერმე ხის ცხენის შერთვა;⁷⁴ მარტოსაგან გამოჭრა – თავისი ჭირი ყველა წვრილად უამბო.

რა ქალმან ეს მოისმინა, ვითა მთვარესა მზის შუქთაგან, ეგრეთ ფერი ემატა და ესრეთ უთხრა: „კურთხეულმც არს ღმერთი, რომე ეგეთი დიდგვარი ხარო, რომე ინდოეთის ხელმწიფე სხვა ხელმწიფეთა ხელმწიფედ გვასმია.“ ყრმამან ესრეთ უთხრა: „საყვარელო ჩემო! ინდოეთის სიდიდე კაცისაგან არ ითქმის და არც დაიჯერების, ვირემდი თვალით არ ნახოს: ასე იტყვიან, რომე ქვეყნის მეოთხედი არისო. აწე, თუ შენ არ გაწყენ, მე ესე მწადიან: ჩემი ხელმწიფე-მამა და დედოფალი-დედა ჩემის დაკარგვისათვის სიბნელესა შიგან სხედან და მე ცოცხალი აღარ ვგონივარ და დიდი საბატონო მოსძულებიათ. ჩვენ წავიდეთ და შენის ბედ-კეთილობით ისინიც გავახაროთ.“

ქალმან ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო, ხედავ, რომე მისრეთის სახელმწიფო შენი არის და მოცილე არავინა გყავს. მაგრამე, რად-

გან იგი ხელმწიფენი – მამა და დედა თქვენი – ჩვენის ცეცხლითა იწვიან, ჩვენცა მისწრაფება გვმართებს მათისა მოლხენისათვის და დია, ღმერთო, შენისა ბრძანებისა მორჩილი ვარ, და, ვითაც გწადდეს, ეგრეთ ვქნათ.“

ომან დაიმაღლა ქალისა ნათქვამი და ეგრეთ მოახსენა: „პირ-მზეო, თუ ხელმწიფურად წავიდეთ, აქედან ორის წლის სავალი არის და, თუ როგორაც მე მოვსულვარ ისე წავალთ, მეორეს დღეს მივალთ. რაც შენის სახელმწიფოსაგან გინდა, წიგნად დაწერე. ქალაქთ უფროსი თავად აჩინე და მან წაიღოს და მეც ჩემს ამბავს წიგნად ვაცნობებ – ჩემი არც გვარი იცის და არც მამისშვილობა.“ ქალმან მოახსენა: „ეგე მეტად კარგად ბრძანეთ, რომე, თუ მამეჩემი ჩვენს წასვლას შეიტყობს, ცოცხალი აღარ გაგვიშვებს; შენცა შვილად გესავს და მეცა მისრეთისა მემკვიდრედ უნდივარ; ჩვენ მეფისა უმეცრად წავიდეთ, და ჩემი საჭურჭლე მერმე წამოიღონ.“

თვითო წიგნი ხელმწიფესთან დაწერეს და მერმე ქალაქთ უფროსი ქალი მოიხმეს და ყველა მას გაანდევს⁷⁵ და საპატრონო მას შეავედრეს. „მესამესა დღესა ესე ჩვენი წიგნები მეფესა მიართვი და, რაცა ეწეროს, ყველა ეგრე ქენ. დიდითა ლაშქრითა და მრავლითა საჭურჭლითა და ხელმწიფურითა წესითა წამოდი“.

რა შედამდა, ომან წავიდა და თვისი ცხენი მაღლის ჭანდრის ხიდან ჩამოიტანა, ქალაქში სხვა კარით უმეცრად შემოვიდა, რომე კარის მცველთა ვერა შეიტყვეს რა.

XXXIV. აქა ომან ჭაბუკისაგან მისრეთის ხელმწიფის ქალის მარტოსაგან წაყვანა

რა გათენების ჟამი მოახლოვდა, ორნივე ადგნენ და ტანთა ჩაიცვეს. ცხენზედ შესხდნენ. სოლომონის ნათქვამი ლოცვა თქვა და ცხენს უთხრა: „ვირემ ინდოეთს არ მიხვიდე, ნუ დასდგები.“

ლაგამი აჰკრა. ფიცხლავ აფრინდა. იგი დღე ჰაერთა შიგან იარა და სიბნელის ჟამს თავის საწოლის კართა ჩამოხდა. რა გათენდა, ომანის საწოლით გამოსვლის ჟამი დაგვიანდა. პირმთვარენი მხევალნი წადგნენ შეტყობად და ნახეს, აღარც ერთნი იყვნენ. შეიქნა საკვირველების ხმა, ტირილი და მეფეს აცნობეს. მეფე და დიდებულნი უჭკვოდ გამორბოდეს, ომანის საწოლის კარსა მივიდნენ და მათი იარაღი უპატრონოდ ნახეს. მეფემ საყელო გარდიხივა და თავსა ნაცარი გარდაიყარა. დიდებულთა ტირილისაგან * და საშინელისა

ხმისაგან იგი ადგილი იძროდა მოქალაქეთა შინა. და იმა ქვეყანასა გაისმა ესე ამბავი. ყოველი კაცი და დედა-წული მეფისა კარსა შეიყარა. ერთი მეორესა შესტიროდა და თავსა ცემისა ხმა და ლაშქართა ყვირილი ორს ფარსანგსა ისმოდა. და სამსა დღესა და ღამესა ესრე ტირილი იყო. ერთი მეომრისა სიტყვასა არა მოისმენდა. ნახეს – არცა ცხენისა კვალი იყო და არცა ციხისა კარი განეხვნეს, ეგრეთვე დაბეჭდულნი იყვნეს. ვერა შეიგნეს – ვერცა წანავალი და ვერცა კვალი. მეფემან ლაშქარნი იხმნა, ვითა: ხუთისა წლისაგან უფროსი შინა ნუ დადგების; ყოველნი ყოვლგნით ძებნად წავიდეთ; მეცა ერთსა მხარსა წავალო; და, თუ მათსა ამბავსა ვერა გავიგებ, თავსა ცოცხალსა არა დავირჩენ.“ ამისი გაგება იყო და ამას იტყოდეს: „ესეთსა მაღალსა და თვალუწვდომელსა ციხისა გალავანთა კართა გაუხსნელად ვითა გარდავიდა, ანუ უცხენოდ მარტომან ესეთი პირ-მთავარე ქალი ვითა მიიწოდო? ესე კაცთაგან ძნელია და გვეშინიან, თუ არ დევი იყო, ანუ მაცდური.“ ზოგნი ამას იტყოდეს: „თუ არ დევი იყო, ზავარ-ფალავანსა ესრე მედგრად ვერა მოერევოდა.“ ლაშქართა შიგან ტირილითა ამას სჩიოდეს ყოველნი.

მეფე შეიქნა საგლოვად, თმა-წვერთა მომპარსველია,
ცხენთა სადგენი მინდორი ცრემლითა უქნა სველია,
თქვა: „უმათოდ ცოცხალი სიკვდილსა რაღას ველია?
და სასიკვდილოსა წამალსა ვერ მოვრჩი შეუსმელია.“

კვლავ ბრძანა: „შვილი წამგვარა დევმა მისითა დეობით,
მას კაცად ჩვენ რად ვექმენით საქმისა მისანდეობით?“
შესხდეს ყოველნი, ხელთ ჰქონდა ჩვენ ცხენთა მოსადეობით,
და ლაშქარნი ოთხგან გაიყვნენ ძებნისა მოცადეობით.

რა ქალაქთ უფროსმა ეს შეიტყო, რომე სათქმელად დრო შეიქნა, ხელმწიფეს წინ კაცი გაგზავნა, რომე „ორი წიგნი დაუწერიათ – ერთი ჭაბუკსა და ერთი – პირმთვარესა; აწე აქა მაქვს; ჩვენცა ახლად ვიპოვნეთ და ხელმწიფის ბრძანებას ველით.“ რა მეფემ ეს მოისმინა, ხელივით წამოიჭრა. თავადნი თანა გამოჰყვეს. ქალის საწოლს მიიჭრა და წიგნი თვალთა ზედან დაიდვა და მწიგნობარს წააკითხვა.

ეწერა: „ვიცი, მეფეო, აწ თქვენ სთქვით ჩემი ქაჯობა,
მაგრამ შემინდევ, რქვეს წინა მაქვს მე ამისა აჯობა,
ქვეყნად მავალმან ჩემს ცხენსა, არცა ვეჭვ, ეტლმან აჯობა,
და გამოვისწრაფე, მით მკლავდა მამისა დანასაჯობა.

ინდოთ მეფისა შვილი ვარ, არ დევთა ნათესავია,
თუ ღმერთსა უნდეს, მოყვარე გესვა არ რამე ავია.
თქვენი ასული დედოფლად ჯდეს ტურფა სანახავია,
და ჩვენის შიშითა მოგართვან ყოველგნით მტერთა ზავია.“

ესრეთ მოეწერა, თუ: „მეფეო, წესია და ბრძანება ღვთისა:
შვილი დედ-მამათა მამებელი უნდა იყოს, არა თუ მაწყინარი. ხუთი
წელიწადი გათავდა, რომე ხელმწიფე, მამაჩემი და იგი ბანოვანთა
თავი, დედოფალი, დედაჩემი, ჩემის ცეცხლითა იწოდეს, და ამისთვის
შენდობას ვითხოვ, რომე იმათ საქმეს მივაშურეთ. თუ ხელმწიფის
შეეტყო, აღარ გამოგვიშებდა და თუ ცხადლივ წამოსულიყავი, ორის
წლის სავალი იყო. და ახლა თქვენის ბედით მეორეს დღეს ინდოეთს
მოვედი. მეფეო! აქამდი თავი დავმალე დიდის მეფეთ შვილობისა და
ახლა წვრილად მოგვიხსენებია: მე დიდის ინდოეთის შვიდის სახელმ-
წიფოს სარიდან ხელმწიფის შვილი ვარ, დიდის ტარიელის შვილის
შვილი, ომაინ ჭაბუკი, არა თუ ვაჭარი.“⁷⁶

მერე ქალის წიგნი წაიკითხეს, ვითა: „ხელმწიფეო, ღმერთს ვი-
მოწმებ, რომე დიდად ვიშიშვი, მაგრამე ზეგარდმო განგებამან ამ ჭაბუკს
მიმცა, და დიაცისაგან წესი არის, რომე, რა ქმარს მიეცემის, მისი
ნება უნდა იყოს. ამას ასრე სასწრაფოდ უნდოდა ჩემი წამოყვანა,
და ჩემგან უარი აღარ გაეწყობოდა. და ხელმწიფემ ჩვენზედ გულის
წყრომა მოიშალოს და, ჩვენ რაც იარაღი, საჭურჭლე, ჯოგი და
ხვასტანგი დაგვეწეროს და ნუსხა გვექნას, ქალაქთ უფროსის ქალის
ხელით გვიბოძეთ და თქვენის მოწყალის გულით შენდობა გვიბოძეთ.“

რა მეფემან და ლაშქართა ეს მოისმინეს დიდად გაიხარნეს და
ღმერთსა მადლი მისცეს, მათი ეგზომი ჭირი ღებინად და სიხარულად
შესცვალეს და ხუთს დღეს, რაც ქალის ბრძანება იყო, ყოველივე
გაარიგეს და მეექვსეს დღეს გაისტუმრეს.

XXXV. აქა ხუთის წლის დაკარგულის ომაინის ინდოეთს მისვლა და დედმამისაგან დიდი გახარება

სიბნელის ჟამს მოვიდა და ასრე გარდახდა, რომე ვერავინ შეიტყო
და თავის საწოლის კარს მივიდა. ვითა პირველად მისი საწოლი მას
დაეგდო, ეგრევე გარიგებული დახვდა: ოქროსა სასანთლითა სანთელი
გაბრწყინებული, სტავრის ფარდაგით მოხვეული და ტურფის საგებ-
ლით მოფენილი და სურნელების სულითა სავსე. რა ქალი ხატაელთა
დახატულსა სახლსა შიგან შევიდა, მეტად მოეწონა და მას ღამეს აღარა

ბრძანა რა. რა გათენდა, ომაინ-ჭაბუკი თავის საწოლისა კარსა გამოდგა და მისის სამსახურის მონანი არავინ მოშლილიყო. რა ამა მონათა თავისი პატრონი იცნეს, გაუკვირდათ და ზარმან აიხვნა, ფერხთა ეხვეოდეს და ღმერთსა ადიდებდეს. ომაინ მეფისა და დედოფლის ამბავი
5 იკითხა. მათ მოახსენეს: „რა თქვენ წასულხართ, მზის სინათლე არ უნახავს და ვაებასა შიგან არიან.“ ომაინ ერთსა უფროსსა მონასა უბრძანა: „წადი და ხელმწიფეს ჩემი მოსვლა აცნობე და ესრეთ ჰკადრე: «ხელმწიფის წინაშე შემცოდე ვითა ვართ, მაგრამე ბოლოს ღვთისა სახელითა კარგად იქნა, რომე მისრეთის ხელმწიფის ქალი მოვიყვანე ეზომის საჭურჭლითა და დიდებითა, რომე კაცის გონება ვერ მისწვდების. აწე, რადგან შემცოდენი ვიყვნეთ, მაშინცა ბრძანებასა ველით.»

რა მეფემან მონა სირბილით მისული ნახა, გაუკვირდა ეგეთი მონის მიმავლობა, რომე კვლავ ნიადაგ მტირალი ენახა. რა ახლოს მივიდა, დაუჩოქა და ომაინის მოსვლა და მისი ნათქვამი ყველა მოახსენა. მეფე ფიცხლავ სადედოფლოს შევიდა და დედოფალს ახარა, და ორნივე ომაინის სანახავად ფეხშიშველანი⁷⁷ მირბოდეს. იგი მონა ფიცხლავ წავიდა და ომაინს აცნობა, ვითა: „მამათქვენი და დედათქვენი ქვეითად მოდიან და წინანდელი ჭირი აღარ მოიგონეს.“ რა ომაინ ესე მოისმინა, ფიცხლავ ლომივით გამოემართა. რა მეფე დაინახა, ღმერთსა დიდება მისცა და მუხლს მოეხვია. მამამან შვილსა თავ-პირი გარდაუკოცნა. მუნით დედა შვილს ყელსა მოეხვია, თუ სთქვა: მზე და მთვარე ერთად შეიყარნეს. და მეტი სიხარულით ყველას თვალთა ცრემლი სდიოდათ.

დედოფალმან ღმერთსა მადლი მისცა მეტად დიდებისა, იტყვის: „მოგვცა მოწყალებით განქარვება ცეცხლთ დებისა, ლხინი გვმართებს, ჟამი არის საგლოველთა დადებისა,
და დავრდომილთა ხმა მიუგდონ საჭურჭლისა ქადებისა.“

მეფემან ბრძანა: „მოგვხედა კვლავცა ყოვლისა მპყრობელმან, ხუთ წელ ვიტირე უღონოდ, ყოვლგნით ხელ-აუპყრობელმან, ჩემი ძე ვნახე მოსული მამამან, მისმა მშობელმან,
და საჩვენოდ სძლია კეთილმან, ბოროტთა დამამხობელმან.“⁷⁸

დიდსა ინდოეთის ქვეყანას გაისმა ამბავი, ვითა: ხუთი წლის და-კარგული ომაინ-ჭაბუკი მოსულა და მისრთა ხელმწიფე ქალი ცოლად
35 მოუყვანია. ყოველნი ნახვად და მოლოცვად წამოვიდეს და თავს ოქ-

რო და გუარი გადააყარეს და გამარჯვება მიულოცეს. მერმე ომაინის სადგომს მეფე-დედოფალი ეწვიათ. რა პირმთვარე მისრთა ხელმწიფე-მან ეს ნახა, მზისაებრ შუქთა ფენითა და ტურფითა ქცევითა ხელმწიფურად წინ მოეგება, მეფეს ხელს აკოცა და დედა შვილი ყელს მოეხვია. მაგრამე ქალის შვენებას მეტად გაჰკვირდეს, და ეგრევე ქალსა დედოფალი მოსწონდა. ომაინის საწოლად დასხდეს, და სურნელის სულისაგან მკვდარი გაცოცხლდებოდა. შეიქნა ქოსთა ცემა, ბუკთა ყვირილი. მეფემან ოქროქსოვილი ტანსა ჩაიცვა და, სადაც სახლთა ზედან შავი იყო გადაკრული, აჰხადეს. ქალაქი სამოთხის მსგავსად მოჰკაზმეს. და იგინი სამსა დღესა ტურფათა ჩანგის მცემელთა და მომღერალთა თანა ლხინით გაისვენეს. მეოთხეს დღეს ჯალაბი გაიყარა. ხალვათად დასხდეს, და ომაინ თავისი სარჯელი და ქალის შოვნა და ზავარ-ფალავანის ომი ყველა მოახსენა. მეფემან და დედოფალმან იმ დღის მნახავთ ღმერთს დიდი მადლი შესწირეს და მათსა ეგზომ სარჯელსა აღარად მოიგონებდეს, და გლახაკთათვის მრავალი სამადლობელი საჯურჴლე გასცეს და ტყვე და პატიმარი ააზატეს და ღმერთს შემადღეს.

ქალმან ჰკადრა: „დედოფალო, თუ გაგსაჯა ჩემმა ბედმან, უბრალო ვარ, დია, იცის ყოვლისავე მაღლით მხედმან, თქვენც გასმია, რად გაწყინოს ცუდ სიტყვამა დანაყბედმან?
და თქვენთა ფერხთა ნატურფალი იდიადოს ჩემმა ქედმან.(?)

ესე მოყმე უცხო ვინმე მისრეთს შიგან ღარიბობდა,
მეფემ ნახა, შეუყვარდა, ვითა მამა შეიტკბობდა.
ჩემსა წინა შიშისაგან კაცთ სახელსა ვინმე ამბობდა?
და მე გავსწირე სახელმწიფო, სპა მრავალი არაბობდა.

ბედმან გვიყო – არ ვემდურვით თავსა ჩვენსა დანაწერსა,
რადგან გნახეთ მხიარულნი, მით ვადიდებ სახიერსა,
არ გასწირავს უპატრონოდ ესოდენსა დიდსა ერსა.
და კვლავ გამოჩნდა შვილი თქვენი ქვეყანასა მეცნიერსა.“⁷⁹

სამს დღეს შველის სახელად ლხინი იყო და მეოთხეს დღეს ომაინ და მისრეთის ხელმწიფე ქალი დედოფალმა თავის სრას აწვია. პირველს მისვლაზედ სამასი პირმთვარე მხევალი და ორასი ოქროს სარტყლოსანი ხადუმნი უძღვნა. მერმე ხატაური ტურფანი მრავალი რიდენი და ყაბარჩანი,⁸⁰ ანუ თვალი და ობოლი მარგალიტი, ანუ სტავრა და

ნახლი, ანუ მადრიბული ოქრო, ანუ კარავნი და ოთაღნი, ანუ დიბა-ჩათმისა და ფერად-ფერადის ატლასისა ფარდაგნი, ანუ ტურფანი საფენელნი და, – რასა ვაგრძელებდე – რაც სახელმწიფო წესი იყო, ვაჟს სამეფო და ქალს სადედოფლო ეგზომი მიაართვა, რომე ანგარიში აღარ შეიგებოდა. ხუთს დღეს ლხინით გაისვენეს და მეექვსეს დღეს თვით ხელმწიფეთა თავმან – სარიდან – ტარიელისა ძემან, მისი შვილი, ომაინ, სახელმწიფოსა ტახტზედ დასვა; იგი უებრო სახელმწიფო გვირგვინი თავისის ხელით თავსა დაადგა და საჭურჭლეთა და ციხე ქალაქთა კლიტენი მიაართვა და ხელმწიფობა მიულოცა და თავსა გუარი გარდაყარა. და მერმე თავადნი და დიდებულნი მოდგეს, და ათ დღეს ესრეთ მოლოცვა იყო. შვიდს დღესა დედოფლისა და თავადთა ცოლთაგან მოლოცვა იყო. მერმე დედოფალმან ტახტსა ზედა შვილს მეფობა მიულოცა. მერმე იგი თვე მოვიდა, რომე ხელმწიფე ერთს თვეს კარვით დადგების. კარავთა და ოთაღთა დადგმა ბრძანეს და ქორწილობის საქმეს გააჩენდეს. და მოედანი ფერად-ფერადის კარვითა და საფენელით მოჰკაზმეს, რომე იგი ადგილი სამოთხესა ჰგვანდა. ოქროს ტახტი კარავთა შუა დადგეს. სარიდან მეფემ ომაინს ხელი მოჰკიდა და იმ პატიოსანსა ტახტსა ზედან დასვა. ეგრევე დედოფალმან ბურნე-მელიქ მეორეს ტახტზედ დასვა და ორნი მნათობი იაგუნდის გვირგვინი თავისის ხელით თავს დაადგეს. და მერმე თავადთა და დიდებულთა სასხდომნი გააჩინეს, ზოგთათვის ოქროსი და ზოგთათვის ვერცხლისა და თავთავის ადგილს გარდაიწვიეს. ჩანგის მცემელთაგან მეტი ხმა ისმოდა, ქოსთა ხმისაგან ყურთა ხმა აღარ ისმოდა. და შეიქნა ჭამის რიგი და სუფრის გაგება. რვას დღეს ქორწილი იყო. მეცხრეს დღეს აიყარნენ. ომაინ ხელმწიფე თავისთვის წავიდა და დედოფალი დედოფალთან დარჩა და სარიდან მეფემ თავადთა და დიდებულთა ზედან საბოძვარი გასცა, და ლაშქარნი დიდის საბოძვარით აივსნენ. რა მეფეთა ამისაგან მოიცალეს, ნადირობდეს და იშვებდეს.

XXXVI. აქა ბურნე-მელიქ ხელმწიფის მისრეთისა სახელმწიფოსა ზითვისა და იარაღის მოსვლა

რა ხუთის დღის სავალს მოვიდა, ქალაქთ უფროსმან ქალმან თავის ხელმწიფესთან წიგნი გაგზავნა, ვითა: „ნიადაგმცა ხელმწიფე გამარჯვებით არის. რომ, რაც ჩვენ მშვიდობით მოვედით და ესოდენ მრავალი საჭურჭლე მოვიტანეთ, რომე სიმრავლე არ შეიგებების. აწე ბრძანებასა ველით.“ რა ომაინს ეს ესმა, დიდად იამა და ქალაქთა

გარეთ დადგომა უბრძანა, და იგი მინდორი სამოთხესავით დააშვენეს და კარავი კარავსა გამოაბეს და, რაც საფენელი იყო, ყველა მოიღეს. მესამეს დღეს თვით ომაინ და მისრეთის ხელმწიფის ქალი მივიდნენ. რა ქალაქთ უფროსმა ქალმა თავისი ხელმწიფე ნახა, ფერხთ მოეხვია. დედოფალმა პირს აკოცა და მრავალი იმედი უბრძანა. ომაინ ერთი თავადი გამოარჩივა და ქალმან ქალაქთ უფროსი ქალი, და ორნივე მამასთან გაგზავნეს და ესრეთ შესთვალეს: „მაგათის სიდიდით ჩვენი სახელი აამაღლონ, დიდი წყალობა გვიყონ და ცოტა ხანს თავის სახლში მობრძანდენ.“

მეფე, დედოფალი და ერთობით თავადნი წავიდნენ. დედოფალმა ქალაქთ უფროს ქალს ურიცხვი საბოძვარი მიაერთვა. რა ომაინის კარავნი და ქალის სიდიდე ნახეს, გაუკვირდათ და თვალი ვერ მიაწვდინეს. ომაინ წინ მიეგება, მეფეს თავს გუარი გარდაყარა და სახელმწიფოს ტახტზედ გარდიწვია. ეგრეთვე დედოფალს მისრეთის ხელმწიფის ქალი გამოეგება და ოქროს ტაბაკით თავს მარგალიტი გარდაყარა და სადედოფლოს ტახტზე გარდიწვია და თავადნი თავადთა და დიდებულნი დიდებულთა კარავთა გარდიწვიეს. რა ინდოელთ მისრელთაგან ესრეთი რიგი ნახეს და ესოდენი მორჭმულობა, სიდიდე დაავიწყდათ. ხუთს დღეს სმა და ლხინი იყო. მეექვსეს დღეს საჩუქარი მიიღეს, რომე არცა სიკეთე და არცა სიმრავლე არა შეიგებოდა ლართა და იაყუთთა. გარედ – არაბული ცხენი, ჯორი და აქლემი და სხვა მრავალი არმაღანი.⁸¹ ხუთს დღეს მეფისა საჩუქარი და დედოფლისა საჩუქარი მოიღებოდა. მეათესა დღესა მეფენი მხიარულნი მათის ლარით ქალაქად შემოვიდნენ და მათი სიხარული და სიამოვნე სხვათა მეფეთა არცა ამბავადა სმენოდათ ამაღ, რომე დიდის ინდოეთისა და მისრეთის საქონელი და იარაღი ორივე ერთად შეიყარა.

ამა წესითა დიდმან ჟამმან გაიარა, რომე ყოველგნით მათის მტერთაგან ხარაჯის ხვეწნისა და მუდარის ამბავი მოდიოდა.

XXXVII. აქა ხელმწიფეთა წინაშე მეჯოგეთა უფროსის მოსვლა

დღესა ერთსა მეჯოგეთ უფროსი მოვიდა და შემცოდესავით დადგა და ფარმანი ითხოვა, ვითა: „დიდი ხანია ხელმწიფეს ჯოგის ამბავი არა მოხსენებია რა.“ ხელმწიფეთა უბრძანეს: „რაც იცოდე, ყველა თქვიო.“ ხელმწიფე დალოცა და ესრეთ მოახსენა: „ბედნიერის მამათქვენის, დიდი ტარიელის, შავი ცხენის ჯოგი დათესილი

თქვენს ბრძანებით წავასხით, და თეთრი ზღვის პირს მინდორი არის და ზამთრის კაი წყალი და კაი ბალახიანი ადგილი არის, და იქ ვაყენებდით, და ხუთი წელიწადი მათი კვიცი არ დაჭერილა. და ხელმწიფის ბედით ასრე აშენდა, რომე ანგარიში არ შეიგებოდა და რე-მანიცა აჯილღასთან დათამამდენ, რომე ვერა ნადირი სიახლოვეს ვერ გაუვლიდა, და ჩვენცა მწვედ გვეშინოდა. აწე, ორი წელიწადია ერთი ცხენი მოუხდების და მისის შიშით დამალვას ეცდებიან. ზოგჯერ ორმოცსა და ზოგჯერ სამოცსა რემას გაიყრის და წაასხამს. ერთხელ ახლოს შევრჩიო და, რა გვნახა, ვითა ლომმან, ეგრე შემოგვიტია. შეთივით გამოვექეცით, ერთსა ჩვენსა ამხანაგს მოეწია, თავს ტოტი დაჰკრა და ესრეთ დანაყა, როგორაც მტვერი, ეგრედ მოკლა. ჩვენ აღარ მოგვდიოდა. მასუკან ახლოს ვეღარ მიუდგებით. და ჯოგი ასრე ამოსწყიტა.“

მეფემ უბრძანა: „როგორი ცხენი არის“-ო? მან მოახსენა: „ხელმწიფეო, სახედ ცხენსა ჰგავს, თვარემ ორის სპილოსაგან უფროსი არის, ფერად თოვლის მსგავსი არის, და კაცის თვალი მის უმშვენიერეს ვერას ნახავს. რა ჩვენი აჯილღა მის ხმას გაიგონებს, თავვივით დაიმალვიან და ჩვენც დიდი შიში გვაქს.“ რა ომან ეს მოისმინა, მამას მოახსენა: „ხელმწიფეო, თუ ბრძანებ, მე წავალ და საწუთროს დამბადებლის სახელით იგი ცხენი შეპყრობილი მოგიყვანო!“ მეფეს დიდად იამა და ესრეთ უბრძანა: „რადგან მტერი აღარსაით გაგვიჩნდა, ნიადაგ სანადიროთ წავსულვართ. ახლა, რადგან მოგიწადინებია, ლაშქარი შემოვიყაროთ და ჩვენც დედა-წულით წავიდეთ.“ ეს ბრძანება ომანს დიდად იამა და ერთის წლის ნუზლით ლაშქარი მოიწვიეს და დედა-წულიანად აიყარნეს. ეს საჯერო არის, რომე მათსა მოკაზმულობას კაცის ენა ვერ გამოიტყვის და ლაშქართაგან მთა და ბარი ერთობ აივსო. მეჯოგეთ უფროსი ყოლაუზად აჩინეს და გაემართნენ. რა სანადირო ადგილს მივიდნენ თორმეტის ათასის კაცით, მეფენი სანადიროდ გავიდნენ და დედოფალნი და მძიმე ბარგი უკან დაიგდეს და იმ ჯოგის სიახლოვეს მივიდნენ და მეჯოგენი ყარაულად დაიყენეს, ვითა: „რა ჟამს იგი თეთრი ცხენი მოვიდეს, ფიცხლავ გვაცნობეთ“-ო.

მეორე დღეს ერთი კაცი მოვიდა და ესრეთ მოახსენა, ვითა: „მოვიდა იგი ვეშაპი და ჯერეთ რემათა არ შემორევია.“ თვით სარიდან მეფე და ომან ჰაბუკი შესხდეს და სამასი გამორჩეული კაცი თან გაიტანეს და იარეს. რა ჯოგსა დაუახლოვდნენ, ნახეს, რომე ორმოცი რემა წინ წამოუყრია და თვითან უკან მოსდევს. თეთრმა ცხენმა რომ ლაშქარნი დაინახა, ქარივით მოუხდა, აემართა და

ერთს კაცს წინა ტერფი დაჰკრა და ცხენ-კაცი მიწათა გაასწორა. მერმე ლაშქართა შიგან შემოვარდა. ომაინ საგდებელი შეიხსნა, შორით შემოსტყორცნა და ყელსა გარდააცვა. ცხენმა მედგრად გაიზიდნა და ომაინს საბლის წვერი ხელად დააძრო და ფრინველივით წავიდა. ომაინ საბლის წართმევა ითაკილა და ვეფხივით უკან წაუდგა, და სარიდან მეფე და მისი ლაშქარი უკან მისდევდეს. სალამოდისინ იარეს და ველარა შეიგნეს რა. უღონო ქმნილნი ჩამოხდეს და თავთავისი ცხენები ხელთ დაიჭირეს. უდაბურს მინდორსა შიგან ეყარნენ. მეორე დღეს ერთი თავადი წამოდგა და ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფო, გაჭირვებულს საქმეს გამორჩევა უნდა. მივბრუნდეთ, იმავე ჩვენთა ლაშქართა შევეყარნეთ და ეგების გზისა და ადგილის მცოდნე კაცი გამოჩნდეს. ბარგი და დედა-წული ინდოეთს მივაბრუნოთ და ჩვენ ძებნად წავიდეთ.“ მივბრუნდეს და დედოფალთ წინ შეიყარნეს და სირცხვილეულად ომაინის დაკარგვა უამბეს. შეიქნა საკვირველება და მაღალის ხმით ტირილი. მერმე სარიდან მეფეს მომართეს, და ამას იტყოდა: „მიწავ, გასქდი, რომე ქვესკნელთა შიგან დავინთქა, რომე ომაინის დამკარგვამან დედამისი არა ვნახო?!

მერმე ხელმწიფემ კაცი გაგზავნა და მეჯოგენი მოასხა და ყველა ჰკითხა. მათ მოახსენეს: „ხელმწიფო, პირველად ამ თეთრმა ცხენმა ჯოგი მოგვტაცა, შვიდს დღესა და ღამეს მივსდიეთ და ცოტა ქედი იყო; იმას უკან ჩვენი ჯოგი ვნახეთ, რომე ერთს მწვანიანს ალაგს სძოვდენ. თურმე თეთრს ცხენს დაფარებულს ადგილს ეძინა და ჩვენი მისვლა ვერ შეიტყო. აიხედა და უკან წამოგვიდგა. ჩვენ ომი ვერ გაუბედეთ და აქათ-იქით გავიქეციით, მაგრამე თვალით ნანახი მას რა მოურჩებოდა? მინდორთა თვალი მოავლო. ვერა ნახა რა და ისევ მივბრუნდა. ჩვენცა გამოვედით. ერთი დიდი მთა გამოჩნდა და, რაც ჩვენ შევატყევიით, იმ მთას მიმართა. აწე ის ადგილი ვიციით, და იგი მთა გამოჩნდების. სხვა ამის მეტი არა ვიციით რა.“ მერმე მეფემ ბრძანა: „თავადნო, ამ ამბავს ორი ნიშანი აქვს: ერთი ესე, რომე მტერი მტერს ვირემდი არ მოშორდების, ძილად და მოსვენებად ვერ მოიცლის. უსათუოდ მისის სადგომის სიახლოეს მისულა და მაშინ მოუხვენია; მეორე ესე, რომე ამათგან ნახული დიდი მთა უსათუოდ იმისი სადგომი ადგილი არის. აწე იმ მთასა მივმართოთ.“ ეს ხელმწიფის ბრძანება ერთობილთ [ლაშქართ] მოიწონეს და ესრეთ მოახსენეს: „თქვენის ბედით კარგად მოხდების. დედოფლები დავაბრუნოთ და ჩვენ იმ მთას მივმართოთ.“ დედოფალი ამას იტყოდა: „ღმერთმა ნუ ყოს, ჩვენ იმ წანავალ გზას მოვშორდეთ და, თუ იგი ვერა ვჰპოვეთ, თავი ცოცხალი რაღად გვინდა?“ მერმე იგი მცოდნე მეჯოგე ხელმ-

წიფემ იხმო და ასრე უბრძანა: „ფრთხილად იარეთ, რომე გზას არ დასცდეთ.“ ესენიც აიყარნენ და დღე და ღამე იარეს და დიდსა მთასა მიმართეს.

XXXVIII. აქა ომაინ ჭაბუკისაგან თეთრის დევის ამბვის მოსვლა

ოდეს ცხენსა საბელი მოაზა და ხელისაგან წაუვიდა, აღარ გაეყარა და შორიდამ თვალით მისწურა. ათს დღეს იარა და შიმშილით მოჭირვებული თავის თავს ჩიოდა: ვედარც აღმოსავლეთი იცნა და, ვედარც დასავლეთი და ღმერთსა ადიდებდა. და იმ დიდსა მთასა მიმართა. ერთი ჭანდრის ხე ნახა, და მის ქვეშ ცივი წყალი და ტურფა სასხდომი იყო. წყალი დალივა და ხეს ქვეშ დაჯდა და შეჭირვებული საგონებელსა ჩავარდა. ამაზედ შეხედა და სამი ცხენოსანი ნახა, რომე იმ ხის ძირს მოდიოდეს. იამა და ესრედ ბრძანა: „მტერთაგან სიკვდილი დია სჯობს შიმშილით სიკვდილსა, და ანუ ამ კაცთაგან ამბავსა რასმესა შევეყარო“. რა ახლოს მივიდნენ, ორნი დევკაცი, ერთსა შუბი ჰქონდა და მეორეს ლახტი ერჭო, და მესამე შავი მონა იყო, მათის ბარგის მზიდავი. შუბოსანმა შემოყვილა: „შენ ბედ-მლაშეო! ვინ ხარ, რომე დევის ქვეყანას მოსულხარო? აწე მოდი და ჩემის ცხენის ფერხთა მოეხვიე!“ ომაინ ისარს ხელი მიჰყო და შუბოსანს კაცს მკერდსა ჰკრა და მოკლა. ლახტოსანს კაცს საგდებელი შესტყორცა, დაიჭირა და ხელფეხი შეუკრა და წინ დაიდგა. მერმე ზანგს კაცს შეუძახა: „შენ მონას გევხარ, შენი სიკვდილი არა ხამს“-ო. მოვიდა და ომაინს ფერხთა მოეხვია და ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო, მონა შენი ვარ“. მერმე უბრძანა: „შენს ცხენს რა გიკიდიაო?“ მან მოახსენა: „მაგათი ნუზლი არისო“. მოაღებინა და შიმშილით შეჭირვებულმან ღმერთს მადლი შესწირა, საჭმელი ჭამა, ღვინო დალივა და ხვადის ლომივით გაამაყდა. მკვდრის კაცის იარადი მას ზანგს უბოძა. მერმე მას შეკრულსა უბრძანა „თუ მართალს მეტყვი, შენს სულს შენსავე გვამსა შეინახავ, და ტყვილი შენი მტერი არის“. მან მოახსენა: „ხელმწიფეთა მსგავსო! თქვენ ტყვილი არ გეკადრებთ. მე დევი არა ვარ; დედა ჩემი კაცთა ნათესავი არის და მამა დევი მყავს, მაგრამე დევის რჯულზედ არა ვარ. თქვენს სამსახურსა და სიამოვნეს ვინ ღირსა? ამ ღვთის უშიშის დევისაგან მრავალი ქვეყანა წამხდარა. ამას ვნატრობდით, რომე ერთი მძლავრი მტერი აუჩნდეს და მისის ხელისაგან დაგვიხსნას“. ომაინ უბრძანა: „რა გვარი არის, ანუ რა ჰქვია?“ მან მოახსენა, თუ: „მოგესხენე-ზოდეს: სისტანელის ფალავანთა, დიდის ნარიმანის შვილის, საამისა

და მისის შვილის ზაალისა და მისის შვილის როსტომისა. ოდეს მაზანდარის ქვეყანას თეთრი დევი მოუკლავს როსტომს, იმისი ნათესავი წამოსულა⁸² და ამ მთაში დამკვიდრებულია. და ერთი თეთრი დევი არის, ყოვლის პატრონი, და არას კაცს არა აქვს ამისთანა ხელმწიფური წესი, რომე ამას აქვს, და ამას გარდა, რაც სახედ უნდა, იმ სახით შეიქნების, და ერთის მთის ოდენი კაცი არის.“ მერმე იგი ზანგი მოიხმო და მასცა ჰკითხა, და, რაც იმას ეთქვა, მანცა იგი მოახსენა. ომაინ მიუბრუნდა და იგი კაცი გახსნა. მერმე მან დევკაცმან მოახსენა: „ხელმწიფეო, ვინ ხარ, რა საქმის მძებნელი, რომე ჩვენცა მის მიხედულობით გმსახუროთ“. მან უბრძანა: „ჯერეთ მას საომრად შემყარე, ვისცა მოვდეც და მას უკან ჩემს ამბავს შეიტყობ. მართალს კაცსა გეცხარ და სიმართლე არ წაგახდენს.“ იგი ფერხთა მოეხვია. – „... და ჩემს ერთგულობასაც ადრე სცნობთ.“ ომაინ იმ კაცის იარაღით შეეკაზმა და ესრეთ მოახსენა: „ნუ თუ ღმერთს მისი სიბილწე მოსმაგებოდეს და სიტყვით რითმე მოვატყუვო და შენს წინ მოვიყვანო!“ ფიცხლავ შესხდეს და იარეს. ასეთს გზას წაიყვანა, რომე ყარაულთ ვერა იგრძნეს რა. რა სიახლოვეს მივიდნენ, ომაინ და ზანგი მონა იდუმალს ადგილს დააყენა, და იგი დევ-კაცი სარი-დევ ამბვის საკითხავად წავიდა. ერთსა თავის ამბანავს შეეყარა და თავისის პატრონის, თეთრის დევის, ამბავი ჰკითხა. მან უამბო – „ლხინსა და მოსვენებაში არის და ცოტა ხანია შორის გზით მოსულა და იმავე ინდოეთის ხელმწიფის ტარიელის შავის ცხენის თესლის ჯოგის ცხენები მოუსხამს.“ სარი-დევი მობრუნდა და ომაინს ამბავი მოუტანა და ესრეთ მოახსენა: „მე სმის დროს მივალ და შენს ამბავს მიუტან და, რაც განგებასა ღვთისასა ეწადოს, იგი იქნას.“ ომაინ დაუმაძღლა და დამბადებლის ღვთის წინაშე მრავალი ილოცა. წავიდნენ და თეთრის დევის კარის სიახლოვეს მივიდნენ. და სარი-დევი მივიდა ამაღ, რომე იგიცა თავადთაგანი იყო და კარს ვერავინ დაუჭერდა. თეთრმა დევმა შემოხედა და ესრეთ უბრძანა: „სარი, ამბავი იგი რამეო?“ მან მოახსენა. „ყოველთა ხელმწიფეთა უზეშთესო! თქვენის სიდიდის მეტი ამბავი არა არის რა. ამისთვის მოვსულვარ: ერთი ვინმე ღარიბი მარტო კაცი ყარაულთ ზედან მოგვადგა და თქვენს ქებას იტყოდა. ყარაულთ უფროსმან გამამატანა, და ამას მოგახსენებს, რომ მახარობელია: როსტომ და სულ მისნი ნათესავნი თქვენთა ნათესავთ ამოუწყვეტიათ ახლა ამ ცოტას ხანში.“

ეს ამბავი თეთრს დევს იამა: პირველად – როსტომთან მტერობა და სიკვდილი და მეორე – უცხოის ამბვის მოსმენა. სარი წინ დააჩოქა და თავისის ხელით სავსე ღვინო ასკა და დიადი წყალობა

უიმედა. მერე უბრძანა: „წადი და მოიყვანეო“. სარი გამოვიდა, ცოტა ხანს კარს დადგა და მერმე ისევ შევიდა და ესრეთ მოახსენა: „ასრე მოგახსენა: თვითან მარტო მნახოსო და მერმე ვიახლებიო. დევი წამოდგა, ოქროს ქუდი თავს დაიხურა, ლახტი ხელთ აიღო და

5 მარტო წავიდა. სარი წინ მიუძღვებოდა. რა შორით დევმა ომაინ დაინახა, მეტად ეჯაბანა და ომაინის ხელად შეგდებას ეცდებოდა, მაგრამე ომაინ ვეფხივით შორად უხლტებოდა. ისარი შემოსტყორცნა, ოქროს ქუდი გაუკვეთა და თავსა დაასო. დევი ესრეთ გაცოფდა, რომე თავის ხორცს კბილით იჭამდა. ომაინ შეატყო, რომე დევს თვალთ სინათლე წასვლოდა. მოუხდა და გვერდსა ხმალი შერთო და ვადამდი დაამაგრა. დევმა ომაინს ანაზდად ზურგს ხელი მოჰკრა, ჯაჭვი ააგლიჯა და მიწაზედ ძლიერ დასცა, და ერთს ჟამამდის დაბნედილი იდგა. დევმა იღრიალა და გარდაიქცა და სულისაკან დაიცალა. რა ომაინ აიხედა და დევი ნახა, დიდს თოვლიანს მთასავით იდგა, საწუთროს დამზადებული ადიდა და ესრეთ თქვა: „ღმერთო, მადლი შენთვის, რომე დიდი და ცოტა შენთან სწორი არის. შენგან უშიში დევი შენის წყალობით მოკვდა, თვარემ მე ერთი მონა ვარ!“

ზე ადგა და სარის უბრძანა: „ქუდი მოჰხადე და მკლავისა საბმური⁸³ შეხსენიო“. ეს ამბავი დევთ მიუვიდა, დევის სიკვდილი დაიჯერეს. როსტომის ნაქმარი მოიგონეს და მეტად შეშინდეს. – „არამც აქაც ის მოვიდა ჩვენს ამოსაწყვეტლად? მას ვინ შეეხმის?“ ადგნენ, და მთის წვერზედ ერთი ციხე იყო, და მაშვიგან შევიდნენ. სუფრა ისევ გარიგებით იდგა და იგი ოქროს ტაბაკი, რომე იამანის ხელმწიფისათვის მოეპარა, მუნ იდგა; რაც უნდოდა საჭმელი, ყველა ზედ იდვის და არც დაილეოდა, ომაინ მივიდა და დევის ტახტზედ დაჯდა და იგი ტაბაკი წინ დაიდგა და ერთობ იამა. სარი-დევი გამოვიდა და მაღლის ხმით იძახდა: „ეს ხელმწიფის ნათესავი ჭაბუკი დევთ ამოსაწყვეტლად ღმერთს გამოუგზავნია და, რაც ადამიანთ ნათესავი იყოთ, გამოდით!“ რა ეს ესმათ, უთვალავი კაცი მოვიდა. მერმე სარის უბრძანა: „წადი და ყოვლიგვარი კაცი ცალკე-ცალკე გარდააყენე“. სარი გამოვიდა და თავ-თავისად გაარიგა. მას დღეს ომაინ ლხინით გამოისვენა. მეორეს დღეს კაცი მოვიდა, რომ ციხის ძირს ერთი ხვრელი ყოფილა და დევნი იქიდან გაპარულან, და დიაცნი იქავ დარჩომილან. სარის უბრძანა: „რაც დარჩომილიყვეს, სულ გაწყვიტეთ და საჭონელი ლაშქართ გაუყავ!“ სარი-დევი წავიდა და ომაინის ბრძანება გაათავა. მერმე ხადუმნი მოასხეს და უბრძანა: „ბანოვანთ ვნახავ. რაც დევის სახლისა იყოს, იგი ერთად დააყენეთ და რაც სხვა ქალი იყოს, იგი ცალკე“. იგი ბრძანებაცა გაათავეს.

ომაინ მივიდა და დევის დიაცნი ერთობილად ნახა, და იგინი ფერხთა მოეხვივნეს. ომაინ გული დაუდვა და წყალობა უბრძანა. ესრეთ უბრძანა: „ვისაც გინდა, გააზატებ და, ვისცა გინდა, ქმარს შეგერთავთ.“ მერმე ქალთა სანახავად მობრუნდა. რა ომაინ იმ ქალთ შეხედა, და მათ ქალთა შიგან ერთი ქალი მზესავით ნათობდა. ქალი მოვიდა და ომაინს ხელთ აკოცა, და თვალი იმ ქალზედ ეჭირა და ქალის საგონებელი გულში ჩაუვარდა. მერმე სარის უბრძანა: „წადი და, ვინცა ხადუმთ უფროსი იყოს, აქ მომგვარეო.“ მოვიდა, და ესრეთ უბრძანა: „ეს ქალი ვინ არის?“ ხადუმთ უფროსმა მოახსენა: „ხელმწიფეო, იგი ქალი ზალხი-ბუხარის ხელმწიფის ასული არის. სიტურფე თქვენც გინახავს, და ქცევა უკეთესი აქვს. თუ ჩემს ამბავს მოიხსენებთ, იამანის ხელმწიფის ხადუმთ უფროსი ვიყავი და ყველა მე მებარა. ხელმწიფემ ერთს დღეს ნადიმი მოინდომა და ღვთის დალოცვილი ოქროს ტაბაკი მოითხოვა. და ათმა ხადუმმან წავიღეთ. თეთრი დევი იქ თურმე დამალულ იყო. მე ილლიას ქვეშ შემამიგდო, ტაბაკი ზურგთ წამოიკიდა და წამოგვიღო. აწე ამ ქალის უტურფესი არავინ მინახავს და, თქვენ რომ გამობრუნდით, თქვენი დიდი ქება ბრძანა.“ ომაინ ხადუმს უბრძანა: „შენ იმ ქალთ ხადუმთ უფროსად დამიყენებინარ და კარგად შეინახე. მას ქალს ოქროს ტახტი დაუდგი, და იმ ქალთა პატრონად ⁸⁴ იგი იყოს და, რაც უნდოდეს, მიართვი. და ეს თეთრის დევის სამკლავე ⁸⁵ ჩემად ნიშნად შეიბას.“ ხადუმმა ფერხთ აკოცა და, რაც უბრძანა, ყველა ქნა. იგი სამკლავე გამოუღო და ხელმწიფის სათნოსათვის ხელსა შეაბა. მრავალი ლარი და საქონელი მოაღებინა და სხვათა ქალთა მიართვა და იმ დღითგან პატრონად წაიარეს ⁸⁶.

XXXIX. აქა ომაინ ხელმწიფისაგან სარი-დევის გაგზავნა ხელმწიფესთან მახარობლად

სარის უბრძანა: „შენ არ იცი, რომე ამ ბილწის დევის მაცდურობით დიდი ინდოთა ხელმწიფე, დედოფალი და თავადნი რას ჭირსა დაბმულან! ესოდენი ხანია, რომე მათგან მარტო დავრჩომილვარ. აწე მე მათ ცოცხალი აღარ ვგონივარ და წადი, დროზე აცნობე.“ სარიმ მოახსენა: „დია, ღმერთო, სამსახურზედ ვდგევარ.“ ომაინ გონიერი მწიგნობარი მოიხმო და მამასთან წიგნის დაწერა უბრძანა. პირველად საწუთროს დამზადებლის ღვთის წყალობით ხართ. რაზომცა მე ვიშიშვი ამაღ, რომე, ვიცი, ჩემის მოშორვებით

მრავალს შეჭირვებას ნახევდით, მაგრამე ეს უარე იყო, რომე ერთი ცხენი ხელიდამ წამსვლოდა და მისი ვერა შემეტყო რა, თვარა მას აქათ, რაცა ვქენით, სარი-დევე მოგახსენებს. სხვა ეს ვიკადროთ: თქვენის ბედით, გამარჯვებით და სახელოვნად ვართ. დიდი საპატრონო და სახელმწიფო ქვეყანა დავიჭირე და უცხო საჭურჭლე მეს, რომე კაცთა გუნება სიმრავლეს ვერ მისწვდების. აწე, ხელმწიფეო, თქვენის კარგად ყოფნის ამბავს ველი, რომე მოსამართლემან ღმერთმან ჩვენი გული გაახაროს. თუ თქვენ ვერ მოგვწვდებით, რაც თქვენი ბრძანება მოგვივა, ჩვენცა იმას გავათავებთ.“

თავისი ბეჭედი და ეს წიგნი სარი-დევეს მისცა. მან ათი ცხენოსანი გამოირჩია და ქარივით წავიდა. რა ხუთის დღის სავალი „გაიარეს, შორით დიდი მტვერი დაინახეს და სარის მოახსენეს: „ის მტვერი კაცის ნიშანი არისო.“ მან ესრეთ უთხრა: „ეს ლაშქარი უთუოდ ინდოთ ხელმწიფისა არის. აწე, თუ თქვენ ვერ გამყვებით, აქ იყავით და ნიშანი ეს იყოს: თუ ერთი მარტო კაცი თქვენკენ წამოვიდეს, იცოდეთ, ჩემი ამბავი მოგივათ და, თუ სხვაც ნახოთ, თავს ეწიენით.“ სარი-დევე მარტო ცხენი გაქუსლა. რა ორი ფარსანგი წაიარა, მათ ლაშქართა ერთი კაცი მათკენ მომავალი ნახეს, და ყველას თვალი მაზედ ეჭირა. რა ახლოს მოვიდა, ომაინ ჭაბუკის ისარი იცნეს. ერთობილნი გადახდეს და სარის ცხენს ფერხთა მოეხვეოდეს და ამბავსა ჰკითხევდეს. მან ესრეთ უთხრა: „ღმერთი იყოს მოწამე, ომაინ გამარჯვებული დიდსა სახელმწიფოსა ზედან ზის. ერთი კაცი ჩემს ამხანაგებთან გაგზავნეთ და მე ხელმწიფესთან მიმიყვანეთ და თქვენს გასახარელს ამბავს მუნ სცნობთ.“ ერთი ცხენოსანი მათ კაცთა თანა გაგზავნეს და სარი ფიცხლავ ხელმწიფესთან წაიყვანეს. რა სარიდან ხელმწიფეს ეამა თავშიშველი კარვიდამ გამორბოდა და დედოფლები ხელივით მეფის სადგომად მოისწრაფებოდეს. რა სარი-დევე ხელმწიფე დაინახა, ფერხთა მოეხვია და ომაინის გამარჯვება და მშვიდობით ყოფნა მიულოცა და წიგნი და ბეჭედი მიართვა. წიგნი წაიკითხეს და ამბავის სმენად დასხდეს. სარი-დევე წამოდგა და მოახსენა: „ხელმწიფეო, როდეს იმ დევისთვის საგდებელი მოება აღარ მომშვებოდა.“ ბოლოს თეთრის დევის სიკვდილი, დევთა გარდახვეწა და ამოწყვეტა, სახელმწიფოთა სიდიდე, საჭურჭლეთა სიმრავლე – ყველა წვრილად მოახსენა. ესეთი სიმხიარულე შეიქნა, რომე მისებრივ აღარ იქნებოდა. სარი-დევეს ხელმწიფემ დიადი საბოძვარი უბოძა და ესრეთ უბრძანა: „რა გზა არისო?“ ამან მოახსენა: „შვიდსა დღესა მივალთო, ეს პირიანი არის, რომე თქვენი ესრეთ ახლოს ყოფნა ადრე ვაცნობოთ და თქვენის

შეჭირვებისაგან დავიხსნათ. ათი გზის მცოდნე კაცნი მახლავან, ყოლაუზად აქ გაახლებ და მე აწვე წავალ და თქვენს ამბავს მივართვამ.“ ხელმწიფემ დაუმაძღა და ესრეთ უბრძანა: „წადი და ჩვენი აქ ყოფნის ამბავი აცნობე და ჩვენც ღვთით ადრე მოვალთო.“

სარი ფიცხლავ წავიდა დიდის წყალობით და იგი ათნი კაცნი ყოლაუზად იქ დაყარა.

5

XL. აქა ომაინ ჭაბუკისაგან თურქთა ხელმწიფის ქალთა მიჯნურობის წიგნის მიწერა

ხადუმთ უფროსი გაგზავნა. ესრეთ უბრძანა: „მაშინ იგი ქალი ცოტას ხანს ვნახე, ახლა ასეთს ალაგს მიმიყვანე, რომე მე ისინი ვნახო და იმათ მე ვერა მნახონ.“ წაუძღვა და ისეთსა ალაგსა მიიყვანა, რომე ქალთა ვერ შეიტყვეს. ომაინ შეხედა და, ვითა დედოფალთა წესი არის, ეგრეთ ტახტსა ზედად იჯდა. რა ნახა, ომაინს პირველს ნახვაზედ ნამეტნავი სურვილი მოემატა. და მათი მიჯნურობა ხადუმთ უფროსმაც იცოდა.

თვალცრემლიანი ომაინ წიგნსა სწერს სამიჯნუროსა, ჭკუა წაუვა სნეულსა, რა სიკვდილს მიეწუროსა:
„ჭირთაგან რკინად შევექნილვარ შუა გრდემლსა და უროსა,
და ნეტარ, როს ვისმენ ამბავსა სალხინოდ სადასტუროსა?“

„გული შემიპყრა სურვილმა,⁸⁷ ამაღ ვზი დაჭმუნებული,
რა ვქნა, არ ვიცი ხელქმნილმან, ვარ მეტად გაკვირვებული,
სიკვდილი მიჯობს. რად ვარგვარ მე ცნობა განქარვებული?
და შენ გაქვს წამალი ცივისა გულისა სათბუნებული!

თუ არ მამივა პასუხი აწ ჩემთა ცრემლთა შრეტისა,
შენ გაქვს სინათლე მზისაებრ, მჭვრეტთ თვალთა–გასარეტისა,
აღარა ძალმიც მოთმენა პატიჟთა მეტის-მეტისა,
და თავსა მოვიკლავ, სოფლისა ნდომა არა მაქვს ჭვრეტისა.

სხვას ჩემთა ჭირთა ხადუმი თვით მოგახსენებს ენითა,
შენი შორს მყოფი შევეცვლილვარ მრავალგვარისა სენითა,
მელხინოს, ჩემთვის წყალობა თუ თქვენა იაზრენითა,⁸⁸
და კვლავ გეხვეწები – არ იყო ჩემთა ნათქვამთა წყენითა.“

ეს ნაწერი ხადუმს მისცა და ესრეთ უბრძანა: „ჩემთა ჭირთა და პატიჟთა შენ ხედავ. ეს წიგნი იმ პირმზეს მიართვი. ის ყმაწვილი არის და შენ შეაგონე და, რაც გმართებდეს, სიტყვით მოახსენე.“ ხადუმი წავიდა და იგი წიგნი ქალს მიართვა და, რაც სამიჯნურო წესი იყო, მისებრივ მრავალი მოახსენა თავდადრეკით. წიგნი წაიკითხა და ხადუმს უბრძანა: „შენგან ეგზომი ყბედობა არა წესი არის; ჩემის თავის საქმე ჩემგან არა ითქმის რა.“

ქალმან დაწერა: „უებრო სიკეთე ვნახე თვალითა,
აწ, რაცა გკადროთ, არ გასწყრეთ, ვარ მე ამისთვის
კრძალვითა,
თქვენცა გაშინჯეთ, მეფეო, სავსე ხართ სამართალითა,
და რაც ღმერთს არ უნდა მოვლენა, არ ვარგა კაცთა ძალითა.

დევემან წამგვარა მამასა, აწე ზის თავსა ცემითა,
იგიცა მოკვდა უწყალოდ თქვენის ისრისა ცემითა.
მე უდედმამოდ პასუხსა ვერ ვიტყვი გამოცემითა,
და მათს უნებურსა ვერას ვიქ ცუდისა ძალ-მიცემითა.“

ხადუმს უბრძანა: „ეს წიგნი მიართვი და დიდის მორიდებით ეს მოახსენე: «მე დიდის ხელმწიფის შვილი ვარ და, თუ დევმან გრძნეულობით მომიპარა, მასცა მისის უსამართლობის პასუხი მიხვდა. ეს დაიჯერე: მე მათად უნდომად ცოცხალი კაცს არ მივეცემი და, თუ განგება ღვთისა არის, მათის ნებით სჯობს».

ხადუმი მივიდა და ომაინს ქალის წიგნი მიართვა და ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო, რაზომცა ყმაწვილია, მაგრამე ჭკვიანი და გონიერი არის. რა ბევრი-მეტი მოვახსენე, გამიწყრა და ყბედობა მითხრა.“

ომაინ საგონებელსა ჩავარდა. დაღრეჯილს სარი-დევის მოსვლა მოახსენეს. გაუკვირდა და ესრეთ ბრძანა: „უთუოდ ახლოს ყოფილან!“ ამაზედ სარი მოვიდა მხიარულის პირით, ომაინს ხელმწიფის მამის წიგნი მოართვა და, რაც ენახა, ყველა მოახსენა: „ხელმწიფეო, რა თქვენი ამბავი ესმათ, მკვდარნი დაცოცხლდეს. ერთი მეჯოგე გამოსჩენია გზის მცოდნე და იგი წამოსძლოლია.“ მერმე ომაინ უბრძანა: „რამდონს დღეს მოვლენ?“ სარიმ მოახსენა: „მეგზაურნი თან ახლავან და მეოთხეს დღეს მთის ძირს მოვლენ.“ სარის უბრძანა: „წადი და ოთად-კარავნი წაიღე და დიდს მინდორში დადგი და ყოველი საქმე გაარიგე.“ სარიმ მიწას აკოცა და ფიცხლავ წავიდა და იგი მინდორი კარვით შეამკო. მეოთხეს დღეს ომაინ ხელმწიფე

შეჯდა და სამს ფარსანგს მამას წინ მიეგება. რა ინდოთ ლაშქარი ნახა, ჩამოხდა და მათის ნახვისათვის პირი მიწას დასდვა და ღმერთს მადლი მისცა. აქათ სარიდან ჩამოხდა და იქით ომან და ერთმანეროს მოეხვივნენ. და [მამან] შვილის ნახვისათვის ღმერთს მადლი მისცა. შესხდენ და კარავთ შიგან მივიდნენ. მერმე დედოფალნი მოვიდნენ და ომანის მშვიდობით მოსვლა და შეყრა მიულოცეს და პირს აკოცეს. ომან ლაშქართ კაცი გაუგზავნა, და თავ-თავის კარავთა შიგან ჩამოხდეს. მეფენი მეფეთა კარავთა ტახტზედ დასხდეს და დედოფალნი დედოფალთა კარავთა. მერმე ომან გამოვიდა და სამი ოქროს ტაბაკი გუარით აავსო და ერთი მამას მიაართვა და ორი დედოფალთა და დევის სახელმწიფოს დაჭირვა მიულოცა. მერმე ომან დაჯდა, და ლაშქართ გამარჯვება მიულოცეს. სამს დღეს მოლოცვა იყო და მეოთხეს დღეს ქალაქად შემოვიდნენ, მაგრამე იქაურს მოკაზმულობას გაჰკვირდეს. და ხუთს დღეს მეჯლიში იყო. მეექვსეს დღეს თეთრის დევის სალაროს კარი გაახსნევინა და ხელმწიფეს მამას პირველად იგი იამანეთის ხელმწიფის ოქროს ტაბაკი მიაართვა და სხვა მრავალი ურიცხვი საჭურჭლე და ასი ფრიდონის⁸⁹ შავის ცხენის ნათესავი უძღვნა და ეგრევე დედოფალთა ხატაური რიდენი და ყაბარჩანი და ლალ-იაგუნდის ყელსაბამი ანუ სალტე და მკლავსაბამი, და სხვათა ლართა სიმრავლე არ შეიგებოდა. და მერმე ლაშქართა ზედან ეგზომნი საბოძვარი გასცა, რომე ლაშქარნი ზიდვასა ეღონებოდეს. და ყოველთა დღეთა სმა და ლხინი იყო. დღესა ერთსა სარიმ ომანის მოახსენა: „ხელმწიფეო, აქ ახლოს ერთი სანადირო არის თეთრის დევისა დაცული, რომე მისის შიშით ფრინველიც ვერ გაივლიდა.“ მან უბრძანა: „რა გზა არისო და ან რა ნადირი ზისო?“ მან მოახსენა: „სამს დღეს მივალთ და მეექვსეს დღეს ნადირნი მოვლენ, მაგრამე ყოვლის ნადირისაგან არისო.“ სარიდან მეფემ ბრძანა: „რადგან მაგისტანა სანადირო ახლოს არის, დია, ღმერთო, წავიდეთ და მუნცა შევექცეთ.“ მეორეს დღეს წასვლის პირი დაასკვნეს. მას ღამეს ომან ცოლს უბრძანა: „ხვალ ჩვენ სანადიროდ წავალთ და თქვენ თეთრის დევის დიაცნი და ქალნი ნახეთ და, რაც მათი გულის ნება იყოს, იგი ანაწერი დამახვედრეთ.“ ცოლმან მოახსენა: „დია, ღმერთო, თქვენი ბრძანება გავათავოთ.“ რა დილა გათენდა, შეიქნა ასეთი ბუკთა ხმა, რომე ყურთა ხმა აღარ ისმოდა. მეორეს დღეს რძალი დედამთილთან მივიდა, შვილის ნაუბარი ყველა მოახსენა. ფიცხლავ ხადუმი გაგზავნა და პირველ რაც დევის სახლად ყოფილიყო, იგი ბანოვანნი მოვიდნენ, მაგრამე მათსა სიმრავლეს და ანუ მოკაზმულობას ყოველნი მნახავნი

გაჰკვირდეს. დედოფალნი მეტად თავმდაბლად და ტკბილად დახედეს, წინ გაეგებნეს, პირსა ავოცეს და გვერცა დაისხეს და, რაც მათი საწადელი იყო, ყველა დაწერეს. ორს დღეს მაემანი უყვეს, მესამეს დღეს პირის მარგალიტი წინ დაუდვეს და სამს დღეს უმასპინძლეს და მათი სააჯოც მოისმინეს და მათსავე სადგომს გაგზავნეს. და იგი თურქთა მეფის ასული დედოფალმა დაიჭირა, რომე წამსაც თვალს ვერ მოაშორებდა. რა მეფენი მოვიდნენ და სანადიროს ადგილს ლაშქარნი გაგზავნეს და სარი-დევ თავად აჩინეს, მესამეს დღეს დაიწყეს ნადირობა. და შეიქმნა სროლა და ნადირთა ხოცა. მეორეს დღეს მეფეს მოახსენეს: „ერთსა ცოტასა ჩალათა შიგან ერთი მეომარი ლომი უკუდგა. ახლოს ვერავინ მისდგომია.“ ორთავე მეფეთა ცხენი გაქუსლეს. რა ახლოს მივიდნენ, გამწყრალმან ლომმან თვალი სარიდან-მეფეს შეასწრო, მოუხდა და ცხენზედ შეაფრინდა. მეფემ მარცხენის ხელით ლომს ყია შეუპყრა. ლომმან ორიც ტოტი მეფეს შემოხვია. ცხენი ქვეშ გაუხლტა და იგინი მიწათა ზედან დაეცნენ. მეფემ ლომი ქვეშ ამოიღვა, ხანჯალი გამოიღო და ფიცხლავ თავი მოჰკვეთა. და ყოველთა დიდი ქება შეასხეს და გამარჯვება მიულოცეს. ორს დღეს ლხინით გაისვენეს და მესამეს დღეს ქალაქადვე მობრუნდნენ. და ომაინ დედოფალთა სადგომად ჩამოხდა და ხელმწიფისაგან ლომის სიკვდილი მოახსენა. ომაინ შუაზედ დაიწვიეს. და ქალის იქ ჯდომა იამა. ადგა და მამასთან წავიდა, და მას დღეს ორთავე მეფეთა იამანეთის მეფის ოქროს ტაბაკზედ ილხინეს და ლაშქარნი ერთობით მაზედ აწვიეს და, ვისცა რა ენახა, ერთი მეორეს უქებდიან. ბინდამდი სმა იყო და ბინდის ჟამს ომაინ საწოლად წავიდა. რა დილა გათენდა, ცოლმან უთხრა: „ერთი რამე მწადს თქვენთვის მოხსენებად და იმედსა ვიყო, რომე არ გასწყრეთ.“ ომაინ გაუცინა და ესრეთ უთხრა: „აროდეს შენგნით არა მწყენია რა და აწე რა იპოვნე ჩემი საწყინო? ღმერთმან წუ ყოს, რომე შენგან ვიწყინო რამე.“ მერმე მოახსენა: „ხელმწიფეო, იგი თურქთა ხელმწიფის ქალი, რომე ჩემთან იჯდა, მის ქებას ვეღარ მოგახსენებ. ჰუმარიტად იგი ღვთისაგან დაბადებულა. აწე ამისთანა მნათობი მინდა შენთვის ვამყოფო და ამა პირსა ზედან შემჯერდი და იგიცა შენად ცოლად იყოს და ჩვენს სიცოცხლეში მასთან გავიხაროთ.“ ომაინს გულში დიდად იამა და ესრეთ უთხრა: „ღმერთმან ნუ ყოს, რომე შენი უნებური რამე ვქნა.“ ცოლმან უთხრა: »მე შენი ნება ვქენ და შენ ჩემი ნება. აწე, თუ ჩემი სიყვარული გაქვს, ეს ჩემი ნათქვამი მოისმინე.“ ომაინ არად მოისმინა, ადგა და სადგომად წავიდა. მერმე დედოფალი დედოფალთან, თავის დედამთილთან, მივიდა და

ყველა მოახსენა. დედოფალმან რძალს უთხრა: „ნამეტნავი შენი სიკეთე, არის, თვარა-და ეგე სხვათაგან აროდეს გვასმია.“ რძალმა ესრეთ უთხრა: „მე იმ ქალისა ესეთი სიყვარული მაქვს, რომე შენის შვილის მეტს არავის შეეფერებოს. მე უარი მითხრა, მაგრამე თქვენ ნუ მოეშვებით. ღვთის სახელსა დავიფიცავ, უსათუოდ მართლის გულით მწადიან.“ მერმე დედოფალმან შვილი იხმო და რძლის ნათქვამი ყველა მოახსენა. ომან ესრეთ უთხრა: „მეფესა ჰკითხეთ, ქალსაც აცნობეთ და მერმე მოგახსენებო.“ დედოფალმან მეფისა შესვლისა დროსა ქალი გვერც დაისვა. მეფე შევიდა. ქალი ადგა და ხელსა აკოცა. მეფეს ეგრე მოეწონა, რომე ეგზომ მნახავი უნახავად გახდა. ცოტა ხანსა იჯდა, ქალი ადგა. მეფემან იკითხა პირველად ქალისა ამბავი და მამის-შვილობა. მოახსენა. და მერმე მისის რძლის ნაუბარი ყველა გააგონა. მეფემან ეგრე უთხრა: „დია მეტი სიკეთე და კარგი დედა-კაცობა უქნია; მისგან იყო ესე საქმე სარიდო და, რადგან მას მოუწადებია, ჩვენგან დასწრაფება ჰხამს ამაღ, რომე ამა ქალსა ჩემის შვილისაგან კიდე ხორციელი არა ღირსა რა.“ მეფე ადგა. დედოფალმა ომან იხმო და მეფისა და რძლის ამბავი ყველა მოახსენა. ომან ესრეთ ბრძანა: „რადგან ყველას მოგიწოდებია, იგი უნდა იქნეს.“ ომან გამოვიდა და სარი-დევე მოიხმო და ყველა უბრძანა.

XLI. აქა ომანისაგან სარი-დევის თურქისტანს გაგზავნა

პირველად ცისა და ქვეყნის დამბადებელი ღმერთი ახსენა და მერმე თურქთა ხელმწიფეს ქება შეასხა ესე, ვითა: „დიდის ინდოეთის შვიდთა სახელმწიფოთა პატრონისა, მეფეთ მეფისა, ტარიელის შვილის, სარიდან-ხელმწიფის შვილი, ომან ჭაბუკი მოგიწერ: მეფეო, თუ ჩემი ამბავი წვრილად მოგვეწერა, სიტყვა მეტად გაგრძელდებოდა და მერე ეს მომიხსენებია: თეთრი დევი ჩემის ხელით მოკვდა და მისი სახელმწიფო, ციხე, ქალაქი, ადგილი მე დამრჩა. თქვენი ასული ამას მოპარვით წამოეყვანა და ჰყვანდა და ჩვენცა დიდის პატივით მოვეპყარით. და ჩვენ თქვენი მოყვრობა გვინდა და თქვენი ქალი ჩვენ გვიბოძეთ. და ღვთის ძალით მოყვრობა შეგვიძლია, და სხვას ამბავს სარი-დევე მოგახსენებს.“ ერთი წიგნი ქალმა მისწერა, ვითა: „ხელმწიფეო, ერთი ვინმე ღვთის მოყვარე ჭაბუკი გამოჩნდა და ურწმუნოს დევისაგან გამოგვიხსნა და თქვენისა შვილობისათვის დიდს პატივსა გვცემენ. და ეს ბეჭედი ჩემის სიცოცხლის ნიშნად გამამიგზავნია.

სარი-დევ თორმეტი ცხენოსანი გამოირჩია და წავიდა. რა სარი მივიდა და მეფემან ნახა, დიდად იამა. წიგნი და ბეჭედი მიართვა. ესეთი სიმხიარულე შეიქნა, კაცის გუნება ვერ მისწვდებოდა. სარის წინ წამოუძღვნენ და ქალაქად მოიყვანეს და დიდი სიმხიარულე შეიქნა. სარის მრავალი უბოძა, და, რაც ზეპირ იცოდა, ყველა მოახსენა: პირველად თეთრის დევის სიკვდილი და მერმე ქალის თხოვნა ამაღ, რომე ქორწილი თქვენის ნებით უნდა ქნას. მერმე ხელმწიფემ ბრძანა: „თავადნო, დიდის კაცის სიკეთე გასინჯეთ, რომე ქალი იმისთანას მტრისაგან დარჩომია და ჩვენ კიდეც დიდად უხსენებოდა! ჩვენ ამისი გახარება გვმართებს, რომე ჩვენი შვილი ცოცხალი არის, თორემ, რაც ჩვენ გვმართებდა, მას უბრძანებია.“

სარის ქალის მიცემის დასტური მისცეს. სარიმ მეფეს მოახსენა: „მე მეტად მესწრაფების; მე წავალ და თქვენს ამბავს მივართვამ“.

XLII. აქა თურქთა ხელმწიფისაგან მისის შვილის ხელით წიგნის გაგზავნა

რა დილა გათენდა, ხელმწიფემ მწიგნობარი გვერც დაისვა და წიგნის დაწერა უბრძანა. პირველად ღმერთი აღიდეს და მერმე ხელმწიფეს დიდი ქება შეასხეს: „ხელმწიფეო, თქვენი მამა-პაპათა სახელი ცაში სწერია, არა თუ ქვეყანათა ზედან. და ახლა კიდეც თქვენი მაგისტანა მეომრობა გვესმა, რომე თეთრი დევი ეგრეთ ადვილად მოგიკლავს და მისგან დატყვევებული ჩემი ქალი გამოგიხსნია, მაგრამე

თქვენი თავი დაგიმდაბლებია და ჩვენი ქალი ჩვენთვის გითხოვნია. დია, ღმერთო, მოგვიცემია, და ღმერთმან ბედნიერად მოგიხდინოს. ჩემი შვილი გიახლების და თავისი და ამან მოგათვალოს ⁹⁰, და ერთი ეს მოგახსენოთ: თქვენს უნახავს ნუ დაგვაგდებთ.“

მეორეს დღეს ხელმწიფის შვილი წავიდა და მრავალი სახელმწიფო ძვირფასი თვალი, მარგალიტი და მთელის იაგუნდის გვირგვინი წაიღო და მრავალი უცხო ფერი საფენელი, ცხენი, ჯორი და ხვასტანგი გაიტანა და ხელმწიფესთან მივიდა. სარი წამოდგა და თურქისტნის⁹¹ ხელმწიფის წიგნი ომაინს მიართვა და მათი ამბავი ყველა მოახსენა: „რაც თქვენი ნება იყო, ყველა იგი იქნა, და თავისი სახელმწიფო შვილი გამოგზავნა, და თქვენს საამებელს ამბავს იგი მოგახსენებს.“ ორნივე ხელმწიფენი თურქთა ხელმწიფის შვილს წინა მიეგებნენ. რა ერთად შეიყარნენ, ერთმანერთს ოქროს ტაბაკებით თავს გუარი გარდაყარეს და ერთმანერთი ტკბილად მოიკითხეს. მერ-

მე შესხდეს და თურქთა მეფის შვილის კარავთა შიგან მივიდნენ. და ლაშქარი საბოძვრით აავსო, და მეფეთა მრავალი ძღვენი მიართვა. მესამეს დღეს ქალაქად შევიდნენ, მაგრამე მათსა დახდომასა და გახარებას კაცი ვერ გამოიტყოდა. ხუთს დღეს სარიდან ხელმწიფე სიმხიარულესა და განსვენებასა შიგან იყო და ყოველთავე ამდენი საბოძვარი უბოძა, რომე ანგარიში არ შეიგებოდა. ცხრას დღეს ლხინი იყო და მეათეს დღეს ქორწილის საქმეს გააგებდეს.

XLIII აქა ქორწილი ომაინისა და თურქთ ხელმწიფის ქალისა

შეიქნა ქალაქთა შიგან დიდი მოკაზმულობა, რომე ქვეყანაზედ არ ნახულიყო. ჩანგის მკვრელთა ხმა გახშირდა და სურნელის სულით კაცი დაირჩობოდა. თვით მეფემ სარიდან, შვილი ომაინ, მოიყვანა და მას პატიოსანსა ტახტსა ზედან დასვა და იაგუნდის გვირგვინი თავის ხელით თავსა დაადგა. მერმე ორთავე დედოფალთ მოიყვანეს, იგი პირმზე ქალი, გვერც მოუსხვეს. პირი ვარდივით აუყვავდა. და რვას დღეს ქორწილი იყო, მაგრამე ამა ლხინსა სხვა ლხინი არ შეედრებოდა. რა ჭამა გათავდა, თურქთა მეფის შვილმან თავისი და ომაინს ხელთ მიათვალა.

რა ერთი თვე გათავდა, ომაინ სარი-დევის უბრძანა: „წადი და ინდოთ მეფეს ეს მოახსენე, ვითა: „თურქისტანის ხელმწიფეს ეთქვა – ერთმანერთი ვნახოთო.“ თუ თქვენი ნება იქნების, წავალ და ვნახავ.“ სარი ფიცხლავ მივიდა და მოახსენა და, რაც უნდოდა, ყველა გაარიგეს. ქალაქთ უფროსი ქალი სარი-დევის ბანოვანთა თავად მისცეს და თეთრის დევის სახელმწიფო მათ შეავედრეს და სარი-დევ უფროსად უჩინეს. მეექვსეს დღეს სარიდან-ხელმწიფე ინდოეთს მიბრუნდა და ომაინ დიდითა მოკაზმულობითა და ხელმწიფურითა წესითა ორნივე დედოფალნი მისრთა და თურქთა მეფეთა ასული, კუბოსა შიგან მსხდომნი, თანა აიტანა და ბალხისაკენ გაემართა დიდითა ლაშქრითა.

XLIV. აქა წიგნი თურქთა ხელმწიფის შვილისა მამასთან მიწერილი

გონიერი მწიგნობარი მოიხმო და მამასთან წიგნი მისწერა. პირველად დამბადებლის ღვთის სახელი ადიდეს და მერმე ხელმწიფე აქეს: „ხელმწიფო, ნიადაგმცა ღვთის საფარველსა ქვეშე ხართ! თეთრის დევის საპატრონოს მოველ და დიდი ინდოთ მეფეთ მეფე

ასრე დაგვიხვდა, რომე მისგან უფრო აღარ იქნების. აქამდის ლხინსა შიგან ვიყავით და მრავალი საბოძვარი გვიბოძა და აწე თვითან დი-დი ხელმწიფე ინდოეთს მიბრუნდა, და სახელ-განთქმული თქვენი სიძე, ომან ჭაბოკი, თქვენად ნახვად წამოვიდა და თქვენთვის ღვთი-საგან მეორედ მოცემული ქალი თან მოჰყავს. და ჩვენცა ადრე მო-ვალთ.“ რა წიგნი და კაცი თურქესტანს⁹² მივიდა და მეფემ წიგნი წაიკითხა, ცრემლით ღვთის სახელი ადიდეს და სამადლობელი გას-ცეს, და, სადაც ტყვე იყო, ათავისუფლეს. შეიქნა ასეთი დრგიალი, რომე მისებრივ აღარ ითქმოდა: ქოსთა ცემისაგან ყურთა ხმა აღარ ისმოდა. და მეფე და დედოფალი და თავადნი ხუთის დღის სავალს წინ მოეგებნენ. რა ახლოს შეიყარნენ ომან და თურქთა ხელმწი-ფის შვილი გამოვიდნენ და მუნით თურქთა მეფე გამოვიდა. და ერთმანერთს ფასდაუდებელი გუარი გარდააყარეს და ერთმანერთს ტკბილად მოეხვივნენ, შესხდნენ და ომანის სადგომად მივიდნენ. ომან შეიტყო, რომე მეფესა და დედოფალს მათის ასულის ნახვა ესწრაფებოდა. სადედოფლოს კარავთა მიუძღვა. რა ახლოს მივიდნენ, ორივ დედოფლები და მისრთა ასული ქალი წინ მოეგებნენ და დაუ-ფასებელი გუარი ერთმანერთს თავს გარდააყარეს. რა დედოფალმან ქალი ნახა, სიხარულით თვალთა ცრემლი სდიოდა. ქალი მოვიდა და დედას ყელსა მოეხვია. ომან და ხელმწიფე ერთად დასხდეს და ერთმანერთს აქებდეს და მრავალი ძვირფასი ძღვენი უძღვნეს. შესა-მეს დღეს ომანის კარავთა მივიდეს, და ეგრეცა ხელმწიფურად და-ხვდა, და დიდი მეჯლიში შექნეს. მეხუთეს დღეს აიყარნენ და ბალხეთის ქალაქად შევიდნენ. და მოქალაქენი წინ მოეგებნენ და თვალ-მარგალიტი გარდააყარეს. ომან და დედოფლები ხელმწიფის სრასა გარდახდეს. ფიცხლავ ტახტი მოიღეს და მაზედ დასვეს. რაც ქორწილის წესი იყო, ეგრედ გარდიხადეს. ათსა დღესა ქორწილი იყო, მაგრამე მაშინდელს ლხინსა და განსვენებას კაცის ენა ვერ გამოიტყვის. სიმამრმა სიძესა და ქალს ეგზომი მისართმევი მიართვა, რომ კაცის გუნება ვერ მისწვდებოდა. და ომან ბალთა და კოშკთა შიგან, სადაც ენების, მუნ იყვის. რა ორი თვე გავიდა, დღესა ერთსა ნადიმი დაიდევს. და ომან ჭაბუკისაგან წესი იყო, რომე შორით ლაშქართა თვალს ადევნებდის. ნახა, რომ ერთმან ამბვის მცნობელ-მან კაცმან შემოიზიდა, და მანდატურთ არ შემოუშვეს. ომან ხელმწიფეს მოახსენა: „ნუ თუ იმ კაცმან უცხო რამე ამბავი იცოდეს?“ მეფემ ბრძანა: „თუ საამებელი რამე იცოდეს, კარს არ დაუჭერდეს და, დია, თქვენის ბრძანებით შემოვიდესო.“ და იგი კაცი ფიცხლავ მოიყვანეს.

XLV. აქა ამბავი ომან ჭაბუკისაგან ბაბრთა დახოცისა

ჰკითხეს მას კაცსა: „რა იციო?“ მან მოახსენა: „ხელმწიფეო, ორი წელიწადია ჩვენსა ადგილს ორი ბაბრი გამოჩენილა და ქვეყანა ააოხრეს. და ცოტა კაცი ვერ გამოუჩნდების და თუ ბევრნი წავალთ, ერთი მაგარი ჩალა არის და იმაში დაიმაღვიან. და ამ ჭირში ვართ.“ ხელმწიფემ უბრძანა: „აქამდი რასთვის არ გვაცნობეთო?“ მან მოახსენა: „ჩვენს ქვეყანას ამბავი მოვიდა, რომე ერთს მარტო ჭაბუკს თეთრი დევი მოუკლავს და აწე აქ მოსულა და იმისის იმედით მოვსულვარ.“ ომან პასუხი არ გასცა. მას დღეს ლხინით გაიხარეს და მეორეს დღეს ერთი თავადი მოიხმო და ომან სიმამრს გაუგზავნა და ესრეთ შეუთვალა: „გზის მცოდნე კაცი მიბოძე და ამ ბაბრთაგან ადრე მოვიცლი.“ ხელმწიფეს მეტად ეწყინა და ესრეთ მოახსენა: „ეგ კაცი ჩემი მოხარაჯენი არ არიან. შენ მაგაზედ ნურას შეიწყენ.“ ომან არად მოისმინა და ფიცხლავ ბარგის აკიდება უბრძანა. რა ხელმწიფემ შეიტყო, ეგრეთ შეუთვალა: „რადგან აღარ მოიშლით, კაი სანადირო ადგილი არის, და მეც წამოვალ და ლხინით წავიდეთ.“ როცა წავიდნენ, ყოველთა დღეთა ნადირობა იყო. რა იმ ქვეყანას მიახლოვდნენ, წინ მოეგებნენ და მრავალი მოართვეს. მერმე მხეცთა საქმე იკითხა, და ისინი კიდევ ბაბრთა საქმესა მოახსენებდნენ, ორი დღე დაყვეს და მესამეს დღეს ბაბრის სამყოფთა მიმართეს. რა ახლოს მივიდნენ, ომან მეფეს მოახსენა: „თუ ამ ლაშქართა ნახვენ, აღარ გამოვლენ. თქვენ დადექით და მე მარტო წავალ და ნახეთ, თუ რა იქნების, შეწევნითა ღვთისითა.“ მეფე მწვედ შეიჭივრებდა, მაგრამე ომან კაცი არ გაიტანა და მარტო წავიდა. რა ბაბრთა ომან მარტო ნახეს, დიდის ჩალიდამ გამოვიდნენ და ფიცხლავ ერთმან ბაბრმან შემოუტივა. რა ომან ბაბრი ნახა, ცხენის გავა უჩვენა. ბაბრმან ცხენს ხელი ჰკრა და ცხენი მიწას დასცა და ზედ შეაჯდა. ომან ხმალი ამოიღო და ბაბრსა ზურგსა ჰკრა და მუცლამდი გაკვეთა. ბაბრმა ომანთან ვეღარ მიაწია. ომან კიდევ მოუცადა და მერმე ხმალი ჰკრა – თავი ორად გაუპო. ამაზედ იგი გაჯავრებული მეორე ბაბრი წამოვიდა, და ომან გულ-უშიშრად მიუბრუნდა და ბაბრს წინ მოეგება. ფარი ბაბრს დაანება. ხმალი მოუქნივა და მხარი გააგდებინა. ბაბრი შეშინდა და ჩალათვე წავიდა. ომან უკან მიეწია, ზურგს ხმალი ჰკრა, ბაბრი ორად გაკვეთა. და ორნივე დახოცა. ომან ლაშქართ ხმალი უელვა, და ცხენ-რბევით მომართეს. ნახეს, რომე ომანის ორნივე იგი ბაბრი უჭირველად დაე-

ხოცნეს, ღმერთს მადლი მისცეს. მეფე გარდახდა და ყელს მოეხვია და ქებას შეასხემდეს და გამარჯვებას ულოცევდეს. ხუთს დღეს იქ იყვნენ. მეექვსეს დღეს იმ ქვეყანას პატრონობისა და მოხარაჯობის ფიცი და წიგნი გამოართვეს და იქაური თავადნი თან აიტანეს და ესრეთ ბალხეთს წავიდნენ. ორნი თავადნი ამ ამბვის მახარობლად დედოფალთან გაგზავნეს და თვითან ნადირობითა და შექცევით მიდიოდნენ.

ამ ჟამად ურუმთ ხელმწიფის დიდის კეისრის მოციქული იქ იყო და, რა ბალხეთს მივიდნენ, იგი მოციქული დიდის პატივით გაისტუმრეს.

XLVI. აქა კეისრისაგან ომაინ ჭაბუკის ქების გაგონება

რა ის მოციქული კოსტანტინეპოლს⁹³ მივიდა, კეისარმან ვეზირნი გვერც დაისხა და იგი მოციქული იხმო, ამბავი ჰკითხა. „და ესრეთ მოგახსენათ: «თქვენ უფროსი და ჩვენ უმცროსი, და, რაც თქვენი ბრძანება იქნების, დია, ღმერთო, თავსა გვიძეს.» კეისარი მეცნიერობით სავსე იყო და უცხოთს ამბვის სმენა იამებოდა, მას მოციქულს უბრძანა: „თუ რამ უცხო სანახავი რამე გენახოს, გვიამბე.“ მან მოახსენა: „ხელმწიფეო, ინდოთა ხელმწიფის შვილი მოვიდა, მაგრამ თვით ხაყანჩინ⁹⁴ მის საქმეს გაეკვირა, რომე მისებრივ სხვა კაცი არავის უნახავს არცა თვალად და შევნიერებითა, არცა ტანად და სისრულითა, არცა გულად და მეომრობითა, არცა გონიერებითა, ყოვლის სიბრძნითა და მსწავლეულობითა, თვით სადავეთა მხმარებელი – არვის უნახავს. მისი ქება კაცის ენისაგან არ ითქმის. და ღვთის სიტყვით შემკობილი არის. მისსა მჭვრეტელს სიკვდილი აღარ მოეგონების.“ კეისარმა უბრძანა: „მაგისტანა საქებარი კაცი რის მიზეზისათვის მოსულა?“ მან მოახსენა: „სახელად ომაინ-ჭაბუკი ჰქვია, და ჩინ-მაჩინის ხელმწიფესთან სარი-დევ მოვიდა და მისი ამბავი მან მოახსენა. მეც გვერც ვახლდი. პირველად დიდგვარობა, შვიდთა სრულთა სამეფოთა ინდოეთის მეფეთ მეფის, ტარიელის შვილის, სარიდანის, შვილობა და მერმე ზღვათა მეფის, შვილისაგან, მისრეთის ხელმწიფის ქალის სახის მოცემა. ომაინისაგან მაზედ გამიჯნურება და ტილისმის ცხენით წასვლა; ზავარ ფალავანის სიკვდილი და მისრეთის ხელმწიფის ქალის მარტოსაგან მოყვანა; მერმე თეთრის დევის სიკვდილი; მისის საპატრონოს დაჭირვა; დევთა იმ ქვეყნიდან ერთად გაყრა – რაც გაეგონა და ენახა, ყველა მოახსენა. რა ამბავი დაასრულა, იგი პირმთვარე დევისაგან მოპარული

ქალი სთხოვა თურანის ხელმწიფესა, და ქალი მისცა, შვილი გაგზავნა, დაჰპატიჟა. მას სიმდაბლე ექნა და სიმამრის სანახავად მოვიდა. ხაყანჩინ დიდის სიხარულით ნახა. ბაბრები რომ დაეხოცა, იქ დაეხვდი, და აწ აქათ გამომგზავნეს.“ კეისარმან უბრძანა: „რას ეჭობ, რომე იქ ხანი დაყოს რამე?“ მან მოახსენა: „მისრეთის ასულიც თან ახლავს და ხანის დაყოფისა არა ვიცი რა.“ მას კაცსა ეს ამბავი მწვეთ დაუმაძღლა და საბოძვარი უბოძა, და ომანის სიყვარულით გული აევსო და, მისის ნახვისათვის საეჭვოს ჩავარდა. მესამეს დღეს კეისარმან შვიდი ვეზირი იხმო და ესრეთ უბრძანა, ვითა: „მწადიან, რომე ცოტას ხანს ჩემის საპატრონოით წავიდე და უცხოთ ალაგას უცხო კაცი ვნახო და თქვენის გამორჩევით ვქნა.“ ამაზედ ვეზირნი დაღონდენ, და ვეზირთ უფროსმან მოახსენა: „ხელმწიფეო, ცას ქვემ მეოთხე წილი თქვენი არის, და სხვა მეფენიც თქვენს ფარმანს⁹⁵ ქვემ არიან. სხვა ალაგას რა არის ასეთი, რომე შენს ქვეყანას არ იყოს? აროდეს თქვენის გვარის მეფენი ამ ქალაქით არ გასულან, არამთუ ჩვენ სხვაგან წასვლის ნება დაგვერთოს. ღმერთმან ნუ ყოს!“ სხვანიც დაემოწმენ. ხელმწიფე გაგულისდა და ესრეთ უბრძანა: „ჩემი მამა-პაპანი ამ ქალაქისაგან არ გასულან, მაგრამე სიკვდილს მაშინც ვერ მორჩომიან. თავმან ჩემმან, მაგგვარს ნულარას მეტყვით, თვარა-და სიკვდილს ველარა მოგეფარებისთ რა!“ ისინი შეშინდენ და ესრეთ მოახსენეს: „ჩვენ მონანი ვართ.“ ამაზედ უფროსი შვილი მოიყვანა და სახელმწიფოს ტახტზე დასვა, სამეფო ხმალი შემოართყა და გვირგვინი თავს დაადგა, ხელმწიფედ დალოცა, სახელმწიფო და საქურჭლე მიაბარა და ესრეთ უთხრა: „რომ კიდევ მოვიდე, ხელმწიფობას მაშინც აღარ შეგეცილები.“ შვილმა მამას ფერხთა აკოცა. მესამეს დღეს სამი ათასის კაცით და ხელმწიფურის წესით გამოემართა. რა თავის ქვეყანას გამოსცილდა, სპარსთა ქვეყანას მოვიდა დიდის მორჩმულობითა.

XLVII. აქა კეისარ-ხელმწიფის წიგნი სპარსთა მეფისა ანუ-შრევანს⁹⁶ წინაშე

გონიერი მწიგნობარი მოიხმო, და პირველად ღმერთი ადიდეს და მერმე სპარსთა მეფეს ქება შეასხეს: „ხელმწიფეო! ღვთის საფარველსა ქვეშე ჩემის ქვეყნისაგან წამოველ ამაღ, რომე პირველად თქვენი ქება მესმა და მერმე საკვირველთ შემოქმედის დიდება. აწე თქვენთა მზღვართა ადგილას მოველ და თქვენი ნახვა მიხდა.“ რა ანუშრევანს ესმა, თავის დიდებულთ უბრძანა: „იცით, რომე კეისარი

სხვათა მეფეთა ზედან უმეტესი არის და ეს მისი დიდი სიმდაბლე არის, რომე სხვის ნახვად წავიდეს.“ მოციქულს მრავალი უბოძა. ანუშრევანს ადრიბეჟანი, არაყი, ერანი, ბაღდადელნი და ხვარასნელი ლაშქარნი ერთობით თან იახლნეს, და ესრეთ დიდის შეყრილობით და ხელმწიფური წესით შვიდის დღის სავალს კეისარს წინ მიეგება. რა მეფეთ ერთმანერთი დაინახეს, ორნივე ცხენით გარდახდეს. ერთმანერთს პირს აკოცეს და თავს გუარი გარდააყარეს და ტკბილის სიტყვით ერთმანერთი მოიკითხეს. შესხდეს და კეისრის სადგომად მივიდნენ. სამს დღეს მუნ ნადიმი დაიდევს. მეოთხეს დღეს ანუშრევანის სარაიას მოვიდნენ. ოთხს დღეს მუნცა ნადიმი იყო, და მომღერალთა თანა გაიხარეს, მეხუთეს დღეს კეისარის წინაშე მრავალი უცხო და ძვირფასი ყოვლის ფერისაგან მისართმეველი მიაართვა და ლაშქართაცა უსაზომო უბოძა. მუნით აიყარნეს და ერანის კერძო წავიდნენ.⁹⁷ უკეთესი სახლი და სარაია კეისრისათვის მოამზადეს, და ყოველ დღეთ უკეთესი ლხინი და განსვენება იყო. ამაში ორი თვე გარდახდა. კეისარმა ერთი თავადი ანუშრევანს მიუგზავნა, ვითა: „ხელმწიფეო, ესე წყალობა კმარა ჩემთვის, რომე ჩემის ქვეყნით წამოსულს თქვენი შეყრა მეღირსა. ვირემ ცვოცხალვარ, თქვენის ნახვისთვის ღვთის სახელს ვადიდებ. აწე, თუ ხელმწიფეს არ ეწყინების, ინდოეთამდი ჩავალ, ომან ჭაბუკის ნახვა მწადიან.“ რა ანუშრევან კეისრისაგამ ეს მოისმინა, ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეო, თქვენ დიდის კოსტანტიპოლეს ქალაქით მოსულხართ და დიდი გზა გივლია, მეც გვერც გიახლებით.“ კეისარს ეს მწვედ იამა. აღარ დაიყოვნეს და წავიდნენ, და ორთაგანვე მრავალი და უთვალავი საუნჯე წავიდა, და ლხინით მიდიოდეს. რა ხორასნის გზა დალივეს და ინდოთა საზღვარს მიახლოვდეს, ორთავე ხელმწიფეთა გონიერი და კარგად გამომეტყველი მწიგნობარი მოიხმეს და სარიდან ხელმწიფეს წიგნი მისწერეს.

XLVIII. აქა წიგნი კეისარ-ხელმწიფისა და ანუშრევანისა სარიდანს წინაშე

პირველად დამზადებლის ღვთის სახელი ახსენეს და მერმე ინდოთა ხელმწიფე მეტად აქეს და ესრეთ შესთვალეს: „ხელმწიფეო,“ – პირველად დიდის კეისრის ამბავი და მერმე სპარსთა ხელმწიფის ანუშრევანის ცნობა და ხელმწიფისაგან წინ მიგებება. ეს ყველა წვრილად მიუწერეს და ეს შესთვალეს: „თქვენად ნახვად მოვედით.“ ეს წიგნი ორთა დიდთა თავადთა მისცეს. და ფიცხლავე წავიდეს. რა წიგნი

ნახეს, დიდის სიხარულით გაიხარეს და შვიდთა სამეფოთა ინდოელთა სალხინოდ წიგნი მისწერეს და მოიხმეს. და ერთი თავადი ომაინ ჭაბუკს გაუგზავნა და ასრე უბრძანა: „რას წამს მიხვიდე, ნურას იყოვნით. ესრეთ მოახსენე: ორნი დიდნი ხელმწიფენი მისად ნახვად მოსულან.“ რა ეს კაცნი გაისტუმრა, ინდოთ მეფემან ხელმწიფეთა მისაგებავი ნაღარა და ქოსი აკვრევინა და წინ გაეგება. რა ერთმანერთი ნახეს, გარდახდეს და ერთმანერთს მრავალი უფასო გური თავს გარდააყარეს და ტკბილის სიტყვით მოიკითხეს. შესხდეს და კეისრის სადგომად მივიდნენ. სამს დღეს მუნ ნადიმი იყო. მეოთხეს დღეს აიყარნენ და ინდოეთის მეფის, სარიდანის, ქალაქად მივიდნენ, მაგრამე მისებრივ ლხინი და გამოსვენება არავის არ უნახავს. რა ორი თვე გავიდა, ეს ამბავი მოვიდა, რომე იგი გაგზავნილი კაცი ჩინ-მაჩინს მივიდა, და ხაყანჩინი მუნ იყო და თავის ხელმწიფის შვილს, ომაინს, თავისის ხელმწიფის წიგნი მიართვა და მამის მისის შეთვლილობა ყველა მოახსენა. რა ომაინს ეს ამბავი ესმა, დიდად აჩქარდა, ფიცხლავ ხელმწიფესთან მივიდა და ეს ამბავი მოახსენა და კეისრისა და ანუშრევანის დაბეჭდული წიგნი მიართვა და წასვლის ფარმანი მოითხოვა. ხაყანჩინმა მოახსენა: „ნუ შეიჭირვებ, ეგ საქმე მეტად კარგი არის. რადგან იმ მეფეთა სამი და ორი სამეფო გამოუვლია და ინდუსტანს მოსულან, ინდოეთი და ჩემი საბატონო ერთმანერთს აზია და, თუ მათ ნახვად არ წამოვალ, ანუ სიამაყე იქნება და ანუ დიდი სიჯაბნე, რომე მათთან ვერ გამოვჩნდე. მეც თან გიახლები და წავიდეთ.“ რა ომაინს ეს ესმა, დიდად იამა და მესამეს დღეს ბარგის აკიდება ბრძანა, და რაც ბალხი-ბუხარის ქვეყანას უმჯობესი სახელმწიფო იარაღი იყო, ყველა თან წაიღო. თვით ბადახშანის ლალი, იაგუნდი, ჩინური სტავრა, ხატური რიდენი და ყაბარჩანი და სხვის საჭურჭლის ანგარიში არ შეიგებოდა. რა თურქისტანის სამზღვარი დააგდეს და ინდოთა მზღვართა შემოვიდნენ, თურქთა ხელმწიფემან გონიერი და კარგად მიმხვდარი მწიგნობარი იხმო და იმა სამთა სწორუპოვართა სახელ-ამაღლებულთა დიდთა ხელმწიფეთა თანა წიგნის დაწერა უბრძანა.

XLIX. აქა წიგნი ჩინ-მაჩინის ხელმწიფისა დიდთა ხელმწიფესთანა.

პირველად სიხარულისა მომფენელისა და ჭირთა განმაქარვებელისა, ყოვლის მპყრობელისა ღვთისა სახელი ახსენეს და მისი დაუსრულებლობა და მერმე ამა სამთა დიდთა ხელმწიფეთა დიდნი ქება შეასხეს ესე, ვითა: „ღვთისაგან პატივცემულნი მისსა საფარველსა ქვეშე

ნიადაგმცა ლხინსა და განსვენებასა შიგან არიან. თქვენი წიგნი და ამბავი ჩინ-მაჩინის ქვეყანას მოვიდა. რა მოვისმინეთ, მოწყალესა ღმერთსა დიდი მადლი მივეცით. კმარისცა ჩვენზედა წყალობად ესე, რომე თქვენსა ნახვასა ველირსენით, ჩვენსა სიძესა, ომაინ-ჰაბუკსა, ავჰყევით, ფიცხლავ ვიარეთ და თქვენსა მზღვარსა რა მოვედით, ესე კაცი გაახელით და, თუ განგებასა სწადიან, ჩვენცა ადრე მოვალთ.“
 რა ესე ამბავი ანდოეთს მოვიდა, დიდად იამათ, და ღვთის წინაშე მათი სააჯო ეს იყო, რომე, ხაყანჩინიც მათ შეჰყროდა. ფიცხლავ წინ მიეგებნენ, მაგრამე ეს საჯერო არის, რომე ოთხთა ქვეყნის მჰყრობელთა ხელმწიფეთა ერთმანეთთან დიდის განსვენებით შეყრას კაცის ენა ვერ გამოიტყვის. რა ერთმანერთი ნახეს, ოთხივე ხელმწიფენი ლაშქართა შუა გარდახდეს და ოქროს ტაბკით თავს გუარი გარდაყარეს. და ტკბილის სიტყვით ერთმანერთი მოიკითხეს. რა კეისარმა ომაინ ნახა, თავის სახელმწიფოს წამოსვლისათვის თავის ჰკუპას არას დაემდურა. მუნით შესხდეს და ხაყანჩინის სადგომად მივიდნენ, და ერთს მილიონს ფერხთ ქვეშ სტავრა დაუფინა, და სამს დღეს მუნ ნადიმი იყო. მეოთხეს დღეს სარიდან ხელმწიფის ქალაქად შევიდნენ, და ხუთს დღეს მუნ ნადიმი და ლხინი იყო. მეექვსეს დღეს სამთავე მეფეთა ინდოთ მეფემან მრავალი არმალანი უძღვნა და ლაშქარიც ერთობ საზომერით აავსო. და ყოველთა დღეთა ლხინი და განსვენება იყო და შორით ქოსთა ცემისაგან ყურთა სმენა არ იყო. და ხუთთა მეფეთა მონანი ოქროს სარტყლით წარმოდგებოდნენ. რა ანუშრევან ხელმწიფის იარაღი გახსნეს, ერთი ლალის თასი წინ წამოდგეს, რომე მის შუქი უკუნს ღამეს გაანათლებდა. იგი თასი ხელმწიფეთა მოეწონა, და ასეთი იყო, რომ მამაცი კაცი ძლივს დაღევედა. რა სმა შეიქნა, იგი თასი პირველად კეისარმა დალივა და მერმე ანუშრევან დალივა და ნებზედ დაიბერტყა და კეისარს მოახსენა: „ესრემც თქვენის მტერის ტვინი დაიწურვისო.“ და თასი კეისარს მიართვა, ვითა: „ეს ჩემი იადგარი იყოსო.“ მას დიდად იამა. მაგრამე გულში დაყმუნდა ამაღ, რომე სხვათა მეფეთა ზედან ნამეტნაობა არა სწადდა. ანუშრევან კეისარს დაჰმუნება შეატყო. კაცი გაგზავნა და ოთხი თასი კიდევ სხვა მოატანინა, მაგრამე ეს ხუთი თასი ერთანერთის უარესი არ იყო. ერთი ინდოთ მეფეს მიართვა, ერთი ჩინ-მაჩინის⁸ ხელმწიფესა, ერთი ომაინ ჰაბუკსა და ერთი თვით წინ დაიდგა და ესრეთ ბრძანა: „ეს თასები ძველითგან ჩვენს ქვეყანას ყოფილან, მაგრამე არასოდეს ფასი არ დასდებია. აწე ესე სჯობს, რომე თვითო თვითოს გჰქონდეს და ჩემი სახელი თქვენთან იხსენებოდეს.“ მათ მეფეთ დიდი ქება და მადლი შეასხეს. ესრეთ საკვირველი და ძვირფასი იყო, რომე არ ითქმოდა.

აქა ამ დიდთა ხელმწიფეთა ტკბილის საუბარით ერთმა- ნერთის გაკამათება

დიდი ნუშირვან ხელმწიფე ბრძანებს მორჯმული ბედიტა,
აქებს მეფეთა ხმა-ტკბილად სიტყვითა მოსალბედიტა:
„ვინ თქვას ჩვენთანა სწორობა, მან თავი გაიბედიტა,
და კაცი ჭმუნვითა ჩავარდეს ზოგითა დანაყბედიტა.

მეფეთა თქმული დარჩების სხვათ სიტყვათზედა სრულია,
მოვილთ თვითო. იადგრად ჩვენთა სრათაგან სრულია,
ბედილ ვინც მიჰყვეს ჩვენს ნათქვამთ, მტერი ჰყავს
გაბასრულია.“
და მათ პქონდა ლხინი, უყვავდენ ნარგისი, ვარდი სრულია.

მეჯლიშსა შიგან ანუშრევან ესე სიტყვა მოიღო და ესრეთ ბრძანა:
„რადგან ეს ოთხნი დიდი ხელმწიფენი ერთად შევიყარენით, ეს ჯერ
არს, რომე თვითო ასეთი სიტყვა ვთქვათ, რომე ჩვენს უკან ჩვენი
ნათქვამი ჩვენდა იადგრად დარჩეს ამაღ, რომე ხელმწიფეთა ნათქვა-
მი სიტყვა, ვითარცა სხვათა ნათქვამთა კაცთა სიტყვაზედ ხელმწიფუ-
რად თქმულა.“ რა ხელმწიფეთ ეს მოისმინეს, ასრე მოახსენეს: „რაც
თქვენს სიბრძნეს ეკადრებოდა, იგი ბრძანეთ და პირველად თქვენვე
ბრძანეთ.“ ანუშრევან თვალმარგალიტის კოლოფი გახსნა და ესრეთ
თქვა: „მე, როდესაც სიტყვა არ მითქვამს და გულს შენახულად მქონია,
უთქმელობისაგან აროდეს არა მწყენია რა და ზოგის ჩემის ნათქვა-
მისაგან სინანულით ჯავრი მიჭამია.“ მერმე კეისარმა თავისი სი-
მრავლე გონება გახსნა და მეფეთა თანა ესრეთ თქვა: „რაც არ
მითქვამს, მისი თქმა შემიდლიან და ჩემს ხელთ არის და, რომელიც
მითქვამს, ჩემს ხელთ აღარ ყოფილა ამისთვის, რომე, როდესაც
მშვილდისგან ისარი გავარდა, მსროლელი ვეღარ მოიბრუნებს.“
მერმე ხაყანჩინელმა მუშკის უპე გახსნა და ესრეთ თქვა: „როდესაც
სიტყვა არ მითქვამს, ჩემს ხელთ არის და უთქმელსა ზედა ვზივარ და
როდესაც ითქვა, მე იმ სიტყვას ქვეშე ვარ და პირდაპირობას ვეღარ
უზამ ამისთვის, რომე, სანამდისინ სიტყვა არ მითქვამს, იგი ჩემს
ხელთ არის და, რა ვიტყვი, მე იმ სიტყვას ქვეშ ვიქნები ამაღ, რომე
ვირემდი რძალი პირ-აუხდელი არის, მისის პირის ახდა შენს ხელთ
არის და, რახანაც ახდი პირს, ვეღარ ჩამოზურავ.“ მერმე დიდმა
ინდოთ მეფემ ვარდის ბაღის კარი გააღო და მათ წინაშე შაქრის
უტკბოსი სიტყვა თქვა: „რაც ენით სიტყვა ითქმის – ანუ სამადლო

იქნების და ანუ საცოდავი. თუ სამადლო არის, შენის ნათქვამის მსგავსად სხვაც ვინმე მთქმელი გამოჩნდების და, თუ საცოდავი არის, თქმას სარგებელი არა აქვს, თუ არ ნაღველი. რადგან აგრე არის, თქმას ყოვლის უთქმელობა სჯობს ამ მოწმობითა, რომე ერთი ბერი კაცი ვნახე, ი უ ნ ა ნ ბრძენთა ქვეყანასა და მე ვჰკითხე: «შენ, კაცო გონიერო, რა უმჯობეს არის სათქმელად კაცისათვის სხვათათვის მოსაწონელადმ?» მან მითხრა სამჯერ: «უთქმელობა, უთქმელობა და უთქმელობა. თუ მკითხავთ, მართალი ეს არის.» მერმე მე ჩემს გულს ჩავხვდი და მშვიდად ყოფნისა და უთქმელობის უკეთესი ზნე კაცისათვის ვერა ვნახე რა. არას ვიტყვი, რომე პირი შევიკრა და თვალი დავხუჭო, მაგრამე არც სიტყვა არის ასეთი, რომე ყველა წვრილად უნდა გაშინჯო და სათქმელი სთქვათ და უთქმელი დამალოთ.“

ეს ერთმანერთის ნათქვამი ხელმწიფეთ მეტად მოეწონათ, და მას დღეს ლხინით გამოისვენეს. მეორეს დღეს ერთი ვინმე უცხო და საკვირველი კაცი მოვიდა მას ქალაქსა შინა. მოქალაქენი მოვიდნენ და ხელმწიფეთა აცნობეს და, რაც მისგან ენახათ, ყველა მოახსენეს. ერთმან მეტად გონიერმან კაცმან, სახელად მოლა-აბიზ, ოთხთა დიდთა ხელმწიფეთა ესრეთ მოახსენა: „მე მკითხა მან კაცი-მან: «რომლის მიზეზით იქნა ამ ქვეყნის მპყრობელთა მეფეთა ერთად შეყრა?» მან ეს წიგნი თავით ბოლომდის სპარსთა ენით გამაგონა და მე ამ ქართულის ენით გადმოვსწერე, რომე ჭეშმარიტად დიდი არის ღმერთი“.

LI აქა ამბავი ყარაქოილ⁹⁹ ჰაბუკისა ხუთთა მეფეთა წინაშე

მოქალაქეთ მოახსენეს: „ხელმწიფეო, გუშინ ერთი კაცი ქალაქად შემოვიდა დიდის ბარგითა, მაგრამე მისი მსგავსი კაცი არავის უნახავს; შავის რკინის მთასა ჰგავს და ესრეთ შეჭურვილი არის, რომე ფრჩხილი არ უჩანს. არაფერისთანა არა გვკითხა რა და, სადაც ადგილი მოეწონა, ჩამოხდა და სახლის პატრონნი გარედ გამოყარა.“ მეფეთ კაცი გაგზავნეს და იგი კაცი მუნ იხმეს. რა იგი გაგზავნილი კაცი მივიდა, შეშინდა და ესრეთ მოახსენა: „ხელმწიფეთ თქვენი სიკეთე ესმა და მუნ გაწვიეს.“ მან ესრეთ უთხრა: „მე მიკვირს, რომე თქვენ მოსვენებით გძინავთ! წადი და შენს პატრონს ესრეთ უამბე: «მე ყარაქოილ ვარ, და ერთი კაცი გამოგზავნოს და ჩემი ამბავი მართლა შეიტყოს და

მერმე ეგრეთ მაწვიონ.» რა გაგზავნილი კაცი მოვიდა და მისი ამაყური ქართული უამბო, ომან გაჯავრდა და ესრეთ ბრძანა: „რა სავარგო არის, რომე ერთი კაცი ამისთანას უსწოროს ხელმწიფეთ ამისთანა ქართულს გვეუბნების? მე წავალ და პასუხს მივსცემ.“ ომანს მოახსენეს: „მოიცადე და მართალი შევიტყოთ.“ მან კაცმან მოახსენა: „მისმან შიშმან დამლია, ერთის მთის ოდენი შავი კაცი არის.“ მერმე ერთს თავადს უბრძანეს: „წადი და შენ ნახე, ვინ არის და რა სწადიან?“ რა იგი კაცი მივიდა, ესრეთ უთხრა: „ხუთი წელიწადია მეომარი აღარ ამჩენია. აწე აქ მოვსულვარ, რომე ჩემი მოპირდაპირე მეომარი გამოჩნდეს. ერთი ჩემი ისარი წაიღე და ომანს მიუტანე.“ რა იგი კაცი მოვიდა და ესრეთი ამაყური სიტყვა მოახსენა, ომან თავის სიმამრს ხაყანჩინელს, მოახსენა: „ხელმწიფეო, გუშინ ესე სიტყვა მოიღეთ, რომე უთქმელობა მეტად კარგი არისო, მაგრამე ამისი უთქმელობა არ ვარგა. იმ ამაყს კაცს მე მარტო შევებში და თქვენითა ზედითა მისსას სიჩქარესა დავაწყნარებ. თქვენ ეგზომსა დაგსჯი, რომე ხელმწიფეს მამაჩემთან ფარმანი მითხოვე ¹⁰⁰. ხაყანჩინელს არად მოეწონა, მაგრამე იცოდა, რომე ომან თავის ნათქვამს უკან აღარ დააბრუნებდა. წავიდა და ინდოთ მეფეს ყველა მოახსენა და საომრად ფარმანი უთხოვა.

მან ესრეთ ბრძანა: „მარტო ვეშპისა პირში რასათვის ჩავარდების? და თუ საომარი იყოს, ერთად რაზმით შევებნეთ, და თუ არა, ინდოეთს საჭურჭლე და მონა არა დია მოაკლდების, მივსცეთ და გავიცალოთ.“

მერმე ომან წამოდგა და ესრეთ მოახსენ: „ხელმწიფეო, ესოდენი მოვყრილვარ და თქვენთვის სიტყვა არ შემიბრუნებია და, თუ არ გამიწყრები, ერთი სიტყვა მაქვს და მოგახსენებ.“ მერმე მამამ უბრძანა. „კაცი შენს გაწყრომას როგორ ღირსა? ღმერთიმც ნუ გაგიწყრების; ის არის შენი მომხმარეო.“ ომან ბრძანა: „ღმერთმან ნუ ქნას, რომე მე ცოცხალი ვიყო და ერთს მემუქარეს კაცს თქვენ რაზმით შეგაბათ, ანუ ინდოეთით მას საჭურჭლე და ტყვენი მივსცნე. ცოცხალი ჩემსა სახელს დავჰკარგავ, და თუ მე მისის ხელით მოვკვდე, მერმე, რაც გინდათ, მასუკან იგი ქენით!“ ომანს პასუხი ვეღარ უთხრეს. იგივე კაცი ყარაქოილთან გაგზავნეს და ესრეთ შეუთვალეს: „მოდო, გვნახე, რა კაცი ხარ და მერმე შენსა საქმეს გავაგებთო. ეს ცოტა აზრი არის, რომე რაზმით შენს ომს არა დია ვიკადრებთ და შენც თავისა თავად ითხოვ ომსა და თუ მარტო შენს მოპირდაპირეს ვიშოვებთ,

შეგაბამთ, და თუ ვერ ვიშოვეთ, რაც შენ გინდა, მას გიზამთ. რა ეს ყარაქოილ-ჭაბუკმან მოისმინა, დიდად იამა ამაღ, რომე „თუ კაცს შემომაბმენ და მასზედა ჩემს ნაქმარს ნახვენ, უფრო შეშინდებიან და, რაც მინდა, ყველას მიზმენ.“ ეს გულსა გაივლო და ფიცხლავ შეეკაზმა და წამოვიდა. მეფენი კარავთა შიგან ისხდეს; ნახეს, რომე ერთი დიდი კაცი მთის ოდენი, ვეშაპისა მგზავსად დიდს ცხენსა ზის და მოვიდა – არც ჩამოხდა და არცა რა უპასუხა. ცოტა ხანს იდგა და გაბრუნდა. ერთი ცხენოსანი ნახა. ცხენი გაქუსლა და მას კაცს შუბი შესცა. კაცი გარდმოვარდა, და თვითან სადგომისაკენ წავიდა. რა ეს ნახეს ხელმწიფეთ, მისი ომი აღარ უნდოდათ. ომაინ კაცი გაუგზავნა და აცნობა, რომე: „ხვალ შენი და ჩემი ომი უნდა იქნას!“ რა ომაინ ეს უთხრა, სიცილით უკუ მოყივლა: „ორს დღეს მაგისის სიხარულით ლხინს ვნახავთ, რომე მე სამარტოოდ მეომარი ამჩენია, და იგი ჩემი მებრძოლი არიფთა და მოყვასთა გამოესალმოს და, ვინცა მამაცია, მესამეს დღეს ჩემი ჩრდილი გაიცადოს.“ მონა მივიდა და მისი ნაუბარი ყველა ომაინს მოახსენა. მან ესრეთ ბრძანა: „თუ ღმერთსა სწადიან, მისთა მოყვასთა გამოსალმება მასაც მართებს.“ ამაზედ დაასკვნეს მესამესა დღესა ომი. ეე ამბავი დედოფალთ მოახსენეს. შეიქნა ესეთი ტირილი და ვაება, რომე მისებრივ აღარ ითქმოდა. და თვით დედა და ორნივე მნათობნი ცოლნი მტირალნი ომაინს ფერხთა ეხვეოდეს და ამას ეტყოდეს: „რა გიჭირს, რომე შენ, ეგზომთა ლაშქართა პატრონი, შენთა სახელმწიფოთა შიგან მარტო ეშმაკთა სავსეს საგრძლისა ებრძვი? დაგვიჯერე, იგი გრძნეულებითა საესე-მორთულია; მას კაცისაგან არა ებრძოლების.“ მათ ომაინ არა მოუსმინა; იგინი ეგრეთვე თვალცრემლიანი იქივ დაყარა და ომაინ ერთსა ხალვათსა ადგილსა გამოვიდა. შეიქნა ესეთი დიდი დგრიალი და საკვირველება, რომე მეორედ მოსვლას დაემსგავსა. მეორეს დღეს ომაინ საომრად აემზადა, და ერთობილნი მოქალაქენი საჭრეტელად მოვიდნენ და მოედანს გარე მოერტყნენ, მაღლა კოშკსა ზედან დასხდენ. და მესამეს დღეს ყარაქოილ ჭაბუკი მოედნის თავს მოვიდა და ესრეთ შეჭურვილი იყო, რომე ბეწვი არც ცხენსა და არც კაცს არ უჩნდა, და მახვილი შუბი ხელთა ჰქონდა და სპილოს სახე ლახტი წელთა ერჭო. საგდებელი სარტყელსა ეკიდა. ესეთი საზარელი სანახავი იყო, რომე ყოველი კაცი ტიროდა. და შექნეს ღვთის ხვეწნა. ამაზედ ომაინ-ჭაბუკი გამოვიდა; თეთრს ცხენს იჯდა, თეთრი ოქროქსოვილის კურტაკი ტანსა ეცვა. ბერძული მუზარადი თავსა ედვა და მასცა შუბი ხელთა ეჭირა და მისრთა ხელმწიფის იადგარი ლახტი ხელთა

ეყრა. კაცთა თვალისაგან მისგან უკეთესი სანახავი აღარა ინახებოდა რა. რა მჭვრეტელთა იგი ნახეს, უფროსი ტირილი და ვაება შეიქნა, და ამ ოთხთა დიდთა მეფეთა სიკეთე უკვირდათ.

რა ყარაქოილ ომაინ ჭაბუკი ნახა, ესრეთ უყვილა: „შენ, ვაჟო, ჩემად საომრად მოხვალ, რომე ჩემის შიშით ჰაერთა შიგან არწივი თავს ვერ გარდმევლების? და ზღვათა შიგან ნიანგნი იმალებიან, და შენ ჩემზე ჯომარდობას ცდილობ?“ ომაინ პასუხი არ გასცა და წყნარად მისკენ მივიდოდა. ყარაქოილ მისი უპასუხოება იწყინა, ცხენი გაიგდო, ქარივით წამოვიდა, და აქათ ომაინ შემოუტივა. ორთავე შუბები ხელთა ჰქონდათ, მაგრამე ომაინის შუბი იმის შუბს ვერ მისწვდებოდა. ყარაქოილ მოუხდა და ომაინს ცხენს შუბი უკრა, ორივე ბეჭი დაულეწა და შიგან გაავლო; ცხენისაგან შუბი აღარ გამოიღო და ომაინისაკენ მობრუნდა. ვირემ ომაინის ცხენი დაეცემოდა, ომაინ ვეფხივით გარდმოხდა, შუბი გააგდო და ყარაქოილს მიმართა. მას გაამაყებულს ომაინ სახვეწრად მიმავალი ეგონა. რა ახლოს მივიდა, ლომივით შეაფრინდა; ერთი ხელი სარტყელს ჩაუგდო და მეორით ბარკალს მოეკიდა და წყალობის მამცემელს ღმერთს შეეხვეწა, დიდი და-იძახა და ზე აზიდნა. უნაგრით მოჰხადა და მიწათა ზედან მძიმედ შეკაზმული მწარედ დააწყვიტა. ვირემდი ყარაქოილ წამოდგებოდა, ომაინ სარტყელთა შიგან ჩაჰყრობილი მისრული თორმეტ-ფრთიანი ლახტი გამოიღო და თავსა ესეთი დაჰკრა, რომე იმ ნაკრავის ხმა ოთხსა ფარსანგსა გაიგონეს. ოქროს მუზარადი გაუტეხა და იგი საგრძილი მკვდარივით გადმოშალა. ომაინ ზედ შეახლტა, ხანჯალი გამოიღო და თავისის ცხენის სისხლის ფასად მარჯვენა ხელი მოჰკვეთა, ოქროს ქუდი მოჰხადა, სარტყელი ასწყვიტა, თავისივე საგდებელი მხარს მოაბა, მის ცხენსა თვითან შეჯდა და შემინებული, დამონებული ყარაქოილ ქვეითად წინ წაიქცია და მეფეთა წინაშე მიიყვანა. რა მეფეთა, დედოფალთა და ყოველთა მჭვრეტელთა ომაინ-ჭაბუკისაგან ესეთი ნაქმარი ნახეს, მათი დგრიალი დიდის ქარისაგან აღელვებულს ზღვასა ჰგვანდა, და ღმერთსა ადიდებდეს, რომე მასთან დიდი და ცოტა სწორი არის, და ერთმანერთს ახარებდიან. მეფენი კომკისაგან ჩამოვიდნენ და ომაინს წინ მოეგებნენ და თავს ოქრო და გუარი გარდააყარეს, გამარჯვება მიულოცეს და ქება შეასხეს, მიბრუნდეს და მუნვე დასხდეს. კეისარმა და ანუშრევან ომაინ შუა ჩაისვეს, და ყარაქოილ მაღალის ხმით იძახდა: „ომაინ! ნუ მომკლავ, ჩემი სისხლი მაგ დიდთა ხელმწიფეთა აპატივე! ჩემს სიკვდილს ისი სჯობს, რომე ხელმოკვეთილმან შენი სახელი ქვეყანათა ზედან გავიღო ¹⁰¹.“

LII. აქა ხელმწიფეთაგან ყარაქოილის მოყვანა მათ წინაშე და აზატობა

ხელმწიფეთა ყარაქოილის მოყვანა ბრძანეს. მოიყვანეს და ახლოს დააჩოქეს, მაგრამე მისსა სიდიდესა და ბეჭმკერდიანობასა კვიროდეს, რომე მისი მოკვეთილი ხელი ერთმა ფალავანმან ძლივ მოიტანა. მერმე ჰკითხეს: „ვინა ხარ, ანუ რომლისა ქვეყნისა ხარ?“ ყარაქოილ მოახსენა. „ხელმწიფეო, არაბეთის ქვეყნის კაცი ვარ; ჩემნი მამა-პაპანიცა ფალავანნი იყვნეს, მაგრამე თავის თავს დაჯერებულნი იყვნეს და ჩემის უბედურებით ყმაწვილობითგან არც მოჭიდარი გამომიჩნდა და არც მეომარი. სადაც სამეკობროდ წავედი, კაცს ზოგს მათრახით და ზოგს შუბის პირით¹⁰² ჩამოვყრიდი და საქონელს წავართმევდი. აწე მამის ჩემის სახლს აღარ დავსჯერდი და არც მეგონა ჩემებრივ ჭაბუკი გამოჩნდების მეთქი, აწე ერთს ხელს დავეჯერებულვარ. და თქვენის ხელმწიფობისაგან იმედი მაქვს, რომე ჩემი სული ომაინ-ჭაბუკისაგან იხოიშნოთ ¹⁰³.“ სარიდან ხელმწიფემ ბრძანა: „ვიცი, ეს დევის ნათესავი ჩემს შვილს სასიკვდილოდ არ უნდა. ვითა წესია, ხელთ დარჩომილს მტერს არ მოჰკლავს, მაგრამე ეგ ერთის ხელით მრავალს კაცს მოერევის და ქვეყანას ამოსწყვეტს. წაიყვანეთ და ამა მჭვრეტელთა ყველას აჩვენეთ, მერმე თავი მოჰკვეთეთ.“ ყარაქოილ გაზიდეს. ომაინ ხელმწიფეთ შეეხვეწა, რომე ნუ მოაკვლევინებთო. კეისარმა ბრძანა: „თუ ეს კაცი ჩვენთან არ მოსულიყო, დია, ღმერთო, სასიკვდილო იყოვო.“ მერმე ანუშრევან ბრძანა: „ომაინისაგან ესეთი შიში დამართებია, რომე, თუ მორჩების, იგი ავს ველარას იქსო.“ მერმე ხაყანჩინელმა ბრძანა: „ომაინის მხედრის ცხენის ნალი რომ შუბლზედ გახურვებული დავასვათ, იგი ცხენი მკვდარი აღარ იქნების.“ სარიდან მეფე მიემოწმა ¹⁰⁴ და ესრეთ ბრძანა: „წადით და იმ ცხენის ნალით შუბლი დაუდაღეთ და თავშიშველი და გაკიცხული ერთის მონით გაუშვით.“ ომაინ ადგა და მისის სიცოცხლისათვის მაღლი გარდიხადა, და სრულად მუნ მოსულთა მჭვრეტელთა ესრეთ გაწბილებული აჩვენეს და მარტო გაცრცვილი გაუშვეს. ომაინ მისი საქონელი მოაღებინა; ხმალი, ოქროს ქუდი და სხვა მრავალი საჭურჭლე კეისარს მიართვა; ჯაჭვი, ოქროს სამკლავე და სხვა მრავალი საქონელი ანუშრევანს მიართვა; ცხენი და ოქროს იარაღი და სხვა მრავალი განძი ხაყანჩინელს მიართვა; მისი ლაშქარი და პირმთვარენი ხადუმნი და საჭურჭლე მამას მიართვა, მან არა დაიჭირა რა, მარტო სახელი-

საგან კიდევ. მერმე ომაინ დედასთან და დედოფალთა თანა მივიდა. წინ მოეგებნენ, თავს მისალოცავი გუარი გარდააყარეს და ყელს მოეხვივნენ. მერმე დარბაისელთა ცოლთა დალოცეს და უწინდელს ლხინ-ზედ ხელმწიფეთ დიდად უმატეს, და ომაინის გაგონილის ქები-საგან ეს კიდევ ნამეტნავი ნახეს. ამა განსვენებასა შიგან ერთმა თვემ გაიარა. ერთსა მეჯლიშსა შიგან კეისარმა ბრძანა: „მაშინ ანუშრევან ტურფა რამე სიტყვა ჩამოაგდო, მაგრამე გულის პასუხი უთქმელად დაგვრჩა.“ მერმე ანუშრევან მოახსენა: „მაშინ თქვენ ჩემსა ნათქვამსა ემოწმებოდით. აწე თქვენ ბრძანეთ, და ჩვენ გიმოწმებთ.“ კეისარმან თქვა: „ყოვლის შემოქმედი ღმერთი მართალია და მართლის მთქმელის მოყვარე.“ მერმე ინდოთ მეფემ თქვა: „დაუსრულებელი ღმერთი მშვიდია და მშვიდობის მყოფელთათვის მშვიდობის მომფენელი.“ მერმე ხაყანჩინელმა თქვა: „ყოვლის მპყრობელი ღმერთი მოწყალეა და კეთილის მოქმედთათვის წყალობის მომცემელი.“ მერმე ანუშრევან თქვა: „ჭეშმარიტი ღმერთი ტკბილია და მოყვარეთა შემატკბობელი. ჩვენ ერთმანერთის მოყვრობით და სიტკბოთა ვერაოდეს დავძლებით. აწე ჟამია, რომე ერთმანერთს დავეთხოვნეთ.“ ესე ნათქვამი მათაც მწვედ იამათ, რომე მათსა გულსაცა ეს ედვათ. მას დღეს ლხინით გაისვენეს და მეორეს დღეს ინდოთ მეფეს წინაშე კაცი მიგზავნეს და ესრეთ შეუთვალეს, ვითა: „ხელმწიფეო, სანატრელია იგი კაცი, ვინც ნიადაგ თქვენ გახლავს და, ვისაც თქვენზე სიამოვნე და ყოვლის კარგის შესწრობა უნდა, თქვენთა ცხენთას ნატერფალს არ უნდა გაეყაროს. თქვენთან ხანდაზმულთა სხვაგან სიცოცხლე აღარ იამების, მაგრამე დიდთა სახელმწიფოთა თვალი ჩვენზედ უჭირავს, და დასტური გვიბოძეთ.“ მერმე ინდოთ მეფემ შეუთვალა: „ღმერთს ვევედრები, რომ, ეგზომ სიმდაბლისათვის დიდი სიმაღლე მოგეცესთ. თქვენს სტუმრობას კაცი არა ღირსა! თქვენად სასტუმროდ და განსასვენებლად ღმერთს სამოთხე მოუშზადებია. თქვენი ნება იყო, რომე ქვეყნის სასინჯავად და უცხოთა ადგილთა ნახვად მობრძანდით, თვარემ ჩემს სახლს თქვენი მობრძანება არ ეღირსებოდა. რაც ვერ დაგხვდით, შენდობას ველით, და სხვა, დია, ღმერთო, რომელიც გწადდეს, იგი ქენით.“

სამს დღეს ლხინი იყო და მეოთხეს დღეს ინდოთ მეფემან მათ ხელმწიფეთა მრავალი უთვალავი არმაღანი მიართვა და თან გაყოლად გაემართა. ანუშრევან მოახსენა: „ხელმწიფეო, ჩვენ სამთავე სხვა და სხვა გზა გვაქს, და თქვენ ნუ გაირჯებით.“ მერმე კეისარმა ბრძანა: „რადგან ინდოთ მეფესა და ომაინ ჭაბუკს გავეყარენით, ჩვენც აქავ გავიყარნეთ.“ ხაყანჩინელმან თქვა: რაზომცა თვალით მოვეშორვებით, გულით მაშინ ცოცხალი არ გავიყრებით!“

ხუთნივე ესრეთ საყვარელნი ხელმწიფენი ერთმანერთს გასაყრელად მოეხვივნეს. და შორით დედოფალნიცა ხედვიდეს. მუნით მათგან და აქათ ლაშქართაგან ესეთი ტირილი და ვაება შეიქნა, რომე ესეთი სიმწარის დღე აროდეს ვისმე უნახავს. აბა, ეს არის აუცილებელის ამა მამლორებელის საწუთროს წესი, რომე სწორ გზას აღმართი და დაღმართი დაუხვდების, კეთილს – ბოროტი და სიხარულს – ნაღველი – ერთმანერთს მოსდევნენ. აწე, რაზომცა ამა დიდთა ხელმწიფეთა პირველად ერთად ყოფნით გაიხარეს, ბოლოს გაყრამ ესრედვე დააჰმუნვა.

კეისარი თავის სახელმწიფოს – ურუმთ ქვეყანას წავიდა, ხაყან-ჩინელი თავის ქვეყანას — ჩინმაჩინს ¹⁰⁵ წავიდა, ანუშრევან თავის ქვეყანას – სპარსეთს წავიდა და დიდი ინდოთ მეფე – სარიდან და შვილი მისი, ომაინ-ჯაბუკი, თავისს საბატონოს, შვიდთა სამეფოთა – ინდოეთის ქვეყანას. ხელმწიფენი, ყოველთა მეფეთ მეფენი, სახელ-დიდებულნი და ამხანაგ-შეუდარელნი და მტერ-მოურეველნი, თავიანთ ტახტზე დასხდნენ.

თვითო მელექსე თვითოსა კარგთ ვისმე მაქებარია,
ფირდაუსტ როსტომ სხვაზედ თქვა, ვით ტრედზედ მალლით
ბარია,
ტარიელისთვის რუსთველსა უშვენის ნაუბარია,
და მე მათ საფერად ვერა ვთქვი, ამად ვარ საგმოზარია.

დამატებული

I „ომიანიანი“-ს აფორიზმები და სენტენციები

1. მოლექსეთა ცრემლთა დენა ძველად თქმულა მართ დასტურად, მიჯნურობა აატირებს, ზის ნიადაგ სისხლთა წურად.
2. ვინცა ვისთვის ჭირსა ნახავს, ბოლოს აღარ წაუხდების. 14
3. გვმართებს ვიშოვნოთ სამოთხე ხვეწნით დღისით და ღამითა. 23,4
4. მაგრამ ვერ მორჩეს შობილი თავის ბედსა და წერასა. 29,2
5. განგებითა იგი მოვა, რა არს ღვთისა სამართალი. 65,4
6. წესი არის: დააჩრდილებს, მოეფაროს გორას მზე რა. 69,2
7. მჭმუნვარისა კაცის ნახვა მხიარულსა დააჭმუნებს. 73,2
8. რადღა ვარგა სანახავად, ვისცა ჭირი იძაბუნებს? 73,3
9. მაგრამ პირველად სიჩქარე ბრძენთაგან ნაგმოზარია. 74,4
10. კარგსა კაცსა ყოვლი საქმე კარგა სჭირსა 115,3
11. ღმერთს იამების შეწევნა კაცისა გულ-მტკივარისა. 117,2
12. მაგრამ ცუდია ყბედობა გრძელისა საჩივარისა. 117,3
13. მოყვრისათვის სასიკვდილოდ თავი წამსა გარდიდების 172,4
14. არ დასწყნარდების სოფელი მუხთლობით გაუძლომელი. 177,2
15. მაგრამ ლხინსა ვერა ჰპოვებს, ვინც სარჯელსა ერიდების, რა წყალობა მოევლინოს, ჭირი აღარ ედიდების. 184
16. მაგრამ ძალითა ვინმე პოვოს ღვთისაგან მოსათხოველი? 193
17. ვერავინც შეშლის ზეგარდმო განგებით მოვლინებულსა. 205,1
18. ხორცის ჭამითა ვინ ნახავს კაჭკაჭსა გაყორნებულსა? 205,3
19. მაგრამ ვითმცა გაახლდების ვარდი უმზოდ დაჰკნობილი? 242,2
20. თუ სენს არ ეტყვის სნეული, ვერ ჰკურნებს მაკურნებელი. 266,3
21. ხამს, თუ კაცი ძნელს ჰკუასა მისახდომლად დაუწყნარდეს. 275,3
22. მართებს კრძალვა სირცხვილისა დიაცს თავსა დანაბურსა. 284,4
23. გაუდნობელად ვის ძალუც ცეცხლთან შენახვა ცვილისა. 297,4
24. ...ხმარება წესია კაცის თავს-გარდაგულისა. 137,4
25. ...სხვა სხვისა მეცნიერია. 138,4
26. თუ ვერა ირგოს მიჯნურმან, ცუდად რად გარდიგებისა? 146,3
27. კაცს თურმე იგი მიხვდების, რაც ცაში გარიგდებისა. 146,4
28. მზე არ ჩამოვა ქვეყანად კაცისა მოწადენითა 163,4
29. ...ვერვინ შეშლის განგებითა მომავალსა. 329,1
30. მკურნალთაგან რამცღა ერგოს სულსა ხორციტ გამავალსა. 329,4
31. მაგრა წყაროს რას გაჰკვირდეს, მნახავია ვინცა ზღვისად? 330,2
32. ნდომა არს კაცთა სიცოცხლე და გულის შემნახალია. 344,4
33. ბრძენთა თქმულია: არ წახდეს, ვინც სიტყვის შემნახავია. 350,3
34. ვითამც ექნების დაფარვად ჭინჭველის ჩრდილსა სპოლნი? 361,4
35. მეფეთ უნდომსა ვინცა იქმს, ის სრულად უმეცარია. 373,4
36. უბედური ჭირსა მომკის, კეთილს იყოს დანათესად. 393,4
37. კარგმან კაცმან კარგი სიტყვა არაოდეს არ იწყინა. 403,3
38. მაგრა იგი სჯობს საქნელად, რაცა განგება ზენია! 409,4
39. დედათა თანა კაცისა დიდი ძეს გამოცდილობა. 412,4
40. რა ღმერთს არ უნდა მოვლენა, არ ვარგა კაცთა ძალითა. 436,4

II. შენიშვნები და ვარიანტები

- 2,₂ შეთთაცა უშეთესისა] ზესთაცა უზეშთესისა – E, შენ ცათ უზესთაესისა – K.
5,₃ ბერწმა შვა] ბერწობა შვა – C, H, K.
6,₂ სწავლებითა] წვალეობითა – A, C, E, H, K.
7,₄ ცოდნითა] ცნობითა – F.
8,₂ კარი] კარგი – F.
8,₃ ჯანინოზ] ჯალინოზ – A, E, F.
9,₄ სმენა] სენი – F.
11,₃ ვინც კეთილად არა წარწყმდეს – C, H, K.
11,₄ ზემთა ნობითა] შეთანობითა – A, შენართებითა – F.
12,₃ იმედ-გარდამწყდარსად] იმედ გარდაარსად – C, H, K.
13,₂ გაგონებასა] მოგონებასა – F.
16,₃ აბდულ-მესიას შავთელი – E.
17,₃ კედელაურმან თურქნი შეამკნა, თქვა როსტომ ზაულელია – F.
17,₄ ფეშანგ როსტომად, სალიმ, თურ, ხოსროვან ვერა რომელი – F.
19,₁ ქაიხოსროვის შედეგად ქვეყანა ერან-თურანის მჯდომია – C.
20,₂ ანუშრევანის] ან ნუშრევანის – E, ანუ შერევანს – F,
ნუშრევანისა – K.
24,₂ ბოროტისა ხისა] ბოროტის ხილისა – F.
25,₂ მოცთომა] შეცდომა – FL, ძენი] შენნი – C, H, K.
25,₃ შესათხოველი] მოსათხოველი – B, E, F.
25,₄ მრავლისა ავისა მოემედი ვარ მოწყალების მთხოველი – F.
26,₂ მამის მამისა] მამის მისისა – A, F.
27,₁ ედგა] ყვანდა – F.
27,₃ ღვთისმშობლის მოწონებული – F.
27,₄ იქნების] იქმოდის – A, C; სამუდამოდ] საბრალოდ – F.
35,₃ ხრო-და-ხროსა] ხორცად ხორსა – F.
37 სტროფი აკლია E-ს.
40,₃ იტყოდიან: რა ვყოთ, რა ვქნათ? – დაიწყვიან საჩივარი“ – F.
40 სტროფის შემდეგ C, H, K იმეორებს მე-35 სტროფის პირველ და მეორე ტაქებს, ხოლო მეორე ნაწილი ასე იკითხება:

„გლაზაკისა მონაცემად აძლევდიან უხვად მწირსა,
ევედრების ყოვლი სული ცრემლით ღმერთსა მოწყალებსა.“
45,₄ უშოვებლად] უშვილოდ – F.
48,₁ ყრმასა სახელი დაარქვეს ომაინ გვარისეულად – E.
50,₃ მოსატანად] მონატანად – A.
50,₄ გასატანად] შესატანად – C.

- 51,2 მისგან სიტყვა არა ესმა არას კაცსა გასაგმირი – F.
 52,1 ბრძენისა] ბერძნისა – F.
 52,3 უხვ-უშურველი, უებრო, ტურფა, უებრო ენისა – A, C, K.
 52,3 „ „ „ წყლიანის ენისა – E.
 53,2 მისი ტონი მოზურთაღნი მასთან არ ჩნდის სავარგულად – F.
 55,2 ყოშუმი] ყუოშმი – F.
 62,4 ხელ-გასაცემლად] ხვალ გასაცემლად – A, C.
 63,2 გობი] გორი – C.
 64,1 კარავთა გარეთ] კართა გარეთა; სასერნებელად] სასურნელეზლად – C, K.
 65,4 მოსალხენი] მოსაწყენი – F.
 67,3 მანათობელი] დამამხოზბელი – E, მოსანდომელი – F; ლხინი-და] ხარება – F.
 68,4 გაიხვენეს] გაასხეს – F.
 71 სტროფის შემდეგ E ურთავს:

[მონა] მივიდა საუბრად, მას კარნი დახვდა ღიანი,
 ახლოს მივიდა, სიცილით ჰკადრა სიტყვები წყლიანი,
 უთხრა, თუ: „გიხმობს ომაინ, ტან-ლომი, პირად-მზიანი,
 შენთა ჭირთაგან უჭკნების მასცა ვარდი და იანი.“

B-ში მე-71 სტროფი განმეორებულია, ოღონდ დასაწყისი ტაეპის პირველ ორი სიტყვის შეცვლით: მონა მოვიდა...

- 73,1 რად] რას – C.
 74,4 ნაგმოზარია] საგმოზარია – C.
 76,2 გამოეგება ღარიბი მთვარეს შუქ-დანაბადისა – F, შუქნატყვისასა – E.
 77,4 იაგუნდი] იაგუნდად – F; ფერ-გამხდარია] ფერ-ნამკრთალია – F.
 73,3 ნუ მკითხავ და... – A.
 81,4 უიმედოდ] უიმისოდ – A, C.
 84,4 რა გზანი გიც] რა გზანია – C.
 85,2 არად] ადრე – C, K, არა – E.
 85,4 მოაწვინეს] მოიწვინეს – F.
 86,2 გვიამზო] ყოფა თქვა – C.
 92,2 მიშოვნო] მიშველო – C, K.
 93,2 გავაპარე] დავაყენე – F.
 98,4 დაბნედილი] დაბნეული – E.
 99,2 ჩაველ] შეველ – C.
 101,4 ათს ხადუმნი] ათხუთამდინ – F.
 108,4 საქონელისა] ანსო ქალისა – A, C; ან საქონლისა – (აქა-იქ).
 116,2 სცევდა] ყეფდა – F.
 127,1 ყმასა] ძმასა – C.
 133,2 მალნეს] მანეს – B, მალეს – C.
 136,4 მოახსენეს] მოახდინეს – A.
 145 ეს სტროფი აკლია E-ს.
 146,4 გარიგდებისა] გაიგებისა – A.
 147,1 გამდიდებისა] გამდიდრება – C.

- 150,⁴ ომაინ ჭირსა ჩავარდა – F.
- 156,⁴ სადედოფლოსა მობრუნდა – A, C, K.
- 158,¹ მოესხენა] მოესმინა C.
- 159,² სადგომილად] სადაგნილად – A, E, სადაგნალად – C.
- 164,¹ მისრთ ქალის მოგონებასა] მის გ ა ლ ი ს მოგონებასა – F.
- 165,³ მისამხვდარად] მისახდომად – C, K.
- 166,² დამსაჯარები] დასაჯარები – C, K.
- 168,³ ხევთა, მთათა მონადენი.] ხევთა მათთა მონამდენი – C, E.
- 169,¹ მეტად გული აუჩქარდა – C, K.
- 170,² განკურნებისად] გამკურნელისად – A, განმკურნელისად – C.
- 1 (გვ. 23,³⁵) მოვალ] ვარ – A, C.
- 2 (გვ. 24,²) თავისა გვერდით გუარით] თავის გუარით – A, C, თავის გვარით – K.
- 3 (გვ. 24,²⁸) გიბრუნებია] მოგიბრუივებია – B.
- 4 (გვ. 25,¹⁶) ესოდენი მოყვრილვარ] ესოდენი გიყვარვარ – F.
- 5 (გვ. 25,²⁷) არ გავაორებდი] არ გავაორგულებდი – C.
- 6 (გვ. 26,²) რა წერა გათავდა] რა გაათავა – C.
- 7 (გვ. 26,¹³) იგი უთქვამს] იგი მოუხსენებია – C.
- 8 (გვ. 26,³⁰) შემოუთვლია] შემოულა – B.
- 9 (გვ. 26,³³) მუქთის პურის] მუვთის პურის – A, მუფთისა პურისა – B.
- 10 (გვ. 27,³) ლაყაფი არის] ლაყაბია – B.
- 11 (გვ. 27,⁸) აქა ომაინისაგან სელიმ საფადართან კაცის გაგზავნა მოსაყვანებლად – B; აქა ჰომაინისაგან სალიმ სპასალარის დაბარება და მოყვანა – C.
- 12 (გვ. 27,²²) ვაჟის) სალიმის – C.
- 13 (გვ. 28,¹) აველე] ვიყავ – F, აველევ – E.
- 14 (გვ. 28,⁸) სპასალარო] სფაადარო – B. საერთოდ B-ში ვკითხულობთ საფადარი, სფადაარი, სფაადარი).
- 15 გვ. 29,⁴) უმამაცოს კაცის გული] ჯაბანის კაცის გული F.
- 16 გვ. 29,¹⁵) (მოედანი აქა-იქ გვხვდება მ ე ი დ ნ ი ს ფორმით).
- 17 გვ. 30,⁵) იცემნეს] იცემებოდეს – C, E, K.
- 18 გვ. 30,¹³) მეფე სადგომად წაბრძანდა] – (არ არის A და D-ში).
- 19 გვ. 30,²⁹) დაუდებია] დაუდვია – C, E, K.
- * გვ. 31,²) B და E-ს აქედან ახალი თავი აქვთ:
– აქა მეორე ომი ზღვათა მეფისა შვილისა და სალიმ სფადარისა; E – აქა დიდი ომი მეორედ ზღვათა მეფის შვილის და სალიმ სპასალარის და გამარჯვება ზღვათა მეფის შვილისაგან სალიმ სპასალარზედ.
- 20 გვ. 31,⁵) დაასხეს] დაასვეს – A.
- 21 გვ. 31,¹⁴) ამ აუგს არ მოელოდნენ] ამ გვარ საქმეს არ მოელოდნენ – C.
- 22 გვ. 31,¹⁵) გაგებით] განგებით – A, D.
- 23 გვ. 31,³⁴) ტაბაკით] (ტაბკით – გვხვდება ხშირად აქა-იქ).
- 24 გვ. 32,²⁴) დაარქვეს] დაადგეს – B.
- 25 გვ. 32,³³) ზმიდა] ზვემდა – B, ზემდა – D.
- 26 გვ. 33,⁸) სარტყლოსანნი] ქამროსანნი – D.
- 27 (გვ. 33,¹²) გუნება] ბუნება – B, გონება – C, გუნებაში – D.
- 28 გვ. 33,¹³) სათანაო] სათანაოსა – B, D.

- 29 გვ. 33,16) ცოლშვილით, ზითვში ყმით, საქონლით] – (არ არის A, B და ში.
- 171,2 გამოეყარა] გამოესალმა – F.
- 173,3 საამრიგონია] საქმე სამარი გონია – C, E.
- 184,3 ჰპოებს] ნახავს – D.
- 190,1 კვლავ კადრებდეს კითხვასა – C, კვლავ იკადრებდეს კითხვასა – K.
- 190,3 წელთ] გვერც – A, გვერთ – C.
- 191,4 ამას იტყოდეს – F.
- 195,4 დარად] საგრად – C.
- 197,1 სტორამლებია] სტოროლაბლებია – B, სტორაბლებია – D, K.
- 201,4 ვკითხოთ რამე] ვკითხოთ ხოლემ – B, ვჰკითხოთ ხოლმე – D.
- 206,4 დანაყრობითა] დანაყრომითა – A.
- 209,2 ჩვენმან თუ გვარგოს, თავი გვაქვს ჩვენ შენთვის გარდადებული – C, K.
- 213,2 ადვილ] ადრე – C, K.
- 214,3 ნიადაგ] კვლა და კვლა – D.
- 219,1 რა ვქნა] რა ვთქვა – C.
- 224,4 გეყავ გამსაჯარია] გვექმენ განამჯავრია – F.
- 225,4 დაადეს ქულბაქი, სრულ ბაზარია] ქულბაქი მუნ ბაზარია – A, ქალაქი მუნ ბაზარია – C.
- 226,4 გარდაგებითა] გარიგებითა – C.
- 227,4 ოქროა] ოქროთა – C, K.
- 231,3 სიფიცხენი] სიალფენი – F.
- 233,3 გუარის მთხრელები] გვარისა მთხრელები – C, K.
- 240,4 მას დარჩომოდა მტერობა მზის შუქი მაშინდელითა – L.
- 242,3 დადნა მიწყივ დადნობილი] დანა მიწყივ დანდობილი – F, დადნა მიწყივ დანდობილი – K.
- 242,4 მოიყვანეს იგი კაცი, ცხენი ესხნეს აყდობილი – F.
- 246,3 მოსამართლეო, ნუ დაგწვამ ცეცხლითა მე ნაწყალითა – F.
- 248,2 ემწარებოდა] ემოწმებოდა – C.
- 249,3 ტიროდენ და იჭიროდე, ხმა გამოხდა ვაგლახისა – F.
ჩაიცვეს ტანს საგლოველი ჭრელია] ჩაიცვეს ამოწერილი ჭრელია – A, C.
მას იკითხევდეს მუნ მნახნი: ნეტარ სად არის მანდარი – A, C.
ვითა ჩაირსა აბრუნებდა – F.
კაცი დგა მრავლად ფრფენითა] მრავლად დგეს ჰვრეტად ფრფენითა – B, D.
გავხარ] სჯობხარ – L.
დავიმოწმებ] დავიფიცავ – L.
მიმცემელი] მომციელი – L.
მაკვდინებელი] გამკურნებელი – A, მაკურნებელი – C.
შუბი] გუბი – A, B, C, D... (შუბი მხოლოდ L-შია).
და იმისი მე უშუბი] და იმისი მეღა უბი – B, მე იმისი შეუგები – F, და იმისი მე უუნბი – K.
L-ში სტროფის მეორე ნახევარი ასე იკითხება: არ ვინ იცის, რა გვარია, ან რის ქვეყნით გარდმოგული, მისგან ვინმე შორს მყოფელთა გული ჰქონდეს დადაგული.
ეგზომსა ნაყბედობასა] ჰკუთნა ნაზარდობასა – A, C.
მას კაცსა ჰკადრა, გაერთო – C, K.

ესე ქალი, რომ მასა აქვს – C, ესე ქალი, რომ მას ახლავს – K.
კითხვით და წერითა] კითხვით და სურვილით – C, K.
ამ სტროფს L-ში მოსდევს სხვა ხელნაწერებისათვის უცხო სტროფი:

გვერდსა დაისვეს, გაცხადდა მათი სიტყვები გულისა,
უთხრეს ამბავი მოყმისა მის შორით გარდმოგულისა:
„წესია რგება მიჯნურთა თვისთაგან დაკარგულისა,
და რას იტყვი? წვევა გეწადიან ხე ედემს დანერგულისა.“

სამუდამისად] სამუდარისად – C, K.
ამ სტროფის შემდეგ L-ში ვკითხულობთ:

იგი მოყმე ხელი ვინმე შენთა ჭირთა ენაცვლების,
მის სარჯელთა გარდახდომა ენით არა მოითვლების,
შენგან კიდე საგონებლად რამც აქვს, ან რა ენადვლების?
და ზეგარდამო გაგებული ცუდად არა გარდივლების.

მეუცხოვა, გამკვირდაო] მეუცხოვა, მიკვიოს, დაო – A, D, F.
წყალობა მჭირს უსაზომო, მიზამს ჩემსა მონებურსა – L.
კვლავცა უთხრა – C, ; გაგეორების) გაგეგონების – C, K.
286,4 ვინ მზესა] ვისი მზეს – A, B, D.
მე მნახისა] მოსმენისა – B, D, L.
შეეწებების] შეეწეფების – B, შეეწზეფების – D, შეიწზების – L.
იიეფების] იეფების – C, ეიეფების – D, L, იაფების – F.
სწორთა] მტერთა – C.
თუ ხარ და იგი არ გინდა – A.
ნახვად პირისა] ნახვათ მის თემთა – L.
მსწრაფლ] მალ – A, C.
აწევ მივიდეთ ქვეითნი, არ წაისვლების ცხენისად – L.
გონებისა] მონებისა – A, მონობისა – C.
ამის შემდეგ L-ში ეს ზედმეტი სტროფია:

იგით, თუ ჩემსა პატრონსა თქვენი ვით უნდა მონობა?
სრულად მისრელთა ამბად აქვს შენთ შუქთა მოსაწონობა;
რაცა გინდოდეს, გვიბრძანე, ჰქენ თქმათა შესაწონობა,
და ეგეთსა გმირსა შენც გმართებს საქმისა დაუღონობა.

ნუ თუ შენ რა მოიგვარო კეთილისა მისაგვანი – L.
მიც ლახვარი სიტკივილისა] მჭირს უებრო სატკივილისა – A, B, C.
ბურნე-მელიქ] ბურნა-მელიქ – A, C.
მე ვჰყო] მე ვქნა – C, F, K.
ულონიოდ – A, C.
მთვარესა, ზე ადგომილსა] პირმთვარესა მას, ადგომილსა – B, მთვარეს
ადგომილსა მილსა – D.
მოახლებითა] მოსახლებითა – B, D.
საიმისოდ] საიმედოდ – D.
იგი მზე – B .

- 308,⁴ მთვარე გაივსო, მზის შუქნი პირს ექმნეს შემოდგომილად – L.
 309,⁴ უშენოსა ნუმც გაუღებს პირსა ჩემსა დანა კარსა – L.
 310,⁴ განაციდნეს] გაიცადნეს – C.
 312,⁴ აკლო] აკრთო – C.
 314,³ ვაჭართა] ვაზირთა – B, D, L.
 314,⁴ თუ შემაჩნდეს გამტყუვნება, ჩემგან ვინლა რამ ირწმუნა?– L.
 316,² უქონელთა – A, C.
 321,³ მხედავლა – B, მხედავა – D, ხედავო – L.
 321,⁴ ღმერთმან დამწყიოს, შენზედა თუ ვიყო საორგულითა – L.
 324,¹ მასვე – A, C.
 324,⁴ გამომლაღავი] გამამღალავი – A, C, K, გასამღალავი – F,
 გამოლაღავი – D.
 324 ამის შემდეგ L-ში ორი ზედმეტი სტროფია:

კვლავცა ატირდა ომან ცხელისა ცრემლთა დენითა,
 უთხრა, თუ: „თავი სიკვდილად თქვენ ჩემთვი გარდგიდენითა,
 თუცა შმაგი ვარ, არ ვიყო სიტყვათა ნაცადენითა,
 და შენი არ ვიყო, გიტყუო, ღმერთი ვყო მგმობრად ენითა.“

ქალი ეტყვის, თუ: „მამაცი ხამს იყოს სიტყვა სრულობით,
 არ დიაცურად ზოგათამე ფიც-პირთა გაუსრულობით,
 თქვი, რაცა გინდეს, ნუ მიქმენ გული ლახვართა სრულობით!
 და განა ვერ გხედავ - მიყრილხარ ოდენ სულ წაცასულობით.“

- 326,³ ღამით] თვალთა – A.
 327,² ქონად გაღს დამარხულისად] ქნად გულსა დამარხულისად – B, შენახვად
 ჩემისა გაზრახულისად – C, შენახვად ჰქონდა გულს შენახულისად – F.
 328,³ ყელთა საბელთა] ყოვლთა საბელთა – A, C, ყელის საბელი – B, ხელის
 საბელთა – D.
 329,³ გხედავ მეტად ცეცხლ მხურვალსა] სენი შეიქს შენზედ ვალსა – A, C,
 გხედავ მეტად მომხურვალსა – D.
 332,² კაცთაგან] ქვეყანად – A, B, C.
 336,² ორსა] რიდეს – A.
 338,⁴ ვერას მიმხვდარან, ყოველთა გული აქვს დაჭმუნვებისა – L.
 338,⁴ დამბრმალა] დამბულან – C.
 342 ეს სტროფი არ არის A, C, F, K-ში.
 343 ეს სტროფი ასე იკითხება L-ში:

კვლავ მოახსენეს აქიმთა: „ხსოვნა გვაქვს დიდთა ჟამისა,
 გვიკვირს, თუ რა სჭირს, არ ვიცი, არცა ვართ მნახი ამისა,
 სიცხე არა აქვს, არცა სჭირს მას სენი წონა დრამისა,
 და გულსა შუქნია მონდომა შეტყობად რაღაც რამისა.“

- 346,³ შილობით] შლილობით – A, C, F, K, ქალიშვილობით – L.
 349,¹ დააჩნდა] დააკლდა – A, C, F, K.
 350,³ მებრძოლთ – A.
 351,² თანა ეახლების] გვერცა იახლების – A, C, F, K.

- 353,₁ ომაინს თანა – D, L.
 353,₃ დაედარები] დაედგინები – B, D, L.
 354,₁ მობრუნდი – A.
 355,₁ ლაღობით] ლაღობად – L.
 361,₃ არცა ვიცი, თუ რასთვის აქვს ვაჭრულად ჩასაცმილონი – L.
 361,₄ ჩრდილსა სპილონი] გრილსა სპილონი – A, გრილოსა პილონი – L.
 362,₁ უხმო) უთხრა--I).
 362,₃ თქვა, თუ: „მე ვაჭრად მოსულვარ, არ მაქვს ჭაბუკთა ცილობა.“--L. .
 364,₁ მეფეს, სპათა, დიდებულთა] მეფესა და დიდებულთა – A, L.
 364,₄ ჰგვანდეს] ერთგან – L.
 365,₃ იამებოდა] ენატრებოდა – B.
 365,₄ მისსა შემყრელსა ცეცხლისა წვა ადრე დავესებოდა – L.
 368,₂ უბრალოდ, ცრემლითა] უებროდ ენითა – A, C, უებროდ ცრემლითა – L.
 369,₃ სდის] წვიმს – L.
 370,₁ ყოველთ ღამეთა ვაება აქვს და თავს ცემა] ყოველთ დღეთა ვაება
 აქვთ თავსა საცემი – A, ყოველთა დღეთა ვაება აქვს თავს საცემი – C,
 ყოველთ ღამეთა აქვს ვაება და თავსა ცემა – D.
 373 ორი უკანასკნელი ტაეპი ასე იკითხება L-ში:

დია დასტურად ვიახლნეთ, ვისმინოთ ნაუზარია;
 და რა ცხენსა შეჯდა, აევსო ცრემლისა საგუზარია.

- 379,₄ რად ვარგა თქვენთან ჩემისა სიტყვისა მზობა მწარისა – L.
 380,₁ ნურად გრცხვენია – L.
 380,₄ დგამობა] ამობა – A, C.
 381 L-ში ამის შემდეგ ორი ჩანამატი სტროფია:

რქვა, თუ: „არ გაწყენ, ვერ ვიტყვი, არ თქმისა დამრთე ნებანი,
 ვიცი, რომ არსით არ მოსჩანს ჩემთ ჭირთა განკურნებანი,
 ცუდად რას ვებედობ? კვლაცა სჯობს სასჯელთა მოთმინებანი.
 და მიჯნურთა წესი ფარვა არს, არ ვარგა განჩინებანი.“

მეფეს რა ესმა ყმისაგან მიჯნურობისა ხსენება,
 ამა საქმისა შეტყობა უფროვე ერთობ ენება,
 ომაინ ვერ ყოლ ვერა ქნა ცრემლისა წამსა ყენება,
 და კვლა-და-კვლა ჰკითხა, არა-თქმად მას თავი არ დაანება.

- 382,₁ ერთხელად] პირველად – A, C, D.
 382,₂ სახე ვნახე, გამელვიძა – A, C.
 385,₁ ვერა ვარგე] ვერა ვნახე – A, C.
 385,₄ დაფლად დავრჩი] ლაყბად დავრჩი – F.
 385 L-ში ამის შემდეგ ეს სტროფია:

სასიკვდილოდ ადვილ მიჩანს თავი მისთვის დასადებლად,
 მცირედ ჟამდა მოვიცადო, ვირე ვიყო მისად მძებრად,
 ვერა ვპოვო, სისხლი ჩემი მე ვყო ველთა და დამღებრად,
 და ცოცხალ ვიყო – სიყვარული მისი მქონდეს გარდუმღებრად.

3 ბრძანა: „ქალს ვნახავ, იცოდეთ, არ მივალ შეუგზავნელად.“ – F.
 8 სიტყვა] საქმე – B.
 6 განუწესა] გაუწესა – B, D, დაუწერა – A, C, F, K.
 , გაღირსა] მაღირსა – C, K, მიბრძანა – L.
 გამოცდილობა] გამოცლილობა – B, გამოცვლილობა – D, გამოწვლილობა – L.
 ყოვლისა] ყვევლისა – B.
 საქციელი] საქონელი – A, C.
 გითქს – A, C, L, გიქს – F.
 მზობად] გზობად – C, K.
 გახსოვს] ახსონს – B, ახსოვს – D, მაშინ – L.
 დავიხსოვნე] დავიყოვნე – B, D, L.
 ღვთულად] ღვთულებრ – B.
 თქვენც სრულად მოგცეს უფალმან – D.
 იაზრენითა] იაზდენითა – A, იანაზდენითა – B, L, ინასდენითა – D.
 მე რაღას მკითხავთ – A, B, C.
 დასჯერდა, მზეებრ გააწყინდა ლალზედა შერთვით მინები – L.
 ომანის წყენა მიეცა მისისა ცეცხლთა დებისა – D.
 ჩამოჟრა] ჩამოჭრა – F.
 ამ სტროფის შემდეგ L-ში სამი ზედმეტი სტროფია:

ზავარს ზე-მდეგმა გამდელმა შეიტყო საქმე ყოველი,
 დაღონდა მეტად, შეექნა მას ჭირნი ასათოველი, (?):
 ლომ-გულისაგან დღეითგან კარგსა აღარად მოველი,
 და მას გული ჰქონდა ჩემისა საქმეთა მისანდოველი.

ოდეს შეიტყობს, წამოვა, ვით ლომი გაფიცებული,
 ამა ამბავთა სმენითა მართ გულისა ლახვარ ხეებული,
 მოტყუებასა დამწამებს საჩემოდ გარისხებული,
 და პატივის დროსა დავრჩები არვისგან შერაცხებული.

თუ შეუთვალო, პატრონი მე ჩემი გამიწყრებისა,
 თუ სხვათ უამბონ ამბავი მისისა გამწარებისა,
 ჩემზედა მოსდგამს კიბესა, სხვაგან არ იარებისა,
 და არ დაიჯეროს ამბავი მან ჩემი დასტურებისა.“

ამის შემდეგ L-ში ტექსტი ვარიანტულ სხვაობას იძლევა: არ არის მოთხრო-
 ბილი ალი-ექებრის გამეფება, გურზი-ფალავნის ამბავი, ზავარის ჩამომავლობა და
 თანამდებობა, ბურნე-მელიქის გახელმწიფება და სხვა დეტალები. ტექსტი
 აშკარად შემოკლებულია. ტექსტი მოულოდნელად იწყება ზავარის გამდელის
 დაბურნე-მელიქის შორის საუბრით.

30 (გვ. 66,2) ოდეს ალი აქვარ – A, ალიქაფურ – C, ალი აქვერ – D.
 31 (გვ. 66,15) გაახვნეს] გააღეს – D.
 32 (გვ. 66,29) საპატრონო] საბატონო – D.
 33 (გვ. 67,13) გურზი] გურძი – A, C.
 34 (გვ. 67,30) ვიქნებით] ვიდგებით – B, D.

- 35 (გვ. 67,³¹) ინდუსტნის] ინდისტანის – C, F, K.
 36 (გვ. 69,¹²) სრათა ნადიმად დასხდეს] სრათა ნადიმი დაიდევს – D.
 37 (გვ. 69,²²) რომე დიდი იყო] რომე დიდი ელი იყო – C.
 38 (გვ. 69,³⁸) რომე გაისმა მისი სარქარდრობის და მარტოსაგან მდევართა
 შემკვერელობის ამბავი – F.
 39 (გვ. 70,⁶) ამ ჟამსა გურმი ფალავანს ერთი ვაჟი მეფის ასულთან მიხვდა – A.
 40 (გვ. 70,³⁷) ნემსა] ნემსთა – F.
 41 (გვ. 70,⁴⁰) მისგან ემინოდა და ზავარს ეხვეწებოდეს, მონებდეს და ხარა-
 ჯობდეს – D.
 42 (გვ. 71,³⁵) ხმასა] სახელსა – D.
 43 (გვ. 73,²¹) იშის] იშნის – C, იშთა – D.
 44 (გვ. 73,²¹) გაუმრავლოთ] გაუმართლოთ – C.
 45 (გვ. 73,²⁸) პატიოსნის] პარტრონის – A.
 46 (გვ. 74,²⁷) – C და K-ში აქ ერთი ზედმეტი წინადადებაა ჩართული: ზავარ-
 ფალავნის მისართმევი ეს იყო: ერთი – ცხრა ოქროს ტაბაკი ლალი, ერთი –
 ცხრა ტაბაკი ოზოლი მარგალიტი, რომაულის დედლის ნაშობი, და ფარ-
 ჩათა ანგარიშს ვინ იქმოდა?
 47 (გვ. 74,³⁴) უებრო მეომარი] უებრო გამოჩენილი ფალავანი – C, K.
 48 (გვ. 75,¹) დავთართა მქონებელნი] და ვითართა მქონებელნი – A და ვითა
 რათ მქონებელნი – C.
 49 (გვ. 75,³) ხვასტანგისა] ხოსდაგისა – D.
 50 (გვ. 75,⁷) ქალის] ქალაქის – C.
 51 (გვ. 76,¹) ბოლუქ-ბოლუქად] ბოლუქთ-ბოლუქად – C, ბოლოქ-ბოლოქად – F,
 ბოლუქთ-ბოლუქთა – D.

* (გვ. 76,³⁶) ამ აზვაცის მაგივრად D-ში ვრცელი ამბავია მოთხრობილი, რაც
 სხვა ხელნაწერში არ გვხვდება: მაშინ, ოდეს ზავარ ფალავანი დიდსა საფრან-
 გეთის ნემსა ქალაქსა მონაპირედ გაგზავნეს, მან ერთი გონიერი და ჭკუათა
 მიმხდომი თავადი გამოურჩივა და ხელმწიფისა კართა გაუყრელად და-
 აყენა და ესე უბძანა: «ვითა ჩემგან გენახოს, თავა[დ]თა, დიდებულთა და
 ლაშქართა ესრეთ მაემანი უყავ და ხელმწიფისა მშვიდლობით ყოფისათვი[ს]
 გლახათა ზედა დლითი-დღე საჭურჭლე გაეც და, რაცა ჩემგან ამბავი მო-
 გივიდეს, ჩემსა დედობილსა გამდელსა მოახსენე, და იგი ხელმწიფესა შეა-
 გონებს და, რაცა მისრ-ეგვიპტესა შიგან ამბავი და ახალი რამე საქმე და-
 ვარდეს, ფიცხლად გვაცნობე.» ესე კაცი, სახელით ჯალადინ-ვაზირი, ამ სა-
 მსახურზედ იყო დადგინებული. დღესა ერთსა ჯალადინ მოვიდა და გამ-
 დელსა მოახსენა: „ესე უცხო და საკვირო ამბავი გვესმის, და ყველგან
 საქორწილოს მზადების ხმა არის. აწე თქვენ ბრძანეთ და, ვითარცა ჯობდეს,
 ესრეთ ფალავანსა ვაცნობთ.“ რა გამდელმა ესე მოისმინა, დიდსა ხანსა
 ატირდა, მერმე ქალისაგან ომაინის შეპირება, და მერმე ზავარისა მიჯნუ-
 რობა და ეგზომნი ჭირნი, და მერმე მისგან იმედისა მიცემა, და, რაცა
 ქალისათვის მოეხსენა, ჯალადინს ყველა წვრილად გააგონა. ჯალადინ-
 ვაზირმა თავისა პატრონისაგან მიჯნურობა არა იცოდა. მეტად აჩქარდა,
 თვით წასვლისა ფარმანი ითხოვა და მეორესა დღესა გაემართა. დღე და
 ღამე გართვით იარა. რა ზავარ ფალავანსა მისი მისვლა ესმა, საეჭოსა
 ჩავარდა და გულსა შიგან ამას იტყოდა: „ანუ ხელმწიფე გაწყრა გაწყრო-

მად ჩვენსა ზედა შესმენილობით, ანუ დიდი მტერი ვინმე გამოჩნდა, თუ არა ჯალადინ აქა არა მოვიდოდა.“ და ფიცხლავ იხმო. ჯალადინს ზავარ შეხედნა და მეტის წყენისაგან ფერი ჰკრთომოდა. აღარა ჰკითხა, მარტო ხალვათსა ალაგსა დაისვა და ესრეთ უბრძანა; „რა იქნა ესეთი საჭირო საქმე, რომე ხელმწიფეთა კარი დააგდე, აქა ჩვენად უბრძანებლად წამო-ხველ?“ იგი ზე ადგა, ფალავანი დალოცა და მერმე იმა უცხოთა მოყმისა მოსვლა და მისრ-ეგვიპტელთაგან ესრე უზომოდ მოწონება, ხელმწიფის, ალი-ექზარისაგან ეგზომ პატივი და სიყვარული, და ქალისაგან საცოლოდ შეპირება, და, რაც გამდელს ეთქვა, ყველა წვრილად გააგონა.

- 52 (გვ. 77,¹⁸) გაუდგა] გამოუდგა – D, წამოუდგა – C.
 53 (გვ. 78,²) მე დიდად მემამების თუ ომაინს ჰაბუკი და მებრძოლი ვინმე გამოუჩნდების] მე, დია, ღმერთო, თუ ომაინის მებრძოლი ვინმე გამოჩნდებ-ბის – A, C.
 54 (გვ. 79,¹¹) შეიწყინა] შეიწყინარა – C.
 55 (გვ. 79,¹⁵) ნაწერი] ანაწერი – A, C, ამზავი – L.
 56 (გვ. 79,¹⁷) აქათ ქალი საეჭოსა ჩავარდა] მაგრამე ქალი საეჭოსა ჩავარდა – A, და მერმე ქალი საეჭოსა ჩავარდა – C.
 57 (გვ. 79,¹⁸) ყოველნი ვინმე] ყოველნი ერნი – C.
 58 (გვ. 79,³¹) თქვენ შეჭირვებით] თქვენ შემიბრალეთ – A, C.
 59 (გვ. 79,³⁸) კაცთა ყურთა ხმა აღარა ესმოდა რა] კაცის ყურითა არა გაი-გონებოდა რა – D, ყვირო-სტვირთა ხმისაგან სხვა ყურთა არა ისმოდა – L.
 60 (გვ. 80,⁹) ღარიბსა კაცსა] ყარიბსა კაცსა – F.
 61 (გვ. 80,³⁰) თავადთა ჯალაზნი ჰვრეტად გავიდნენ] თავადთა და დიდებულთა ცოლნი ვარაყითა დახატულთა კომკთა ზედა ჰვრეტად გავიდეს – D.
 62 (გვ. 80,³⁴) ხმობა იყო] დიდი ხმა იყო სიცილით სიმხიარულისა და საომრი-სა ხმისა შეკვივილისა – D, L.
 63 (გვ. 81,²) იხლტუნებდა] ახტუნვებდა – D, იხტუნებდა – L.
 64 (გვ. 81,³) როგორ შეეზმისო] ერთი კაცი ამისად შეხედვადცა გაბედვად ძნელია, არამ თუ და ამას ომსა ვინ შეჰბედავს? –D, ერთი კაცი შემხე-დველადც ბრალია, არა თუ ამას ომსა ვინ შებედავს – L.
 65 (გვ. 81,⁴) შეიქნენ] დახდენ – C, D.
 66 (გვ. 81,²⁰) ომაინს ზავარ ცხენს ისარი უკრა] ზავარ-ფალავანმან ომაინის ცხენს მკერდსა ისარი ჰკრა – D, L.
 67 (გვ. 81,²⁴) მხარი გაუგდებინა] ოთხნივ ფერხნი გაუგდებინა – C, მკლავი გააგდებინა – D, ქეჯიმი ერთობ გაუკვეთა და ცხენსა მკლავი გააგდებინა – L.
 68 (გვ. 81,²⁷) ლახტები დაიწვადეს და ასეთსა იცემებოდეს, რომე ქუხილსა და კლდისა რღვევასა ჰგვანდა] ლახტები დაიძვრეს და დაუშინეს ერთმანერთსა, რომე მათის ლახტის ცემა მგვრდემლსა ზედა მჭედლისა უროს ცემისა ხმა-სა ჰგვანდა – D, გურდემლზედა – L.
 69 (გვ. 82,⁵) გაექანა] გაქუსლა – D, L.
 70 (გვ. 82,³⁴) წყალობით] იედგარი – D, იედიგარი – L.
 71 (გვ. 84,⁴) შეწყობა] შეტყვება – C, K.
 72 (გვ. 84,⁸) ხვარაზმის მეფის შვილის] ხვარამზას შვილის – C, ხვარაზმამჰს შვილის – K, ხვარაზმელის მეფისა შვილის – D.
 73 (გვ. 84,²³) სახის მიცემა] – არ არის A, D, F, L-ში.

- 74 გვ. 84,²⁴) შერთვა] შექნა – D.
 75 გვ. 85,¹⁶) გაანდევს] გააგონეს – C, K. დაანდევს – L.

* გვ. 85,³⁵) „დიდებულთა ტირილისაგან...“-ით დაწყებული, ვიდრე ორი სტროფით (423, 424) დამთავრებული, არის მხოლოდ D-ში; L-ში ასეთი სურათია: D-ში მოტანილი ამ ორი სტროფის წინ ჩართულია: ფიცხლად მესტროლაზე და მერამლენი იხმეს მისთა გზათა ჯაგებად. რა გამოიკითხეს, მოახსენეს: „მეფეო, იგი ხმელთა გზათა არა წასულა; მისი გზა აერთა შიგან არის, ამისთვი [ს] ვერა გამოვსცანით, რომელსა მხარსა წასულა. ესე ვცანით მართლად, რომე მშვიდობასა შიგან არიან და დიდსა სახელმწიფოსა პატრონად სჩანან და მათსა ამზავსა ადრე სცნობ და იმა სიტყვითა თქვენი გული გაიხარებს“. ცოტადაცა ამა ნათქვამითა იმედი მოეცათ, მაგრამ ტირილსა და ვაებასა შინა იყვნეს. და მეფე უებროდ შესაბრალებითა სიტყვითა მოსთქვემდა ტირილითა:

თქვეს, თუ: „შევიქმნეთ ყოველნი თმა-წვერთა მამპარსველია“. ცხენთა სადგენნი მინდორნი ცრემლითა ექმნათ სველია. მეფე იტყოდა: „ცოცხალი კეთილს აღარსით ველია, და სასიკვდილოსა წამლისა ვერ მოვრჩი შეუსმელია.“

რად აუჩქარდით, საქმენი კარგად არ გავიცადენით?
 ნეტარ სით იყო მოსული მართ ჩვენთვი მოსაცადენით?
 ნება ვით დავრთეთ მიცემად, რასთვი არ მოვიცადენით?
 და თვით დავიმართეთ პატიჯნი, აწ ვსხდეთ ცრემლისა დადენით.“

კვლავ ბრძანა: „შვილი წამგვარა დევმა მისითა დევობით, რასთვი ვექმენით უცხოთა ჩვენ ასრე მისანდევობით? ყოვლის ღონითა შევიქმნათ ძებნისა მოცადევობით, და ვერ ვპოვოთ-თავი სიკვდილად ვყოთ მისთვი გარდამდევობით“.

როგორც ვხედავთ, ლექსის შინაარსი თითქმის ერთი და იგივეა (D-სთან შედარებით), ხოლო პროზა უფრო განვრცობილი.

- გვ. 86,³³) ეს ორი სტროფიც (425, 426) მხოლოდ D და L-შია.
 76 (გვ. 87,¹⁵) „მე დიდის... არა თუ ვაჭარი“ – მხოლოდ C-შია.
 77 (გვ. 88,¹⁷) ფეხშიშველანი] ქვეითად – D, ქვეითნი – L.
 78 (გვ. 88,³²) ეს ორი სტროფი (427, 428) შემონახულია მხოლოდ D და L-ში.
 79 (გვ. 89,²⁹) ეს სამი სტროფი (429, 430, 431) დაცული აქვთ მხოლოდ D და L-ს D-ში ამათ მოსდევს კიდევ ორი ახალი სტროფი:

მისრთ მეფეს წინა დასწერა სირცხვილი თავსა დებისა,
 „მამა დავაგდე, ჩემგანაც თავსა სახმილი დებისა,
 აწ გული თქვენი ჩვენისა გაპარვით დაჰმუნდებისა,
 და ორთავე ერთად გვიბოძეთ ფარმანი შეცოდებისა“.

რა ქალისაგან ისმენდეს სიტყვასა განაწყობილთა,
 ჟამ ოდნად გამოაჩენდის მუნ თეთრთა კბილთა წყობილთა,
 მაშინვე ჰგვანდეს საერთოდ გულტკბილად შენაწყობილთა.
 და ჭირი დაეცა გარემო ინდოთა შეუწყობილთა.

გვ. 89,³⁴) ყაზარჩანი] ყაზაჩნი – D, ყაზაჩნნი – L.
 გვ. 91,²¹) არმაღანი] არღავანი – C, არღამანი – A.
 გვ. 95,³) წამოსულა] გარდმოხვეწილა – C.
 გვ. 96,¹⁹) მკლავისა საბმური] მკლავსაზამი – C.
 გვ. 97,²⁰) პატრონად] უფროსად – C.
 გვ. 97,²¹) სამკლავე] სამკაული – A.
 გვ. 97,²⁵) წაიარეს] აღიარეს – D, გაჩნდა – L.
 სურვილმა] სევდამან – C.
 იაზრენითა] იაზდენითა – A, იანასდენითა – D, იანაზდენითა – L.
 გვ. 101,¹⁸) ფრიდონის] ფირიდონის – A.
 გვ. 104,²⁵) მოგათვალოს] მოგართვას – D, მოგათილოს – E.
 გვ. 104,³¹) თურქისტანის] თურანის – A, D.
 გვ. 106,⁶) თურქისტანს] თურქეთს – C.
 გვ. 108,¹²) კოსტანტინეპოლეს] კოსანდიპოლეს – A, კოსტანტინოპოლის – C, კოსტანტინუპოლის – K.
 გვ. 108,¹⁹) ხაყანჩინ] საყანჩინ – C, D.
 გვ. 109,¹³) ფარმანს] ფარვანს – A, C.
 გვ. 109,³⁰) ანუშრევანს] ანუშირვანს – D.
 გვ. 110,¹⁴) აიყარნეს და ერანის კერძო წავიდნენ] აიყარნენ და ინდოეთის მეფის სარიდანის ქალაქად მივიდნენ – A, რა დიდთა ჰრისა ქალაქთა მივიდეს – D.
 გვ. 112,³⁴) ჩინ-მაჩინის] ბალხი-ბუხარის – C.
 გვ. 113) ეს ორი სტროფი (438, 439) გვაქვს მხოლოდ D-ში (საფიქრებელია, რომ L-შიაც იქნებოდა...)]
 გვ. 114,²⁴) ყარაქოილ] ყარქოილ – D.
 გვ. 115,¹⁷) მითხოვე] მითხოვოთ – C, მიშოთ – D.
 გვ. 117,³⁷) გავიღო] განვთქო – C.
 გვ. 118,¹¹) პირით] ტარითა – D.
 გვ. 118,¹⁵) იხოიშნოთ] იხოიშნიოთ – C,, იხვაიშოთ – D.
 (გვ. 118,²⁷) მიემოწმა] შეემოწმა – D.
 (გვ. 120,¹⁰) ჩინ-მაჩინს] ბალხეთს ჩინ მაჩინს – C.
 ეს სტროფი არის მხოლოდ A და D ხელნაწერებში.
 კარგი მელექსე თვითოსა კარგათ კაცთა მაქებარია – A.
 ფირდაუსტ როსტომ მტერზედა, ვით ტრედზედ მაღლით ბარია – A.
 ნაუზარია] საუზარია – A.
 ვთქვი] ვაქე – A.

I

I

პიროვნება. 2. გეოგრაფია, ეროვნება, სადაურობა. 3. ფლორა და ფაუნა. ლითონები, მინერალები, ძვ. თვლები. 5. ასტრონომია და მეტეოროლოგია. რელიგია, ცრუმორწმუნეობა, მითოლოგია. 7. სოციალური ურთიერთობანი. იარაღები, საჭურველი. 9. მუსიკალური ინსტრუმენტები. 10. ნაგებობანი და დგამი. 11. ქსოვილები, ტანსაცმელი.

ს ა ძ ი ე ბ ლ ე ბ ი

1. პ ი რ ო ვ ნ ე ბ ა ნ ი

ადამ (ი) – 22₃, 25₂, 322₄, 333₃, 411₁.
ავთანდილი – 27₁, [84]₁₀.
ალიექზარ – [66]₁, [66]_{36...}
ანუშრევანი – 20₂, [109]₃₀.
ასმათი – [84]₉.
ბურნე-მელიქ – 299₁, 313₁, [70]_{24...}
გრიგოლ [ღვთისმეტყველი] – 6₁, 7₃.

ბ

ფანიელი – 197₄.

ფა – 411₁.

ზ

თინათინი – [84]₁₁.

ფმოგველი – 16₄.

თურ – 17₄.

წედელაური – 17₃.

ჭოლა-აბიზ – [114]₁₈.

ჭოსე [ხოწელი] – 16₂.

წათლისმცემელი – 5₂.

ნარიმან [ფალავანი] – [67]₂₀, [94]₃₆.

ნესტან-დარეჯანი – [84]₁₃.

წუშირვან – 438₁.

ნამინ (ი) – 60₂, 62₁, 64₁, 74_{2...}

პროხორე – 5₁.

რამაზი – [84]₁₆.

როსტევანი – [84]₁₀.

როსტომ ზაულელი – 17₃.

როსტომი – [96]₂₀, 440₂.

რუსთველი – 17₁, 440₃.

სალიმ (ი) – 17₄.

სალიმი – 182₄, [27]_{9...}

სარიდანი (ტარიელის მამა) – შესავალში.

სარიდანი (ტარიელის ძე) – 26₂, 134₁,

სოლომონი [ბრძენი] – [85]₂₆.

ტარიელი – 17₁, 26₁, 58₄, 441₃, [82]₉,

ტომერან – 17₄.

ფარსადან – [84]₆.

ფატმანი – [84]₁₄.

ფრიდონი – [84]₁₂.

ფეშანგი – 17₄.

ფირდაუსტ – 440₂.

ფირდოსთ – 440₂.

ქაიხოსროვი – 19₁.

ყარაქოილ – [114]₂₄, [115]₃₆, [116]_{2...}

შავთელი – 16₃.

შაჰ-აბაზ – 19₁.

ხაყანჩინ – [108]₁₉, [111]₁₃, [112]_{8...}

ხოსროვი – 17₄.

ჯანინოზ – 8₃.

1. []-ში მოქცეული რიცხვი გვერდს აღნიშნავს, უფრჩხილო დიდი რიცხვი – სტროფს, პატარა კი სტრიქონს.

2. გეოგრაფია, ეროვნება, სადაურობა

ადრიბეყანი – [110] ³ .	მალრიბი – 122.
არაბეთი – [84] ¹⁵ .	მალრიბული – [33] ⁶ .
არაბეთის ქვეყანა – [118] ⁷ .	მთა – [92] ²⁷ ...
არაბნი – [84] ⁹ .	მისრეთი – 87 ⁴ ... 152 ² ... 253 ¹ , 430 ¹ ...
არაბული – [66] ³⁴ .	მისრნი – 352 ¹ .
არაყი – [110] ³ .	მისრული – 138 ³ , 326 ⁴ ...
აღმოსავლეთი – 34 ⁴ .	მისრულობა – 86 ² .
ბადახშანი – [111] ²⁶ .	ნემსა (ქვეყანა) – [69] ²⁶ , [70] ³⁷ .
ბალხეთი – [106] ²⁴ , [108] ⁵ .	ნილოსი – [67] ³ .
ბალხი-ბუხარა – [111] ²⁴ .	რომი – [83] ²⁵ .
ბაღდადეღნი – [110] ³ .	რომნი – [69] ²⁶ , [70] ³⁶ .
ბარი – [92] ²⁸ .	რომის ქვეყანა [70] ³⁸ , [75] ²³ .
ბერძული – [116] ³⁷ .	რომული – [83] ¹⁹ .
ბუხარა – [111] ²⁴ .	სისტანელი – [67] ¹³ .
დასავალი – 34 ⁴ .	სისტანი – [67] ²⁰ .
ერანი – 14 ⁴ , 18 ¹ , 19 ² , [110] ³ ...	სპარსთა ქვეყანა – [109] ²⁷ .
ზღვა – [76] ⁴ , [77] ²³ ...	ურუმი – [108] ⁸ .
თურანელი – 18 ¹ .	ურუმთ ქვეყანა – [120] ⁹ .
თურანი – 14 ⁴ , 19 ² , [109] ¹ .	ქაჯეთი – [84] ¹³ .
თურქისტანი – [111] ²⁷ .	ქიშვართა (სახელმწიფოთა...) – [28] ²⁹ .
იამანი – [96] ²³ .	ჩინეთი – 235 ³ .
ინდო – 426 ¹ .	ჩინ-მაჩინი – [108] ²⁷ , [111] ¹³ ...
ინდოეთი – 31 ² , 181 ³ ... [110] ²⁰ ...	ჩინური – [32] ¹¹ , [111] ²⁶ ...
ინდოელი – 62 ² .	ჩრდილოეთი – 86 ³ .
ინდონი – 166 ¹ , 182 ³ , 185 ² ...	ხატაეთი – [84] ¹⁶ .
ინდოური – [81] ¹² .	ხატაელნი – 235 ³ , [87] ³⁴ .
ინდუსტანი – [67] ³¹ , [111] ²⁰ .	ხატაური – [32] ¹¹ , [111] ²⁶ .
კოსტანტიპოლე – [108] ¹² , [111] ²² .	ხვარაზმელნი – [84] ¹⁷ .
მაზანდარი – [95] ² .	ხვარაზმი – [84] ⁸ .
	ხვარასნელნი – [110] ³ .
	ხორასანი – 235 ³ , [110] ²⁵ .

3. ფ ლ ო რ ა დ ა ფ ა უ ნ ა

ავაზა – [75] ¹⁶ .	ბარი – 440 ² .
ავაზი – [66] ³⁴ .	ბულბული – 116 ² , 304 ² .
აღვა – 48 ³ .	გველი – 322 ⁴ .
აღვის ხე – 38 ² , 290 ³ , 291 ⁴ .	ეკალი – 400 ³ .
ამბარი – [32] ³² ...	ვარდი – 38 ² , 70 ³ ... 114 ¹ ... 153 ¹ ... 302 ² ...
არწივი – [117] ⁶ .	ვეფხი – [82] ¹² , [13] ⁵ ...
აქლემი – α	ვეშაპი – [115] ²¹ ...
აჯილღა – [92] ⁵ .	ზაფრანი – 152 ¹ , 156 ³ .
ბაბრი – [107] ¹ .	თაგვი – [92] ¹⁷ .

ია – 129⁴.
 ინა (ი) – 70².
 კაკაბი – 388³.
 კანჯარი – [28]⁵, 205³...
 ლერწამი – 15².
 ლომი – 298¹, 360¹, 388³... [82]⁸...
 მუშკი – [32]³², [113]²⁶.
 მხეცი – 34³.
 ნადირი – 34³, 375²...
 ნარგიზი – 38².
 ნარგისი – 439⁴.
 ნარი – 400³.
 ნიანგი – [117]⁶.
 სონღული – [75]¹⁶.

სპილო-361⁴, [92]¹⁵.
 ფრინველი – 34³, 237², 252¹... [81]³⁴...
 ქორი – 389³...
 ქურციკი – 374³.
 ყორანი – 205³.
 ჩალა – [107]⁵.
 ცხენი – 35³, 98², 231¹, 372¹...
 ჭანდარი – 253¹.
 ჭანდრის ხე – [85]¹⁰.
 ჭინჭველი – 361⁴.
 ხე – 237¹...
 ხვადი ლომი – 252³.
 ჯორი – ...

4. ლითონები, მინერალები, ძვ. თვლები

ალმასი – [66]¹¹...
 ბროლი – 61³, 70³, 187², 216³, 318²...
 ბროლ-ლალა – 241³, 419⁴.
 ბროლ-სადაფი – 54³.
 გიშერი – 267², 273⁴.
 გუარი – 233³, [24]²... [74]¹⁵...
 ზურმუხტი – [66]¹⁰...
 თვალ-მარგალიტი – 239³, 258², [72]¹⁵...
 იაგუნდი – 77⁴... [32]²²...
 კაჟი – 46².
 ლალი – 46⁴, 54³... 152¹... 233²... 318²...

ლალ-იაგუნდი – 61², 245¹, 261¹, 359²...
 მარგალიტი – 35², 233³, 358⁴...
 მინა – 419⁴.
 მინა-სათი – 241³...
 მინა-ქარი – 318².
 ნიშაზური – [66]¹⁰.
 ოქრო – 32², 127¹... 213⁴... 386²...
 რკინა – 254².
 სპილენძი – 233⁴.
 ტყვია – 233⁴.
 ფირუზი – [66]¹⁰.

5. ასტრონომია, მეტეოროლოგია

ელვა – [30]¹...
 ეტლი – 43¹.
 ვარსკვლავი – 60¹... 198²...
 კირჩხიბი – 122²...
 მზე – 18³, 28², 52², 90³... 103⁴...

მთვარე – 59³, 76², 108²... 149⁴... [77]¹⁰...
 მნათობი – 1³, 27¹, 131³...
 ქუხილი [81]²⁶.
 ცა – 1³, 15³, 60¹, 97⁴, 146⁴...

რელიგია, ცრუმორწმუნეობა, მითოლოგია.

ანგელოზი – 422.
 განგება – 65⁴, 71⁴, 329¹...
 დაუსრული (დმერთი) – 301¹.
 დევი – [108]³⁴, 424¹, 437¹, [82]²³...
 ედემი – 333⁴...

ე
 ჭეშაპი – [79]²¹.
 ზეცა – 96⁴.
 იოვანე მოციქული – 4¹.
 ყეორედ მოსვლა – [116]²⁸.

მოსამართლე (დმერთი) – 246₃.
 მოწყალე (დმერთი) 175₄.
 ნათლისმცემელი 5₂.
 სამოთხე – 22₃, 23₄, 60₄... [83]₁₆...
 სახიერი (დმერთი) – 40₄, 78₃, 144₄, 264₄...
 სული წმინდა – 9₂.
 უფალი – 246₂.

ქაჯეთი – [84]₁₃.
 ქაჯი – 425₁.
 ღვთაება – 13₁.
 ღვთისმეტყველი – 9₄.
 დმერთი – 1₁, 2₁, 4₂, 6₁... 65₄... 117₂...
 შემოქმედი (დმერთი) – 411₁.
 ჯოჯოხეთი – 227₄.

სოციალური ურთიერთობა

აქიმი – 196₃.. 320₂, 343₂...
 გამდელი – 415₄, 419₁.
 გამზრდელი – 408₁.
 გლაზა – 20₄, 23₂.
 გლაზაკი – 33₄, 44₄, 183₄.
 გუარის მთხრელები – 233₃.
 დედოფალი – 45₁, 54₁, 134₄...
 დიდებულნი – [109]₃₆, 55₂, 180₃...
 ექიმი – 217₁.
 ვაზირი – 298₃...
 ვაჭარი – 314₃, 362₃, 375₂... [87]₁₅...
 ვეზირი – 19₃, 196₁, 226₁, 230₁...
 ვექილი – [76]₈.
 თ
 გეისარი – [108]₈...
 ჭალის მთხრელები – 233₃.
 ღაშქარი – 46₁, 57₂...
 მანდატური – 58₁, 97₃, [106]₃₄...
 მარგალიტისა მპოვნელნი – 233₃.
 მებრძოლი ომისა – 256₁.
 მერამლე – 197₄.
 მესროლნი – 53₂.
 მ
 მკურნალი – 329₄...
 მუახლე – 104₂, 304₄, [24]₁₂...

მოზურთალი – 53₂, 143₄.
 მომღერალი – 180₂.
 მონა – 64₄, 68₄, 70₂... 113₂, 158₁... 387₂...
 მონაჯიბი – 201₂.
 მოურავი – [76]₃.
 მოქალაქე – 290₁.
 მოყმე – 282₂.
 მუტრიბი – 33₃, 55₄, 180₂...
 მჭედელი – 233₂.
 მხატვარი – 121₁.
 მხევალი – 101₄, 105₄... 341₄, 363₄...
 პაპი – [69]₂₆, [70]₃₆.
 პ
 ხპა – 62₂...
 ტჰასალარი – [29]₂₇...
 სტორამლები – 197₁.
 სფაადარი – [69]₃₈, [70]₃₅, [76]₈.
 წალაქთ უფროსი – 262₂, 395₄...
 ფმა – 14₃... 285₃...
 ჩანგთ მკვრელნი – 133₄.
 ჭაბუკი – 255₁, 282₂... 413₁.
 ხ
 ხალიფა – 357₁, 360₃... [82]₂₁.
 ლელმწიფე – 2₁, 31₁, 35₂, 88₁...
 ლეს მთლელი – 233₂.

8. იარაღები, საჭურველი

აბჯარი – 48₄...
 ბარი – 390₃.
 ბარგისტანი – [81]₂₀.
 დანა – 87₄, 190₃.
 ისარი – 375₂, 437₂...
 კაპარჭი – 374₂.
 კურტაკი – [116]₃₇.
 ლახვარი – 120₁, 161₄, 169₂, 189₃,

ლახტი – 51₄, [30]₂, [81]₁₅.
 მუზარადი – [29]₃₆, [81]₂₂...
 მშვილდი – [81]₁₈
 პოლოტიკი – [31]₂₂.
 ფარი – [29]₂₈, [81]₃₇...
 შუბი – [29]₂₈... [68]₂₃...
 ხანჯალი – [82]₁₄.

9. მუსიკალური ინსტრუმენტები

ბუკი – 97₂, [79]₃₇...

ქოსი – 97₂... [79]₃₇...

ქოს-ტაბლავი – 55₄...

ყვირო-სტვირი – [83]₃.

ჩანგი – 62₃, 69₄, [83]₁₀...

10. ნაგებობანი და დგამი

გუმბაზი – 32₂.

დარბაზი – 32₁.

კარავი – 36₁, 39₃, 55₁... 64₁...

კოშკი – [106]₃₀, 32₃... [25]₂₄...

ოთალი – 55₃.

სადგომი – 272₁, 375₃.

სამყოფი – 304₄.

სარაია – [110]₁₀.

სასახლე – 34₁, 39₂, 105₁...

სახლი – 32₁, 37₁, 76₁... 386₁...

სკამი – [74]₃₆.

სრა – 32₁... 304₄, 386₁... 439₂.

ქვითვირთა ნაშენები – [82]₃.

ციხე-ქალაქი – 32₃.

11. ქსოვილები, ტანსაცმელი

ატლასი – 36₂... 111₃...

ბარგისტანი – [81]₂₀...

დიბა – [28]₂₆...

დიბა-ჩათმა – [32]₁₂...

კურტაკი – [116]₃₇.

ნახლ-ატლასი – [32]₁₃.

ნახლი – 290₄... 304₃... [28]₂₆, [32]₁₃...

ოქსინო – 56₃.

რიდე – [101]₁₉.

სტავრა – 33₁, 111₃... 290₄, 304₃... [32]₁₂...

ფარდა – 36₂.

ფარდაგი – [80]₂₇.

ყაბარჩა – [101]₁₉.

ჩათმა – 33₁... [32]₁₂...

IV. ლექსიკონი¹

ა

აახენა – 345⁴ – გაახილა, გააღო.
 „აბდულ-მესია“ – 16³ – იოანე შავთელის
 ოდა (ხოტბა).
 აბია – [111]²¹ – აკრავს, მოსაზღვრეა.
 აბჯარი – საომარი საჭურველი.
 ადამი – 22³, 25², 322⁴, 333³, 411¹ – პირ-
 ველი მამაკაცის სახელი (ბიბლ.)
 ადვილი – 109³ – იავი.
 ადრიბეჟანი – [110]³ – ადერბეიჯანი.
 აფაზ(ი) – კატის ოჯახის გარეული ცხო-
 ველი.
 ავთანდილი – 27¹, [84]¹⁰ – „ვეფხის-ტყაოს-
 ნის“ გმირი.
 ავეჟანდა – [69]⁴ – უზანგი.
 აიხენა – [88]³ – აიტანა, მოიცვა.
 ალაგი – [109]¹⁰ – ქვეყანა, მხარე.
 ამაზრუენი – 134³ – ბოროტად განწყობი-
 ლი, გაჯავრებული.
 ამზავი – 422⁴ – აქ: პროზა, თხრობა.
 ა
 ამირანი – 16² – „ამირან-დარეჯანიანი“-ს
 ჭმირი.
 ამო – 325¹ – საამური.
 რნაგზები – 32⁴ – დანთებული, ანთებული.
 ო

ანამდგარსა – 122 – ამდგარს, გაცოცხლე-
 ბულს.
 ანუშრევანი – 202 – ანუშირვანი – ირანის
 შაჰი ხოსროვ I (531-579).
 არაბობდა – 430⁴ – დასაწყ. არაბი.
 არები – 352² – დასაწყ. არე, მიდამო.
 არისა – 379² – დასაწყ. არე; აქ: ქვეყანა,
 მხარე.
 არიფი – [116]⁴ – ამხანაგი, თანამესუფრე.
 არმალანი – [112]¹⁰, [119]³³... – საჩუქარი,
 საბოძვარი, ზღვენი.
 აროსა – 119² – არასოდეს.
 ასანაგობა 274⁴ – აღნაგობა, ტანადობა,
 აგებულობა.
 ასმათი – „ვეფხის ტყაოსნის“ ერთ-ერთი
 მომქმედი პირი.
 ასპარეზი – საჯირითო, სასპორტო მოე-
 დანი, სტადიონი.
 აცატირდა – 157² – კიდევაც ატირდა.
 ა
 წისა – 249³ – ვაისა, ვაგლახისა.
 ფხნა – 377⁴ – ახი იძახსა.
 ფჯა – თხოვნა, მუდარა, ხვეწნა.
 ფჯილა – [92]⁵ – ულაყი.
 ხჯობა – 425² – დასაწყ. აჯა (იხ.).

ბ

ბაბრი – [107]¹ – ვეფხი.
 ბადაზმანი – [111]²⁶ – ქალაქი და პროვინ-
 ცია ავღანისტანში.
 ბალხეთი – [106]²⁴, [108]⁵.
 ბარგისტანი – [29]¹⁶, [31]¹, [81]²⁰... – საფა-
 რი, აბჯარი.
 ბარი – 390³ – რკინის ნიჩაფი.
 ბარი – 440² – „მონადირე ფრინველი, გა-
 ვახსა ჰგავს“ (საბა).

ბაღდადი – [110]³ ქალაქი – არაბეთში.
 ბერძული – [116]³⁷ – ბერძნული
 ბოლუქ-ბოლუქად – [76]¹ – დასად-და-
 დასად.
 ბრძნობილი – 26¹ – ბრძენი.
 ბრწყინვარება – 4⁴ – ბრწყინვალეობა, სხი-
 ვოსნობა.
 ბუკი – საყვირი.

¹

სტროფს, პატარა კი – სტრიქონს.

]-ში მოქცეული რიცხვი გვერდს აღნიშნავს; უფრჩხილო დიდი რიცხვი –

ბ

გააგეს – 1652 – გააკეთეს, მოახერხეს, მოაწყვეს
გააგოს – გაარიგოს, მოაგვაროს, გადაწყვიტოს.
გააზატებ – [97]³ – გაგათავისუფლებ.
გაახვენ – 227³ – გააღე.
გაახვენეს – [66]¹⁵ – გააღეს.
გაბასრული – 439³ – დამარცხებული.
გაგებით – [31]¹⁵ – განზრახვით, მოფიქრებით, გონებით, აზრით.
[წუ რა] გაგვა – 942, 1304 – ნაღვლობ, გეშინია, ჯავრობ.
გაგვიალებს – 2022 – ალად (ცეცხლის) გვიქცევს.
გავათავოთ – [74]¹² – შევასრულოთ.
გავზე – 912 – გავხვდი, შევიქმენ.
გათავდეს – შესრულდეს.
გაითვალის – 30³ – დაითვალა, აღრიცხა.
გაიხვნეს – 684 – გაიყვანეს.
გამანელი – 2274 – გამანელებელი.
გამაწყრეს – [67]²¹ – მაწყვნიეს.
გამოგვართ – 2104 – მოაშორეთ, მოაცილოთ.
გამომლაღავი – 3244 – გასადენი, მოსაშორებელი, გასარეკი.
გამომწელილობა – 3622 – გამორკვევა, გამოძიება.
გამხმენია – 223 – გამღებია.
განქარებული – 433³ – დაკარგული.
გარდაგებით – 2264 – მოკვლით.
გარდამხდომი – 3673 – თავგადასავალი.
გარდამხმენია – 224 – ჭკუიდან გადაწყვანი, შემცდენელი.
გარდასავსებად – 2143 – ასავსებად.

გარდახდა – [110]¹⁶ – გავიდა, წავიდა.
გარდახდომილი – 2612 – ცხენიდან ჩამოსული, დაქვეითებული.
გარდმოვიქცენ – [25]²⁴ – გადმოვუგდებ, ჩამოვაგდებ.
გარესენი – 189¹ – გარეშენი.
გასამქრქალი – 1602 – მისახდელი, გამკრთობი.
გასინჯული – 2693 – მცოდნე, დამთვალერი, რბელი.
გაუყენა – 473 – გაუგზავნა, მიაყოლა, გაატანა, გააყოლა.
გაფრქვეული – [66]⁷ – მოფენილი.
გაქსოვილი – 333 – შეერთებული, ჩაწვნული, ჩართული.
გაცაცინდეს – 3104 – კიდევაც გაციინეს.
გაცხადებით – 1692, 3372... – აშკარად, დაუფარავად.
გამრა – 2293 – გაანძრია, აამოძრავა.
გესავს – [85]¹² – დასაწყ. **ესვა**: გსახავს, იმედოვნებს.
გეტყვით – [75]²³ – გავალებთ, განდობთ.
გეყოს – 2594 – დაგემართოს, მოგივიდეს, შეგემთხვეს.
გეშის – 3803 – გეშინია.
გეხელყვის – 1594 – ხელქვეითია, გემორჩილება.
გვისად – 3304 – მგველად.
გვიც – გვაქვს.
გვიძეს – გვაქვს.
გიძეს – 4123 – გაქვს, გიძებს.
გნუკავ – 1863 – გეხვეწები, გემუდარები.
გოარი – იხ. გუარი.
გუარი – გუპარი, გოპარი-მარგალიტი.
ძვ. ქვა.

დ

დაარჩიენეს – 1802 – შეარჩიეს, გამოარჩიეს.
დაბეჭდული – ხელმოწერილი, ბეჭედდასმული.
დაგარქვემდი – [72]²⁴ – დაგადგამდი.
დაგვიძირდა – 1574 – იშვიათი გაგვიხდა.
დაენტქამება – 281 – დასაწყ. **დანთქმა** – დალუპვა.
დავიწვიე – 1002 – მივიპატიჟე, მოვიწვიე.

დავრჩები – 3361 – აქ: არ მოვკვდები.
დაიწვია – [23]¹⁷ – მიიპატიჟა, მიიწვია.
დაიწვიეს – [101]² – მიიწვიეს, მიიპატიჟეს.
დაიხვალა – 3744 – გამოიყენა, დაიხმარა.
დამასმინა – 1692 – დამასვა, გამიყარა.
დამშრმალა – 3384 – დაბრმავებულია.
დამეგმებოდა – 3564 – დასაწყ. გმოგა, დამოგა.

დამესისხლებული – [31]³ – მოსისხლე, გა-
 დაშტერებული.
დამეტა – 54 – გადააჭკრბა.
დანაბაჟი – 464 – ნაწილი, დაქუცმაცებული
დანავლები – 197³ – ნამყოფი; რომელიც
 ყოფილა, რომელსაც უნახავს, უმო-
 გზაურნია.
დანათესისა – 24 – რაც დათესილია.
დანაკარს – 309² – (კარ) დაკეტილს, და-
 ხურულს.
დანამეტი – 254⁴ – უფრო მეტი, გადამე-
 ტებული.
დანასაჯობა – 425⁴ – დასჯა, შეწუხება.
დინახდომი – 182³ – მიღება, პატივისცემა,
 დახვედრა.
დანაყრობითა – 206⁴ – დაყრით, ე. ი. მი-
 ტოვებით მოშორებით.
დანამენი – 64 – დაგდებული, დადებული,
 ე. ი. ლოგინად ჩაგდებული.
დანიელი – 197⁴ – წინასწარმეტყველი
 (ბიბლ.).
დარი – 340³ – შესადარებელი, მსგავსი.
დარულად – 345² – აქ: განათებული, ნა-
 თელი.
დარჩომა – 341² – გადარჩენა (სიკვდილი-
 საგან).
დასაგვიანი – 196² – დასაგვიანებელი.
დასაგმობილი – 26⁴ – დასაგმობელი, დაგ-
 მობილი.
დასადარები – 352⁴ – შესადარებელი, თა-
 ნაბარდირებული.
დასადგენითა – 61² – დასადგმელი.
დასადგინლად – 159³ – შესაჩერებლად, შე-
 საწყვეტად.
დასავალი – 34⁴ – დასავლეთი.
დასავიცად – 331² – დასაცავად, ასარიდებ-
 ლად, დასაზოგავად,
დასანთქალი – 160³ – დასალუპავი, შთასან-
 თქავი.

დასარჩები – 336⁴ – დასახრჩობი.
დასასენი – 189³ – დამჭრელი, გამგმირავი.
დასაყენი – 155² – საგუბარი; აქ: თვალეზი.
დასაჭრელი – 250² – მოსაჭრელი, მოსა-
 კვეთი.
დასაჯარები – 166² – დამსჯელნი.
დაუგვარი – 117⁴ – მოუგვარებელი, შეუძ-
 ლებელი.
დაუდგენა – 158² – დაუდგებიან, გაუძლე-
 ბენ.
დაუნელი – 89⁴ – შეუნელებელი, დაუც-
 ხრომელი.
დაუსრული – 301⁴ – აქ: დმერთი.
დაუყო – 3² – დაუყენა, შეუჩერა, დაუდუნა.
დაუცთ – 28³ – დაუდევთ, გადაუწყვეტიათ.
დაუცილობით – 346² – არ-დაცილებით,
 არ-დამორებით, მუდამ ერთად
 ყოფნით.
დაუწერასა – 29³ – არ დაწერას.
დაუხდომელნი – 191³ – მომსწრენი, მო-
 წმენი.
დაუხსნელბად – 190⁴ – მოუშორებლად.
დაღებულნი – 70² – შეღებილნი.
დაყმუნდა – 201², – [112]³⁰ დადუმდა; და-
 დუმდა; გულში ჩაიკლა.
დაცაღონდა – 156¹ – კიდევაც დაღონდა
დგამობა – 380⁴ – დადგმა.
დგენა – [66]³⁴ – ჯირითი.
დება – 183³ – დანთება, მოკიდება.
დეობით – 424¹ – დასაწყ. დევი.
დიბა – ძვ. ნაქსოვი.
დიბა-ზარქაში – [66]¹⁸ – ოქრომკედით ნა-
 ქსოვი ძვ. მატერია.
დიდი – [107]²⁵ – მაღალი, ხშირი.
დილარგეთი – 16⁴ – ნაწარმოების სახე-
 ლია, რომელსაც მიაწერენ სარგის
 თმოგველს (XII ს.)
დრგიალი – [106]³, [116]²⁸ – ხმაურობა.

ე

ეახლების – 351 – 1 – განუახლდება, ახალი
 ეძლევა;
 3 – ეჯახება;
 4 – დაუახლოვდება, მიუახლოვ-
 დება.

ეგმეზოდიან – 211⁴ – თავს საგმობად აძ-
 ლევდენ.
ეღბა – 27¹ – ჰყავდა.
ედემი – სამოთხის ბაღი (ბიბლ.).
ევა – 411¹ – პირველი დედაკაცის სახელი
 ბიბლ.).

ეპრიანების – [67]²⁷ – უნდა, სურვილი აქვს,
თანახმაა.
ერანი – 14₄, 18₁, 19₁, 19₂... – ირანი, სპარ-
სეთი.
ესები – 198₁ – ეს.
ესვა – სასოება, იმედი, რწმენა.

ესობა – 375₁ – ასეთობა.
ეტლი – 43₁ – ბედი.
ეტლი – 355₃ – ზოდიაქო.
ელონებოდეს – [101]²² – ეძნელებოდათ,
წუხდენ.

3

ვაყენებდი – [76]²⁶ – ვაკავებდი, ვაჩე-
რებდი.
ვეაჯნეთ – 1642 – იხ. აჯა.
ვეუბნა – 366₃ – ვესაუბრო, ველაპარაკო.
ვეშპისა – [115]²¹ – დასაწყ. ვეშაპი.

ვიაჯდი – 171₃ – იხ. აჯა.
ვიმუქფენითა – 258₄ – საქმის შესახებ ვი-
საუბრეთ.
ვიცად – 331₃ – მცოდნედ.

ზ

ზაბარჯადი – [66]¹⁰ – ძვ. თვალი.
ზარეაში – [66]¹⁹ – ოქრომკედით ნაქ-
სოვი.

ზარმან აილო – 391₁ – ზარმა შეიპყრო, მე-
ტად შეშინდა, თავზარი დაეცა.
ზესია – 150₄ – ზეციური, მაღალი, ღვთა-
ებრივი.

თ

თავი – [76]² – აქ: მეთაური.
თავითა – 347₁ – მარტო.
თოკი – ბაწარი.

თურ – 17₄ – „შაჰ-ნამეს“ გმირთაგანი.
თურად – 14₄ – თურანს, თურანში.
თქმევით – 963 – თქმით, გადმოცემით.

ი

იამანი – [96]²³ – პროვინცია არაბეთში.
იარულეს – 244₄ – ივლის.
იგმირულეს – 244₃ – გმირად აქციეს.
იდებს – 179₂ – ლებულობს, კისრულობს.
იდიბა – 341₃ – იდიდა, დიდად მიიჩნია,
გაიდიდა, გაიზვიადა.
იმყოფებოდა – 37 – 1 – ცხოვრობდა.
2 – საკმარისი არ იყო.
3 – განმარტოებული, გამხოლო-
ებული
4 – იყო, ჰქონდა.
იადგარი – 439₂ – სახსოვარი.
იადგრად – 439₂ – სახსოვრად, მოსაგონებ-
ლად.
იმჩინა – 130₁ – ითაკილა, იწყინა, ინანა.

ინდო – 426₁ – ინდოეთი.
ინითა – 70₂ – ინა – წითელი საღებავი.
იჟმირეს – 58₂ – დრო იშოვეს.
ირო – 125₃ – იარო, წახვიდე.
ისაკვირველა – 341₃ – გაუკვირდა, გაიკვი-
რვა, საკვირველად გაიხადა.
ისხიენებს – 180₄ – სხივს იძლევა, უშვებს.
იუნან ბრძენთა ქვეყანა – [114]⁵ – საბერ-
ძნეთი. (?)
იქივ – 47₂ – იქავ, იქვე.
იში – [73]²¹ – სიხარულის გამომხატველი
შემახილი.
იჯუფთებს – 411₂ – იწყვილებს, იხ.
ჯუფთი.

კ

კანჯარი – ველური ვირი.
კაპარჭი – 374₂ – ისრების ჩასალაგებელი,
ქარქაში.
კარი სად – 135₁ – სად იყო კარი...
კედელაური – 17₃ – უცნობი ქართველი

მწერალი მე-16-17 საუკ., რომელსაც ჩვე-
ნი ავტორი მიაწერს როსტომის ქებას.
კიდე – 358₁, [73]²⁰... – გარდა.
კისკისად – [82]¹² – სწრაფად, ცქვიტად.
კურტაკი – [116]³⁷ – საომარი ტანსაცმელი-

ლ

ლარი – სიმდიდრე, ძვირფასი საქონელი, ძვირფასეულობა.

ლაზვარი – 120, 1614, 1692... – შუბი.

ლაყაფი – [27]₃ – ლაყბობა, უსაქმო საუბარი.

ლახტი – საომარი იარაღი (საცემი).

მ

მაგარი – [107]₅ – ხშირი, გაუვალი.

მაიმანი – [80]₃ – მასპინძლობა.

მაზანდარი – 952 – მაზანდარანი, პროვინცია ირანში.

მამავალი – 329₁ – მომავალი, ბედი.

მამთმინდეს – 310₁ – მოვითმინო.

მამრევად – 3224 – მძლეველად, მომრევად.

მანდატური – 58₁... – ბოქაული.

მართ – 401₁, 253 – მხოლოდ, მაგრამ, მარტო

მასმია – გამიგონია, მესმის.

მალრიბი – 1222 – დასავლეთი.

მაშე – 134 – მაშ, მაშადაძე.

მაწვევარი – 139₁ – მომწოდებელი, შიკრიკი, მომხმობი.

მგამა – 913, 2883 – მეზრუნება, მენაღვლე-ბა, მენანება.

მდგესობა – 3753 – განლაგება, განრიგება, დადგმა.

მეა – 2463 – მე.

მეგმობის – 2772 – დასაწყ. გმობა.

მედა – 993 – დად გამეხადა.

მერამლე – 1974 – იხ. რამლი.

მეტია – 2934 – დამეტია.

მეტი – 371₁ – დიდი.

მეცნიერობა – [108]₁₅ – სიბრძნე, ჭკუა.

მზე – 349₁ – აქ: ქალის ეპითეტია.

მზედ სახული – 2694 – მზის მსგავსი სახის.

მზეებარა – 712 – მზესავით, მზეებრ.

მზეველნი – 3592 – რომელნიც მზეს ედარებოდნენ, მზეობდნენ.

მზობად – 4144 – მზედ.

მზღვარი – [109]₃₅, [111]₂₇ – საზღვარი, მიდამო.

მთვარე – 349₁ – აქ: ქალის ეპითეტია.

მთქმენელთა – 4212 – მთქმელთ, მხსენებელთ.

მიდებს – 179 – 3 – მიკიდებს, მინთებს;

4 – მიმშვიდებს, მიწყნარებს.

მიზმენ – [116]₄ – მიზამენ.

მიითვნა – 944 – შემეწია, დამეხმარა.

მიითქს – 962 – მაქვს, მიდგას.

მიიმხვდარების – 2172 – რისი მიხვდომაც კი შეიძლება, რასაც მიეხვდებით.

მილიონი – [112]₁₆ – სიგრძის საზომია.

მიმავლობა – [88]₁₄ – სიარული.

მინა – 3182 – მხატვრულად მოხატული ჭიქა.

მინა-ქარია – 3182 – მინა და ქარი (იხ.).

მისანდეობით – 4242 – დასაწყ. მინდობა.

მისანდოველი – 3204 – მიმნდობელი.

მისართმეველი – [75]₂₂ – ზღვენი, საჩუქარი.

მკვდარულად – 3451 – მკვდარივით.

მოსამევი – 3331 – გამოსამიებელი.

მისეული – 1512 – მისი.

მისრეთი – ეგვიპტე.

მისრულობა – 862 – მისრეთულობა (ეგვიპტურობა).

მისრული – 3264 – მისრეთული, ეგვიპტური.

მიუთხრობელი – 12 – გამოუთქმელი, აუწერელი.

მიუმწვდარად – 1654 – მიუწვდომელად

მიუმხვდარულად – 3454 – გონება დაკარგულად, გონება მიხდილად.

მიშუქობს – 3021 – შუქს ჰფენს.

მიხვდების – 1464 – შეხვდება, დამართება, მოუვა.

მოასპარეზობა – [67]₇ – დასაწყ. ასპარეზი.

მოახლე – შინამოსამსახურე.

მოაჯარები – 1663 – მთხოვნელები.

მოაჯარია – 2242 – მოაჯე. იხ. აჯა.

მოგიყენა – 1304 – აქ: დაგიმარცხა, გაგინადგურა.

მოგხვდების – 431 – შეგეძინება, გეყოლება.

მოდგმა – 244 – დადგმა, დაგება.
მოდენა – [74]²² – მოსვლა.
მოეშლებიან – [30]³³ – თავს დაანებებენ, შეწყვეტენ.
მოეცის – 3063 – გადაეფინება, გარდეფარება.
მოვე – 1004 – მოვედი.
მოვიხსოვნე – 4153 – მოვიგონე.
მოვლახით – 1864 – აქ: ვჭამოთ.
მოვერიღვარ – [25]¹⁶ – გამეხდარვარ, აღვხდილვარ.
მოვჩხრიკეთ – 1982 – გამოვიძიეთ, გამოვიკვლიეთ, შევისწავლეთ.
მოთნიერი – 2323 – მორჩილი.
მოთხოვილი – 334 – მოწყალების გაღება, მათხოვრობა.
მომთხოვილად – 3354 – მთხოვნელად.
მოიღეთ – 3342 – დაიწყეთ, გამოიჩინეთ
მოიშალოს – [87]²¹ – მიატოვოს, თავი დაანებოს.
მომთხოვილად – 3354 – მთხოველად.
მომითმუნა – 3144 – გამათბო.
მონავლები – 1972 – მოსული.
მონაშშვენი – 3154 – მშიერნი, მოშივებულნი.
მონაპირობა – [75]²³ – ნაპირების (საზღვრების) დაცვა, საზღვრებზე დგომა, ყოფნა.
მონასმინები – 4181 – მოსმენილი.
მონაძევი – 3833 – ჩამომავალი (მამაკაცის ხაზით), ძე.
მონახეს – 2503 – ეძებეს.
მონახული – 2284 – გამოცდილი.
მორჩის – 484 – გადაურჩა.
მოსალბედი – 4382 – დამატკობელი, საამებელი.
მოსაგებულად – 3864 – მოსაგებებლად.
მოსავი – 23 – მადიდებელი, მლოცველი, მოიმედე, მაქებარი.
მოსავლინი – 493 – მოსავლინებელი.
მოსალბედი – 4371 – საამური, დამატკობელი.
მოსალბილონი – 3611 – დასაშვადებელი, საამო.

მოსატანად – 50 – 2 – შესადარებლად; 3 – მომდებლად, მომტანად.
მოსე – 162 – მოსე ხონელი, მე-12 ს. მწერალი, რომელსაც მიეწერება „ამირან დარეჯანიანი“-ს ავტორობა.
მოსუბუქობა – 3494 – შემსუბუქება.
მოუკარი – 3094 – (კარად) მოუსვლელი, არ-მომსვლელი.
მოუნებული – 3373 – ნების წინააღმდეგი, არა ნებისმიერი.
მოუცთომლად – [27]¹⁸ – შეუწყვეტლად გამუდმებულად.
მოუხდების – 163 – მოყვება, მოეპოება, მოედებნება.
მოცალოებით – 4244 – განზრახვით, სურვილით.
მოცასწონდა – 2131 – მოეწონა კიდევაც...
მოცთომა – 252 – შეცდომა.
მოწადენითა – 1634 – მოწადინებით, სურვილით.
მოწყალე – 1754 – აქ: ღმერთი.
მოხარაჯობა – [67]⁹ – დასაწყისი **ხარაჯა**.
მოხვივიან – 362 – მოხვევენ, მოჰფენენ, დააგებენ.
მრჩეველად – 2451 – შესარჩევად.
მუზარადი – [29]³⁶, [81]²²... – ჯაჭვის ან რკინის თავსახურავი.
მულანზარი – 2253 – ყვავილოვანი ველი.
მუნაჯიბი – 2012 – ასტროლოგი, მკითხავი.
მუნებურთა – 1104 – იქაურთ.
მუნით – იქიდან.
მუტრიბი – 333... – ჩანგზე დამკვრელი.
მუშკი – სურნელოვანი მცენარე.
მქენები – 33 – მოქენე, მახვეწარი, მთხოვნელი.
მცნებელი – 3371 – მცოდნე.
მწვედ – ძლიერ, ძალიან.
მწყევი – 3332 – მაწყევარი, მწყევლელი.
მჭირად – 3882 – დასაწყ. ჭერა; დაკავება, მომარჯვება.

6

ნათესავი – [74]²⁰... – მოდგმა.
ნათლისმცემელი – 52 – იოანე წინამორბედი (ბიზლ.).

ნამწყობარსა – 3584 – დაწყობილს, ჩალა გაგებულს.
ნარიმანი – „შაჰ-ნამე“-ს ერთ-ერთი გმირთაგანი, ირანის მეფე.

ნაურჩები – 336₃ – ურჩი, არამორჩილი, წინააღმდეგი.
ნაწვართობა – 270₄ – დარიგება, სწავლა.
ნახლი – 290₄..., 304₃..., [28]₂₆, [32]₁₃... – ძვ. ნაქსოვი.
ნახნა – 377₁ – ნახა.
ნიადაგი – 38₃, 433₁, 155₂... – მუდამ, მიწყვი.

ნივთიერი – 279₄ – არსება, სულდგმული, ქმნილება.
ნილოსი – მდინარე ეგვიპტეში.
ნიშაბური – [66]₁₀ – აქ: ძვ. ქვა.
ნობა – 11₄ – „საყვირ-დაფდაფნი“ (საზა).
ნობითა – 11₄ – დასაწყ. ნობა (იხ.).
ნუზლი – [92]₂₅, [94]₂₄ – საგძალი.

ო

ოდითგან – 325₄ – საიდან, რამდენი ხნის შემდეგ, ძველთაგან.
ოთადი – ოთახი.

ოქსინო – 56₃ – ოქრომკედით ნაქსოვი ხავერდი.

პ

პატიჟი – 123₃ – ტანჯვა.
პირმიღმა – 164₁ – პირიქით, გადაღმა.

პირსა – 175₁ – სიტყვას, პირობას.
პოლოტიკი – [31]₂₂ – რკინისგან გაკეთებული თავდასაცავი საჭურველი.

ჟ

ჟამად – 178₂ – ცოტა ხნით ჯერ-ჯერობით.

ჟამიერი – 78₂ – დროული.

რ

რა ვითა – 368₁ – რა როგორ.
რამაზი – [84]₁₆ – „ვეფხისტყაოსან“-ში მოხსენებული ხატაელთა მეფე.
რამე – [109]₅ – რამდენი?
რამლი – სამკითხაო კვიშა.
რებული – 82₄ – წასული, მოსიარულე.
რემა – [92]₄ – ჯოგი, საქონლის დაჯგუფება; გროვა (როგორც ცალკე ერთეული).
რეტად – 151₄ – იხ. რეტი.

რეტი – ცნობა, გონება მიხდილობა.
რიდი – 325₂ – მორიდება, კრძალვა.
რომული – [83]₁₉ – რომაული.
როსა – 35₄ – როდის?
როსტეგან – [84]₁₀ – „ვეფხისტყაოსნის“ ერთ-ერთი მომქმედი პირი.
როსტომი – [96]₂₀, 440₂ – „შაჰ-ნამეს“ გმირი.
რული – 326₃ – ძილი, თვლენა.

ს

საამრიგონი – 173₃ – ამდაგვარი, ამისთანა.
საბელი – [93]₅ – თოკი, ბაწარი.
საბინდური – 186₄ – სადამოს საუზმე.
საბრხე – 208₄ – მახე, ბადე.
საგდებელი – [93]₂ – ცხენის (ან სხვა ცხოველის) დასაჭერი თოკი მარყუჟად.
სადარი – 253₄ – შესადარებელი, შესაფერისი.
სადგომილად – 159₂ – დასადგომად, მოწინააღმდეგედ.
სადებარი – 112₃ – ქონება, განძეული, სიმდიდრე.

საეჭვო – [109]₈ – საგონებელი, საფიქრებელი.
სავალი – 34 – 1 – სასიარულო, მისასვლელი;
 2 – წასვლა.
სავარგულად – 53₂ – გამოსადეგად, მარგებულად.
სათი – 241₃ – გიშერი.
სალიმი – 17₄ – „შაჰ-ნამე“-ს გმირთაგანი.
სარაია – [110]₁₀ – სრა, სასახლე.
სასერნებელად – 641 – სასეირნოდ.
საქებული – 397₂ – ქება, საქებარი.

საქციერი – 784 – საქციელი, მოპყრობა, დამოკიდებულება.
საღრუბნელად – 1884 – მოღრუბლული, მოწყენილი, სევდიანი.
საყენია – 1554 – გასაჩერებელია, ასატანია, მისაღებია.
საძივარი – 403 – საძებნელი, გამოსანახავი.
საწვართნელი – 2082 – საწვრთნელი, ჭკუის დამარიგებელი.
საწვრთნელად – 1594 – გასაწვრთნელად დასარიგებლად.
სახეა – [116]⁸³ – მსგავსი.
სახელი – 161 – 1 – გასახელებული;
 2 – სახელი;
 4 – დასახეველი, ასაკუწავი, დასაკოდავი.
სახელი – 3324 – იხ. სახელი 161.
სახიერი – 404, 783... – აქ: ღმერთი.
საჯუფთარი – [74]⁸ – სატოლო, შესაფერი.
სიახლება – 3042 – სიახლოვე, ახლოყოფნა.
სიმარცხენი – 2314 – მარცხი, ცდუნება.
სიორგულითა – 3214 – ორგულობით.
სისტანი – როსტომის სამშობლო (ავღანისტანის და ირანის საზღვარზე).

სისტანელი – ე. ი. როსტომი.
სიტყვა-გაგრძალული – [26]²² – მორიდებით მოლაპარაკე, ფრთხილად მოსაუბრე.
სიღიმილი – 1532 – ღიმილი.
სიჩაუქე – 2313 – ვაჟკაცობა, სიმარადე, ცქციტობა.
სკამით – სკამზე.
სოლომონი – [85]²⁶ – სოლომონ ბრძენი ურიათა მეფე (ბიბლია).
სოფელი – 4334 – ქვეყანა.
სპასალარი – [29]²⁷ – ჯარების უფროსი, სარდალი.
სრულქმნა – 3973 – შესრულება, სისრულეში მოყვანა.
სტავრა – ძვ. ქსოვილი.
სულობა – 3421 – აქ: სიცოცხლე.
სფაადარი – მთავარსარდალი, ჯარების უფროსი.
სცევდა – 1162 – იცავდა, დარაჯობდა.
სცვენ – 1014 – იცავენ.
სწადდეს – უნდოდეს.
სწრაფულად – 3071 – სასწრაფოდ, საჩქაროდ.
სჭუხავ – 2073 – ხუჭავ, აბნელებ.

ტ

ტაბაკი – ხონჩა.
ტილისმა – [108]³² – გრძნეული.

ტომერანი – 174 – „შაჰ-ნამეს“ გმირთაგანი.

უ

უბრალი – 3682 – უდანაშაულო, უცოდველი, უმანკო.
უზეშთესი – 21 – უმაღლესი.
უმაღ-მაღნეს – 1332 – გაუზშირეს, ჩქარ-ჩქარ უთხრეს.
უმარცხიანად – 2594 – უმარცხოდ.
უმეცრად – 4224 – უცოდინარობად, უვიცობად.
უმეცრად – [85]¹³ – უცოდნელად, მან რომ არ იცოდეს, ისე...
უმზრახელი – 3692 – არ-მოლაპარაკე, დადუმებული, დამუნჯებული.
უმოყრულეს – 2442 – მოყვრობა გაუწიეს.
უნათლე – 602 – უფრო ნათელი.
უნდომი – [24]¹³ – არა სასურველი, ნების წინააღმდეგი, რაც არ გინდა.

უომარი – [28]³ – ომ-გადაუზდელი.
უჟესთესი – 3931 – უმაღლესი, აღმატებული.
უსაზომო – 412 – უზომო, მეტად დიდი.
უსახელი – 3891 – სახელმოუხვეჭავი.
უსიცხენი – 2312 – უფრო ცხელი, მხურვალე.
უუბი – 2673 – უთქმელი; ისე, რომ ვერ ველაპარაკო, ვერ ვესაუბრო.
უფროსი – [74]³⁴ – მეტი.
უქობა – 3492 – არ-ქება.
უქონო – 3162 – ქონებას მოკლებული, უქონეობა.
უყვავდენ – 4384 – უყვავდონ.
უშეთესი – 22 – უფრო შეთი (იხ.).
უხვი – 154 – აქ: ღმერთი.
უხია – 152 – ურხევია.

ფ

ფარმანი – 181 – ბრძანება; აქ: საბატონო, საბრძანებლო.

ფარმანი – [111]¹⁸, [115]¹⁷... – ნებართვა, ბრძანება.

ფარსადანი – [84]⁶ – ტარიელის მამა.

ფარსანგი – სიგრძის საზომია.

ფეშანგი – 174 – „შაჰ-ნამე“-ს გმირთაგანი.

ფირდაუსტ – 440₂ – ფირდოუსი.

ფირდოსტ – 440₂ – ფირდოუსი.

ფიცული – 1784 – მიცემული ფიცი, დანა-ფიცი.

ფრფენა – 258₃ – ფრფინვა – „გუნებით შეხარილი“ (საბა).

ქ

ქაიხოსრო – 121 – ირანის მეფე.

ქალისა – 160₄ – დასაწყ. ქალა (თავის).

ქართული – [115]⁵² – აქ: სიტყვა, ნათქვამი.

ქარი – 318₂ – ქარაი, ძვ. ქსოვილი, ოქრო-მკედით ნაქსოვი.

ქაჯობა – 425₁ – დასაწყ. ქაჯი.

ქოსი – მუსიკალური ინსტრუმენტი.

ქულბაქი – 225₄ – დუქანი, სავაჭრო.

ღ

ღარიბი – 76₂ – უცხო, მარტოხელა.

ღარიბობა – [74]²⁴ – იშვიათობა, ძვირფასობა.

ღაფლად – 385₄ – შემცდარად, მოტყუებულად.

ღირ – 262₃ – ღირს.

ღონებით – 95₃ – დაღონებით.

ყ

ყაზარჩა – [101]¹⁹, [111]²⁶ – ყაზაჩა, ტანსაცმელი.

ყვირო-სტვირი – [83]⁹ – საყვირი და სტვირი, „მომცროსაყვირი“ (საბა).

ყია – [102]¹⁴ – ყელი, ყაყრანტო.

ყოლაუზი – [92]²⁸, [99]² – ეტიკი, გზის მცოდნე, გამყოლი.

ყოლე – 12₄ – სრულიად, სავსებით.

ყოშუმი – 55₂ – დასტა, რაზმი.

შ

შეგაწყინარე – 378₂ – შეგაწუხე, გაწყინინე.

შედგინება – 164₄ – შეხედვა, თვალის შეჩერება.

შეემეცნე – 399₃ – შეისწავლე, გამოარკვიე.

შეესწორების – 286₄ – ესწორება, ეტოლება.

შეთთავა – 2₂ – იხ. **შეთი**.

შეთი – ხელი, გიჟი.

შ

მიჯაშუშა.

შემგებარად – 10₂ – პასუხის გამცემი.

შემიმოს – 247₂ – შემიმოსავ

შემკეთესად – 393₃ – შემკეთებლად (ცეცხლის), მომდებად.

შემნახალი – 344₄ – შემნახველი, მომწლეელი.

შენაზარი – 302₃ – შეწუხებული, გაწვილებული.

შენაკარი – 309₃ – შეკრული.

შენასომია – 68₃ – დაღუული აქვს, დაუღევია.

შენაშენი – 315₃ – შეერთებული, მიშენებული.

შენია – 315 1 – შენი არის;
2 – გაშენებულია.

შესატყვისად – 330₃ – მცოდნედ, შემტყობზლად.

შესწონდა – 213 2 – შეედრებოდა, გაუმკლავდებოდა; 3 – შეეფერებოდა.

შეუგებულად – 387₃ – გაუგებრად, ჩუმად, მალულად.

შეუგვანისად – 339₂ – შეუფერებლად.

შეუყრებული – 287₄ – შეუერთბელი, შეუყრელი, შეუხვედრებელი, დაუკავშირებელი.

შეუშრომელი – 177₄ – შეუშრობელი.

შეუხდების – 16₂ – მოუხდება, შეჰყვრის.

შეცული – 173₂ – შეჰყვრებილი.

შვენოდეს – 355 1 – მშვენიერი იყვნენ;
3 – დამშვენდება.

შლეგი – 339₄ – უჭკუო, სულელი, გიჟი.
შოვება – 30₂, [66]₂₄ – შოვნა, შეძენა.

ჩ

ჩაგიჭრია – 229₄ – ჩაგჯდომია, შეესვლია.
ჩათმა – 33₁, [28]₂₆ – ძვ. ქსოვილი
ჩალა – [107]₅ – შამბი, მაღალი ბალახი.

ჩამდგმო – 27₃ – ჩამდგმელი.
ჩამოჭრა – 422₄ – შემოტანა, შემოსვლა.

ც

ცვლილობა – 362₃ – გაცვლა-გამოცვლა.
ციელი – 97₄ – ციური, ზეციერი.

ცქაფურად – 307₂ – საჩქაროდ, მარდად.

წ

წაეციდა – 154₄ – შეემთხვა, შეეყარა, დაე-
მართა.
წაიარეს – [97]₂₅ – აღიარეს, მიიღეს, ჩათ-
ვალეს.
წამგვარა – 436₁ – წამოიყვანა; (ჩემი თავი
წაართვა).
წაუდგა – [98]₅ – გამოუდგა, დაედევნა, გა-
მოეციდა.
წვა – 345₁ – იწვა.

წვიმილი – 303₃ – წვიმა, დენა, ფრქვევა
(ცრემლის).
წვრილად – 158₁ – დაწვრილებით, დეტა-
ლურად.
წიგნი – წერილი, ბარათ
წილობით – 408₄ – წილად, ხვედრად.
წურად – 14₂ – მღვრელად.
წუხია – 15₁ – შეწუხებულია.
წყევა – 410₂ – წყევლა.

ჭ

ჭრელი – 250 3 – შორი, გრძელი; უცხო 4 – სხვადასხვა ფერი.

ხ

ხარაჯა – ხარკი, გადასახადი.
ხატაური – 55₃ – ინდო-ჩინური.
ხედიან – 290₃ – ხეს ამსგავსებდენ.
ხელი-ერთსა – 80₄ – გაერთიანებულებს
ერთობილთ.
ხელყო – 218₁ – დაიწყო, შეუდგა.
ხელოვნობა – 11₃ – მანქანება, მოხერხება,
მაცდურება.

ხეულად – 48₃ – ხესავით, ხის მსგავსად.
ხვასტანგი – ხვასტაგი – „საქონელი და სა-
ყოლეელი“ (საბა)
ხმარება – 137₄ – დახმარება.
ხმელზედა – 154₂ – ხმელეთზე.
ხორასანი – [110]₂₅ – ირანის პროვინცია.
ხორც-შემოსნობითა – 11₂ – ხორც-შეს-
ნობით.
ხრო და ხროსა – 3₃ – ბევრს, მრავალს.

ჯ

ჯანიზოზ (ი) – 8₃ – ჯალიზოზი – კლავ-
დიუს ჰალენი, ანტიური ქვეყნის
ცნობილი ექიმი-მეცნიერი (II ს.)
ჯანდარი – 253₂ – ღონიერი, ძლიერი.

ჯომარდობა – [67]₁, [83]₂₄ – სიქველე, სულ-
გრძელობა.
ჯუფთი – წყვილი, ტოლი.

ს ა რ ზ ე ვ ი

ტ	VII
ფ	1
ფ	121
ს „ომანიანი“-ს აფორიზმები და სენტენციები	123
ტ	124
ნ შენიშვნები და ვარიანტები	136
ტ	141

რედაქტორი – გ. ჯაკობია
ტექ. რედაქ. – მ. ჯაფარიძე
კორექტო-
რები { ს. ოყრეშიძე
 გ. ვარდოსანიძე

გად. წარმ. 10/X 1937 წ.
ხელმოწერილია დასაბეჭ.
19/XI – 1937 წ. ტირაჟი
4000; წიგნ. ზომა 6 X 10
ქაღალდის ზომა 62 X 94
ფორმ. რაოდ 11 ფ. შეკვ.
№ 1102; მთავლიტის რწმ.
№ 13669

გამომცემ. ფედერაცია“-ს
სტამბა, ტფილისი, პლეხანოვის პროსპ. № 181.

ფასი 7 მან. ყდა 90 გ.